קהלת רבה

מדרש רבה

geulaquiz.com

פרשה א

א דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָם, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ עַל יְדֵי שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (משלי כב, כט): חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא שֶׁרָאָה בְּנֵי עִירוֹ מַעֲלִין נְדָרִים וּנְדָבוֹת לִירוּשָׁלַיִם, אָמַר הַכֹּל מַעֲלִין לִירוּשָׁלַיִם נְדָרִים וּנְדָבוֹת וַאֲנִי אֵינִי מַעֲלֶה דָּבָר, מֶה עָשָׂה, יָצָא לְמִדְבָּרָהּ שֶׁל עִירוֹ וְרָאָה שָׁם אֶבֶן אַחַת, וְשִׁבְּבָהּ וְסִתְתָהּ וּמֵרְקָהּ, וְאָמַר הֲרֵי עָלַי לְהַעֲלוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִשְׁכֹּר לוֹ פּוֹעֲלִים, נִזְדַּמְּנוּ לוֹ חֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, אָמַר לָהֶן מַעֲלִין לִי אַתֶּם אֶבֶן זוֹ לִירוּשָׁלַיִם, אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ חֲמִשָּׁה סְלָעִים וְאָנוּ מַעֲלִים אוֹתָהּ לִירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִתֵּן לָהֶם וְלֹא נִמְצָא בְיָדוֹ דָּבָר לְשָׁעָה, הִנִּיחוּהוּ וְהָלְכוּ לָהֶם, זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים בִּדְמוּת בְּנֵי אָדָם, אָמַר לָהֶם אַתֶּם מַעֲלִין לִי אֶבֶן זוֹ, אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ חֲמִשָּׁה סְלָעִים וְאָנוּ מַעֲלִין לְךָ אַבְנְךָ לִירוּשָׁלַיִם, וּבִלְבַד שֶׁתִּתֵּן יָדְךָ וְאַצְבָּעֲךָ עִמָּנוּ, נָתַן יָדוֹ וְאֶצְבָּעוֹ עִמָּהֶם וְנִמְצְאוּ עוֹמְדִים בִּירוּשָׁלַיִם, בִּקֵּשׁ לִתֵּן לָהֶם שְׂכָרָן וְלֹא מְצָאָן, נִכְנַס לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית וְשָׁאַל בִּשְׁבִילָם, אָמְרוּ לוֹ דּוֹמֶה שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת הֶעֱלוּ אַבְנְךָ לִירוּשָׁלַיִם, וְקָרְאוּ עָלָיו הַמִּקְרָא הַזֶּה: חָזִיתָ אִישׁ מָהִיר בְּמְלַאכְתּוֹ לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב, קְרֵי בֵּיהּ לִפְנֵי מַלְאָכִים יִתְיַצָּב. אָמַר רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא לְבַלְווֹטוֹס שֶׁהָיָה גָּדֵל בְּפָלָטִין שֶׁל מְלָכִים, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׁאַל מָה אֶתֵּן לְךָ, אָמַר אוֹתוֹ בַּלְווֹטוֹס, אִם שׁוֹאֵל אֲנִי כֶּסֶף וְזָהָב אוֹ מַרְגָּלִיּוֹת טוֹבוֹת, הוּא נוֹתֵן לִי. בְּנָדִים, הוּא נוֹתֵן לִי. אֶלָּא אֲנִי שׁוֹאֵל בִּתּוֹ וְהַכֹּל יִנָּתֵן לִי בְּכֹלַל בִּתּוֹ. כָּךְ בְּגִבְעוֹן נִרְאָה ה׳ אֶל שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה (מלכים א ג, ה): וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁאַל מָה אֶתֵּן לָךְ, אָמַר שְׁלֹמֹה אִם אֲנִי שׁוֹאֵל כֶּסֶף וְזָהָב וּמַרְגָּלִיּוֹת הוּא נוֹתֵן לִי, אֶלָּא חֲרִינִי שׁוֹאֵל אֶת הַחָכְמָה וְהַכֹּל בִּכְלָל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ג, ט): וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַחָכְמָה שָׁאַלְתָּ וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְךָ עֹשֶׁר וְכָבוֹד וְנֶפֶשׁ אוֹיְבֶיךָ, לְפִיכָךְ הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לְךָ, וְעַל יְדֵי כֵן גַּם עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד אֶתֵּן לְךָ, מִיָּד (מלכים א ג, טו): וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם. אָמַר רַבִּי יִצְחָק חֲלוֹם עוֹמֵד עַל כַּנּוֹ, צְפוֹר מְצוּיֶּרֶת וְיוֹדַעַת עַל מָה מְצוּיֶּרֶת, חֲמוֹר נוֹהֵק וְיוֹדֵעַ עַל מָה נוֹהֵק, מִיָּד (מלכים א ג, טו): וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלַיִם וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי [ארון ברית אדני ויעל עלות ויעש שלמים] וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל עֲבָדָיו, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מִכָּאן שֶׁעוֹשִׂין סְעוּדָה לְגָמְרָהּ שֶׁל תּוֹרָה. מִיָּד שָׁרְתָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר שְׁלֹשָׁה סְפָרִים הַלָּלוּ: מִשְׁלֵי, וְשִׁיר הַשִּׁירִים, וְקֹהֶלֶת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד.

דָּבָר אַחֵר, דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן דָּוִד, שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים עַל יְדֵי שֶׁהָיָה נְבוּאָתָן דִּבְרֵי קַנְתָּרִין, נִתְלֵית נְבוּאָתָן בְּעַצְמָן, וְאֵלּוּ הֵן: דִּבְרֵי קֹהֶלֶת, (עמוס א, א): דִּבְרֵי עָמוֹס; (ירמיה א, א): דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יִרְמְיָה שֶׁבִּיְמָיו נַעֲשָׂה יְרוּשָׁלַיִם אִירְמִיאָה. עָמוֹס, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עָמוֹס, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס שֶׁהָיָה עָמוּס בִּלְשׁוֹנוֹ, אָמְרוּ אַנְשֵׁי דּוֹרוֹ הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת כָּל בְּרִיּוֹתָיו וְלֹא הִשְׂרָה שְׁכִינָתוֹ אֶלָּא עַל הֶדְיֵן קְטִיעַ, לִישְׁנָא פְּסִילוֹסָא. קֹהֶלֶת, לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ קֹהֶלֶת, שֶׁהָיוּ דְבָרָיו נֶאֱמָרִין בְּהַקְהֵל, עַל שֵׁם שֶׁאָמַר (מלכים א ח, א): אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי הוּנָא מִשְׁמֵר נִכְנַס וּמִשְׁמֵר יוֹצֵא לִשְׁמֹעַ חָכְמַת שְׁלֹמֹה, וְהוּא שְׁמַלְכַּת שְׁבָא אָמְרָה לוֹ (מלכים א י, ח): אַשְׁרֵי אֲנָשֶׁיךָ וְאַשְׁרֵי עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה, וּכְתִיב (מלכים א ה, יד): וַיְבֹאוּ מִכָּל הָעַמִּים לִשְׁמֹעַ אֶת חָכְמַת שְׁלֹמֹה. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרָא לוֹ: יְדִידְיָה; קֹהֶלֶת; שְׁלֹמֹה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר שִׁבְעָה: אָגוּר; יָקֶה; לְמוּאֵל; אִיתִיאֵל. אָמַר שְׁמוּאֵל עִקַּר אוֹתֶנְטְיָא שֶׁלָּהֶם: יְדִידְיָה; קֹהֶלֶת; שְׁלֹמֹה. מוֹדָה רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּאֵלֶּין אַרְבָּעָה, אֶלָּא שֶׁנִּתְכַּוְּנוּ לְהַדְרֵשׁ: אָגוּר, שֶׁאָגוּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה; יָקֶה, שֶׁהָיָה מֵקִיא בְּדָבָרָיו כַּסֶּפֶל הַזֶּה שֶׁמִּתְמַלֵּא בִּשְׁעָתוֹ וּמִתְפַּנֶּה בִּשְׁעָתוֹ, כָּךְ שְׁלֹמֹה לָמַד תּוֹרָה בִּשְׁעָתָהּ וּשְׁכָחָהּ בִּשְׁעָתָהּ; לְמוּאֵל, שֶׁנָּם לָאֵל בְּלִבּוֹ וְאָמַר יָכוֹל אֲנִי לְהַרְבּוֹת וְלֹא לַחֲטוֹא; אִיתִיאֵל, שֶׁאָמַר אִתִּי אֵל וְאוּכַל. בֶּן דָּוִד, מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ, חָכָם בֶּן חָכָם, צַדִּיק בֶּן צַדִּיק, אַבְגִּינוֹס בֶּן אַבְגִּינוֹס. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְכְּסַנְדְּרִי, הַשּׁוֹר הַזֶּה עַד שֶׁלֹּא נִחְתְּכוּ גִּידָיו, נִתְלָה הוּא אֶפְלּוּ בְּגִיד אֶחָד מִשֶּׁלּוֹ, אֲבָל מִשֶּׁנִּחְתְּכוּ גִּידָיו, כַּמָּה חֲבָלִים וְכַמָּה מַסְמְרוֹת צְרִיךְ לְתְלוֹת בָּהֶן. כָּךְ עַד שֶׁלֹּא חָטָא שְׁלֹמֹה הָיָה נִתְלֶה בִּזְכוּת עַצְמוֹ, וְכֵינָן שֶׁחָטָא תָּלוּ לוֹ בִּזְכוּת אֲבוֹתָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה לז, לה): וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אַשְׁרֵי מִי שֶׁזָּכָה לִמְלֹךְ בְּמָקוֹם מַלְכוּת, לְהַלָּן כְּתִיב (דברים א, ד): אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי, בְּרֹם הָכָא מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלָיִם, בְּמָקוֹם מַלְכוּת.

ב חֶבֶל חֲבָלִים. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר דָּוִד אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, וּפֵרְשׁוֹ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ. שְׁלֹמֹה אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ, וּפֵרְשׁוֹ דָּוִד אָבִיו. דָּוִד אָמַר (תהלים קמד, ד): אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, לְאַיְזֶה הֶבֶל, אִם לְהֶבֶל שֶׁל תַּנּוּר יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אִם לְהֶבֶל שֶׁל כִּירָה יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, בָּא שְׁלֹמֹה בְּנוֹ וּפֵרַשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: חֶבֶל חֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן מַתְנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, לְאָדָם שֶׁשּׁוֹפֵת שִׁבְעָה קְדֵרוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְהֶבֶל שֶׁל עֶלְיוֹנָה אֵין בּוֹ מַמָּשׁ. שְׁלֹמֹה אָמַר (קהלת ו, יב): כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים וְיַעֲשֵׂם כַּצֵּל. בְּאֵיזֶה צֵל, אִם כְּצִלּוֹ שֶׁל כּוֹתֶל יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אִם כְּצִלּוֹ שֶׁל דֶּקֶל יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, בָּא דָּוִד וּפֵרַשׁ (תהלים קמד, ד): יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַב אַחָא כְּהֲדֵין עוֹפָא דְּעָבַר וְטוֹלֵיהּ עָבַר עִמֵּיהּ. שְׁמוּאֵל אָמַר כְּצִלָּן שֶׁל דְּבוֹרִים שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ שֶׁל כְּלוּם. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מַתְנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, שִׁבְעָה הֲבָלִים שֶׁאָמַר קֹהֶלֶת כְּנֶגֶד שִׁבְעָה עוֹלָמוֹת שֶׁאָדָם רוֹאֶה, בֶּן שָׁנָה דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ נָתוּן בְּאִיסְפְּקְלַרְפַּסְטִי וְהַכֹּל מְחַבְּקִין וּמְנַשְּׁקִין אוֹתוֹ, בֶּן שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ דּוֹמֶה לַחֲזִיר שֶׁפּוֹשֵׁט יָדָיו בְּבִיבִין. בֶּן עֶשֶׂר שָׁנָה קוֹפֵץ כִּגְדִי. בֶּן עֶשְׂרִים כְּסוּס נֶהֱים מְשַׁפֵּר גַּרְמֵיהּ וּבָעֵי אִתְּתָא. נָשָׂא אִשָּׁה הֲרֵי הוּא כַּחֲמוֹר. הוֹלִיד בָּנִים מֵעֵז פָּנָיו כְּכֶלֶב לְהָבִיא לֶחֶם [נסח אחר: להם] וּמְזוֹנוֹת. הִזְקִין, הֲרֵי הוּא כְּקוֹף. הֲדָא דְתֵימַר בְּעַמֵּי הָאָרֶץ, אֲבָל בִּבְנֵי תוֹרָה כְּתִיב (מלכים א א, א): וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא זָקֵן, מֶלֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה

בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר: שִׁבְעָה הֲבָלִים שֶׁאָמַר קֹהֶלֶת כְּנֶגֶד שִׁבְעָה יְמֵי בְרֵאשִׁית, בָּרִאשׁוֹן (בראשית א, א): בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ, וּכְתִיב (ישעיה נא, ו): כִּי שָׁמַיִם כֶּעָשָׁן נִמְלָחוּ. בַּשֵּׁנִי, יְהִי רָקִיעַ, וּכְתִיב (ישעיה לד, ד): וְנָגֹלּוּ כַּסֵּפֶר הַשָּׁמָיִם. בַּשְּׁלִישִׁי, יִקָּווּ הַמַּיִם, וּכְתִיב (ישעיה יא, טו): וְהֶחֱרִים ה׳ אֵת לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם. בָּרְבִיעִי, יְהִי מְאֹרֹת, וּכְתִיב (ישעיה כד, כג): וְחָפְרָה הַלְּבָנָה, בַּחֲמִישִׁי, יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם, וּכְתִיב (צפניה א, ג): אָסֵף עוֹף הַשָּׁמַיִם. בַּשִּׁשִּׁי, נַעֲשֶׂה אָדָם, וּכְתִיב (צפניה א, ג): אָסֵף אָדָם וּבְהֵמָה, בְּשַׁבָּת מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר (שמות לא, יד): מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת, הֲדָא אָמַר בְּמֵזִיד, אֲבָל בְּשׁוֹגֵג יָבִיא קָרְבָּן וְיִתְכַּפֵּר לוֹ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, כֵּינָן שֶׁרָאָה אָדָם שִׁבְחוֹ שֶׁל שַׁבָּת, שֶׁהַמֵּבִיא קָרְבָּן מִתְכַּפֵּר לוֹ, הִתְחִיל מְשׁוֹרֵר עָלֶיהָ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁבַח וּמְזְמוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים צב, א): מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, אָמַר רַבִּי לֵוִי אָדָם הָרִאשׁוֹן אָמָרוֹ.

ג מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם, אָמַר רַבִּי בִּנְיָמִין בִּקְשׁוּ חֲכָמִים לִגְנוֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת מִפְּנֵי שֶׁמְּצְאוּ בוֹ דְּבָרִים מְטִין לְצַד מִינוּת, אָמְרוּ חֲרֵי כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שֶׁבָּא לוֹמַר מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ, יָכוֹל אַף בַּעֲמָלָהּ שֶׁל תּוֹרָה, חָזְרוּ וְאָמְרוּ לֹא אָמַר בְּכָל עָמָל, אֶלָּא בַּעֲמָלוֹ, בַּעֲמָלוֹ אֵינוֹ עָמֵל אֲבָל עָמֵל הוּא בַּעֲמָלָהּ שֶׁל תּוֹרָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי יִצְחָק בִּקְשׁוּ חֲכָמִים לִגְנוֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת עַל יְדֵי שֶׁמְּצְאוּ בוֹ דְּבָרִים שֶׁמְּטִין לְצַד מִינוּת, אָמְרוּ כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה כָּךְ שֶׁאָמַר (קהלת יא, ט): שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ וִיטִיבְךָ לִבְּךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵה עֵינֶיךָ, וּמשָׁה אָמַר (במדבר טו, לט): וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם, וּשְׁלֹמֹה אָמַר: וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבְּךָ וּבְמַרְאֵה עֵינֶיךָ, הֲתָרָה הָרְצוּעָה, לֵית דִּין וְלֵית דַּיָּן, כֵּינָן שֶׁאָמַר: וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט, אָמְרוּ יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה. רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חִלְפַּי, עָמְלוֹ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, וְאוֹצֵר לוֹ לְמַעְלָה מֵהַשֶּׁמֶשׁ. אָמַר רַבִּי יוּדָן תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ אֵין לוֹ, לְמַעְלָה מִן הַשֶּׁמֶשׁ, יֵשׁ לוֹ. רַבִּי לֵוִי וְרַבָּנָן, רַבִּי לֵוִי אָמַר מַה הֲנָאָה יֵשׁ לַבְּרִיּוֹת אֲשֶׁר מְסַגְּלוֹת בְּמִצְוֹות וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, דַּיָּן שֶׁאֲנִי מַזְרִיחַ עֲלֵיהֶם אוֹרָה. וְרַבָּנִין אָמְרֵי מַה הֲנָאָה יֵשׁ אֶל הַצַּדִּיקִים שֶׁמְּסַגְּלִין בְּמִצְוֹות וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים, דַּיָּן שֶׁאֲנִי עָתִיד לְחַדֵּשׁ פְּנֵיהֶם כְּגַלְגַּל חַמָּה, דִּכְתִיב (שופטים ה, לא): וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ. אָמַר רַבִּי יַנַּאי בִּנְהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם לוֹקֵחַ לְטָרָה שֶׁל בָּשָׂר כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעַ רוֹאֶה עַד שֶׁיְּבַשְּׁלֶנָּה, וַאֲנִי מַשִּׁיב לְךָ רוּחוֹת, וּמַעֲלֶה עֲנָנִים, וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּטְלָלִים, וּמְגַדֵּל צְמָחִין וּמְבַשְּׁלָן, וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן בִּפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְנוֹתֵן כָּל צָרְכָּיו לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה כְּדֵי מַחְסוֹרָהּ, וְאֵין אַתֶּם מְבִיאִין לִי אֶת הָעֹמֶר. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בְּנַהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם מְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעַ רוֹאֶה עַד שֶׁיְּנַגְּבָהּ, וַאֲנִי מַשִּׁיב לְךָ רוּחוֹת, וּמַעֲלֶה עֲנָנִים, וּמוֹרִיד גְּשָׁמִים וּטְלָלִים, וּמְגַדֵּל צְמָחִים, וּמְכַבְּסָן, וּמְבַשְּׁלָן, וְעוֹרֵךְ שֻׁלְחָן לִפְנֵי כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְנוֹתֵן כָּל צָרְכָּיו לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּלְכָל גְּוִיָּה וּגְוִיָּה כְּדֵי מַחְסוֹרָהּ, וְאֵין אַתֶּם מְבִיאִין לִי אֶת הָעֹמֶר. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, פְּסַנְטוֹרָךְ אֲנָא וְלֵית אַתְּ מַטְעֵם לִי מִתַּבְשִׁילֵי דְּאִידַּע מַהוּ צָרִיךְ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, סַנְטוֹרָךְ אֲנָא וְלֵית אַתְּ יָהֵיב לִי מִסַּנְטָרְיוּתִי. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (ירמיה ה, כד): וְלֹא אָמְרוּ בִלְבָבָם נִירָא נָא אֶת ה׳ וגו׳, הָא חַיָּבִין מִן כַּדּוּן לֵית אַתּוּן צְרִיכִין לִי, תַּלְמוּד לוֹמַר (ירמיה ה, כד): שְׁבֻעֹת חֻקּוֹת קָצִיר יִשְׁמָר לָנוּ, יִשְׁמָר לָנוּ מִשָּׁרָב, יִשְׁמָר לָנוּ, מֵהַטְּלָלִים רָעִים, וְהוּא שֶׁדָּוִד אוֹמֵר (תהלים סח, י): גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים, אִם גֶּשֶׁם הִיא צְרִיכָה, נְדָבָה. וְאִם טְלָלִים הִיא צְרִיכָה תָּנִיף אֱלֹהִים. תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא כְּתִיב (ויקרא כג, טו): שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימֹת תִּהְיֶינָה, אֵימָתַי תִּהְיֶינָה בִּימֵינוֹ וּשְׁכֵנְיָה בֵּינֵיהֶם. אָמַר רַבִּי אַבָּא בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יְגִיעַ רוֹאִין עַד שֶׁמְּבִיאִין אֶת הָעֹמֶר, כְּדִתְנִינַן, כֵּיצַד עוֹשִׁין שְׁלוּחֵי בֵית דִּין יוֹצְאִין בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב וְעוֹשִׁין אוֹתוֹ כְּרִיכוֹת בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא נוֹחַ לִקָּצֵר, וְכָל הָעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לְשָׁם מִתְכַּנְּסוֹת לְשָׁם כְּדֵי שֶׁיְּהֵיהּ נִקְצָר בְּעֵסֶק גָּדוֹל. אָמַר רַבִּי לֵוִי אָמַר לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָדָם, חֲרֵי חָרַשְׁתָּ, וְזָרַעְתָּ, וְקָצַרְתָּ, וְעָמַרְתָּ, וְעָשִׂיתָ עֲרֵמוֹת עֲרֵמוֹת, אִם אֵינִי מוֹצִיא לְךָ מְעַט רוּחַ יָכוֹל אַתָּ לְזָרוֹת, וַאֲפִלּוּ שְׂכַר אוֹתוֹ הָרוּחַ אֵין אַתָּה נוֹתֵן לִי, הֲוֵי (קהלת ה, טו): וּמַה יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לָרוּחַ. רַבִּי עָשָׂה סְעוּדַת מִשְׁתֶּה בְּנוֹ, קָרָא רַבִּי לְכָל רַבָּנָן, וְאֵינְשֵׁי לְמִקְרֵי בַּר קַפָּרָא, אֲזַל וּכְתַב עַל תַּרְעָא אַחַר כָּל שְׁמְחָתֶךָ מָוֶת וּמַה יִּתְרוֹן לְשִׂמְחָתֶךָ. אָמַר מַאן עֲבַד לָן הָדָא, אָמְרוּ בַּר קַפָּרָא דְּאִנְּשִׁיתוּן לְמִיקְרֵי לֵיהּ, לְגַרְמֵיהּ חַפְיָה הוּא. אֲזַל וַעֲבַד אֲרִיסְטוֹן אוֹחֲרָן וּקְרָא לְכָל רַבָּנָן וּקְרָא לֵיהּ לְבַר קַפָּרָא, וְעַל כָּל תַּבְשִׁיל וְתַבְשִׁיל דַּהֲוָה מַנִּיחַ קָדָמֵיהוֹן הֲוָה אָמַר עֲלֵיהּ תְּלַת מְאָה מַתְלִין עַל הֲדֵין תַּעֲלָה, וַהֲוָה עָרֵיב לְהוֹן וַהֲוַת תַּבְשִׁילָא צְנִין וְלָא טָעֲמִין לֵיהּ. וַהֲוָה רַבִּי אָמַר לִמְשׁוּמְשָׁנוֹהִי לָמָּה תַּבְשִׁילֵינוֹן עָלְלִין וְנָפְקִין וְלָא טָעֲמִין מִידֵי, אָמְרִין לֵיהּ בְּגִין חַד סַב דְּיָתֵיב תַּמָּן וְכֵינָן דְּתַבְשִׁילָא עָלִיל הוּא אָמַר תְּלַת מְאָה מַתְלִין בַּהֲדֵין תַּעֲלָה, בְּגִין כֵּן תַּבְשִׁילָא צְנִין וְלָא טָעֲמִין מִידֵי, סָלִיק לְגַבֵּיהּ אָמַר לֵיהּ לָמָּה אַתְּ עָבֵיד כֵּן, שָׁבִיק אֲרִיסְטָן דְּיָכְלִין. אָמַר לוֹ לָא תְּהֵא סָבוּר דִּבְגִין מְגִיסָךְ אֲתֵית, אֶלָּא בְּגִין דְּלָא צָוְותְּ לִי עִם חֲבֵרַי, לֹא כֵן אָמַר שְׁלֹמֹה: מַה יִּתְרוֹן לָאָדָם וגו׳, מֵאַחַר שֶׁהוּא הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא, מִן דְּפָיְיסָן דִּין לְדִין עָבְדִין שְׁלָמָא. אָמַר אַבָּא בַּר קַפָּרָא לְרַבִּי, וּמַה בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ הִשְׁפִּיעַ לְךָ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שַׁלְוָה, עוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ שֶׁלְּךָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי בַּנָאָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל, בָּנַי, דְּעוּ מַה בֵּינִי לְבֵינֵיכֶם, מַה כְּתִיב (שמות טז, טז): עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם וגו׳, מִן דְּיַהֲבוּן אַתּוּן כֻּלְכּוֹן עֹמֶר, וְלֹא עֹמֶר שֶׁל חִטִּין אֶלָּא שֶׁל שְׂעוֹרִים, אַף עַל פִּי כֵן תִּהְיוּ זְהִירִין לְהָבִיא אוֹתוֹ בְּעוֹנָתוֹ, לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל וְאוֹמֵר לָהֶם (ויקרא כג, י): וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר וגו׳.

ד דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא, רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אוֹמֵר, אֵין לְךָ בְּכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁאֵין נוֹלָדִין בּוֹ שִׁשִּׁים רִבּוֹא, וּמֵתִים בּוֹ שִׁשִּׁים רִבּוֹא, וּמַה טַּעַם דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא. וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָא וְרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי בַּר סִיסִי, מְשָׁוֶּרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ דּוֹר הוֹלֵךְ וְדוֹר בָּא. וּמְנַיִן לְדוֹר שֶׁהוּא שִׁשִּׁים רִבּוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, לה): אִם יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה, וְאוֹתוֹ הַדּוֹר שִׁשִּׁים רִבּוֹא הָיָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, הֵיוֹצֵר

הַזֶּה מַשְׁקִיעַ כִּבְשׁוֹנוֹ, מַה שֶּׁמַּשְׁקִיעַ רִאשׁוֹן הוּא אַחֲרוֹן, בֵּרֵם הָכָא, הָלַךְ רִאשׁוֹן בָּא רִאשׁוֹן הָלַךְ אַחֲרוֹן בָּא אַחֲרוֹן.

רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי יַעֲקֹב גְּבוּלָאֵי בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, כְּדוֹר הוֹלֵךְ כֵּן דּוֹר בָּא, הוֹלֵךְ חִגֵּר בָּא חִגֵּר, הוֹלֵךְ סוּמָא בָּא סוּמָא, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים אֲחֵרִים הֵמִית וַאֲחֵרִים הֶחֱיָה, דִּכְתִיב (דברים לב, לט): אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה. מִי שֶׁאוֹמֵר אֶת הַחֲמוּרָה הוּא אוֹמֵר אֶת הַקַּלָּה, אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה, חֲרִי חֲמוּרָה וְכָל שֶׁכֵּן (דברים לב, לט): מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא, שֶׁהִיא קַלָּה מִמֶּנָּה, אֶלָּא שֶׁאֲנִי מַעֲמִיד אוֹתָם בְּמוּמֵיהוֹן, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים אֲחֵרִים הֵמִית וַאֲחֵרִים הֶחֱיָה, אֲנִי אָמִית וַאֲחַיֶּה, מָחַצְתִּי וַאֲנִי חוֹזֵר וּמְרַפְּאָן.

דָּבָר אַחֵר, מָחַצְתִּי וַאֲנִי אֶרְפָּא, רַבִּי חֲנִינָא בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, הִכִּיתִי, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מָחַצְתִּי, מִחְיָצָה שֶׁעָשִׂיתִי בֵּין הָעֶלְיוֹנִים לַתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהָעֶלְיוֹנִים קַיְמִין וְהַתַּחְתּוֹנִים מֵתִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אֵין מִיתָה כָּל עִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כה, ח): בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח. אָמַר רַבִּי אַבָּא אַף אוֹתָהּ מְחִיצָה אֲנִי חוֹזֵר וּמְרַפֵּא אוֹתָהּ, מָחַצְתִּי, מְחִיצָתִי אֲנִי אֶרְפָּא.

רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְאַמְרֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי אַדָּא בַּר חוּנְיָא יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ דּוֹר שֶׁבָּא כְּדוֹר שֶׁהָלַךְ, שֶׁלֹּא תֹאמַר אִלּוּ הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא קַיָּם הָיִיתִי קוֹרֵא לְפָנָיו, אִלּוּ הָיוּ רַבִּי זֵירָא וְרַבִּי יוֹחָנָן קַיָּמִין הָיִיתִי שׁוֹנֶה לִפְנֵיהֶם, אֶלָּא דּוֹר שֶׁבָּא בִּימֶיךָ וְחָכָם שֶׁבִּימֶיךָ כְּדוֹר שֶׁהָלַךְ וַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהָיוּ לְפָנֶיךָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּתִיב (שמואל א יב, ו): ה׳ אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וגו׳, וּכְתִיב (שמואל א יב, ו): וַיִּשְׁלַח ה׳ אֶת יְרֻבַּעַל וְאֶת בְּדָן וְאֶת יִפְתָּח וְאֶת שְׁמוּאֵל. יְרֻבַּעַל זֶה גִּדְעוֹן, בְּדָן זֶה שִׁמְשׁוֹן, יִפְתָּח כְּמַשְׁמָעוֹ. וּכְתִיב (תהלים צט, ו): מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכֹהֲנָיו וּשְׁמוּאֵל בְּקֹרְאֵי שְׁמוֹ, שָׁקַל הַכָּתוּב שִׁלְשָׁה קַלֵּי עוֹלָם עִם שִׁלְשָׁה גְּדוֹלֵי עוֹלָם, לְלַמֶּדְךָ שֶׁבֵּית דִּינוֹ שֶׁל יְרֻבַּעַל גָּדוֹל וְחָשׁוּב לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שִׁמְשׁוֹן כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל יִפְתָּח כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל מִי שֶׁנִּתְמַנָּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אֲפִלּוּ הוּא קַל שֶׁבַּקַּלִּים, הֲרֵי הוּא כְּאַבִּיר שֶׁבָּאַבִּירִים הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יז, יט): וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וגו׳, אֵין לִי אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁבְּדוֹרְךָ, שׁוֹפֵט שֶׁאֵינוֹ בְּדוֹרְךָ מִנַּיִן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר וְאֶל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם, מְלַמֵּד שֶׁהַשּׁוֹפֵט שֶׁבְּדוֹרְךָ חֲרֵי הוּא בִּזְמַנּוֹ כַּשּׁוֹפֵט שֶׁהָיָה בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (קהלת ז, י): אַל תֹּאמַר מֶה הָיָה שֶׁהַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אֵין לְךָ לִשְׁמֹעַ אֶלָּא שׁוֹפֵט שֶׁבְּדוֹרֶךָ, כְּתִיב (במדבר לו, א): וַיִּקְרְבוּ רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפְּחוֹת בְּנֵי גִלְעָד בֶּן מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה וגו׳, אָמַר רַבִּי יוּדָן הָאָבוֹת אָבוֹת, אֶלָּא אִלּוּ נִכְנָסִין לָאַרְכֵי וְאִלּוּ נִשְׁמָטִין מִן הָאַרְכֵי לְפִיכָךְ פְּגָמָן הַכָּתוּב. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה כְּתִיב (דברי הימים א יב, כח): וְיהוֹיָדָע הַנָּגִיד לְאַהֲרֹן, וְכִי יְהוֹיָדָע הָיָה נָגִיד לְאַהֲרֹן, אֶלָּא אִלּוּ הָיָה אַהֲרֹן קַיָּם בְּדוֹרוֹ שֶׁל יְהוֹיָדָע, יְהוֹיָדָע הָיָה גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בִּשְׁעָתוֹ. אָמַר רַבִּי סִימָאִי כְּתִיב (דברי הימים א ו, לד): וְאַהֲרֹן וּבָנָיו מַקְטִירִים עַל מִזְבַּח הָעוֹלָה וגו׳, וְכִי אַהֲרֹן וּבָנָיו קַיָּמִים, וַהֲלֹא צָדוֹק וּבָנָיו הָיוּ, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִלּוּ הָיָה אַהֲרֹן וּבָנָיו קַיָּמִים, צָדוֹק הָיָה גָּדוֹל מֵהֶם בִּשְׁעָתוֹ. רַבִּי הִלֵּל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן מַיְיתֵי לָהּ מֵהָכָא (נחמיה ח, יז): וַיַּעֲשׂוּ כָל הַקָּהָל הַשָּׁבִים מִן הַשְּׁבִי סֻכּוֹת וַיֵּשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת כִּי לֹא עָשׂוּ מִימֵי יֵשׁוּעַ בִּן נוּן כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַהוּא וַתְּהִי שִׂמְחָה גְּדוֹלָה מְאֹד, פְּגַם הַכָּתוּב בִּכְבוֹדוֹ שֶׁל צַדִּיק בַּקֶּבֶר בִּשְׁבִיל פְּלוֹנִי בִּשְׁעָתוֹ. וְרַבָּנָן מַיְיתֵי לָהּ מִן הָכָא (עזרא ז, ה): בֶּן אֲבִישׁוּעַ בֶּן פִּנְחָס בֶּן אֶלְעָזָר וגו׳ הוּא עֶזְרָא עָלָה מִבָּבֶל, אֶלָּא אִלּוּ הָיָה אַהֲרֹן קַיָּם הָיָה עֶזְרָא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בִּשְׁעָתוֹ.

וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא וְהָאָרֶץ הוֹלֶכֶת, וְהָאָרֶץ בָּאָה, וְהַדּוֹר לְעוֹלָם הוּא עוֹמֵד, וְכִי מִי נִבְרָא בִּשְׁבִיל מִי, אֶרֶץ נִבְרָא בִּשְׁבִיל דּוֹר אוֹ דּוֹר נִבְרָא בִּשְׁבִיל הָאָרֶץ, לֹא אֶרֶץ בִּשְׁבִיל דּוֹר. אֶלָּא, דּוֹר עַל יְדֵי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּתַפְקִידָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ הוּא בּוֹלֶה, וְהָאָרֶץ עַל יְדֵי שֶׁהִיא עוֹמֶדֶת בְּתַפְקִידָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְפִיכָךְ אֵינָהּ בּוֹלָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, כְּתִיב (ישעיה סה, כב): כִּי כִימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי, וְאֵין עֵץ אֶלָּא תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, יח): עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְכִי מִי נִבְרָא בִּשְׁבִיל מִי, הַתּוֹרָה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אוֹ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁבִיל תּוֹרָה, לֹא תּוֹרָה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל, אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנִּבְרֵאת בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל חֲרֵי הִיא קַיֶּמֶת לְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּבְרְאוּ בִּזְכוּתָהּ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק מַלְכוּת נִכְנֶסֶת, וּמַלְכוּת יוֹצֵאת, וְיִשְׂרָאֵל עוֹמֵד לְעוֹלָם, חֲוִי: וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת. רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּשֵׁם רַבִּי פְּלַטְיָא דְּנָוֶה מַיְיתֵי לֵיהּ מִן הָדֵין קְרָיָא (שופטים יח, ל): וְיהוֹנָתָן בֶּן גֵּרְשֹׁם בֶּן מְנַשֶּׁה הוּא וּבָנָיו הָיוּ כֹהֲנִים לְשֵׁבֶט הַדָּנִי עַד יוֹם גְּלוֹת הָאָרֶץ, וְכִי אֶרֶץ גּוֹלָה אוֹ מִטַּלְטֶלֶת, אֶלָּא אִלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): וְאִשְּׁרוּ אֶתְכֶם כָּל הַגּוֹיִם כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ, אַתֶּם תִּקָּרְאוּ אֶרֶץ חֵפֶץ. אָמַר רַבִּי בְּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּאָדָם בָּרָא בָּאָרֶץ לְדֻגְמָא לוֹ, אָדָם יֵשׁ לוֹ רֹאשׁ וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ רֹאשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, כו): וְרֹאשׁ עַפְרוֹת תֵּבֵל. אָדָם יֵשׁ לוֹ עֵינַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ עֵינַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות י, ה): וְכִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ. אָדָם יֵשׁ לוֹ אָזְנַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ אָזְנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, ב): וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ. אָדָם יֵשׁ לוֹ פֶּה וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ פֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טז, לב): וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ. אָדָם אוֹכֵל וְהָאָרֶץ אוֹכֶלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג, לב): אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ. אָדָם שׁוֹתֶה וְהָאָרֶץ שׁוֹתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, יא): לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם. אָדָם מֵקִיא וְהָאָרֶץ מְקִיאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יח, כח): וְלֹא תָקִיא הָאָרֶץ וגו׳. אָדָם יֵשׁ לוֹ יָדַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ יָדַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, כא): וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם. אָדָם יֵשׁ לוֹ יֵרֵכַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ יֵרֵכַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא, ז): וְקַבְּצָתִים מִיַּרְכְּתֵי אָרֶץ. אָדָם יֵשׁ לוֹ טַבּוּר וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ טַבּוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לח, יב): יֹשְׁבֵי עַל טַבּוּר הָאָרֶץ. אָדָם יֵשׁ לוֹ עֶרְוָה וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ עֶרְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, ט): לִרְאוֹת

אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם. אָדָם יֵשׁ לוֹ רַגְלַיִם וְהָאָרֶץ יֵשׁ לָהּ רַגְלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת. מָה הִיא עוֹמֶדֶת, מַעֲמֶדֶת, רַבִּי אַחָא וְרַבָּנָן, רַבִּי אַחָא אָמַר תַּפְקִידֶיהָ. רַבָּנָן אָמְרֵי מְזוֹנוֹתֶיהָ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי בֶּן לָקוֹנְיָא, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם בוֹנֶה בִּנְיָן וְאַחֵר מְבַלֶּה, נוֹטֵעַ נְטִיעָה וְאַחֵר אוֹכֵל, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב, לֹא יִטְעוּ וְאַחֵר יֹאכַל, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סה, כב): כִּי כִימֵי הָעֵץ יְמֵי עַמִּי וּמַעֲשֵׂה יָדֵיהֶם יְבַלּוּ בְחִירָי.

ה וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר, וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁזָּרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ, אֶלָּא מָה הוּא כֵן, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע שִׁמְשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק זֶה, הוּא מַזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל צַדִּיק אַחֵר, יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי עֲקִיבָא נוֹלַד רַבִּי, וְקָרְאוּ עָלָיו פָּסוּק זֶה: וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ. יוֹם שֶׁמֵּת רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה נוֹלַד רַב הַמְנוּנָא בְּרֵיהּ, וְקָרְאוּ עָלָיו וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ. יוֹם שֶׁמֵּת רַב הַמְנוּנָא בְּרֵיהּ, וְקָרְאוּ עָלָיו וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ. יוֹם שֶׁמֵּת רַבִּי אָבִין בְּרֵיהּ, וְקָרְאוּ עָלָיו וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ שִׁמְשָׁהּ שֶׁל שָׂרָה הִזְרִיחַ שִׁמְשָׁהּ שֶׁל רִבְקָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית כב, כג): וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה, וְאַחַר כָּךְ וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע, וּכְתִיב (בראשית כד, סז): וַיְבִאָהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל מֹשֶׁה הִזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקִיעַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ הִזְרִיחַ שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עָתְנִיאֵל, וְהוּא יַעְבֵּץ, וְכֵן כֻּלָּם, בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, הֱוֵי: וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ.

תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן, גַּלְגַּל חַמָּה יֵשׁ לוֹ נַרְתֵּק, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יט, ה): לַשֶּׁמֶשׁ שָׂם אֹהֶל בָּהֶם, וּבְרֵכָה שֶׁל מַיִם לְפָנָיו, וּבְשָׁעָה שֶׁהוּא רוֹצֶה לָצֵאת הוּא מְשׁוּלְהֶבֶת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּישׁ כֹּחוֹ בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׂרֹף אֶת הָעוֹלָם, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְעַרְטְלוֹ וּמְהַשְׁתְּקוֹ וּמְנַרְתְּקוֹ, וּמְלַהֵט אוֹתוֹ בְּרָשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יט): כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וגו׳. רַבִּי יַנַּאי וְרַבִּי יְשֻׁמָעֵאל, תַּרְוֵיהוֹן אָמְרִין אֵין גֵּיהִנֹּם לֶעָתִיד לָבוֹא אֶלָּא שֶׁמֶשׁ הִיא יוֹצְאָה, צַדִּיקִים נֶהֱנִין מִמֶּנָּה, מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יט): וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ, וּרְשָׁעִים נִדּוֹנִין בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יט): וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא.

ו הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן, הוֹלֵךְ אֶל דָּרוֹם, בַּיּוֹם, וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן, בַּלַּיְלָה, סוֹבֵב סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ, אֵלּוּ פְּנֵי מִזְרָח וּמַעֲרָב. וְעַל סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, הָרוּחַ הַזֶּה בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא בָּעוֹלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַשְׁלוֹ בֶּהָרִים וּמְשַׁבְּרוֹ בַּגְּבָעוֹת וְאוֹמֵר לוֹ תֵּן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹּא תַזִּיק לִבְרִיּוֹתַי, וּמַה טַּעַם (ישעיה נז, טז): כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף, מְשַׁלְּהֵי לֵיהּ הֵיךְ, כְּמָה דְאַתְּ אָמַר (יונה ב, ח): בְּהִתְעַטֵּף עָלַי נַפְשִׁי, כָּל כָּךְ לָמָּה, בִּשְׁבִיל, וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי. אָמַר רַבִּי הוּנָא בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת יָצָא הָרוּחַ שֶׁלֹּא בִּמְשֻׁקָּל, וּבְקֶשֶׁה הָרוּחַ לְהַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ עַל יוֹשְׁבָיו, אַחַת בִּימֵי אִיּוֹב, וְאַחַת בִּימֵי אֵלְיָהוּ, וְאַחַת בִּימֵי יוֹנָה. אַחַת בִּימֵי אִיּוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב א, יט): וְהִנֵּה רוּחַ גְּדוֹלָה בָּאָה מֵעֵבֶר הַמִּדְבָּר. וְאַחַת בִּימֵי אֵלְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, יא): וְהִנֵּה ה׳ עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים. וְאַחַת בִּימֵי יוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה א, ד): וַה׳ הֵטִיל רוּחַ גְּדוֹלָה אֶל הַיָּם, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר שָׁלוֹם, אוֹתוֹ הָרוּחַ שֶׁהָיָה בִּימֵי אִיּוֹב לֹא הָיָה בָּעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ הַבַּיִת בִּלְבָד, וְאוֹתוֹ שֶׁל יוֹנָה לֹא הָיָה בָּעוֹלָם אֶלָּא בִּשְׁבִיל אוֹתָהּ סְפִינָה בִּלְבָד, וְאֵין לְךָ קוֹזְמִיקוֹן אֶלָּא אוֹתוֹ שֶׁל אֵלְיָהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יט, יא): וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי ה׳, וגו׳. רַבִּי חִיָּא בַּר תַּנְחוּם וְאָמְרֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם אֵין מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בָּא עַד שֶׁיַּעַמְדוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבָּרְאוֹת, וְאֵלּוּ הֵן הַנְּשָׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּסִפְרוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה, א): זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם.

ז כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם, וּמֵהֵיכָן הָאָרֶץ שׁוֹתָה, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר מֵימֵי אוֹקְיָנוֹס הִיא שׁוֹתָה, דִּכְתִיב (בראשית ב, ו): וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה, אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מֵימֵי אוֹקְיָנוֹס לֹא מַיִם מְלוּחִין הֵן, אָמַר לוֹ מִתְמַתְּקִין הֵן בֶּעָבִים, דִּכְתִיב (איוב לו, כח): אֲשֶׁר יִזְלוּ שְׁחָקִים, אֵיכָן הֵם נַעֲשִׂים נוֹזְלִים בַּשְּׁחָקִים. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מִמַּיִם הָעֶלְיוֹנִים הִיא שׁוֹתָה, דִּכְתִיב (דברים יא, יא): לִמְטַר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מָיִם, וְהָעֲנָנִים מִתְגַּבְּרִין מִן הָאָרֶץ עַד לַשָּׁמַיִם וּמְקַבְּלִין אוֹתָן כְּמִפֵּי הַנּוֹד, דִּכְתִיב (איוב לו, כז): יָזְקוּ מָטָר לְאֵדוֹ, וְחוֹשְׁרִין אוֹתָהּ כִּכְבָרָה, וְאֵין טִפָּה נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ, דִּכְתִיב (תהלים יח, יב): חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתָן שְׁחָקִים, שֶׁהֵם שׁוֹחֲקִין אֶת הַמַּיִם. רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא אָמַר כְּהֶדְיֵן מָסוֹסָא. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר כַּדֵּקִין הַלָּלוּ שֶׁל בְּהֵמָה, דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ קֶשֶׁת יוֹם יְרִידַת גְּשָׁמִים שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית, וּמַה טַּעַם (איוב ט, י): עוֹשֶׂה גְדֹלוֹת עַד אֵין חֵקֶר וְנִפְלָאוֹת עַד אֵין מִסְפָּר. בַּמֶּה (איוב ה, י): הַנֹּתֵן מָטָר עַל פְּנֵי אָרֶץ וגו׳.

כֵּיצַד הָאָרֶץ שׁוֹתָה, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי סִימוֹן וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּהֶדְיֵן נִילוּס דְּמַשְׁקֶה וְחוֹזֵר וּמַשְׁקֶה. רַבִּי סִימוֹן אָמַר כְּמִין תֵּבָה, כְּהֶדְיֵן קַבְּרִיאֵל דְּמַרְבִּי וְקַבֵּר. וְרַבָּנָן אָמְרֵי כְּמִין תְּוָוהָא [נהר הוא בבבל ושמו תווהא], וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתוֹ תְּוָוהָא, שֶׁהוּא חוֹזֵר וּמַשְׁקֶה אַחַת לְאַרְבָּעִים שָׁנָה, מִמֶּנּוּ הָיְתָה הָאָרֶץ שׁוֹתָה מִתְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, ו): וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ. וְחָזַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁלֹּא תְּהֵא הָאָרֶץ שׁוֹתָה אֶלָּא מִלְמַעְלָה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא דְּצִפּוֹרִי, וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי חָנִין דְּצִפּוֹרִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, בִּשְׁבִיל אַרְבָּעָה דְבָרִים חָזַר בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא תְּהֵא הָאָרֶץ שׁוֹתָה אֶלָּא מִלְמַעְלָן, בִּשְׁבִיל בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, וּבִשְׁבִיל לְהָדִיחַ טְלָלִים רָעִים, וְשֶׁיְּהֵא הַגָּבוֹהַּ שׁוֹתֶה כְּנָמוּךְ, וְשֶׁיְּהוּ הַכֹּל נוֹשְׁאִין עֵינֵיהֶם לַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה, יא): לָשׂוּם שְׁפָלִים לַמָּרוֹם וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, זֶה אוֹקְיָנוֹס. וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, זֶה אוֹקְיָנוֹס, שֶׁאֵינוֹ מִתְמַלֵּא לְעוֹלָם. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ פּוֹרְשִׁין בַּיָּם הַגָּדוֹל, נִכְנְסָה הַסְּפִינָה לְמָקוֹם שֶׁהַמַּיִם לֹא הָיוּ מְהַלְכִין, אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא בָּאנוּ לְכָאן אֶלָּא לִנְסָיוֹן, מִלְּאוּ מִשָּׁם חָבִית מָלֵא מַיִם, מִכֵּיוָן דַּאֲתוֹן לְרוֹמִי, אֲמַר לוֹן אַדְרְיָאנוּס, מֵי אוֹקְיָנוֹס מָה הֵן, אָמְרִין לֵיהּ מַיִם בּוֹלְעִים הֵן לְמַיִם. וְאָמַר לוֹן אֶפְשָׁר כָּל הַנִּחָלִים שָׁם וְאֵינָן מִתְמַלְּאִין. אָמְרִין לֵיהּ בּוֹלְעִין הֵן לְכָל מַיִם שֶׁבָּעוֹלָם. אָמַר לוֹן אֵינִי מַאֲמִין לָכֶם עַד דְּתַחְמוּן לִי לְכָאן, נְסַבוּן הַמַּיִם שֶׁלָּקְחוּ מִמֵּי אוֹקְיָנוֹס וּמְלוֹן לוֹקְנִיתָא מַיִם, וַהֲווֹן יַתְבִין בְּגַוֵּיהּ מַיִם וְהֵן בּוֹלְעִין לְהוֹן. עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלִיעֶזֶר מִשָּׁם הֵם שׁוֹאֲבִין, וְעַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְשָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל אָדָם אֵינָהּ אֶלָּא בַּלֵּב. וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, וְהַלֵּב אֵינוֹ מִתְמַלֵּא לְעוֹלָם. תֹּאמַר שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁאָדָם מוֹצִיא חָכְמָתוֹ מִלִּבּוֹ שׁוּב אֵינָהּ חוֹזֶרֶת עָלָיו לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר, שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים, כָּל הַתּוֹרָה שֶׁאָדָם לוֹמֵד אֵינָהּ אֶלָּא בַּלֵּב, וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, וְהַלֵּב אֵינֶנּוּ מָלֵא, לֹא הַנֶּפֶשׁ שְׂבֵעָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ו, ז): וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא. תֹּאמַר שֶׁמִּשָּׁעָה שֶׁאָדָם מוֹצִיא אֶת תַּלְמוּדוֹ לְאַחֵר שׁוּב אֵינָהּ חוֹזֶרֶת עָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר, שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת, דִּכְתִיב (דברים ו, ו): וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ. מַטְרוֹנָא אַחַת שָׁאֲלָה אֶת רַבִּי יוֹסֵי בַּר חַלַפְתָּא, אָמְרָה לֵיהּ מַהוּ דֵּין שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, כא): יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין, לָא הֲוָה צָרִיךְ קְרָא לְמֵימַר אֶלָּא יָהֵב חָכְמְתָא לְלָא חַכִּימִין וּמַנְדְּעָא לְלָא יָדְעֵי בִּינָה. אָמַר לָהּ מָשָׁל, אִם יָבוֹאוּ אֶצְלְךָ שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם לִלְווֹת מִמְּךָ מָמוֹן, אֶחָד מֵהֶן עָשִׁיר וְאֶחָד מֵהֶן עָנִי, לְאֵיזֶה מֵהֶן אַתְּ מַלְוָה לֶעָשִׁיר אוֹ לֶעָנִי, אָמְרָה לוֹ לֶעָשִׁיר. אָמַר לָהּ, וְלָמָּה, אָמְרָה לוֹ שֶׁאִם אִבֵּד הֶעָשִׁיר מָמוֹנִי יֵשׁ לוֹ מֵהֵיכָן יְפָרַע, אֲבָל אִם אִבֵּד הֶעָנִי מָמוֹנִי מֵאַיִן יְפָרַע לִי. אָמַר לָהּ וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתְּ מוֹצִיאָה מִפִּיךְ, אִלּוּ נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָכְמָה לַטִּפְּשִׁים הָיוּ יוֹשְׁבִים וְהוֹגִין בָּהּ בְּבָתֵּי כְּסָאוֹת וּבְבָתֵּי תֵּיאַטְרִיאוֹת וּבְבָתֵּי מֶרְחָצָאוֹת. אֶלָּא נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָכְמָה לְחַכִּימִין וְהֵם יוֹשְׁבִין וְהוֹגִין בָּהּ בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, הֲוֵי יָהֵב חָכְמְתָא לְחַכִּימִין וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִּינָה.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַגְּרִים אֵינָן נִכְנָסִין אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל, וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, וְיִשְׂרָאֵל מִמְּנָנָן אֵינָן חֲסֵרִין לְעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כג, י): מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב, שֶׁמָּא תֹּאמַר שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינֶנּוּ מִתְגַּיֵּר בָּעוֹלָם הַזֶּה מִתְגַּיֵּר בָּעוֹלָם הַבָּא, תַּלְמוּד לוֹמַר (ישעיה נד, טו): הֵן גּוֹר יָגוּר, מִכָּאן וָאֵילָךְ אֶפֶס מֵאוֹתַי, הַפֵּסֶק מֵאִתִּי, מַאן גַּבֵּי, מִי גָּר אִתָּךְ בָּעוֹלָם הַזֶּה, עָלַיִךְ יִפּוֹל לָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְלֹא עוֹד אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא מִתְגַּיֵּר מִשָּׁם הוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל מז, כג): וְהָיָה בַּשֵּׁבֶט אֲשֶׁר גֵּר הַגֵּר וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַמִּתִּים אֵינָן נִכְנָסִין אֶלָּא לַשְּׁאוֹל, וְהַשְּׁאוֹל אֵינוֹ מִתְמַלֵּא לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כז, כ): שְׁאוֹל וַאֲבַדּוֹן לֹא תִשְׂבַּעְנָה וגו׳. תֹּאמַר מִשֶּׁהֵם מֵתִים בָּעוֹלָם הַזֶּה שׁוּב אֵינָם חַיִּים לְעוֹלָם הַבָּא, תַּלְמוּד לוֹמַר אֶל מְקוֹם שֶׁהַנִּחָלִים הוֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת, לַמָּקוֹם שֶׁהַמֵּתִים מִתְכַּנְּסִין לָעוֹלָם הַבָּא, שָׁם הֵם שָׁבִים וַעֲתִידִים לוֹמַר שִׁירָה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, מַאי טַעְמָא (ישעיה כד, טז): מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִרֹת שָׁמַעְנוּ. וְאוֹמֵר (ישעיה כו, יט): יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְכַּנְּסִין אֶלָּא לִירוּשָׁלַיִם וְעוֹלִים בְּפַעֲמֵי רְגָלִים בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא, וִירוּשָׁלַיִם אֵינָהּ מִתְמַלֵּאת לְעוֹלָם, דִּתְנַיְנָן עוֹמְדִין צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר חוּבָה בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אָמַר אַרְבַּע אַמּוֹת רֶוַח בֵּין כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַמָּה מִכָּל צַד כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְיִטְעֶה. אֶל מְקוֹם שֶׁהַנִּחָלִים הוֹלְכִים, לְמָקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מִתְכַּנְּסִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, שָׁם הֵם מִתְכַּנְּסִין לָעוֹלָם הַבָּא לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז, יג): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִתָּקַע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל וּבָאוּ הָאֹבְדִים בְּאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהַנִּדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְהִשְׁתַּחֲווּ לַה׳ בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלָיִם.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַנִּחָלִים הוֹלְכִים אֶל הַיָּם, כָּל הַמָּמוֹן אֵינוֹ עוֹלֶה אֶלָּא לְמַלְכוּת אֱדוֹם, וּמַלְכוּת אֱדוֹם אֵינָהּ מִתְמַלֵּאת לְעוֹלָם, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי כְּתִיב (משלי כז, כ): וְעֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׂבַּעְנָה, וְעֵינֵי אֱדוֹם לֹא תִשְׂבַּעְנָה. תֹּאמַר מִשֶּׁהַמָּמוֹן נִכְנָס בְּאֱדוֹם שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר לְבָעָלָיו, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֶל מְקוֹם שֶׁהַנִּחָלִים הוֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת, לְמָקוֹם שֶׁהַמָּמוֹן מִתְכַּנֵּס לְמַלְכוּת אֱדוֹם בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִשָּׁם הוּא מִתְפַּזֵּר לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, דִּכְתִיב (ישעיה כג, יח): וְהָיָה סַחְרָהּ וְאֶתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַה׳ וגו׳. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי בְּעָא קַמֵּיהּ רַבִּי, אָמַר לֵיהּ מַהוּ דֵּין דִּכְתִיב (ישעיה כג, יח): כִּי לַיּשְׁבִים לִפְנֵי ה׳ יִהְיֶה סַחְרָהּ. אָמַר לוֹ כְּגוֹן אַתְּ וַחֲבֵרֶיךָ וּשְׁנֵי עֲטוּפֵי סְדִינִים כַּיּוֹצֵא בְּךָ, שֶׁאֵין אַתֶּם חֲשׁוּבִים בְּעֵצְמְכֶם כְּלוּם. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַדֵּשׁ מְאוֹר פְּנֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, הָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים ה, לא): וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְחַדֵּשׁ פְּנֵיהֶם, כָּךְ הוּא מְחַדֵּשׁ לְבוּשֵׁיהֶם, יוֹמָא דֵּין סִימְרִיקוֹן, מָחָר אוּלוֹסְרִיקוֹן. אָמַר לֵיהּ מַהוּ דֵּין דִּכְתִיב (ישעיה כג, יח): לֶאֱכֹל לְשָׂבְעָה וְלִמְכַסֶּה עָתִיק, אָמַר לֵיהּ יוֹמָא דֵּין אַרְסְקִינוֹן וּלְמָחָר אוּלוֹסְרִיקוֹן.

ח כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים לֹא יוּכַל וגו׳, דִּבְרֵי הַבַּטָּלָה מְיַגְּעִין אֶת הָאָדָם, קוֹרֵא הַיּוֹם, כְּבֵשׂ שָׁמָּה. סֶלַע כַּעוֹפֶרֶת, מְעוּט חֲתִיכוֹת. מִתְפַּלְּלוֹת בְּטוּר מִסְכֵּן, חֲתוּכִין שְׁרוּיִין חֲתוּכִין. שׁוֹר מִשְׁפָּט בְּטוּר מִסְכֵּן, תְּרֵדִין בְּחַרְדָּל. רַבִּי יוֹנָתָן נְשַׂר שַׂעֲרֵיהּ אֲזַל לַהֲדָה מִגְּדֶלָה דְּצַבָּעֲיָה מִיתְאַסְיָא, הֲוָה תַּמָּן חַד סַפָּר, אָמַר, בִּשְׁבִיל שַׂעְרָךְ בָּאתָה לְכָאן לְרַפֹּאתוֹ, אָמַר לֵיהּ שִׁיטְפוֹ מֵאֲלַל, וְהָא סְבִית שֵׁישׁ בָּהּ סַעַל לְרַפֹּאתוֹ, וַאֲנִי הָעָתַקְתִּי לְכָאן לְהָחִישׁ מִחְיָה, קָם וּרְבַע לֵיהּ עַל רַגְלָיו, אָמַר

לֵיהּ כָּאן בְּרֵישׁ מִישְׁתָּעֵי קַמֵּיהּ דְּרַב בְּאוּרְתָּא.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים, דִּבְרֵי אֲמָנוּת מְיַגְּעִין. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ הֲוָה אָמַר הֲדֵין עוֹבָדָא הֲוָה בְּאִתְתָּא שֶׁהוֹלִיכָה אֶת בְּנָהּ אֵצֶל הַנַּחְתּוֹם בְּקֵיסָרִין, אָמְרָה לֵיהּ אַלִּיף יַת בְּנִי אֲמָנוּת, אָמַר לָהּ יֵשֵׁב אֶצְלִי חָמֵשׁ שָׁנִים וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִינִין בְּחִטָּה, יָשַׁב אֶצְלוֹ חָמֵשׁ שָׁנִים וְלִמְּדוֹ חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִינִין בְּחִטָּה. וְאָמַר לָהּ יֵשֵׁב אֶצְלִי חָמֵשׁ שָׁנִים אֲחֵרוֹת וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ אֶלֶף מִינִין בְּחִטָּה. וְכַמָּה מִינִין אִית בְּחִטָּה, רַבָּנָן אָמְרֵי בְּחִטֵּי מִנִּית חִטִּין דְּמִנְּיָן. רַבִּי אַחָא אָמַר חֲמֵשׁ מֵאוֹת מִינִין בְּחִטָּה מִנְּיָן מִנִּית. רַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹנָתָן תַּרְוֵיהוֹן יָתְבוּן וְקוֹמוּן עַל שִׁתִּין. וְעוֹד רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר עוֹבָדָא הֲוָה בַּהֲדָא אִיתְתָא בְּקֵיסָרִין שֶׁהוֹלִיכָה אֶת בְּנָהּ אֵצֶל חַד פָּרְכוֹנִיס, אָמְרָה לֵיהּ לַמֵּד אֶת בְּנִי אֲמָנוּת, אָמַר לָהּ יֵשֵׁב אֶצְלִי אַרְבַּע שָׁנִים וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ מֵאָה מִינִין בְּבֵיצָה, וְיָשַׁב אֶצְלוֹ אַרְבַּע שָׁנִים וְלִמְּדוֹ מֵאָה מִינִין בְּבֵיצָה, אָמַר לָהּ יֵשֵׁב עִמִּי אַרְבַּע שָׁנִים אֲחֵרוֹת וַאֲנִי מְלַמְּדוֹ מֵאָה מִינִין אֲחֵרִים בְּבֵיצָה, שָׁמַע רַבִּי וְאָמַר לֹא רָאִינוּ טוֹבָה מִיָּמֵינוּ.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים, דִּבְרֵי מִינוּת מְיַגְּעִין אֶת הָאָדָם, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁנִּתְפַּס לְשׁוּם מִינוּת, נְטָלוּ אוֹתוֹ הֶגְמוֹן וְהֶעֱלוֹ עַל הַבִּימָה לָדוּן אוֹתוֹ, אָמַר לוֹ, רַבִּי, אָדָם גָּדוֹל כְּמוֹתְךָ יַעֲסֹק בִּדְבָרִים בְּטֵלִים הַלָּלוּ. אָמַר לוֹ, נֶאֱמָן עָלַי הַדַּיָּן. וְהוּא סָבַר שֶׁבִּשְׁבִילוֹ אָמַר, וְהוּא לֹא אָמַר אֶלָּא לְשׁוּם שָׁמַיִם. אָמַר לוֹ מֵאַחַר שֶׁהֶאֱמַנְתַּנִי עָלֶיךָ, אַף אֲנִי הָיִיתִי סָבוּר וְאוֹמֵר אֶפְשָׁר שֶׁיְּשִׁיבוֹת הַלָּלוּ טוֹעוֹת הֵן בִּדְבָרִים בְּטֵלִים הַלָּלוּ דִּימוֹס פָּטוּר אַתָּה. אַחַר שֶׁנִּפְטַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִן הַבִּימָה הָיָה מִצְטָעֵר עַל שֶׁנִּתְפַּס עַל דִּבְרֵי מִינוּת, נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו אֶצְלוֹ לְנַחֲמוֹ וְלֹא קִבֵּל, נִכְנַס רַבִּי עֲקִיבָא אֶצְלוֹ, אָמַר לֵיהּ רַבִּי שֶׁמָּא אֶחָד מִן הַמִּינִין אָמַר לְפָנֶיךָ דָּבָר וְעָרַב לְפָנֶיךָ, אָמַר לוֹ הֵן, הַשָּׁמַיִם, הִזְכַּרְתַּנִי פַּעַם אַחַת הָיִיתִי עוֹלֶה בְּאִיסְטְרָטָא שֶׁל צִפּוֹרִי וּבָא אֵלַי אָדָם אֶחָד וְיַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר סְכַנְיָא שְׁמוֹ וְאָמַר לִי דָּבָר אֶחָד מִשּׁוּם פִּלּוֹנִי וַהֲנָאֲנִי הַדָּבָר, וְאוֹתוֹ הַדָּבָר הָיָה, כָּתוּב בְּתוֹרָתְכֶם (דברים כג, יט): לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב, מָה הֵן, אָמַרְתִּי לוֹ אֲסוּרִין, אָמַר לִי לְקָרְבָּן אֲסוּרִים לְאַבְּדָן מֻתָּר. אָמַרְתִּי לוֹ וְאִם כֵּן מַה יַּעֲשֶׂה בָהֶם, אָמַר לִי יַעֲשֶׂה בָהֶן בֵּתֵּי מֶרְחָצָאוֹת וּבָתֵּי כִסְאוֹת, אָמַרְתִּי לוֹ יָפֶה אָמַרְתָּ, וְנִתְעַלְּמָה מִמֶּנִּי הֲלָכָה לְשָׁעָה. כֵּינָן שָׁרָאָה שֶׁהוֹדֵיתִי לִדְבָרָיו אָמַר לִי: כָּךְ אָמַר פִּלּוֹנִי, מִצּוֹאָה בָּאוּ וּלְצוֹאָה יֵצְאוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה א, ז): כִּי מֵאֶתְנַן זוֹנָה קִבָּצָה וְעַד אֶתְנַן זוֹנָה יָשׁוּבוּ, יֵעָשׂוּ כָּרְסָוֹן לְרַבִּים, וַהֲנָאֲנִי, וְעַל אוֹתוֹ הַדָּבָר נִתְפַּשְׁתִּי לְשֵׁם מִינוּת, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁעָבַרְתִּי עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (משלי ה, ח): הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ. הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ, זוֹ הַמִּינוּת. וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ, זוֹ זְנוּת. לָמָּה (משלי ז, כו): כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ. עַד כַּמָּה, אָמַר רַבִּי חִסְדָּא עַד אַרְבַּע אַמּוֹת. מִכָּאן הָיָה מֵת רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן דָּמָא בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנִּשְׁכוֹ נָחָשׁ וּבָא יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר סְכַנְיָא לְרַפּאוֹתוֹ בְּשׁוּם פִּלּוֹנִי וְלֹא הִנִּיחוֹ רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר אֵין אַתָּה רַשַּׁאי בֶּן דָּמָא. אָמַר לוֹ הַנַּח לִי וַאֲנִי אָבִיא לְךָ רְאָיָה מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מֻתָּר, וְלֹא הִסְפִּיק לְהָבִיא לוֹ רְאָיָה עַד שֶׁמֵּת, וְשָׂמַח רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְאָמַר אַשְׁרֶיךָ בֶּן דָּמָא שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתְךָ בְּטָהֳרָה וְלֹא פָּרַצְתָּ גִּדְרָן שֶׁל חֲכָמִים, שֶׁכָּל מִי שֶׁפּוֹרֵץ גִּדְרָן שֶׁל חֲכָמִים סוֹף שֶׁהַפָּרָעָנִיּוֹת בָּאוֹת עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת י, ח): וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכָּנֵהוּ נָחָשׁ. וְלֹא נָשׁוּךְ הָיָה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ לָעָתִיד לָבוֹא. וּמָה הָוָה לֵיהּ בֵּיהּ, (ויקרא יח, ה): אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם, וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם.

מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאת אֵצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְהִתְגַּיֵּר, אָמְרָה לוֹ רַבִּי קָרְבֵנִי, אָמַר לָהּ פָּרְטִי אֶת מַעֲשַׂיִךְ, אָמְרָה בְּנִי הַקָּטָן מִבְּנֵי הַגָּדוֹל, נָזַף בָּהּ. הָלְכָה אֵצֶל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְקִבְּלָהּ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְרַחֵק וְאַתָּה מְקָרֵב, אָמַר לָהֶם כֵּינָן שֶׁנָּתְנָה דַּעְתָּהּ לְהִתְגַּיֵּר אֵינָהּ חַיָּה לְעוֹלָם, דִּכְתִיב (משלי ב, יט): כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן, וְאִם שָׁבוּ לֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים. חֲנִינָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲזַל לַהֲדָהּ כְּפַר נַחוּם, וַעֲבָדוּן לֵיהּ מִינָאֵי מִלָּה וְעָלוֹן יָתֵיב רָכִיב חֲמָרָא בִּשַׁבַּתָּא, אֲזַל לְגַבֵּיהּ יְהוֹשֻׁעַ חֲבִיבֵיהּ וְיהַב עֲלוֹי מְשַׁח וְאִיתַּסִי. אָמַר לֵיהּ כֵּינָן דְּאִיתְעַר בָּךְ חַמְרָא דְּהַהוּא רַשִׁיעָא לֵית אַתְּ יָכֵיל שְׁרֵי בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, נְחַת לֵיהּ מִן תַּמָּן לְבָבֶל וּדְמַךְ תַּמָּן בִּשְׁלָמֵיהּ. רַבִּי יוֹנָתָן עָרַק חַד מִן תַּלְמִידוֹי לְגַבֵּיהוֹן, אֲזַל וְאַשְׁכְּחֵיהּ עֲבַד בֶּן אִפְּטוּנִיּוּת, שְׁלַחוּן מִינֵיָּא בַּתְרֵיהּ כָּךְ אָמְרִין לֵיהּ, וְלָא כָךְ כְּתִיב (משלי א, יד): גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּנוּ, וַהֲוָה פָּרַח וְאִינּוּן פָּרְחִין בַּתְרֵיהּ. אָמְרִין לֵיהּ רַבִּי אִיתָא גְּמוֹל חִסְדָּא לַהֲדָא כַּלְתָּא, הָלַךְ וּמְצָאָן עֲסוּקִים בְּרִיבָה אַחַת, אָמַר לוֹן כֵּן אַרְחֵיהוֹן דִּיהוּדָאֵי עָבְדִין, אָמְרִין לֵיהּ וְלָא כֵן כְּתִיב בַּתּוֹרָה: גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ כִּיס וגו׳, וַהֲוָה פָּרַח וְאִינּוּן פָּרְחִין בַּתְרֵיהּ עַד דִּמְטָא לְתָרַע וּטְרַד בְּאַפֵּיהוֹן, אָמְרוּן רַבִּי יוֹנָתָן אֲזִיל גְּלוֹג לְאַמָּךְ דְּלָא הֲמַכְתְּ וְלָא אִיסְתַּכַּלְתְּ בָּן, דְּאִלּוּ הֲמַכְתְּ וְאִיסְתַּכַּלְתְּ בָּן יוֹתֵר מִן מַה דַּהֲוֵינַן פָּרְחִין בַּתְרֵךְ חֲזִית פָּרֵיחַ בַּתְרָן. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָה הֲיוּ הַמִּינִין מִתְעַסְּקִין עִמּוֹ, הֲיוּ שׁוֹאֲלִים אוֹתוֹ וּמֵשִׁיב שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ וּמֵשִׁיב, אָמַר לוֹן עַל מַגָּן אַתּוּן מְגִיבִין, אֶתוֹן נְעֲבֵיד בֵּינֵינָן דְּכָל בַּר נָשׁ דְּנָצַח חַבְרֵיהּ יְהֵא פָּצַע מוֹחֵיהּ דְּחַבְרֵיהּ בְּקוּרְנָס, וְהוּא נָצַח לוֹן וּפָצַע מוֹחֵיהוֹן עַד דְּאִיתְמַלְאוּן פִּיצְעִין פִּיצְעִין, וְכֵינָן דַּאֲתָא אָמְרִין לֵיהּ תַּלְמִידוֹי רַבִּי סְיְעוֹךְ מִן הַשָּׁמַיִם וְנִצַּחְתָּ, אָמַר לוֹן וְעַל מַגָּן, לְכוּ וְהִתְפַּלְּלוּ עַל אוֹתוֹ הָאִישׁ וְעַל אוֹתָהּ הַחֵמֶת שֶׁהָיְתָה מְלֵאָה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, אֲבָל עַכְשָׁו מְלֵאָה פִּחָמִין.

דָּבָר אַחֵר, כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים, אֲפִלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה מְיַגְּעִין אֶת הָאָדָם, בַּתְּחִלָּה אָדָם נִכְנָס לִלְמֹד תּוֹרָה וְהֵן מְטַהֲרִין לוֹ אֶת הַטָּמֵא וּמְטַמְּאִין אֶת הַטָּהוֹר, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁכָּל מַה שֶּׁהֵן מַתִּישִׁין בָּהֶן כְּחוֹ סוֹף שֶׁהוּא מוֹצִיא קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת, וּגְזֵרוֹת שָׁווֹת, וְטָמֵא וְטָהֳרָה, וְאִסּוּר וְהֶתֵּר.

לֹא תִשְׁבַּע עַיִן וגו׳, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן כָּל טוֹבוֹת וּבְרָכוֹת וְנֶחָמוֹת שֶׁרָאוּ הַנְּבִיאִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֹא לְחִנָּם רָאוּ, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ הוֹגִין וְעוֹשִׂין

מִצְוֹת וּצְדָקוֹת. וְאִם תֹּאמַר שֶׁרָאוּ, כְּבָר נֶאֱמַר (ישעיה סד, ג): עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ וגו׳. וְאִם תֹּאמַר שֶׁלֹּא רָאוּ, כְּבָר רָאוּ מִקְצָת, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג, ז): כִּי לֹא יַעֲשֶׂה ה׳ אֱלֹהִים דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים, כֵּיצַד רָאוּ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר כְּמַבִּין סִדְקוֹ שֶׁל פֶּתַח. רַבִּי לֵוִי אָמַר, רָאוּ, וּמַתַּן שְׂכָרָן לֹא רָאוּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא כָּל טוֹבוֹת וּבְרָכוֹת וְנֶחָמוֹת שֶׁרָאוּ הַנְּבִיאִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, לְבַעֲלֵי תְּשׁוּבָה רָאוּ, אֲבָל מִי שֶׁלֹּא טָעַם חֵטְא מִיָּמָיו עַיִן לֹא רָאָתָה וגו׳.

ט מַה שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה, רַבָּנָן אָמְרֵי לֶעָתִיד לָבוֹא הַדּוֹרוֹת מִתְבַּנְסִין לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאוֹמְרִים לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מִי יֹאמַר לְפָנֶיךָ שִׁירָה תְּחִלָּה, וְאוֹמֵר לָהֶם לְשֶׁעָבַר לֹא אָמְרוּ שִׁירָה לְפָנַי אֶלָּא דּוֹרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְעַכְשָׁיו לֹא יֹאמַר שִׁירָה לְפָנַי אֶלָּא הוּא, מַאי טַעְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מב, י): שִׁירוּ לַה׳ שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ וגו׳, מַעֲשֶׂה וְשֶׁלְחָה מַלְכוּת אֵצֶל רַבּוֹתֵינוּ וְאָמְרָה לָהֶם שִׁלְחוּ לָנוּ קֶסְלוֹפָנוֹס אֶחָד מִשֶּׁלָּכֶם, אָמְרוּ כַּמָּה קֶסְלוֹפָנוֹס יֵשׁ לָהֶם וְהֵם מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ קֶסְלוֹפָנוֹס אֶחָד. כַּמָּה מִקְוָוֹת פַּנָּסִין יֵשׁ לָהֶם, כַּמָּה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת יֵשׁ לָהֶם, כְּמִדַּמִּין אָנוּ שֶׁאֵין מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ אֶלָּא מֵאִיר פָּנִים בַּהֲלָכָה, שָׁלְחוּ לָהֶם אֶת רַבִּי מֵאִיר, וְהָיוּ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ וְהוּא מֵשִׁיב, שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ וְהוּא מֵשִׁיב, וּבַסּוֹף שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חָזִיר, אָמַר לָהֶם שֶׁהוּא עָתִיד לְהַחֲזִיר אֶת הַמַּלְכוּת לִבְעָלֶיהָ. וְעוֹד יָשַׁב רַבִּי מֵאִיר וְדָרַשׁ עָתִיד זְאֵב לִהְיוֹת גָּזוּז מֵילָתָן, וְהַכֶּלֶב גְּלֶבְטִינוֹן, אָמְרוּ לוֹ דַּיֶּךָ רַבִּי מֵאִיר, וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ. רַבָּנָן אָמְרִין לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא כָּרוֹז וּמַכְרִיז וְאוֹמֵר כָּל מִי שֶׁלֹּא אָכַל בְּשַׂר חֲזִיר מִיָּמָיו יָבוֹא וְיִטֹּל שְׂכָרוֹ, וְהַרְבֵּה מְאֻמּוֹת הָעוֹלָם שֶׁלֹּא אָכְלוּ בְּשַׂר חֲזִיר מִימֵיהֶם וְהֵם בָּאִים לִטֹּל שְׂכָרָן, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר נִשְׁתַּכְּרוּ אֵלּוּ שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, לֹא דַּיָּן שֶׁאָכְלוּ עוֹלָמָן אֶלָּא הֵם מְבַקְּשִׁין לֶאֱכֹל עוֹלָמָן שֶׁל בָּנַי עוֹד, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹצִיא כָּרוֹז וּמַכְרִיז וְאוֹמֵר כָּל מִי שֶׁלֹּא אָכַל בְּשַׂר נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אִם לֹא אָכַל מִשֶּׁלּוֹ אָכַל מִשֶּׁל חֲבֵרוֹ, הֲוֵי לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חָזִיר שֶׁעָתִיד לְהַחֲזִיר הַגְּדֻלָּה לְבַעְלֶיהָ. עוֹרוֹת תְּחָשִׁים מָה הֵן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַלְטִינוֹן. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר גַּלְטִינוֹן. רַבִּי יוֹחָנָן אוֹמֵר מִין חַיָּה גְּדוֹלָה הָרָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה וְעָשָׂה הֵימֶנָּה צִנָּךְ הַמִּשְׁכָּן וּנְגָזָה. רַבִּי אָבִין אָמַר קֶרֶשׁ הָיָה שְׁמָהּ. תָּנֵי רַבִּי הוֹשַׁעְיָה קֶרֶן אַחַת הָיְתָה לוֹ בְּמִצְחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סט, לב): וְתִיטַב לַה׳ מִשּׁוֹר פָּר מַקְרִן מַפְרִיס וגו׳, מַקְרִין תַּרְתֵּי שְׁמַע מִנָּהּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר יִצְחָק מַקְרִן כְּתִיב. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, כַּגּוֹאֵל רִאשׁוֹן כָּךְ גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, מַה גּוֹאֵל רִאשׁוֹן נֶאֱמַר (שמות ד, כ): וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וַיַּרְכִּבֵם עַל הַחֲמֹר, כָּךְ גּוֹאֵל אַחֲרוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ט, ט): עָנִי וְרֹכֵב עַל הַחֲמוֹר. מַה גּוֹאֵל הָרִאשׁוֹן הוֹרִיד אֶת הַמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ד): הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם, אַף גּוֹאֵל אַחֲרוֹן יוֹרִיד אֶת הַמָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב, טז): יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ. מַה גּוֹאֵל רִאשׁוֹן הֶעֱלָה אֶת הַבְּאֵר, אַף גּוֹאֵל אַחֲרוֹן יַעֲלֶה אֶת הַמַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, יח): וּמַעְיָן מִבֵּית ה׳ יֵצֵא וְהִשְׁקָה אֶת נַחַל הַשִּׁטִּים.

י יֵשׁ דָּבָר שֶׁאֵמַר רְאֵה זֶה חָדָשׁ הוּא, כְּתִיב (דברים ט, י): וַיִּתֵּן ה׳ אֵלַי אֶת שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל הַדְּבָרִים, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, עֲלֵיהֶם, וַעֲלֵיהֶם, כָּל, כְּכָל, דְּבָרִים, הַדְּבָרִים, הַמִּצְוָה, כָּל הַמִּצְוָה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁמִּקְרָא וּמִשְׁנָה הֲלָכוֹת תּוֹסְפְתּוֹת וְהַגָּדוֹת וּמַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְהוֹרוֹת, כְּבָר הָיָה וְנִתַּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, מִנַּיִן, מִמַּה שֶּׁכָּתוּב יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֹּאמַר רְאֵה זֶה דָּבָר חָדָשׁ הוּא, וַהֲרֵי חֲבֵרוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו כְּבָר הָיָה לְעוֹלָם. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֶלְבּוֹ, לְאֶחָד שֶׁהָיְתָה סֻלַּע צְרוּרָה בִּכְנָפָיו וְנָפְלָה מִמֶּנּוּ, לְתֵן גְּדוֹלָה מִמֶּנָּה אֵין הַמָּקוֹם מַחֲזִיק, לְתֵן קְטַנָּה מִמֶּנָּה אֵינָהּ מִתְמַלְּאָה, לְתֵן כַּיּוֹצֵא בָהּ הַמָּקוֹם מִתְמַלֵּא. כָּךְ, שָׁמַעְתָּ תּוֹרָה מִפִּי תַּלְמִיד חָכָם יְהִי בְּעֵינֶיךָ כְּאִלּוּ שְׁמָעוּהָ אָזְנֶיךָ מֵהַר סִינַי, הוּא שֶׁהַנָּבִיא מְקַנְתְּרָן וְאוֹמֵר לָהֶם (ישעיה מח, טז): קִרְבוּ אֵלַי שִׁמְעוּ זֹאת לֹא מֵרֹאשׁ בַּסֵּתֶר דִּבַּרְתִּי מֵעֵת הֱיוֹתָהּ שָׁם אָנִי, אָמְרֵי לֵיהּ לָמָּה לֹא אָמַרְתָּ לָן, אָמַר לָהֶם שֶׁלֹּא נִבְרְאוּ בֵּי קִינִים, וְעַכְשָׁיו שֶׁנִּבְרְאוּ בֵּי קִינִים (ישעיה מח, טז): וְעַתָּה ה׳ אֱלֹהִים שְׁלָחַנִי וְרוּחוֹ.

יא אֵין זְכְרוֹן לָרִאשׁוֹנִים, אָמַר רַבִּי אַחָא: אֵין זְכְרוֹן לָרִאשׁוֹנִים, זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל. וְגַם לָאַחֲרוֹנִים, אֵלּוּ הַסְּדוֹמִיִּים. וְעַל מִי נֶאֱמַר: עִם שֶׁיִּהְיוּ לָאַחֲרוֹנָה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ב, לא): לָאַחֲרוֹנָה יִסְעוּ לְדִגְלֵיהֶם. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן שְׁקָפָא אָמַר: אֵין זְכְרוֹן לָרִאשׁוֹנִים, אֵלּוּ הַמְּצָרְיִים. וְגַם לָאַחֲרוֹנִים, אֵלּוּ הָעֲמָלֵקִים. וְעַל מִי נֶאֱמַר לִמְחוֹת אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק, לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה, יט): תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק. כַּמָּה נִסִּים נַעֲשׂוּ לְיִשְׂרָאֵל מִשֶּׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם וְעַד שֶׁלֹּא יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: אֵין זְכְרוֹן לָרִאשׁוֹנִים וְגַם לָאַחֲרוֹנִים שֶׁיִּהְיוּ, וּלְמִי אֲנִי נוֹתֵן זְכְרוֹן לַנְּפָשִׁים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, דִּכְתִיב (ירמיה כג, ז): וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי ה׳ אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, אֶלָּא כִּי אִם חַי ה׳ אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל וגו׳ מִכָּל הָאֲרָצוֹת וגו׳, כַּמָּה נְבִיאִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא וּמְבִיאָן עִמּוֹ, הֱיֵינוּ דִּכְתִיב (זכריה יד, ה): וּבָא ה׳ אֱלֹהַי כָּל קְדֹשִׁים עִמָּךְ. אָמַר רַבִּי זֵירָא כַּמָּה חֲסִידִים וּבְנֵי תוֹרָה הָיוּ רְאוּיִין לְמָנוֹת, כְּגוֹן יְהוּדָה בַּר רַבִּי חִזְקִיָּה, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: וְגַם לָאַחֲרוֹנִים, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְהַמְנוֹת לוֹ חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים מִשֶּׁלּוֹ וּמוֹשִׁיבָן אֶצְלוֹ בִּישִׁיבָה גְּדוֹלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כד, כג): וְחָפְרָה הַלְּבָנָה וּבוֹשָׁה הַחַמָּה וגו׳ וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד, וְנֶגֶד מַלְאָכָיו, וְנֶגֶד גְּדוּדָיו, וְנֶגֶד כֻּלָּנָיו, לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא: וְנֶגֶד זְקֵנָיו כָּבוֹד, אָמַר רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֵישֵׁב כְּבַגְרֶן וַצַדִּיקִים יוֹשְׁבִין לְפָנָיו, כְּהַהוּא דִּכְתִיב בִּיהוֹשָׁפָט, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב יח, ט): וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה וגו׳ יוֹשְׁבִין בְּגֹרֶן וגו׳, וְכִי בְּגֹרֶן הָיוּ יוֹשְׁבִין, אֶלָּא כִּדְתַנְיָן סַנְהֶדְרִין עֲשׂוּיָה כַּחֲצִי גֹּרֶן עֲגֻלָּה, כְּדֵי שֶׁיִּהוּ רוֹאִין זֶה אֶת זֶה. וְאָמַר שְׁלֹמֹה אֲנָא חֲמִיתֵיהּ מְצַמְצֵם בֵּינֵיהֶם, הֲדָא הוּא

דִכְתִיב (משלי לא, כג): נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי חֶלְבּוֹ וְעוּלָא בֵּירָאָה וְרַבִּי בֵּיבִי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת רֹאשׁ מְחוֹלָה לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מח, יד): שִׁיתוּ לִבְּכֶם לְחֵילָה, לַחוּלָה כְּתִיב, לַחוֹלָה שֶׁהֵן חָלִין לְפָנָיו כָּעֲלָמוֹת, וּמְרַאין עָלָיו בְּאֶצְבַּע, וְאוֹמֵר (תהלים מח, יד): כִּי זֶה אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ עוֹלָם וָעֶד הוּא יְנַהֲגֵנוּ עַל מוּת, עַלְמוּת, בְּזִרְיזוּת. עַלְמוּת כְּאִילֵין עוּלְמְתָא, הֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים סח, כו): עֲלָמוֹת תּוֹפְפוֹת, עֲלָמוֹת, תִּרְגֵּם עֲקִילָס: עָנְתָה נְסִיעַ. עַלְמוּת, בְּשָׁנֵי עוֹלָמוֹת, יְנַהֲגֵנוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְיִנַּהֲגֵנוּ בָּעוֹלָם הַבָּא.

יב אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָיִם, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, זֶה הָיָה רָאוּי לְהִכָּתֵב וְלִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל (שמות טו, ט): אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַשִּׁירָה, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (ויקרא ט, א): וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (דברים כט, ט): אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (יהושע ג, ז): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל יְהוֹשֻׁעַ הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל גַּדֶּלְךָ, זֶה הָיָה רָאוּי לְהִכָּתֵב תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (שופטים ה, ג): שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רוֹזְנִים, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת רֹאשׁ לַשִּׁירָה אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (ישעיה ו, א): בִּשְׁנַת מוֹת הַמֶּלֶךְ עֻזִּיָּהוּ, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (ירמיה ב, ב): הָלוֹךְ וְקָרָאתָ בְּאָזְנֵי יְרוּשָׁלָיִם, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (יחזקאל יז, ב): וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם חוּד חִידָה, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ (תהלים עג, כב): וַאֲנִי בַּעַר וְלֹא אֵדָע בְּהֵמוֹת וגו׳, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. וְדִכְוָותֵיהּ: אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, אֶלָּא שֶׁאֵין מַקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל, חֲוִינָא כַּד חֲוִינָא דְּוִדוּ לִית אֲנָא שָׁוֵי מִידֵי. רַבִּי חֲנִינָא כַּד חֲוִינָא כַּד יְתִיבִנָא וְכַדּוּ לִית אֲנָא מִידֵי. רַבִּי יוֹנָתָן וְרַבִּי אוֹנְיָה, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי אוֹנְיָה, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי אוֹנְיָה, רַבִּי יוּדָן אָמַר מֶלֶךְ וְהֶדְיוֹט וּמֶלֶךְ, חָכָם טִפֵּשׁ וְחָכָם, עָשִׁיר עָנִי וְעָשִׁיר. מַאי טַעְמָא (קהלת ז, טו): אֶת הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי, לִית בַּר נָשׁ מִתַּנַּיהוּ אֲנוּקֵי דִידֵיהּ אֶלָּא בִּשְׁעַת רְווּחֵיהּ, כְּשֶׁיַּחֲזוֹר לְעוּתָרֵיהּ. וְרַבִּי אוֹנְיָה אָמַר הֶדְיוֹט מֶלֶךְ וְהֶדְיוֹט, טִפֵּשׁ וְחָכָם וְטִפֵּשׁ, עָנִי עָשִׁיר וְעָנִי. וּמַה טַּעַם אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלָיִם.

יג וְנָתַתִּי אֶת לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בַּחָכְמָה. מַהוּ וְלָתוּר בַּחָכְמָה, תּוּר לַחָכְמָה, לַעֲשׂוֹת תֹּאַר לַחָכְמָה, הֵאיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (במדבר יג, ב): שְׁלַח לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן, מַאן דִּקְרָא טָבָאוּת יָתֵיב לְגַבֵּיהּ, דִּתְנֵי טָבָאוּת יָתֵיב לְגַבֵּיהּ. דָּבָר אַחֵר, לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר, לָתוּר וּלְהוֹתִיר. הָדֵין פּוֹלְיִטָנָא כַּד הֲוָה עָבֵיד אַלְפָּבֵיתִין, זִמְנִין חָשֵׁל לָהּ וְזִמְנִין מְחַסֵּר לָהּ, אֲבָל שְׁלֹמֹה כַּד הֲוָה עָבֵיד אַלְפָּבֵיתִין הֲוָה מוֹתֵר לָהּ חָמֵשׁ אַתְוָאן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ה, יב): וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וָאָלֶף, וַיְהִי שִׁיּוּרוֹ שֶׁל מָשָׁל חֲמִשָּׁה וָאָלֶף. וְלֹא בְּדִבְרֵי תוֹרָה בִּלְבָד הָיָה שְׁלֹמֹה תַּיָּר, אֶלָּא עַל כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמָיִם, כְּגוֹן הֵיאַךְ מַמְתִּיקִין אֶת הַחַרְדָּל וּמַמְתִּיקִין אֶת הַתּוּרְמוּסִין, וְהֵיאַךְ שׁוֹתִין אֶת הַחַמִּין, יַיִן וּמַיִם וּפִלְפְּלִין בִּשְׁלִישׁ. הוּא עִנְיָן רָע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ, רַבִּי בּוֹן אוֹמֵר זוֹ שִׁפּוּטוֹ שֶׁל מָמוֹן. אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַיְבוּ אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם וַחֲצִי תַּאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אֵן אִית לֵיהּ מְאָה בָּעֵי לְמֶעֱבַד יַתְהוֹן תַּרְתֵּין מָאוֹן, וְאֵן אִית לֵיהּ תַּרְתֵּי מָאוֹן בָּעֵי לְמֶעֱבַד יַתְהוֹן אַרְבָּעָה מְאָה. לַעֲנוֹת בּוֹ, רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן לְפִי שֶׁהוּא בְּעִנְיַן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְגִלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, אֵין לְךָ קָשֶׁה מִכֻּלָּם אֶלָּא גָּזֵל. רַבִּי יְהוּדָה בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי זָכָה אָדָם וְעָשָׂה מִמָּמוֹנוֹ מִצְוָה, הִתְפַּלֵּל וְנַעֲנָה בּוֹ, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (בראשית ל, לג): וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי וגו׳, אִם לָאו הוּא עוֹנֶה בּוֹ וּמְקַטְרְגוֹ, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (דברים יט, טו): לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל גָּזֵל, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מָשָׁל לְסָאָה מְלֵאָה עֲוֹנוֹת מִי מְקַטְרֵג בְּרֹאשׁ כֻּלָּם זֶה גָּזֵל, דְּאָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן (עמוס ט, א): וּבְצָעֵם בְּרֹאשׁ כֻּלָּם כְּתִיב. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֲטָאוֹת סְדֵר יְחֶזְקֵאל וּמִכֻּלָּם לֹא חָתַם אֶלָּא בְּגָזֵל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כב, יג): וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי עַל בִּצְעֶךָ אֲשֶׁר עָשִׂית וגו׳. רַבִּי חוּנְיָא פָּתַר קְרָיָא בִּנְבִיאִים וּבִכְתוּבִים, שֶׁאִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ קוֹרִין אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה חֲמִשָּׁה סְפָרִים בִּלְבָד, וּכְלוּם נִתְּנוּ לָהֶם נְבִיאִים וּכְתוּבִים אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ יְגֵעִים בָּהֶן וּבַתּוֹרָה וְעוֹשִׁין מִצְווֹת וּצְדָקוֹת כְּדֵי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שָׂכָר טוֹב. רַבָּנָן אָמְרִין אַף עַל פִּי כֵן לַעֲנוֹת בּוֹ מְקַבְּלִים עֲלֵיהֶם שָׂכָר כַּחֲמִשָּׁה סִפְרֵי תוֹרָה. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁאָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹכְחָהּ. רַבָּנָן דְּתַמָּן בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק דְּהָכָא וְרַבִּי טוֹבִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, לְטוֹבָתוֹ אָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹכֵחַ, שֶׁאִלּוּ הָיָה אָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְלֹא שׁוֹכְחָהּ, הָיָה מִתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְחוֹזֵר וּמִתְעַסֵּק בְּמַלַּאכְתּוֹ, וְלֹא הָיָה מַשְׂגִּיחַ בָּהּ לְעוֹלָם כָּל יָמָיו, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁאָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹכְחָהּ, אֵינוֹ מִזִּיז וְאֵינוֹ מֵזִיעַ אֶת עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל גָּזֵל, תֵּדַע שֶׁהוּא כֵן, שֶׁהָרֵי דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין וּשְׁטוּפִין בְּגָזֵל, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (איוב כד, ב): גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ, רְאֵה כִּי נִמְחוּ בַּמַּיִם מִן הָעוֹלָם, אֲבָל שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד שֶׁהִרְחִיקוּ עַצְמָן מִן הַגָּזֵל, לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַחֲלָתָם בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ גָּזֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, א): וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה וגו׳. וְכֵן מְפֻהִיר שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל.

יד רָאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ וגו׳. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לְזָקֵן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בְּפָרַשַׁת דְּרָכִים וְהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִין אֶחָד תְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר וְסוֹפוֹ קוֹצִים וַאֲרָזִים וְקָנִים, וְאֶחָד תְּחִלָּתוֹ קָנִים וַאֲרָזִים וְקוֹצִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר, וְהָיָה מַזְהִיר לָעוֹבְרִין וְלַשָּׁבִים וְאוֹמֵר זוֹ תְּחִלָּתוֹ מִישׁוֹר וְסוֹפוֹ אֲרָזִים וְקוֹצִים וְקָנִים, וְזֶה

תְּחִלָּתוֹ קוֹצִים וַאֲרָזִים וְקָנִים וְסוֹפוֹ מִישׁוֹר, אֵין הַבְּרִיּוֹת צְרִיכִין לְהַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה שֶׁהוּא מַזְהִירָן לְטוֹבָתָן שֶׁלֹּא לַיִּגְעָן, כָּךְ אֵין הַבְּרִיּוֹת צְרִיכִין לְהַחֲזִיק טוֹבָה לְשָׁלְמֹה שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עַל שַׁעֲרֵי הַחָכְמָה וּמַזְהִירָן לְיִשְׂרָאֵל, שַׁבְתִּי וְרָאֹה תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, רָאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׁים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וגו׳ חוץ מִתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, לְאִיסְטְרוֹלוֹגוֹס שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַלִּמֶן, וְהָיָה מַזְהִיר לְכָל הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים וְאוֹמֵר לָהֶם פְּרַגְמַטְיָא פְּלוֹנִית יוֹצְאָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וּפְרַגְמַטְיָא פְּלוֹנִית יוֹצְאָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, אֵין הַבְּרִיּוֹת צְרִיכִין לְהַחֲזִיק לוֹ טוֹבָה, כָּךְ לִשְׁלֹמֹה שֶׁאָמַר: רָאִיתִי אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים וגו׳, חוץ מִתְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

טו מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן, בָּעוֹלָם הַזֶּה מִי שֶׁהוּא מְעֻוָּת יָכוֹל לְהִתָּקֵן, וּמִי שֶׁהוּא בְּחֶסְרוֹן יָכוֹל לְהִמָּנוֹת, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא מִי שֶׁהוּא מְעֻוָּת אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתָּקֵן, וּמִי שֶׁהוּא בְּחֶסְרוֹן אֵינוֹ יָכוֹל לְהִמָּנוֹת. יֵשׁ מִן הָרְשָׁעִים שֶׁהָיוּ חֲבֵרִים זֶה לָזֶה בָּעוֹלָם, אֶחָד מֵהֶם הִקְדִּים וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּחַיָּיו קֹדֶם מִיתָתוֹ, וְאֶחָד לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה קֹדֶם מִיתָתוֹ, זָכָה זֶה שֶׁעָשָׂה בְּחַיָּיו וְעָמַד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים, וְזֶה עוֹמֵד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים וְהוּא רוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ וְאוֹמֵר שֶׁמָּא מַשּׂוֹא פָּנִים יֵשׁ בָּעוֹלָם הַזֶּה, אוֹי לְאוֹתוֹ הָאִישׁ, הוּא וְזֶה הָיִינוּ בָּעוֹלָם יַחַד, שֶׁהָיִינוּ כְּאֶחָד וְנָנַבְנוּ כְּאֶחָד וְנִזְלְנוּ כְּאֶחָד וְעָשִׂינוּ כָּל מַעֲשִׂים שֶׁבָּעוֹלָם כְּאֶחָד, מִפְּנֵי מָה זֶה בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים וְאוֹתוֹ הָאִישׁ בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים, וְאוֹמֵר לוֹ שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, מְנֻוָּל הָיִיתָ לְאַחַר מִיתָתְךָ יָמִים וּשְׁלֹשָׁה וְלָאָרוֹן לֹא הִכְנִיסוּךָ וּבַחֲבָלִים גְּרָרוּךָ לַקֶּבֶר (ישעיה יד, יא): תַּחְתֶּיךָ יֻצַּע רִמָּה וּמְכַסֶּיךָ תּוֹלֵעָה, וְרָאָה חֲבֵרְךָ בְּנִוּוּלְךָ וְנִשְׁבַּע לָשׁוּב מִדַּרְכּוֹ רִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה כְּצַדִּיק, וְגָרְמָה לוֹ תְּשׁוּבָתוֹ לִטֹּל לְכָאן חַיִּים וְכָבוֹד וְחֵלֶק עִם צַדִּיקִים, כָּל כָּךְ לָמָּה, שֶׁהָיְתָה סְפִיקָא בְּיָדְךָ לָשׁוּב, וְאִלּוּ שַׁבְתָּה הָיָה טוֹב לְךָ. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם הַנִּיחוּ לִי וְאֵלֵךְ וְאֶעֱשֶׂה תְּשׁוּבָה, וּמְשִׁיבִין אוֹתוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ אִי שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם, אֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְשַׁבָּת וְעוֹלָם שֶׁבָּאתָ מִמֶּנּוּ דּוֹמֶה לְעֶרֶב שַׁבָּת, אִם אֵין אָדָם מְתַקֵּן מֵעֶרֶב שַׁבָּת מַה יֹּאכַל בְּשַׁבָּת. וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם שֶׁבָּאתָ מִמֶּנּוּ דּוֹמֶה לְיַבָּשָׁה, וְהָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לַיָּם, וְאִם אֵין אָדָם מְתַקֵּן לוֹ בַּיַּבָּשָׁה מַה יֹּאכַל בַּיָּם. וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לְמִדְבָּר, וְעוֹלָם שֶׁבָּאתָ מִמֶּנּוּ דּוֹמֶה לְיִשּׁוּב, אִם אֵין אָדָם מְתַקֵּן לוֹ מִן הַיִּשּׁוּב מַה יֹּאכַל בַּמִּדְבָּר. מְיָד חוֹרֵק שִׁנָּיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ד, ה): הַכְּסִיל חֹבֵק אֶת יָדָיו וְאֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ. וְהוּא אוֹמֵר הַנִּיחוּ לִי וְאֶרְאֶה בִּכְבוֹד חֲבֵרִי, וְהֵן אוֹמְרִין שׁוֹטֶה שֶׁבָּעוֹלָם מְצַוִּין אָנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה שֶׁלֹּא יַעַמְדוּ צַדִּיקִים בְּתוֹךְ רְשָׁעִים וְלֹא רְשָׁעִים בְּתוֹךְ צַדִּיקִים, וְלֹא טְהוֹרִים בְּצַד טְמֵאִים וְלֹא טְמֵאִים בְּצַד טְהוֹרִים, וְעַל מָה אָנוּ מְצַוִּין עַל הַשַּׁעַר הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיח, כ): זֶה הַשַּׁעַר לַה׳ צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ. מְיָד קוֹרֵעַ אֶת בְּגָדָיו וְתוֹלֵשׁ אֶת שַׂעֲרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיב, י): רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעָס.

דָּבָר אַחֵר, מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן. מִשֶּׁנִּתְעַוְּתוּ הַמַּיִם מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית עוֹד לֹא נִתְקְנוּ. וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת, מִשֶּׁחִסֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנַת הַלְּבָנָה מִשְּׁנַת הַחַמָּה אַחַד עָשָׂר יוֹם, חֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים וְקִצִּים וְכַמָּה עִבּוּרִים וְלֹא הִגִּיעָה שְׁנַת חַמָּה לִלְבָנָה. דָּבָר אַחֵר, מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן, מִשֶּׁנִּתְעַוְּתוּ דּוֹר הַמַּבּוּל בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, שׁוּב לֹא נִתְקְנוּ. וְחֶסְרוֹן, מִשֶּׁחִסֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁנוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ג): וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, עוֹד לֹא נִמְנוּ. דָּבָר אַחֵר, מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן, אִם [אין] אָדָם מְעַוֵּת עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה יָכוֹל לְתַקֵּן אֶת עַצְמוֹ, וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת, אִם אֵין אָדָם מַחְסִיר עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה יָכוֹל הוּא עוֹד לְהִמָּנוֹת. מְשֶׁאָדָם מְעַוֵּת עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן, וּמְשֶׁאָדָם מְחַסֵּר עַצְמוֹ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהִמָּנוֹת. כִּי הָא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי אֶלְעָזָר חֲווֹ תַּנְיָין כַּחֲדָא, וּנְסַב לֵיהּ רַבִּי יְהוּדָה אִנְתְּתֵיהּ וּקְדֵמֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר שִׁבְעַת יָמִים דְּמִשְׁתֵּיתָא, וְעָבַר כַּמָּה שָׁנִים דְּיִמְטֵי בֵּיהּ וְלָא מְטָא בֵּיהּ, וְיָרֵי וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת. הִגִּיעַ שְׁעַת קְרִיַּת שְׁמַע וְלֹא קָרָא בְּעוֹנָתָהּ, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן. הִגִּיעַ שְׁעַת הַתְּפִלָּה וְלֹא הִתְפַּלֵּל בָּהּ, עָלָיו נֶאֱמַר: וְחֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת. תְּנִינַן רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר אִי זֶהוּ מְעֻוָּת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן, זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִיד מִמֶּנָּהּ מַמְזֵר, תֹּאמַר בְּגַזְלָן וּבְגַנָּב, יָכוֹל הוּא לְתַקֵּן. רַבִּי שִׁמְעוֹן [ברבי יוסי] [בן יוחי] אוֹמֵר אֵין קוֹרִין מְעֻוָּת אֶלָּא לְמִי שֶׁהָיָה מִתְקַן תְּחִלָּה וְנִתְעַוֵּת, וְאִי זֶהוּ, זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַפּוֹרֵשׁ מִן הַתּוֹרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר גָּנַב אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁיַּחֲזִיר הַגְּנֵיבָה, גָּזַל, יַחֲזִיר אֶת גְּזֵלוֹ, וַעַל זֶה לֹא נֶאֱמַר מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן, אֲבָל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ טָרַף חַיָּיו מִן הָעוֹלָם וְגַם אָסָרָה עַל בַּעְלָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר אֵין אוֹמְרִין בַּקְּרוּ גְּמַל זֶה שֶׁמָּא בַּעַל מוּם הוּא, בַּקְּרוּ אֶת הַחֲזִיר הַזֶּה שֶׁמָּא בַּעַל מוּם הוּא, וְאֶת מִי מְבַקְּרִין אֶת הַתְּמִידִין, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁפָּרַשׁ מִן הַתּוֹרָה. יְהוּדָה בֶּן לָקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (משלי כז, ח): כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ כֵּן אִישׁ וגו׳. וְכָךְ הוּא אוֹמֵר אֶלֶף דּוֹר עָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבָּרְאוֹת, כַּמָּה נִמְחוּ מֵהֶם תְּשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים דּוֹרוֹת, וּמַה טַּעַם (תהלים קה, ח): דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר, וְאֵיזֶה זֶה, זוֹ הַתּוֹרָה. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן תְּשַׁע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים, וּמַה טַּעַם דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר זוֹ הִיא הַמְּגִילָה. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, לְעוֹלָם אַל יִמְנַע אָדָם עַצְמוֹ לֵילֵךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה פְּעָמִים נִשְׁאֲלָה הֲלָכָה זוֹ בְּיִבְנֶה בַּעֲרֵיבַת הַיַּרְדֵּן, עֲרֵיבַת הַיַּרְדֵּן לָמָּה הִיא טְמֵאָה, וְלֹא עָמַד אָדָם וְלֹא אָמַר בָּהּ דָּבָר עַד שְׁדָרָשָׁהּ רַבִּי חֲנִינָא בֶּן עֲקַבְיָא בְּעֵירוֹ, עֲרֵיבַת הַיַּרְדֵּן לָמָּה הִיא טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁטּוֹעֲנִין אוֹתָהּ בַּיַּבָּשָׁה וּמוֹרִידִין אוֹתָהּ לַמַּיִם. אַתִּיבוּן לֵיהּ וַהֲלֹא יוֹרְדֵי אַשְׁקְלוֹן שִׁקְּעוּהָ וכו׳, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן יוֹסֵי שַׁנְיֶיהָ הִיא שֶׁמִּקְצָתָהּ מְשֻׁקַּעַת בָּאָרֶץ. וְעוֹד דָּבָר אַחֵר דָּרַשׁ, חֲרָיוֹת שֶׁל דֶּקֶל שֶׁגִּדָּלָן בֵּין לִשְׁכִיבָה בֵּין לְאָהֳלִים צְרִיכוֹת הֵן קְשׁוּר.

טז דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי, הַלֵּב רוֹאֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה. הַלֵּב שׁוֹמֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ג, ט): וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ. הַלֵּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי. הַלֵּב הוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ה, כו): לֹא לִבִּי הָלָךְ. הַלֵּב נוֹפֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יז, לב): אַל יִפֹּל לֵב אָדָם עָלָיו. הַלֵּב עוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כב, יד): הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ. הַלֵּב שָׂמֵחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים טז, ט): לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי. הַלֵּב צוֹעֵק, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, יח): צָעַק לִבָּם אֶל ה׳. הַלֵּב מִתְנַחֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מ, ב): דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלִָם. הַלֵּב מִצְטַעֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טו, י): וְלֹא יֵרַע לְבָבְךָ. הַלֵּב מִתְחַזֵּק, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט, יב): וַיְחַזֵּק ה׳ אֶת לֵב פַּרְעֹה. הַלֵּב מִתְרַכֵּךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כ, ג): אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם. הַלֵּב מִתְעַצֵּב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ו): וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ. הַלֵּב מִתְפַּחֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כח, סז): מִפַּחַד לְבָבְךָ. הַלֵּב מִשְׁתַּבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נא, יט): לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה. הַלֵּב מִתְגָּאֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, יד): וְרָם לְבָבֶךָ. הַלֵּב מִסְרָב, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה, כג): וְלָעָם הַזֶּה הָיָה לֵב סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הַלֵּב מִתְבַּזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יב, לג): בַּחֹדֶשׁ אֲשֶׁר בָּדָא מִלִּבּוֹ. הַלֵּב מְהַרְהֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כט, יח): כִּי בִשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ. הַלֵּב מְרַחֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מה, ב): רָחַשׁ לִבִּי דָּבָר טוֹב. הַלֵּב מְחַשֵּׁב, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יט, כא): רַבּוֹת מַחֲשָׁבוֹת בְּלֶב אִישׁ. הַלֵּב מִתְאַוֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כא, ג): תַּאֲוַת לִבּוֹ נָתַתָּ לוֹ. הַלֵּב סוֹטֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ז, כה): אַל יֵשְׂטְ אֶל דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ. הַלֵּב זוֹנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, לט): וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וגו׳. הַלֵּב נִסְעָד, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, ה): וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם. הַלֵּב נִגְנָב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לא, כ): וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת לֵב לָבָן. הַלֵּב נִכְנָע, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כו, מא): אוֹ אָז יִכָּנַע לְבָבָם. הַלֵּב מִשְׁתַּדֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד, ג): וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָה. הַלֵּב תּוֹעֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כא, ד): תָּעָה לָבָבִי. הַלֵּב חָרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ד, יג): כִּי הָיָה לִבּוֹ חָרֵד. הַלֵּב נָעוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ה, ב): : אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר. הַלֵּב אוֹהֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ה): וְאָהַבְתָּ אֵת ה׳ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ. הַלֵּב שׂוֹנֵא, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט, יז): לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ. הַלֵּב מְקַנֵּא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג, יז): אַל יְקַנֵּא לְבָבְךָ וגו׳. הַלֵּב נֶחְקָר, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, י): אֲנִי ה׳ חֹקֵר לֵב וגו׳. הַלֵּב נִקְרָע, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ב, יג): וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם. הַלֵּב הוֹגֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מט, ד): וְהָגוּת לִבִּי תְבוּנוֹת. הַלֵּב הוּא כָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כ, ט): וְהָיָה בְלִבִּי כְּאֵשׁ. הַלֵּב הוּא כָּאֶבֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לו, כו): וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן. הַלֵּב שָׁב בִּתְשׁוּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב כג, כה): אֲשֶׁר שָׁב אֶל ה׳ בְּכָל לְבָבוֹ. הַלֵּב חַם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יט, ו): כִּי יִחַם לְבָבוֹ. הַלֵּב מֵת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, לז): וַיָּמָת לִבּוֹ בְקִרְבּוֹ. הַלֵּב נָמֵס, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ז, ה): וַיִּמַּס לְבַב הָעָם. הַלֵּב מְקַבֵּל דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ו): וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם עַל לְבָבֶךָ. הַלֵּב מְקַבֵּל יִרְאָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לב, מ): וְאֶת יִרְאָתִי אֶתֵּן בִּלְבָבָם. הַלֵּב מוֹדֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיא, א): אוֹדֶה ה׳ בְּכָל לֵבָב. הַלֵּב חוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כה): אַל תַּחְמֹד יָפְיָהּ בִּלְבָבֶךָ. הַלֵּב מִתְקַשֶּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח, יד): וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ. הַלֵּב מֵטִיב, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים טז, כה): וַיְהִי כְּטוֹב לְבָם, הַלֵּב עוֹשֶׂה מִרְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יב, כ): מִרְמָה בְּלֵב חֹרְשֵׁי רָע. הַלֵּב מִתּוֹכוֹ מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א א, יג): וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ. הַלֵּב אוֹהֵב שׂוֹחֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כב, יז): כִּי אֵין עֵינֶיךָ וְלִבְּךָ וגו׳. הַלֵּב כּוֹתֵב דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג, ג): כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ. הַלֵּב חוֹרֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, יד): תַּהְפֻּכוֹת בְּלִבּוֹ חֹרֵשׁ רָע. הַלֵּב מְקַבֵּל מִצְווֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י, ח): חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת. הַלֵּב עוֹשֶׂה זְדוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (עובדיה א, ג): זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ. הַלֵּב עוֹשֶׂה סְדָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי טז, א): לְאָדָם מַעַרְכֵי לֵב. הַלֵּב מִתְגַּדֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כה, יט): וּנְשָׂאָךְ לִבְּךָ. הֲוֵי דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי לֵאמֹר אֲנִי הִגְדַּלְתִּי וגו׳.

יח כִּי בְּרֹב חָכְמָה רַב כָּעַס, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם מַרְבֶּה בְּחָכְמָה מַרְבֶּה בְּכַעַס, וְכָל זְמַן שֶׁהוּא מַרְבֶּה בְּדַעַת מַרְבֶּה בְּיִסּוּרִין. אָמַר שְׁלֹמֹה עַל יְדֵי שֶׁהִרְבֵּיתִי בְּחָכְמָה הִרְבֵּיתִי בְּכַעַס, וְעַל יְדֵי שֶׁהִרְבֵּיתִי בְּדַעַת הִרְבֵּיתִי בְּיִסּוּרִין. רַב אָמַר תַּלְמִיד חָכָם אֵין צָרִיךְ הַתְרָאָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן כִּכְלֵי פִּשְׁתָּן הַדַּקִּין הַבָּאִים מִבֵּית שְׁאָן, אִם נִתְפַּחֲמוּ אֶחָד מֵהֶן בְּכַמָּה דְּמִין הוּא עָשׂוּי, כְּלֵי פִּשְׁתָּן הַגַּסִּין הַבָּאִין מֵאַרְבֵּל אִם פִּחֲמוּ אֶחָד מֵהֶן כַּמָּה הֵן וּמַה דְּמֵיהֶן, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לַחֲנוּת, אֶחָד אָכַל פַּת קִבָּר וְקִטְנִית, וְאֶחָד אָכַל פַּת נְקִיָּה וּבְשָׂר שָׁמֵן וְשָׁתָה יַיִן יָשָׁן וּמִינֵי אִגְרָטוֹן וְיָצָא חוֹלֶה, דַּיָּן אָכַל מִילִין קַלִּילִין וְאִיתְנַזָּק, וְדַיָּן אָכַל מִילִין בּוּרִין וְלָא אִיתְנַזָּק. כָּךְ רָאִיתָ מִימֶיךָ חֲמוֹר עֲוִית עָלָיו, גָּמָל עֲוִית עָלָיו, אֶלָּא אֵיכָן הַיִּסּוּרִין מְצוּיִין בִּבְנֵי הָאָדָם. תָּנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְפוּם גַּמְלָא שִׁיחֲנָא. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר לְפִי שֶׁהָיְתָה חָכְמָתוֹ שֶׁל נָחָשׁ יוֹתֵר, כָּךְ הָיְתָה מַכָּתוֹ לְפִי חָכְמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, א): וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, לְפִיכָךְ הוּא אָרוּר מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה. יֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ חָכְמָה לְטוֹבָתָן, וְיֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ חָכְמָה לְרָעָתָן. שֶׁהִרְבּוּ לְטוֹבָתָן, מֹשֶׁה וּשְׁלֹמֹה. שֶׁהִרְבּוּ לְרָעָתָן, דּוֹאֵג וַאֲחִיתֹפֶל. יֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ גְּבוּרָתָן לְטוֹבָתָן, וְיֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ גְּבוּרָתָן לְרָעָתָן, שֶׁהִרְבּוּ לְטוֹבָתָן, דָּוִד וִיהוֹיָדָע. שֶׁהִרְבּוּ לְרָעָתָן, שִׁמְשׁוֹן וְגִלְיָת. יֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ עֹשֶׁר לְטוֹבָתָן, וְיֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ לְרָעָתָן, שֶׁהִרְבּוּ לְטוֹבָתָן, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. וְשֶׁהִרְבּוּ לְרָעָתָן, קֹרַח וְהָמָן. יֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ בָּנִים לְטוֹבָתָן, וְיֵשׁ שֶׁהִרְבּוּ בָּנִים לְרָעָתָן, שֶׁהִרְבּוּ לְטוֹבָתָן, בְּנֵי יַעֲקֹב וְדָוִד. לְרָעָתָן, בְּנֵי אַחְאָב וְעֵלִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, יב): וּבְנֵי עֵלִי בְּנֵי בְלִיָּעַל וגו׳, בְּנֵי אַחְאָב שֶׁלֹּא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם עֹל שָׁמַיִם (שמואל א ב, יב): לֹא יָדְעוּ אֶת ה׳, שֶׁאָמְרוּ אֵין מַלְכוּת בַּשָּׁמַיִם.

פרשה ב

א אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי לְכָה נָּא אֲנַסְּכָה בְשִׂמְחָה, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִּי, רַבִּי פִּנְחָס אָמַר אֲנַסְּכָה וַאֲנַסְּכָה, אֲנַסֶּה בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וַאֲנַסֶּה בְּדִבְרֵי מִינוּת. אֲנוּסָּה מִדִּבְרֵי מִינוּת לְדִבְרֵי תוֹרָה. וּרְאֵה בְּטוֹב, בְּטוֹבָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וְהִנֵּה גַּם הוּא הָבֶל, לֹא הָיָה צָרִיךְ קְרִיָּה לְמֵימַר אֶלָּא וְהִנֵּה גַּם הוּא שִׂמְחָה, וְאַתְּ אָמַר וְהִנֵּה גַּם הוּא הָבֶל. רַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן בַּר זַבְדִּי אָמַר כָּל הַתּוֹרָה שֶׁאַתְּ לָמֵד בָּעוֹלָם הַזֶּה הֶבֶל הוּא לִפְנֵי תוֹרָה שֶׁבָּעוֹלָם הַבָּא, לְפִי

שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם לָמֵד תּוֹרָה וְשׁוֹכֵחַ, אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא מַה כְּתִיב תַּמָּן (ירמיה לא, לב): נָתַתִּי אֶת תּוֹרָתִי בְּקִרְבָּם. וְרַבָּנָן אָמְרִין עוֹד יִנָּתֵךְ יֵצֶר רָע לִפְנֵי יֵצֶר טוֹב. וּרְאֵה בְּטוֹב, בְּטוֹבָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא. רַבִּי יוֹנָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן בַּר זְבִיד כָּל שַׁלְוָה שֶׁאָדָם רוֹאֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה הֶבֶל הִיא לִפְנֵי שַׁלְוָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה אָדָם מֵת וּמוֹרִישׁ שַׁלְוָתוֹ לְאַחֵר, אֲבָל לָעוֹלָם הַבָּא כְּתִיב (ישעיה סה, כב): לֹא יִבְנוּ וְאַחֵר יֵשֵׁב.

ב לִשְׁחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא מַה מְעֲרָבֵב הַשְּׂחוֹק שֶׁאֻמּוֹת הָעוֹלָם שׂוֹחֲקִים בְּבָתֵּי קַרְקְסִיאוֹת וּבְבָתֵּי תִּיאַרְטִיאוֹת שֶׁלָּהֶם. וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּאת עוֹשָׂה, מַה טִּיבוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם לְהִכָּנֵס שָׁם. דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, מַה מְעֲרָבֵב הַשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחֲקָה מִדַּת הַדִּין עַל דּוֹר הַמַּבּוּל, דְּהָדָא הוּא דִכְתִיב (איוב כא, ט יג): בָּתֵּיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וגו׳ זַרְעָם נָכוֹן לְפָנֵיהֶם וגו׳ שׁוֹרוֹ עִבֵּר וְלֹא יַגְעֵל וגו׳ יְשַׁלְּחוּ כַצֹּאן עֲוִילֵיהֶם יִשְׁאוּ כְתֹף וְכִנּוֹר וגו׳ יְכַלּוּ בַטּוֹב יְמֵיהֶם וגו׳, מַה כְּתִיב תַּמָּן (איוב כא, יג): וַיֹּאמְרוּ לָאֵל סוּר מִמֶּנּוּ, וְכֵיוָן שֶׁאָמְרוּ: מַה שַׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: וּלְשִׂמְחָה מַה זּוֹ עֹשָׂה, חַיֵּיכֶם שֶׁאֶמְחֶה אֶתְכֶם מִן הָעוֹלָם, הָדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית ז, כג): וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם. דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, מַה מְעֲרָבֵב הַשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחֲקָה מִדַּת הַדִּין עַל אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב, אֱלִישֶׁבַע בַּת עַמִּינָדָב רָאֲתָה אַרְבַּע שְׁמָחוֹת בְּיוֹם אֶחָד, מֹשֶׁה יָבָמָהּ, מֶלֶךְ. נָחְשׁוֹן אָחִיהָ, נָשִׂיא רֹאשׁ כָּל הַנְּשִׂיאִים. אַהֲרֹן בַּעֲלָהּ, כֹּהֵן מְלֻבָּשׁ אַבְנֵי אֵפוֹד. שְׁנֵי בָנֶיהָ, סְגָנֵי כְהֻנָּה. וְיֵרָן שֶׁנִּכְנְסוּ לְהַקְטִיר שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת נִשְׂרְפוּ וְנֶהֶפְכָה שִׂמְחָתָהּ לְאֵבֶל, הֲוֵי אוֹמֵר וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּאת עוֹשָׂה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז, א): אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, מַה מְעֲרָבֵב הַשְּׂחוֹק, דְּאָמַר רַבִּי אַחָא אָמַר שְׁמוּאֵל שִׁלְשָׁה הֵן הַדְּבָרִים שֶׁשְּׂחָקָה עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין וּלְבַסּוֹף הוֹלְלָתַם וְעִרְבְּבָתַם, כְּתִיב (דברים יז, יז): וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים, וּכְתִיב (מלכים א יא, ג): [ויהי לשלמה שבע מאות שרות ושלש מאות פלגשים] [ויהי לו נשים שרות שבע מאות ופילגשים שלש מאות], כְּתִיב (דברים יז, טז): לֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים, וּכְתִיב (מלכים א ה, ו): וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבָּעִים אֶלֶף אֲרֻוֹת סוּסִים. כְּתִיב (דברים יז, יז): וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה לוֹ מְאֹד, וּכְתִיב (דברי הימים ב א, טו): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הַזָּהָב בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים, לֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא אַבְנֵי עֶשֶׁר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנָה אַמּוֹת. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אֲפִלּוּ מִשְׁקָלוֹת שָׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁל זָהָב הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, כא): אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לִמְאוּמָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּאת עוֹשָׂה, מָה עֲטָרָה זוֹ עוֹשָׂה בְּיָדְךָ יֵרֵד מִכִּסְאִי, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה יָרַד מַלְאָךְ בִּדְמוּתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה וְיָשַׁב עַל כִּסְאוֹ, וְהָיָה מְחַזֵּר עַל בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וְעַל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְעַל בָּתֵּי גְּדוֹלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמֵר: אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ, וְהָיוּ מַכִּין אוֹתוֹ בְּקֻנָּה וְנוֹתְנִין לְפָנָיו קְעָרָה שֶׁל גְּרִיסִין, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה וְאָמַר (קהלת ב, י): וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי.

דָּבָר אַחֵר, לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס דִּדְהוּבָא מְעָרְבָב מָה חֲדָוָתָה עָבְדָא, עוֹבָדָא הֲוָה בְּבַר נָשׁ מֵרַבְרְבֵי בָבֶל שֶׁנָּשָׂא בְּנוֹ אִשָּׁה, בָּרְבִיעִי עָשָׂה סְעוּדָה לַחֲכָמִים, אָמַר לִבְנוֹ עֲלֵה לָעֲלִיָּה וְהָבֵא לָנוּ יַיִן טוֹב מֵחֲבִית פְּלוֹנִי, עָלָה לְהָבִיא יַיִן יָשָׁן מִן הָעֲלִיָּה הִכִּישׁוֹ נָחָשׁ וָמֵת, הִמְתִּין לֵירֵד וְלֹא יָרַד, אָמַר אֵעֶלֶה וְאֶרְאֶה מַה טִּיבוֹ שֶׁבְּנִי מִתְעַכֵּב, עָלָה וּמְצָאוֹ שֶׁהִכִּישׁוֹ נָחָשׁ וָמֵת מֻשְׁלָךְ בֵּין הֶחָבִיּוֹת, הִמְתִּין אוֹתוֹ חָסִיד עַד שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ הָאוֹרְחִין כָּל סְעוּדָתָן וְגָמְרוּ לְבָרֵךְ, אָמַר לָהֶם רַבּוֹתַי לֹא לְבָרֵךְ בִּרְכַּת חֲתָנִים לְבֵית אוֹתוֹ הָאִישׁ בָּאתֶם לְבָרֵךְ בְּנוֹ, עַכְשָׁו אִמְרוּ עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים עַל בְּנוֹ, לֹא לְהַכְנִיסוֹ לַחֻפָּה בָּאתֶם הַכְנִיסוּהוּ לַקֶּבֶר. עָאל רַבִּי זַבַּאי וְאַפְטַר עֲלֵיהּ: לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מַה זֹּאת עוֹשָׂה.

ג תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ בַּיַּיִן, אָמַר שְׁלֹמֹה: תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ בַּיַּיִן, לִמְשׁוֹךְ בְּיֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, אֶת בְּשָׂרִי, וְלִבִּי נֹהֵג בַּחָכְמָה, בְּחָכְמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה. וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת, רַבִּי יוּדָן בְּעָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַחָא מַהוּ דֵין דִּכְתִיב וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת, אָמַר לֵיהּ לֶאֱחֹז בְּסֻכָּלְנוּתָא.

ד הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי, אָמַר שְׁלֹמֹה הִגְדַּלְתִּי מַעֲשַׂי מִמַּעֲשֵׂי אֲבוֹתַי, הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי, הָדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א י, יח): וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּסֵּא שֵׁן גָּדוֹל וגו׳ בָּנִיתִי לִי בָּתִּים, הָדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א ט, י): וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת שְׁנֵי הַבָּתִּים. נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ח, יא): כֶּרֶם הָיָה לִשְׁלֹמֹה בְּבַעַל הָמוֹן.

ה עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, כְּמַשְׁמָעוֹ, וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל פֶּרִי, אֲפִלּוּ פִּלְפְּלִין. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא בְּרוּחוֹת הָיָה שְׁלֹמֹה מִשְׁתַּמֵּשׁ וְשׁוֹלֵחַ לְהַנְדִּיקִי וּמְבִיאִין לוֹ מִשָּׁם מַיִם וּמַשְׁקִין כָּאן וְעוֹשֶׂה פֵּרוֹת. אָמַר לוֹ רַבִּי יַנַּאי בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן נִמְצָאתָ מְיַגֵּעַ, אֶלָּא עָמַד שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ עַל מַשְׁתִּיתָהּ שֶׁל אֶרֶץ, וְרָאָה אֵיזֶה מַשְׁתִּיתָהּ מַפְנָה לְשָׁם וְנָטַע בָּהּ עַל מַשְׁתִּיתָהּ שֶׁל אֶרֶץ, וְכָךְ הָיְתָה עוֹשָׂה פֵּרוֹת.

ו עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם, פּוֹסְקִינוֹס, לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים, זוֹ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, יז): וַיִּתֵּנֶם הַמֶּלֶךְ בְּבֵית יַעַר הַלְּבָנוֹן.

ז קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, דִּכְתִיב (נחמיה ז, ס): כָּל הַנְּתִינִים וּבְנֵי עַבְדֵי שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת תִּשְׁעִים וּשְׁנָיִם. וּבְנֵי בַיִת הָיָה לִי, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ה, ז): וְכִלְכְּלוּ הַנִּצָּבִים הָאֵלֶּה אֶת הַמֶּלֶךְ וגו' לֹא יַעֲדִּרוּ דָּבָר. מָה הוּא לֹא יַעֲדִּרוּ דָּבָר, אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא מֵעוֹלָם לֹא חָסַר שֻׁלְחָנוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה לֹא וֶרֶד בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, וְלֹא קִישׁוּאִין בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים, אֶלָּא הָיָה טוֹעֲמָן כָּל הַשָּׁנָה. גַּם מִקְנֶה בָקָר וְצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי, וְאוֹמֵר (מלכים א ה, ג): וּבַרְבָּרִים אֲבוּסִים, מָה הוּא וּבַרְבָּרִים אֲבוּסִים, רַבָּנָן אָמְרֵי מִינְיָא בִּרְבִּרְיָיה. רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה עוֹף גָּדוֹל הָיָה וּמְעֻלֶּה וּמְשֻׁבָּח וְהָיָה עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עַל שֻׁלְחָנוֹ בְּכָל יוֹם וָיוֹם, וּמֵהֵיכָן הוּא בָּא מִבַּרְבַּרְיָיה הָיָה בָּא בְּכָל יוֹם.

ח כָּנַסְתִּי לִי גַּם כֶּסֶף וְזָהָב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים א י, כז): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים. אֶפְשָׁר כַּאֲבָנִים בַּדְּרָכִים וּבַחֲצֵרוֹת וְלֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת, אֶלָּא הָיוּ גְּדוֹלוֹת אַבְנֵי שְׁמוֹנָה אַמּוֹת וְאַבְנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת. תָּנָא אַפְּלוּ מִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁל זָהָב הָיוּ, וְהָיוּ מִשְׁתַּמְּשִׁין בִּכְלֵי מִשְׁקָלוֹת שֶׁל זָהָב קַנְטָרִין, וְכָל מִשְׁקָל וּמִשְׁקָל גָּדוֹל וְקָטָן שֶׁל זָהָב הָיוּ. וּסְגֻלַּת מְלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ט, כג): וְכָל מַלְכֵי הָאָרֶץ מְבַקְּשִׁים אֶת שְׁלֹמֹה. וְהַמְּדִינוֹת, זוֹ מַלְכַּת שְׁבָא, שֶׁהָיְתָה מְדַיֶּנֶת עִמּוֹ בְּחָכְמָתָהּ וּבִשְׁאֵלוֹתֶיהָ וְלֹא יָכְלָה לְנַצְּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י; דברי הימים ב ט): וַתָּבֹא אֵלָיו לְנַסּוֹתוֹ בְּחִידוֹת וַיִּתֵּן לָהּ הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל שְׁאֵלָתָהּ אֲשֶׁר שָׁאֲלָה. עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת. זַמָּרִין וְזַמָּרְתָא. וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם. דִּימוֹסְיוֹת וּמֶרְחֲצָאוֹת. שִׂדָּה וְשִׁדּוֹת. שִׁידָּא וְשִׁידְתָּא דַּהֲווֹן אַזְיִין בְּהוֹן. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר נְחֶמְיָה וְכִי אֵין הַכָּתוּב מוֹדִיעֲנוּ אֶלָּא עָשְׂרוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה, הָא אֵין מְדַבֵּר אֶלָּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה, הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לב, טז): וְהַלֻּחֹת מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים הֵמָּה. בָּנִיתִי לִי בָּתִּים, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים, אֵלּוּ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהֵם יוֹשְׁבִין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּכֶרֶם, כְּדִתְנַן זֶה מִדְרָשׁ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה, וְכִי כֶּרֶם הָיָה, אֶלָּא אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹשְׁבִין שׁוּרוֹת שׁוּרוֹת כְּכֶרֶם. עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא רַבָּה וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי הוֹשַׁעְיָא רַבָּה וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל בַּר קַפָּרָא. וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל פֶּרִי, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁכָּלוּל בָּהֶם. עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם, רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר אֵלּוּ הַדְּרָשׁוֹת. לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהֵם לְמֵדִים. קָנִיתִי לִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, אֵלּוּ הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ג, ב): וְגַם עַל הָעֲבָדִים וְעַל הַשְּׁפָחוֹת בַּיָּמִים הָהֵמָּה אֶשְׁפֹּךְ אֶת רוּחִי, [והאמות לעתיד לבוא יהיו עבדים לישראל], כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בִּישַׁעְיָה (ישעיה סא, ה): וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם וגו'. וּבְנֵי בַיִת הָיָה לִי, זֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. גַּם מִקְנֶה בָקָר וְצֹאן, אֵלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא א, ב): מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ. כָּנַסְתִּי לִי גַּם כֶּסֶף וְזָהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב. וּסְגֻלַּת מְלָכִים, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, טו): בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ (משלי ח, טז): בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ. וְהַמְּדִינוֹת, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמְּדַיְּנִין בַּהֲלָכָה. עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת, אֵלּוּ הַתּוֹסָפְתּוֹת [משוררים זכרים משוררות נקבות]. וְתַעֲנֻגוֹת, אֵלּוּ הָאַגָּדוֹת, שֶׁהֵן עִנּוּגֵי שֶׁל מִקְרָא. שִׂדָּה וְשִׁדּוֹת, דַּיָּנִין זְכָרִים וְדַיָּנוֹת נְקֵבוֹת.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרָיָיה בְּיִשְׂרָאֵל בִּכְנִיסָתָן לָאָרֶץ, הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי (במדבר טו, ב): כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם וַעֲשִׂיתֶם אִשֶּׁה לַה'. בָּנִיתִי לִי בָּתִּים (דברים ו, יא): וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב. נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים (דברים ו, יא): כְּרָמִים וְזֵיתִים אֲשֶׁר לֹא נָטָעְתָּ. עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים. אַדְרְיָאנוֹס שְׁחִיק טְמָיָא שָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, כְּתִיב בַּתּוֹרָה (דברים ח, ט): אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנֻת וגו', יָכוֹל אַתְּ מַיְיתֵי לִי תְּלַת מִילִין דַּאֲנָא שָׁאֵיל, אָמַר לֵיהּ וּמָה אִינוּן, אָמַר לֵיהּ פִּלְפִּלִין וּפוּסְיָאנִין וּמְטַקְטָקָא. אַיְיתִי פִּלְפִּלִין מִן נְצָחָנָה, וּפוּסְיָאנִין מִן צִיְּידָן וּמָאן דְּאָמַר מִן עַכְּבְּרִין, וּמְטַקְטָקָא מִן גּוּשׁ חָלָב. עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ז): אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם. לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֲפִלּוּ קָנִים שֶׁל חִצִּים לֹא חָסְרָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת (שמות יב, לח): וְגַם עֵרֶב רַב וגו'. וּבְנֵי בַיִת הָיָה לִי, אֵלּוּ הַגִּבְעוֹנִים שֶׁעָשָׂאן יְהוֹשֻׁעַ חוֹטְבֵי עֵצִים וְשׁוֹאֲבֵי מַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ט, כז): וַיִּתְּנֵם יְהוֹשֻׁעַ בַּיּוֹם הַהוּא חֹטְבֵי עֵצִים וְשֹׁאֲבֵי מַיִם. גַּם מִקְנֶה בָקָר וְצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי, (במדבר לב, א): וּמִקְנֶה רַב הָיָה וגו'. כָּנַסְתִּי לִי גַּם כֶּסֶף וְזָהָב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, לז): וַיּוֹצִיאֵם בְּכֶסֶף וְזָהָב. וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְּדִינוֹת, זוֹ בְּזַת עוֹג וּבְזַת מִדְיָן. עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת, מְשׁוֹרְרִים זְכָרִים וּמְשׁוֹרְרוֹת נְקֵבוֹת. וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם, זֶה עִנּוּגָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. שִׂדָּה וְשִׁדּוֹת, תַּפְנוּקִין וְתַפְנוּקָיִן.

ט וְגָדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלַיִם. וְכִי מִי הָיָה לְפָנָיו בִּירוּשָׁלַיִם, לֹא דָּוִד אָבִיו הָיָה, אַרְבָּעָה נִקְרְאוּ מָנָה בֶּן פֶּרֶס, אוֹן בֶּן פֶּלֶת, בְּנוֹ צְפוֹר, בְּנוֹ בְעוֹר, וְחִזְקִיָּה. וּשְׁנַיִם נִקְרְאוּ מָנָה בֶּן מָנָה, בֶּן עֵקֶשׁ וּשְׁלֹמֹה. אַף חָכְמָתִי עָמְדָה לִי. אָמַר רַבִּי אַחָא אָמַר שְׁלֹמֹה כָּל תּוֹרָה שֶׁלָּמַדְתִּי בְּזִקְנָתִי פַּסְטִירִין בְּאַף, נִתְקַיְּמָה בִּי.

י וְכֹל אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ עֵינַי וגו', לֹא מָנַעְתִּי אֶת לִבִּי מִכָּל שִׂמְחָה, זוֹ שִׂמְחַת הָעשֶׂר. כִּי לִבִּי שָׂמֵחַ מִכָּל עֲמָלִי וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי, מַאן דְּאָמַר קוּדֵּיהּ, מַאן דְּאָמַר קֻשַּׁרְתֵּיהּ. דָּבָר אַחֵר, וְכֹל אֲשֶׁר שָׁאֲלוּ עֵינַי, בַּנָּשִׁים. לֹא אָצַלְתִּי מֵהֶם. לֹא מָנַעְתִּי אֶת לִבִּי מִכָּל שִׂמְחָה, זוֹ שִׂמְחַת הַנָּשִׁים. כִּי לִבִּי שָׂמֵחַ מִכָּל עֲמָלִי, זוֹ הַפְּרָשַׁת חַלָּה, וּמַאן דְּאָמַר זוֹ הַפְּרָשַׁת נְסָכִים.

יא וּפָנִיתִי אֲנִי לִרְאוֹת חָכְמָה. וּפָנִיתִי, וּפִנִּיתִי, כַּסֵּפֶל הַזֶּה שֶׁנִּתְמַלֵּא בִּשְׁעָתוֹ וְנִשְׁפַּךְ בִּשְׁעָתוֹ, כָּךְ לָמַד שְׁלֹמֹה תּוֹרָה בִּשְׁעָתוֹ וּשְׁכֵחָהּ בִּשְׁעָתוֹ. לִרְאוֹת חָכְמָה וְהוֹלֵלוֹת וְסִכְלוּת, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא וְרַבִּי סִימוֹן, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אוֹמֵר: הוֹלֵלוֹת, זֶה הוֹלֵלָה שֶׁל מַלְכוּת. וְסִכְלוּת, זוֹ הַסַּרְחוּת. רַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר: הוֹלֵלוֹת, זוֹ הוֹלֵלָה שֶׁל מִינוּת. וְסִכְלוּת, זוֹ הַטִּפְּשׁוּת. כִּי מָה הָאָדָם שֶׁיָּבוֹא אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ וגו׳, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם יָכוֹל אֲנִי לַעֲמֹד עַל מַשְׁתִּיתוֹ שֶׁל עוֹלָם, אֲמֹר לוֹ אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם אִי אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד, אַחַר מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה יָכוֹל לַעֲמֹד. רַבִּי נַחְמָן אָמַר תַּרְתֵּי לַחֲרִישַׁת הַקָּנִים שֶׁאֵין אָדָם יָכוֹל לְהַכְנֵס לְתוֹכָהּ, מֶה עָשָׂה פִּקֵּחַ אֶחָד, כִּסֵּח וְנִכְנַס כְּסַח וְנִכְנַס הֶרֶךְ הַכְּסוּחַ וְיָצָא הֶרֶךְ הַכְּסוּחַ. רַבִּי נַחְמָן אָמַר חוֹרֵי, לְפָלְטִין גְּדוֹלָה שֶׁהָיָה לוֹ פְּתָחִים הַרְבֵּה, וְכָל מִי שֶׁנִּכְנַס לְתוֹכָהּ טוֹעֶה, הָיָה שָׁם פִּקֵּחַ אֶחָד נִכְנַס וְנָטַל פְּקִיעַת גֶּמִי וּקְשָׁרָהּ נֶגֶד הַפֶּתַח, הַכֹּל נִכְנָסִין אֵצֶל הַפְּקַעַת וְיוֹצְאִין דֶּרֶךְ הַפְּקַעַת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם שֶׁבָּנָה פָּלָטִין וְכָל הָעוֹבְרִים וְשָׁבִים נִכְנָסִים לְתוֹכוֹ, וְאָמְרוּ אִלּוּ הָיוּ עַמּוּדֶיהָ גְּבוֹהִים הָיְתָה נָאָה, אִלּוּ הָיוּ כָתְלֶיהָ גְּבוֹהִים הָיְתָה נָאָה, אִלּוּ הָיְתָה תִּקְרָתָהּ גְּבוֹהָ הָיְתָה נָאָה. שֶׁמָּא יָבוֹא אִישׁ וְיֹאמַר אִלּוּ הָיוּ לִי שָׁלֹשׁ יָדַיִם אוֹ שָׁלֹשׁ עֵינַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה אָזְנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה רַגְלַיִם, הָיִיתִי נָאֶה, תַּלְמוּד לוֹמַר: אֵת אֲשֶׁר כְּבָר עָשׂוּהוּ, אֵין כְּתִיב כָּאן עָשָׂהוּ, אֶלָּא עָשׂוּהוּ, כְּבָיְכוֹל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבֵית דִּינוֹ עָשָׂאוּהוּ, נִמְנִים עַל כָּל אֶבֶר וְאֶבֶר מִשֶּׁלְּךָ וּמֵעַמִּידְךָ עַל תִּקּוּנְךָ. וְאִם תֹּאמַר שְׁתֵּי רָשָׁיוֹת הֵן, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (דברים לב, ו): הוּא עָשְׂךָ וַיְכֹנְנֶךָ. אָמַר רַבִּי לֵוִי בַּר חַיְתָא, מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם בּוֹנֶה פָּלָטִין, אִם נָתַן בִּיבָהּ עַל פִּתְחָהּ אֵינָהּ נָאָה וְאֵינָהּ מְשֻׁבַּחַת, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא אֶת הָאָדָם וְנָתַן בִּיבוֹ עַל פִּתְחוֹ, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה בֵּית חָטְמוֹ, וְהוּא נוֹאוֹ וְהוּא שִׁבְחוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן, כְּתִיב (בראשית ב, ז): וַיִּיצֶר ה׳ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: אֲשֶׁר יָצַר, אֶלָּא הַצּוּר הוּא שֶׁצַּיָּר נָאֶה, כְּבָיְכוֹל מִתְגָּאֶה בְּעוֹלָמוֹ וְאוֹמֵר רְאוּ בְּרִיָּה שֶׁבָּרָאתִי וְצוּרָה שֶׁצִּיַּרְתִּי. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן (בראשית ב, ד): אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם, הוּא בָּרָאן וְהוּא מְשַׁבְּחָן, וּמִי מְגַנָּן, בּוֹרְאָן מְקַלְסָן, מִי נוֹתֵן בָּהֶן דִּפְי, אֶלָּא הֵם נָאִים וּמְשֻׁבָּחִים הֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר: בְּהִבָּרְאָם, בְּהֵ״א בְּרָאָם.

יג וְרָאִיתִי אֲנִי שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן, תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ יִתְרוֹן בֵּין הָאוֹר לְבֵין הַחֹשֶׁךְ, כֵּן יֵשׁ יִתְרוֹן בֵּין דִּבְרֵי תוֹרָה לְדִבְרֵי הַבָּלִים.

יד הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וגו׳. הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, וְהַכְּסִיל עֵינָיו בְּרַגְלָיו, אֶלָּא עַד שֶׁהֶחָכָם בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל עִנְיָן, הוּא יוֹדֵעַ מַה יֵּשׁ בְּסוֹפוֹ. רַבִּי מֵאִיר הָיָה צָווּחַ לְסוֹפֵיהּ דְּמִלָּה רֵישֵׁיהּ. דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ. וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה נִמְרוֹד. וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם.

טו וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי כְּמִקְרֶה הַכְּסִיל גַּם אֲנִי יִקְרֵנִי וגו׳, אֲנִי נִקְרֵאתִי מֶלֶךְ, וְנִמְרוֹד הָרְשָׁע נִקְרָא מֶלֶךְ, זֶה מֵת, וְזֶה מֵת, אִם כֵּן וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה מָסַרְתִּי נַפְשִׁי עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהִזְהַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אֵין אֱלוֹהַּ כָּמוֹהוּ בָּעֶלְיוֹנִים וּבַתַּחְתּוֹנִים. וְעוֹד חָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: כִּי אֵין זִכְרוֹן לָחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם, כַּאֲשֶׁר כְּבָר הָיָה כֵּן הַכֹּל נִשְׁכָּח, לָמָּה, דִּכְיָון דְּיִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לִידֵי צָרָה הֵן אוֹמְרִים (שמות לב, יג): זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ וגו׳, שֶׁמָּא אֲמוּת הָעוֹלָם אוֹמְרִים זְכֹר לְמַעֲשֵׂה נִמְרוֹד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל.

דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה מֹשֶׁה, וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה בִּלְעָם הָרָשָׁע. וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם. וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי וגו׳, זֶה נִקְרָא נָבִיא, אִם כֵּן וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה נָתַתִּי נַפְשִׁי עַל הַתּוֹרָה, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: כִּי אֵין זִכְרוֹן לָחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם, הַכֹּל נִשְׁכָּח, לְמָחָר יִשְׂרָאֵל נִכְנָסִין לְצָרָה וְאוֹמְרִים (ישעיה סג, יא): וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם מֹשֶׁה עַמּוֹ וגו׳, שֶׁמָּא אֲמוּת הָעוֹלָם אוֹמְרִים וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם בִּלְעָם עַמּוֹ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל.

דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע. וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי שֶׁמִּקְרֶה אֶחָד יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי וגו׳ כִּי אֵין זִכְרוֹן לָחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם בְּשֶׁכְּבָר הַיָּמִים הַבָּאִים הַכֹּל נִשְׁכָּח, זֶה בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְזֶה הֶחֱרִיבוֹ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, אִם כֵּן וְלָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה נָתַתִּי נַפְשִׁי עַל בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: כִּי אֵין זִכְרוֹן לָחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם, הַכֹּל נִשְׁכָּח, לְמָחָר שְׁלֹמֹה עוֹמֵד וּבוֹנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאוֹמֵר (דברי הימים ב ו, מב): זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ, שֶׁמָּא אֱוִיל מְרוֹדַךְ עוֹמֵד וְאוֹמֵר זָכְרָה לְחַסְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר עַבְדֶּךָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל.

דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה שָׁלַקַח חִטִּים לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ, זֶה שָׁלַקַח חִטִּים לְשָׁנָה אַחַת. וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי וגו׳, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי וגו׳. זֶה אוֹכֵל, וְזֶה אוֹכֵל, אִם כֵּן לָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה מַשְׁכַּנְתָּא מָאנַיי מִן קַיְטָא לְאַמְטֵי לִי מְזוֹנִין, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: כִּי אֵין זִכְרוֹן לָחָכָם עִם הַכְּסִיל לְעוֹלָם וגו׳ הַכֹּל נִשְׁכָּח, לְמָחָר שְׁנַת בַּצֹּרֶת בָּאָה, זֶה אוֹכֵל בְּיִקָּר וְזֶה אוֹכֵל בְּזוֹל, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם הַכְּסִיל.

דָּבָר אַחֵר, הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ, זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהוּא רָגִיל בְּמִשְׁנָתוֹ, וְיָדַעְתִּי גַּם אֲנִי וגו׳, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי וגו׳. זֶה נִקְרָא רַבִּי, זֶה נִקְרָא רַבִּי, זֶה חָכָם וְזֶה חָכָם, זֶה עוֹטֶה בְּטַלִּיתוֹ וְזֶה עוֹטֶה בְּטַלִּיתוֹ, אִם כֵּן לָמָּה חָכַמְתִּי אֲנִי אָז יֹתֵר, לָמָּה נָתַתִּי נַפְשִׁי עַל תּוֹרָתִי, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי: אֵין זִכְרוֹן לָחָכָם עִם הַכְּסִיל, לְמָחָר שְׁנֵיהֶם נִכְנָסִין לְבֵית הַוַּעַד אוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, וְשׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה, זֶה נִשְׁאַל וּמֵשִׁיב, וְזֶה נִשְׁאַל וְאֵינוֹ מֵשִׁיב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְאֵיךְ יָמוּת הֶחָכָם עִם

הַכְסִיל. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר נְחֶמְיָה אִם אֵין הַתַּלְמִיד צָרִיךְ לוֹמַר שְׁמוּעָה מִשְׁמוֹ שֶׁל רַבּוֹ, לְמָחָר תּוֹרָתוֹ מִשְׁתַּכַּחַת, וְאֵיךְ לֹא יִתֵּן הָרַב אֶת עַצְמוֹ עַל הַתַּלְמִיד מֵעַתָּה.

טז וְשָׁנֵאתִי אֶת הַחַיִּים, אִימִיקְנָטָרוֹן הָיָה כּוֹתֵב לְאַדְרְיָאנוֹס קֵיסָר, אָמַר לוֹ אִם לַמּוּלִים אַתָּה שׂוֹנֵא, אֵלּוּ הַיִּשְׁמְעֵאלִים. אִם לְמְשַׁמְּרֵי שַׁבָּת אַתָּה שׂוֹנֵא, אֵלּוּ הַכּוּתִים. הֲרֵי אֵין אַתָּה שׂוֹנֵא אֶלָּא הָאֱמָה הַזֹּאת בִּלְבָד, אֱלֹהֶיהָ יִפְרַע מֵאוֹתוֹ הָאִישׁ. גָּזַר אַדְרְיָאנוֹס דְּכָל דִּי עֲבַד כֵּן יְפַרְסֵם גַּרְמֵיהּ לְמַלְכָּא, דְּמַלְכָּא בָּעֵי יִתֵּן לֵיהּ מִלָּה, אֲזַל חַד וּפָרְסֵם יַת גַּרְמֵיהּ, אֲמַר אֲרִימִין רֵישֵׁיהּ. אֲמַר לֵיהּ לָמָּה אֲמַרְתָּ כֵּן, אֲמַר לֵיהּ דְּאַתְּ פָּנֵי לְהַהוּא גַּבְרָא מִן תְּלַת נְסִיסִין בִּישִׁין, אֲמַר לֵיהּ מָה אינון, אֲמַר לֵיהּ נַפְשֵׁיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא בָּעְיָא מֵינַס גַּבֵּיהּ בְּצַפְרָא וּבְרַמְשָׁא וְלֵית לֵיהּ מַה דְּיִתֵּן לַהּ וְכֵן אִנְתְּתֵיהּ וְכֵן בְּנוֹי. אֲמַר אַדְרְיָאנוֹס הוֹאִיל וְהוּא חָיֵי חַיִּין בִּישִׁין שְׁבוֹקוּ לֵיהּ, וְקָרָא אֲנַפְשֵׁיהּ: וְשָׂנֵאתִי אֶת הַחַיִּים. מַעֲשֶׂה בְּגַרְגֶּרֶן אֶחָד שֶׁהָיָה עָמֵל כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְשַׁבָּת לֹא הָיָה לוֹ מַה יֹּאכַל, מֶה עָשָׂה, פַּעַם אַחַת נִתְעַטֵּף בִּכְלֵי קוּרְיָיס שֶׁלּוֹ וְעָלָה לִרְאֹשׁ הַגַּג וְנָפַל וָמֵת, וּקְרָא אֲנַפְשֵׁיהּ: וְשָׂנֵאתִי אֶת הַחַיִּים. רַבִּי הוֹשַׁעְיָא אֲתוֹן אָמְרִין לֵיהּ דַּיְינֵיךְ שָׁתְיִין חַמְרָא בִּשּׁוּקָא וְלָא חֲמֵי לְהוֹן, חַד זְמַן נָפַק וְאַשְׁכַּח דַּיְינוֹי שָׁתֵן חַמְרָא בִּשּׁוּקָא, וּקְרָא עַל נַפְשֵׁיהּ: וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת הַחַיִּים, וּדְמַךְ לֵיהּ בִּשְׁלָמָא. רַבִּי הוּנָא אָמַר (בראשית ב, ז): וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה, וַעֲשָׂאוֹ מְכוּרָן עֶבֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, דְּאִין לָא לָעֵי לָא אָכִיל, עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי הוּנָא, דְּאָמַר רַבִּי הוּנָא (איכה א, יד): נְתָנַנִי ה׳ בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם, דְּאִין לָא לָעֵי בִּימָמָא לָא קָאִים בְּלֵילְיָא.

יז וְשָׂנֵאתִי אֲנִי אֶת כָּל עֲמָלִי שֶׁאֲנִי עָמֵל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וגו׳, רַבִּי מֵאִיר הֲוָה כַּתְבָן טַב מוּבְחָר, וַהֲוָה לָעֵי תְּלַת סַלְעִין כָּל שַׁבָּת, וַהֲוָה אָכִיל וְשָׁתֵי בַּחֲדָא, וּמִתְכַּפֵּי בַּחֲדָא, וּמְכַרְגֵּס אוֹחַרְתָּא לְרַבָּנָן. אָמְרִין לֵיהּ תַּלְמִידוֹי, רַבִּי בְּנָךְ מָה אַתְּ עָבִיד עֲלֵיהוֹן, אֲמַר לוֹן אִין הָווֹן צַדִּיקִים כְּהַהוּא דְּאָמַר דָּוִד (תהלים לז, כה): וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֵּשׁ לָחֶם, וְאִם לָאו מָה אֲנִי מַנִּיחַ אֶת שֶׁלִּי לְאוֹיְבֵי הַמָּקוֹם. לָכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה: וּמִי יוֹדֵעַ הֶחָכָם יִהְיֶה אוֹ סָכָל וגו׳.

כ וְסַבּוֹתִי אֲנִי לְיַאֵשׁ אֶת לִבִּי, מִלִּיגַע, וְחָזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי כְּשֵׁם שֶׁיָּגְעוּ אֲחֵרִים לִי כָּךְ אֲנִי יָגֵעַ לַאֲחֵרִים. אַדְרְיָאנוֹס שְׁחִיק עֲצָמוֹת הֲוָה עָבַר בְּאֵילֵין שְׁבִילֵי דְּטִבֶּרְיָא, וַחֲמָא חַד סָבָא קָאֵים חָצֵד חֲצוּבִין לְמִינְצַב נְצִיבִין. אֲמַר לֵיהּ סָבָא סָבָא בַּר כַּמָּה שְׁנִין אַתְּ יוֹמָא דֵין, אֲמַר לֵיהּ בַּר מְאָה שְׁנִין. אֲמַר לֵיהּ וְאַתְּ בַּר מְאָה שְׁנִין קָאֵים חָצֵד חֲצוּבִין לְמִינְצַב נְצִיבִין, סָבוּר אַתְּ דְּאַתְּ אָכֵיל מִנְּהוֹן. אֲמַר לֵיהּ אִין זְכִיתִי אָכְלִית וְאִין לָאו כְּשֵׁם שֶׁיָּגְעוּ לִי אֲבָהָתַי כָּךְ אֲנִי יָגֵעַ לְבָנַי. אֲמַר לֵיהּ בְּחַיָּיךְ, אִין זָכִית וְאָכֵיל מִנְּהוֹן תְּהֵא מוֹדֵעַ לִי. לְסוֹף יוֹמִין עָבְדִין תְּאֵינָיָא, אֲמַר הָא עָנְתָה נוֹדַע לְמַלְכָּא, מָה עֲבַד מְלָא קַרְטִילָא תְּאֵינִין וְסָלֵק קָם עַל תְּרַע פָּלָטִין. אָמְרִין לֵיהּ מָה עִיסְקָךְ, אֲמַר לוֹן אֵיזִלוֹן וְאִמְרוּן לְמַלְכָּא סָבָא יְהוּדְאִי דַּעֲבַרְתְּ עֲלוֹי בְּעֵי מִשְׁאַל בִּשְׁלוֹמָךְ. אָזְלִין אָמְרִין לְמַלְכָּא חַד סַב יְהוּדְאִי בָּעֵי מִשְׁאַל בִּשְׁלוֹמָךְ. אֲמַר לוֹן יַעֲלִין יְתֵיהּ. כֵּיוָן דְּעָל אֲמַר לֵיהּ מָה עִיסְקָךְ, אֲמַר לֵיהּ אֲנָא סָבָא דַּעֲבַרְתְּ עֲלַי וַאֲנָא חָצֵב חֲצוּבִין לְמִינְצַב נְצִיבִין, וַאֲמַרְתְּ לִי אֵין זָכִית וְאָכֵיל מִנְּהוֹן תְּהֵא מוֹדֵעַ לִי. הָא זָכִיתִי וַאֲכָלִית מִנְּהוֹן, וְהָלֵין תְּאֵינָיָא מִן פֵּירֵיהוֹן. אֲמַר אַדְרְיָאנוֹס בְּהַהִיא עָנְתָה קָלָוונִין אֲנָא דְּתִתְפַּנּוּ הֲדֵין קַרְטִילָא וְתִימְלוֹן יָתֵיהּ לֵיהּ דִּינָרִין. אָמְרִין לֵיהּ עַבְדּוֹהִי כָּל מוֹקָרָא תִּיקָרִינֵהּ לְהָדֵין סָבָא יְהוּדְאִי. אֲמַר לוֹן בָּרְיֵיהּ אוֹקָרֵיהּ וַאֲנָא לָא מוֹקַר לֵיהּ. אִנְתְּתֵיהּ דְּמִגְּרָא חֲוַת בְּרַת פַּחִין, אָמְרָה לְבַעֲלָהּ בַּר קִיבְלַיי בַּר קִיבְלַיי, חֲמֵי דַּהֲדָא מַלְכָּא רְחִימָא תֵּינִין וּמְפַרְגָּא בְּדִינָרִין. מָה עֲבַד מְלָא מַרְעִילֵיהּ תְּאֵינִין וְקָם קָדָם פָּלָטִין, אָמְרִין לֵיהּ מָה עִיסְקָךְ, אֲמַר לוֹן דִּשְׁמַעִית דְּמַלְכָּא רַחְמֵיהּ תֵּינִין וּמְפַרְגָּא בְּדִינָרִין. עֲלוֹן וְאָמְרִין לְמַלְכָּא חַד סָבָא קָאֵים עַל תְּרַע פָּלָטִין טָעִין מְלֵא מַרְעִילֵיהּ תְּאֵינִין, וְאָמַרְנוּ לוֹ מָה עִיסְקָךְ וַאֲמַר לָנָא שְׁמַעִית דְּמַלְכָּא רַחֲמֵי תֵּינִין וּמְפַרְגָּא בְּדִינָרִין. אֲמַר קָלָוונִין אֲנָא דְּתִתְקִימוּן יָתֵיהּ עַל תְּרַע פָּלָטִין, וְכָל מָאן דְּעָלֵיל וְנָפֵיק יְהֵא טָרִיהּ עַל אַפֵּיהּ. בְּאַפְּתֵי רַמְשָׁא פַּנּוֹן יָתֵיהּ וַאֲזֵיל לְבֵיתֵיהּ. אֲמַר לְאִינְתְּתֵיהּ כָּל הָדֵין יְקָרָא אֲנָא שָׁלִים לִיךְ. אָמְרָה אִיזִילִי גְּלִיגִי לְאִימֵיךְ דַּהֲווֹן אִינּוּן תְּאֵינִין וְלָא הֲווֹן אָתְרוּגִים, דַּהֲווֹן בְּשֵׁלִין וְלָא פְּגִינָן.

כא כִּי יֵשׁ אָדָם שֶׁעֲמָלוֹ בְּחָכְמָה וגו׳, אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן גָּדוֹל כֹּחָן שֶׁל נְבִיאִים שֶׁמְּדַמִּים אֶת הַצּוּרָה לְיוֹצְרָהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דניאל ח, טז): וָאֶשְׁמַע קוֹל אָדָם בֵּין אוּלָי. וְאָמַר רַבִּי יוּדָן בְּרַבִּי סִימוֹן אִית קָרֶייָה חוֹרָן דְּהוּא מְחוּוָר יַתִּיר מִן דֵּין (יחזקאל א, כו): וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם. בְּחָכְמָה, (משלי ג, יט): ה׳ בְּחָכְמָה יָסַד אֶרֶץ. בְּדַעַת, בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ. וּבְכִשָּׁרוֹן, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר רַבִּי סִימוֹן לֹא בְעָמָל וְלֹא בִיגִיעָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ, דִּכְתִיב (תהלים לג, ו): בִּדְבַר ה׳ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. וּלְאָדָם שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ יִתְּנֶנּוּ חֶלְקוֹ, זֶה דּוֹר אֱנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל. גַּם זֶה הֶבֶל וְרָעָה רַבָּה, דִּכְתִיב (בראשית ו, ה): וַיַּרְא ה׳ כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וגו׳.

כג כִּי כָל יָמָיו מַכְאֹבִים וגו׳, זֶה דּוֹר הַמַּבּוּל שֶׁהֵם מַכְאִיבִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְכַעַס עִנְיָנוֹ, שֶׁמַּכְעִיסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם. גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, שֶׁא שָׁכַב לִבּוֹ מִן הָעֲבֵרוֹת. וּמִנַּיִן אַף הַיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ה): וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵבִיא עֲלֵיהֶם פֶּרֶעָנוּת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, יב): וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וגו׳. דָּבָר אַחֵר, גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁחָשַׁב בְּלִבּוֹ לְהָבִיא עֲלֵיהֶם פֶּרֶעָנוּת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, כג): וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם. דָּבָר אַחֵר, כִּי כָל יָמָיו מַכְאֹבִים, אֵלּוּ הַסְּדוֹמִיִּים, שֶׁהָיוּ מַכְאִיבִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְכַעַס עִנְיָנוֹ, שֶׁהִכְעִיסוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם. גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ,

לְהָבִיא עֲלֵיהֶם פְּרָעָנוּת בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יט, כד): וַה' הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה וגו'. דָּבָר אַחֵר, כִּי כָל יָמָיו מַכְאֹבִים, אֵלּוּ הַמִּצְרִיִּים שֶׁהָיוּ מַכְאִיבִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְכַעַס עִנְיָנוֹ, שֶׁהִכְעִיסוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂי יְדֵיהֶם. גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, מֵאַחַר שֶׁהָיָה אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מַשְׁלִים מְלַאכְתּוֹ הָיָה אוֹמֵר לוֹ הַמִּצְרִי עֲדֹר לִי שְׁתֵּי עֲדִירוֹת, וּבַקָּע לִי שְׁתֵּי בְּקִיעוֹת. דָּבָר אַחֵר, גַּם בַּלַּיְלָה לֹא שָׁכַב לִבּוֹ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁחָשַׁב בְּלִבּוֹ לְהָבִיא עֲלֵיהֶם פְּרָעָנוּת בַּיּוֹם וּפְרָעָנוּת בַּלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וגו'.

כד אֵין טוֹב בָּאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׂתָה. רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר רַבִּי נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן וְרַבִּי מְנַחֲמָא, וְאָמְרִין לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי מְיַישָּׁא בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, כָּל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּגִלָּה הַזֹּאת, בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי יוֹנָה בְּנִין אָב שֶׁבְּכֻלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ח, טו): וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַּעֲמָלוֹ, בְּעוֹלָמוֹ, בָּעוֹלָם הַזֶּה (קהלת ח, טו): יְמֵי חַיָּיו, לַקֶּבֶר, וְכִי יֵשׁ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בַּקֶּבֶר שֶׁמְּלַוִּין אֶת הָאָדָם לְקִבְרוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

כה כִּי מִי יֹאכַל וּמִי יָחוּשׁ וגו'. אָמַר שְׁלֹמֹה מַאן אָכֵיל כְּמָה דַּאֲכָלִית, וּמַאן שָׁתֵה כְּמָה דִּשְׁתֵיתִי, וּמַאן עָבֵד כְּמָה דַּעֲבָדִית. רַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, נֶעֱשָׂר גָּדוֹל הָיָה לוֹ לִשְׁלֹמֹה וְהָיָה רוֹכֵב עָלָיו וְהוֹלֵךְ לְתַדְמוֹר בַּמִּדְבָּר, וּבָא בוֹ בְּיוֹם אֶחָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב ח, ד): וַיִּבֶן אֶת תַּדְמֹר בַּמִּדְבָּר.

כו כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו וגו', כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה אַבְרָהָם אָבִינוּ. נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה נִמְרוֹד. וּלְמִי נֶאֱמַר: לָתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כד, א): וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה יִצְחָק. נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה אֱבִימֶלֶךְ. וּלְמִי נֶאֱמַר: לָתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה יִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, יב): וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִיא. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה יַעֲקֹב, נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה לָבָן. וּלְמִי נֶאֱמַר: לָתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לא, יב): כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בְּמִצְרַיִם, נָתַן חָכְמָה וְדַעַת. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, אֵלּוּ הַכְּנַעֲנִים. אָמַר רַבִּי לֵוִי אֲפִלּוּ טִפַּת שֶׁמֶן לֹא הָיָה נוֹתֵן אֶחָד מֵהֶם בַּגְּרִיסִין שֶׁלּוֹ, וַאֲפִלּוּ נִשְׁבָּרָה בֵּיצָתוֹ לֹא הָיָה טוֹעֲמָהּ אֶלָּא הָיָה מוֹכְרָהּ וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ דָּמִים, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ וְיִמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכוֹת. וּלְמִי נֶאֱמַר: לָתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כו, נג): לְאֵלֶּה תֵּחָלֵק הָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה חִזְקִיָּה, נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה סַנְחֵרִיב. וּלְמִי נֶאֱמַר: לָתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה חִזְקִיָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, כג): וַיִּנַּשֵּׂא לְעֵינֵי כָל הַגּוֹיִם. דָּבָר אַחֵר, כִּי לְאָדָם שֶׁטּוֹב לְפָנָיו, זֶה מָרְדְּכַי נָתַן חָכְמָה וְדַעַת וְשִׂמְחָה. וְלַחוֹטֶא נָתַן עִנְיָן לֶאֱסֹף וְלִכְנוֹס, זֶה הָמָן. וּלְמִי נֶאֱמַר: לָתֵת לְטוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים, זֶה מָרְדְּכַי, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ח, א): בַּיּוֹם הַהוּא נָתַן הַמֶּלֶךְ אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ לְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה אֶת בֵּית הָמָן וגו'.

פרשה ג

א לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ, זְמַן הָיָה לוֹ לְאָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁיִּכָּנֵס לַגַּן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, טו): וַיַּנִּחֵהוּ בְּגַן עֵדֶן. וּזְמַן הָיָה לוֹ שֶׁיֵּצֵא מִשָּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג, כד): וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וגו'. זְמַן הָיָה לוֹ לִנֹחַ שֶׁיִּכָּנֵס לַתֵּבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, א): בֹּא אֶל הַתֵּבָה וגו'. וּזְמַן הָיָה לוֹ לָצֵאת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח, טז): צֵא מִן הַתֵּבָה וגו'. זְמַן הָיָה לְאַבְרָהָם שֶׁיִּוָּתֵן לוֹ הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, ט): וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר. וּזְמַן הָיָה לְבָנָיו לְהִמּוֹל, מֵהֶן שֶׁיִּמּוֹלוּ בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת, אַחַת בְּמִצְרַיִם וְאַחַת בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה, ה): כִּי מֻלִים הָיוּ כָּל הָעָם הַיֹּצְאִים וגו'. וְעֵת לְכָל חֵפֶץ תַּחַת הַשָּׁמָיִם, זְמַן הָיָה שֶׁתִּנָּתֵן הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, אָמַר רַב בִּיבִי זְמַן הָיָה לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהָיָה נָתוּן לְמַעְלָה מִן הַשָּׁמַיִם וַעֲכְשָׁו יִהְיֶה נָתוּן לְמַטָּה מִן הַשָּׁמַיִם, וְאֵיזוֹ זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ, א): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר.

ב עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה חֲרֵי כָּל חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שֶׁאָמַר: עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, מַה הוּא, אַשְׁרָיו לָאָדָם שֶׁשָּׁעַת מִיתָתוֹ כְּשָׁעַת לִדָּתוֹ, מַה שָּׁעַת לִדָּתוֹ נָקִי אַף שָׁעַת מִיתָתוֹ נָקִי. עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, בְּשָׁעָה שֶׁהָאִשָּׁה יוֹשֶׁבֶת עַל הַמַּשְׁבֵּר, אֵינוֹן צָווּחִין לֵהּ חַיְיתָא, וְלָמָּה אֵינוֹן צָווּחִין לָהּ חַיְיתָא שֶׁהִיא מַיְיתָה וְחַיָּיה. וְלָמָּה אֵינוֹן צָווּחִין לָהּ מְחַבַּלְתָּא, דְּהִיא מְמַשְׁכְּנָא בִּידוֹי דְּמִיתָה, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כב, כה): אִם חָבֹל תַּחְבֹּל שַׂלְמַת רֵעֶךָ וגו'. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן דְּבֵית גּוּבְרִין אָמַר (משלי ל, טו): שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם, לָמָּה נִסְמַךְ שְׁאוֹל אֵצֶל רֶחֶם, לוֹמַר לְךָ מָה רֶחֶם מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, אַף שְׁאוֹל מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת.

דָּבָר אַחֵר, עֵת לָלֶדֶת וגו', וַאֲפִלּוּ מַלְאַךְ הַמָּוֶת נַעֲשָׂה קַטֵּיגּוֹר שָׁלָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בִּשְׁעַת לִדָּתָן וכו', וּבִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֲנָשִׁים מֵתִים, הַשָּׁרוּי בְּבֵית הַמֹּרָעָע, וְהַמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי, וְהַמְפָרֵשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל, נַעֲשָׂה הַשָּׂטָן קַטֵּיגּוֹרוֹ, דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הַשָּׂטָן

מָצוּי לְקַטְרֵג, הַשָּׂרוּי בְּבֵית הַמִּרְעָץ, וְהַמְּהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ יְחִידִי, וְהַמְפָרֵשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל. רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא, כָּל הַדָּרָכִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה. רַבִּי יַנַּאי הָוָה נָפֵיק לְאִיסְטְרָטָה הֲוָה מְפַקֵּד גּוֹ בֵּיתֵיהּ. רַבִּי חֶלְבּוֹ וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר כָּל הַחוֹלִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה. רַבִּי נָתָן כֹּהֵן אֲחוּי דְּרַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא הֲוָה מְפָרֵשׁ בְּיַמָּא, אֲמַר לַאֲחוּי צַלִּי עֲלַי, אֲמַר לֵיהּ וּמַה נְצַלֵּי עֲלָךְ, הֵן דְּאַתְּ קָטַר לוּלְבָךְ קָטַר אִלְפָךְ, וְאֵין עֲלַלְתְּ לְבֵי כְנִישְׁתָּא וּשְׁמַעְתְּ קָלָא דְּצִבּוּרָא מְצַלְּיִין לְמִיטְרָא לָא תִּיסְתַּמֵּךְ עַל צְלוֹתֵי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי חִיָּא דִּכְפַר אָגוֹן הֲוָה בְּאַסְיָא, בְּעָא דְּיִפְרוֹשׁ בֵּין חַגָּא לַחֲנֻכָּה, אָמְרָה לֵיהּ הַהִיא מַטְרוֹנִיתָא בְּאִילֵּין יוֹמַיָּא פָּרְשִׁין, וְלָא שְׁמַע לְמֵילָה, וְאִיתְחֲמֵיהּ לֵיהּ אֲבוּהוּ בְּחֵילְמָא אֲמַר בְּרִי בְּלָא קְבוּרָה (קהלת ו, ג): וְגַם קְבוּרָה לֹא הָיְתָה לוֹ, וְלָא שְׁמַע לָא לְמֵילוֹי דְּדִין וְלָא לְמֵילוֹי דְּדִין, וְכֵן הַוות לֵיהּ.

דָּבָר אַחֵר, עֵת לָלֶדֶת, מֵעֵת לָלֶדֶת הִיא עֵת לָמוּת, מִשָּׁעָה שֶׁאָדָם נוֹלָד הוּא נִגְזַר עָלָיו כַּמָּה שָׁנִים יִחְיֶה, אִם זָכָה הוּא מַשְׁלִים אֶת שְׁנוֹתָיו אִם לָאו פּוֹחֲתִין לוֹ מֵהֶם, דִּכְתִיב (משלי י, כז): יִרְאַת ה׳ תּוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה, כְּךְ דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וְרַבָּנָן אָמְרִין אִם זָכָה מוֹסִיפִין לוֹ עַל שְׁנוֹתָיו, אִם לָאו פּוֹחֲתִין לוֹ מִשְׁנוֹתָיו, אִם זָכָה מוֹסִיפִין לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לח, ה): הִנְנִי יוֹסֵף עַל יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אָמְרוּ לוֹ מְשֻׁלּוֹ מוֹסִיפִין, תֵּדַע דְּהָא כְתִיב (מלכים א יג, ב): הִנֵּה בֵן נוֹלָד לְבֵית דָּוִד יֹאשִׁיָּה שְׁמוֹ וגו׳, וַעֲדַיִן לֹא בָּא מְנַשֶּׁה לָעוֹלָם. אָמַר לְהוֹן מִי כְתִיב הִנֵּה בֶן נוֹלַד לְבֵית דָּוִד מִשֶּׁל חִזְקִיָּהוּ, לֹא נֶאֱמַר כִּן אֶלָּא לְבֵית דָּוִד בֵּן, מִשְׁאָר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד. וְדָא מְסַיֵּעַ לְמַה דְּאָמְרִין חַכִימַיָּא רַבָּנָן, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד מִגְּדוֹלֵי צִפּוֹרִי שֶׁבָּאתָה לוֹ מִילָה, וְעָלוּ אַנְשֵׁי עִין תְּאֵנָה לְכַבְּדוֹ, וְעָלָה עִמָּהֶם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא. כַּד אֲתוֹן לְפִילָן אַשְׁכְּחוּן קָל טַלְיָיא קָיְימִין מַדְּחָכִין קוֹמֵי חֲדָא דַּרְתָּא, חָמָן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא עוּלִין וְיָיאֶה, אֲמָרוּן לֵית אַתְּ זָיֵע מִן הָכָא עַד דְּאַתְּ מְרַקֵּיד לָן צִיבְחַר. אֲמַר לוֹן לֵית דָּא מִן דִּידִי, דַּאֲנָא גְּבַר סַב, וּזְעַף לוֹן וְלָא אִיזְדָּעְזַע וְלָא אִיתְבַּנְעוּן. תְּלָה אַפּוּי וַחֲמָא הֲדָא דַּרְתָּא הַפְיָיכָא, אֲמַר לוֹן אֲנִיבוּן אַבַּתְרֵי, מַה דַּאֲנָא אֲמַר לְכוֹן, אִיזְלוּן אֲמָרִי לְהָדֵין מָרָא דַּהֲדָא דַּרְתָּא, אֵין דָּמֵיךְ יִתְעֵיר דְּרִישֵׁיהּ דְּחֶטְיָיה חָלֵי וְסוֹפֵיהּ מָרִיר. מִן קָל מִילֵּיהוֹן אִיתְעֵיר מָרָא דַּהֲדָא דַּרְתָּא וְנָפַק לֵיהּ וּרְבַע לֵיהּ עַל רִיגְלֵיהּ. אֲמַר רַבִּי אֲנָא בָּעֵי מִינָּךְ לָא תִסְתַּכֵּל לְמִילֵּיהוֹן, דְּאִינּוּן טַלְיָין וְשַׁטְיָין. אֲמַר לֵיהּ מַה נַּעֲבִיד לָךְ וּגְזַרְתָּא גְּזִירָא, בְּרֵם תְּלִי אֲנָא לָךְ עַד זְמַן דְּתַפֵּיק כָּל מַה דְּאִית לָךְ בְּדַרְתָּא, כֵּיוָן דְּאַפֵּיק כָּל מַה דְּאִית לֵיהּ בְּדַרְתָּא, סְלִיקַת הַהִיא דַּרְתָּא וּנְחַתַת לַהּ. אָזְלִין לְמִקְיְימָה מִצְוָתָא דִּגְזִירְתָּא, וַהֲוָה אֲבוּי דְּמַיְינּוּקָא מַשְׁקֵי לוֹן חֲמַר עַתִּיק וַאֲמַר, שְׁתוֹן מִן הָדֵין חַמְרָא טָבָא דַּאֲנָא רָחִיץ בְּמָאנֵי דְּשַׁמָּיָא מִינֵּיהּ אֲנָא מַשְׁקֵי לְכוֹן בְּמִשְׁתּוֹתֵיהּ. וַעֲנוֹ בַּתְרֵיהּ כְּשֵׁם שֶׁהִכְנַסְתּוֹ לַבְּרִית כָּךְ תַּכְנִיסֵהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה. מִן קָל מִילֵּיהוֹן נְפַק רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא בַּחֲשִׁיכָתָא וּפְגַע בֵּיהּ שְׁלִיחֲהוֹן דִּבְרִיָּיתָא, אֲמַר לֵיהּ מִן בְּגִין דְּאַתּוּן רָחֲצִין עַל עוֹבָדֵיכוֹן טָבְיָא אַתּוּן נָפְקִין עַל שָׁעָה דְּלָא שָׁעָה, אֲמַר לוֹ אַתְּ מָאן אַתְּ, אֲמַר לוֹ אֲנָא שְׁלִיחֲהוֹן דִּבְרִיָּיתָא. אֲמַר לוֹ וְלָמָּה אַפָּיךְ בִּישִׁין, אֲמַר מִן קָל מִילַּיָּא קַשְׁיָאתָא דַּאֲנָא שָׁמַע מִן בְּרִיָּיתָא בְּכָל יוֹם. אֲמַר לֵיהּ וּמָה אִינּוּן, אֲמַר לֵיהּ הֵדֵין מַיְינּוּקָא דְּגָזַרְתּוּן יוֹמָא דֵּין פִּתְקֵיהּ גַּבֵּי דְּאִינְסַב יָתֵיהּ מִן הָכָא לְתִלְתִין יוֹמִין, וַהֲוָה אֲבוּי מַשְׁקֵי לְכוֹן וַאֲמַר אִישְׁתּוּן חֲמַר טַב דַּאֲנָא רָחִיץ בְּמָאנֵי דְּשַׁמָּיָא מִינֵּיהּ אֲנָא מַשְׁקֵי לְכוֹן בְּמִשְׁתּוֹתֵיהּ, וּשְׁמָעִית עַצָּבִית, דְּצִלּוֹתְהוֹן מְבַטְּלָה יָתֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ חַיָּיךְ דְּאַתְּ מַחֲמֵי לִי פִּיתְקֵי, אֲמַר לֵית אֲנָא שַׁלִּיט עַל דִּידָךְ וְלָא עַל דִּלְחַבְרָךְ. אֲמַר לֵיהּ לָמָּה, אֲמַר דִּכְלָל יוֹם וָיוֹם אַתּוּן עָמְלִין בַּתּוֹרָה וּבְמִצְווֹת וְעוֹשִׂין צְדָקוֹת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹסִיף יָמִים עַל יְמֵיכֶם. אֲמַר לֵיהּ יְהֵא רַעֲוָא מִקַּמֵּיהּ קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הֵיךְ דְּכָל יוֹם דְּלֵית אַתְּ שַׁלִּיט עַל פִּיתְקִינַן כָּךְ לָא יְהֵא לָךְ רְשׁוּ לַעֲבוֹר עַל מִילָּנָן, וּבְעִין רַחֲמֵי מִן שְׁמַיָּא וְחָיֵי מַיְינּוּקָא. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא מַה לָּנוּ הַמַּעֲשָׂה, אֵין לִי הַמַּעֲשָׂה אֶלָּא מִקְרָא מָלֵא (שמות כג, כו): אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא, שֶׁהָרֵי מֹשֶׁה כַּמָּה מִצְווֹת עָשָׂה, וְכַמָּה צְדָקוֹת, וּבְסוֹף נֶאֱמַר לוֹ (דברים לא, יד): הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת, הֵוֵי עֵת לָלֶדֶת. דָּבָר אַחֵר, עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, מִשֶּׁנּוֹלַד אָדָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַפֶּה לוֹ שֶׁיִּשָּׂא אִשָּׁה עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה, הִגִּיעַ לְעֶשְׂרִים וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לוֹ עֵת לָלֶדֶת הוּא לְךְ וְלֹא רָצִיתָ, אֵין זוֹ אֶלָּא עֵת לָמוּת. אִית דְּאָמְרִי מַה דְּיִקְלֵיהּ יְדָבֶה צִיבְחַר. עֵת לָטַעַת, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם. וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה.

ג עֵת לַהֲרוֹג, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. וְעֵת לִרְפּוֹא, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם. עֵת לִפְרוֹץ, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. וְעֵת לִבְנוֹת, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם.

ד עֵת לִבְכּוֹת, בִּשְׁעַת הָאֵבֶל. וְעֵת לִשְׂחוֹק, אַחַר הָאֵבֶל. עֵת סְפוֹד, בִּשְׁעַת הָאֵבֶל. וְעֵת רְקוֹד, אַחַר הָאֵבֶל.

ה עֵת לְהַשְׁלִיךְ אֲבָנִים, בְּשָׁעָה שֶׁאִשְׁתְּךְ טְהוֹרָה. וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים, בְּשָׁעָה שֶׁאִשְׁתְּךְ טְמֵאָה. עֵת לַחֲבוֹק, אִם רָאִיתָ כַּתְּ שֶׁל צַדִּיקִים עוֹמְדִים, עֲמֹד וְחַבֵּק וְנַשֵּׁק וְגַפְּפֵם. וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק, אִם רָאִיתָ כַּתְּ שֶׁל רְשָׁעִים, רְחַק מֵהֶם וּמְכַיְּוֵצָא בָּהֶן.

ו עֵת לְבַקֵּשׁ, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם. וְעֵת לְאַבֵּד, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. עֵת לִשְׁמוֹר, בְּשָׁעָה טוֹבָה. וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ, בְּשָׁעָה רָעָה. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד פְּרַגְמָטוֹטִים, דַּהֲוָה אָזִיל פָּרִישׁ בְּיַמָּא הוּא וּבְרֵיהּ, וַהֲוָה אַיְיתֵי גַּבֵּיהּ קוּבִּין דִּנָּרִין, יְהֵיב לֵיהּ מוֹתְבֵיהוֹן בַּאֲפֵלָה, שְׁמַע קָלְהוֹן דְּנָוּוטָיָא אָמְרִין כַּד עָלְלִין אֲנָא לְפִילָגוֹס אֲנַן קַטְלִין לוֹן וּמַשְׁלִיכִין לוֹן לְיַמָּא וְנָסְבִין הָדֵין מוֹדְלֵיהּ דְּדִינָרִין מִינֵּיהּ. מָה עָבַד הַהוּא גַּבְרָא, עָבַד גַּרְמֵיהּ מַצְהִיב עִם בְּרֵיהּ וּנְסַב יַתְהוֹן וּרְמָא יַתְהוֹן לְיַמָּא. כֵּיוָן דַּעֲלוֹן לוֹן לְמִדִינְתָּא אֲזַל וּקְבֵיל עֲלֵיהוֹן גַּבֵּי אַנְטִיפּוֹטָא דְּקֵסָרִין, וְאַיְיתִינּוּן בְּבֵי אֲסִירֵי וַאֲזַדּוּן וְתַיְיבְהוֹן לְתֵן לֵיהּ מוֹדְלֵיהּ דְּדִינָרִין. אָמְרִין לֵיהּ מְנָן אַתְּ הָכָא דַּיְינָא לָן דְּחַיָּיבִין, אֲמַר לוֹן מִשְׁלֹמֹה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב: עֵת לְהַשְׁלִיךְ וגו׳.

ז עֵת לִקְרוֹעַ, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. וְעֵת לִתְפּוֹר, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם. עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר, אִינְתְּתֵיהּ דְּרַבִּי מָנָא דְּמָכַת בְּצִפּוֹרִין, סְלִיק רַבִּי אֲבוּן לְגַבֵּיהּ לְמֵיחֲמֵיהּ לֵיהּ אֲפִין, אֲמַר לֵיהּ לֵית מָארֵי מַשְׁגַּח אֲמַר לָן הָדָא מִילְּתָא, אֲמַר לֵיהּ הָא מָטָה עִנְתָּהּ דְּאוֹרָיְתָא דְּמַחֲשֵׁי מִתְעַלְיָיה לְמִשְׁתְּקָה.

ח עֵת לֶאֱהֹב, בִּשְׁעַת שָׁלוֹם. וְעֵת לִשְׂנֹא, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. עֵת מִלְחָמָה, בִּשְׁעַת מִלְחָמָה. וְעֵת שָׁלוֹם, בְּשָׁלוֹם.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין פָּתַר קְרָיָיא בְּיִשְׂרָאֵל, עֵת לָלֶדֶת וְעֵת לָמוּת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְשָׂעָה קַלָּה הָיִיתִי אֲנִי מְיַלֶּדֶת לְבָנַי, דִּכְתִיב (יחזקאל טז, ד): וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הִוָּלֶדֶת. וְעֵת לָמוּת, דִּכְתִיב (במדבר יד, לה): בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יִתַּמּוּ וְשָׁם יָמֻתוּ, (במדבר כה, סה). וְלֹא נוֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם כָּלֵב בֶּן יְפֻנֶּה וגו׳. וְעֵת לָטַעַת, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ט, טו): וּנְטַעְתִּים עַל אַדְמָתָם. וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ, דִּכְתִיב (דברים כט, כז): וַיִּתְּשֵׁם ה׳ מֵעַל אַדְמָתָם. עֵת לַהֲרוֹג, דִּכְתִיב (איכה ב, ד): וַיַּהֲרֹג כֹּל מַחֲמַדֵּי עָיִן. וְעֵת לִרְפּוֹא, דִּכְתִיב (ירמיה לג, ו): הִנְנִי מַעֲלֶה לָהּ אֲרֻכָה וּמַרְפֵּא וגו׳. עֵת לִפְרוֹץ, דִּכְתִיב (עמוס ד, ג): וּפְרָצִים תֵּצֶאנָה אִשָּׁה נֶגְדָּהּ. וְעֵת לִבְנוֹת, דִּכְתִיב (עמוס ט, יא): וּבְנִיתִיהָ כִּימֵי עוֹלָם. עֵת לִבְכּוֹת, דִּכְתִיב (איכה א, ב): בָּכֹה תִבְכֶּה בַלָּיְלָה. וְעֵת לִשְׂחוֹק, דִּכְתִיב (תהלים קכו, ב): אָז יִמָּלֵא שְׂחוֹק פִּינוּ וגו׳. עֵת סְפוֹד, דִּכְתִיב (ישעיה כב, יב): וַיִּקְרָא ה׳ אֱלֹהִים צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפֵּד וגו׳. וְעֵת רְקוֹד, דִּכְתִיב (זכריה ח, ה): וּרְחֹבוֹת הָעִיר יִמָּלְאוּ וגו׳. עֵת לַהֲשִׁלִיךְ אֲבָנִים, דִּכְתִיב (איכה ד, א): תִּשְׁתַּפַּכְנָה אַבְנֵי קֹדֶשׁ. וְעֵת כְּנוֹס אֲבָנִים, דִּכְתִיב (ישעיה כח, טז): הִנְנִי יַסַּד בְּצִיּוֹן אָבֶן וגו׳. עֵת לַחֲבוֹק, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב, ו): וְימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי. וְעֵת לִרְחֹק מֵחַבֵּק, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ו, יב): וְרִחַק ה׳ אֶת הָאָדָם. עֵת לְבַקֵּשׁ, דִּכְתִיב (דברים ד, כט): וּבִקַּשְׁתֶּם מִשָּׁם אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ. וְעֵת לְאַבֵּד, דִּכְתִיב (דברים יא, טז): הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם וגו׳ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה. עֵת לִשְׁמוֹר, דִּכְתִיב (תהלים קכא, ד): הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל. וְעֵת לְהַשְׁלִיךְ, דִּכְתִיב (דברים כט, כז): וַיַּשְׁלִכֵם אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת וגו׳. עֵת לִקְרוֹעַ, דִּכְתִיב (שמואל א טו, כח): קָרַע ה׳ אֶת מַמְלְכוּת יִשְׂרָאֵל. וְעֵת לִתְפּוֹר דִּכְתִיב (יחזקאל לז, יז): וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ וגו׳. עֵת לַחֲשׁוֹת, דִּכְתִיב (ישעיה מב, יד): הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם וגו׳. וְעֵת לְדַבֵּר, דִּכְתִיב (ישעיה מ, ב): דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם וגו׳. עֵת לֶאֱהֹב, דִּכְתִיב (מלאכי א, ב): אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה׳. וְעֵת לִשְׂנֹא, דִּכְתִיב (ירמיה יב, ח): נָתְנָה עָלַי בְּקוֹלָהּ עַל כֵּן שְׂנֵאתִיהָ. עֵת מִלְחָמָה, דִּכְתִיב (ישעיה סג, י): וַיַּהֲפֹךְ לָהֶם לְאוֹיֵב הוּא נִלְחַם בָּם. וְעֵת שָׁלוֹם, דִּכְתִיב (ישעיה סו, יב): הִנְנִי נֹטֶה אֵלֶיהָ כְּנָהָר שָׁלוֹם וגו׳.

ט מַה יִּתְרוֹן הָעוֹשֶׂה וגו׳, אָמַר שְׁלֹמֹה הוֹאִיל וְעִתִּים עִתִּים הֵן לַכֹּל, מַאי מְהַנֵּי אוּמָּנָה בְּאוּמָּנוּתֵיהּ, וּכְשֵׁירָא בְּכַשְׁרוּתֵיהּ. דָּבָר אַחֵר, מַה יִּתְרוֹן, כָּל אֵינָשׁ וְאֵינָשׁ לָא מַתְרִין אֶלָּא עִם בַּעֲלֵי אוּמָּנוּתֵיהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּרַבִּי מַרְיוֹן (חבקוק ב, ד): וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה, [שצדיק באמונתו יחיה] אֲפִלּוּ צַדִּיק חַי הָעוֹלָמִים מֶאֱמוּנָתוֹ הוּא חָיָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתְּחִלָּה הָרַגְתִּי בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, כט): וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַה׳ הִכָּה וגו׳, אַף כָּל בְּכוֹר אֲשֶׁר יִוָּלֵד לְךָ תְּהֵא מַקְדִּישׁוֹ לִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, ב): קַדֶּשׁ לִי כָל בְּכוֹר, תְּהֵא מְקֻדָּשׁ לִי הַבְּכוֹרוֹת בֶּאֱמוּנָתִי, הֱוֵי וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי רְאוּבֵן מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים, וְגָזַר מַלְכָּא גְּזֵירְתָּא וַאֲמַר כָּל אֵינָשׁ וְאֵינָשׁ יַיטֵי לֵיהּ מַה דְּיִרְבַּע, אִית דְּאַיְיתֵי טַפּוֹטִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי פַּסְתֵּיִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי סְטָרוֹמְטִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי נְמוֹרְקִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי כּוּרְסָנִון, וְאִית דְּאַיְיתֵי קִיסִין, וְאִית דְּאַיְיתֵי אַבְנִין, אֲדַיִק מַלְכָּא וַאֲמַר כָּל אֵינָשׁ וְאֵינָשׁ יִרְבַּע עַל מַה דְּאַיְיתֵי, אוֹתָן שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים הָיוּ מִתְרַעֲמִין עַל הַמֶּלֶךְ וְאוֹמְרִים כָּךְ הִיא כְּבוֹדוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁנִּהְיֶה יוֹשְׁבִין עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים, כְּשֶׁשָּׁמַע הַמֶּלֶךְ אָמַר לָהֶם לֹא דַיְיכֶם שֶׁנִּוְּולְתֶּם פָּלְטִין בַּאֲבָנִים וּבְעֵצִים שֶׁעָמְדָה לִי בְּכַמָּה יְצִיאוֹת, אֶלָּא מַחֲצִיפִין אַתֶּם וְקוֹשְׁרִין עָלַי קֶטִיגּוֹרְיָא, יִקָּרְכוֹן לָא עֲבִיד אֶלָּא אַתּוּן לְגַרְמֵיכוֹן. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא הָרְשָׁעִים נִדּוֹנִין לַגֵּיהִנֹּם וְהֵן מִתְרַעֲמִין עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵי שֶׁהָיִינוּ מְצַפִּין לִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְכָךְ יִהְיֶה עָלֵינוּ, אוֹמֵר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם שֶׁהָיִיתֶם בּוֹ לֹא בַּעֲלֵי מַחְלֹקֶת וְלָשׁוֹן הָרַע וְכָל רָעוֹת הָיִיתֶם, וְלֹא בַּעֲלֵי מְרִיבוֹת וַחֲמָסִים אַתֶּם הָיִיתֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה נ, יא): הֵן כֻּלְּכֶם קֹדְחֵי אֵשׁ מְאַזְּרֵי זִיקוֹת, לְפִיכָךְ אַתֶּם הוֹלְכִים בְּאוּר אֶשְׁכֶם וּבְזִיקוֹת בְּעַרְתֶּם. וְשָׁמָּא תֹּאמְרוּ מִיָּדֵי הָיְתָה זֹאת לָכֶם, לָאו, אֶלָּא אַתֶּם עֲשִׂיתֶם, אַתֶּם לְעַצְמְכֶם, לְפִיכָךְ לְמַעֲצַבָה תִּשְׁכָּבוּן, מִיָּדְכֶם הָיְתָה זֹאת לָכֶם. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ חָזָה לְעֵי בְּאוֹרְיְיתָא כָּל צָרְכֵיהּ בַּהֲדָא אֱלִיסַ דְּטָבָרְיָא, וַהֲוָה פַּיְילָדָה נָהֵיג מְעַדֵּיד לֵיהּ חַד מַשְׁקוֹיֵי דְּמַיִם בְּכָל יוֹם, וַהֲוָה עָלִיל מְשַׁלְּהֵי וְנָסֵיב בֵּיהּ וְשָׁתֵי לֵיהּ, חַד זְמַן עָל וִיתֵיב גַּבֵּיהּ וַעֲבֵיד עִמֵּיהּ אָוִיר קַלִּיל, אֲמַר לֵיהּ רַבִּי, נָהוֹר אַתְּ דַּהֲוֵינָא אֲנָא וְאַתְּ אָזְלִין לִכְנִשְׁתָּא כַּחֲדָא, אַתְּ זְכִית וְהַהוּא גַּבְרָא לָא זָכֵי, צַלִּי עֲלַי דְּיֶהֱוֵי חוּלְקִי עִמָּךְ לְעָלְמָא דְּאָתֵי. אֲמַר לֵיהּ וּמָה נְצַלֵּי עֲלָךְ דְּנֶהֱוֵי לָךְ, דְּאָתַת עִם בְּנֵי אוּמָּנוּתָךְ, דְּכָל אֵינָשׁ וְאֵינָשׁ לָא מַשְׁרִין אֶלָּא עִם בַּעֲלֵי אוּמָּנוּתֵיהּ.

י רָאִיתִי אֶת הָעִנְיָן, אָמַר רַבִּי אַיְבוּ זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל מָמוֹן, דְּאָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַיְבוּ אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם וַחֲצִי תַאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ, אֶלָּא אִם אִית לֵיהּ מֵאָה בָּעֵי דְּיַעְבְּדוּן תַּרְתֵּי מְאָה, וּמַאן דְּאִית לֵיהּ תַּרְתֵּי מְאָה בָּעֵי דְּיַעְבְּדוּן אַרְבָּעָה. לַעֲנוֹת בּוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אִם זָכָה אוֹתוֹ אָדָם וְעָשָׂה מִפְּמוֹנוֹ מִצְוֹות וּמִתְפַּלֵּל וְנַעֲנָה בּוֹ הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ל, לג): וְעָנְתָה בִי צִדְקָתִי וגו׳, וְאִם לָאו הוּא עוֹנֶה בּוֹ וּמְקַטְרְגוֹ, דִּכְתִיב (דברים יט, טז): לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל גֵּזֶל, דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן מָשָׁל לְסָאָה מְלֵאָה עוֹנוֹת, מִי הוּא מְקַטְרֵג רִאשׁוֹן שֶׁבְּכֻלָּן גֵּזֶל, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא הוּא (עמוס ט, א): וּבְצָעֵם בְּרֹאשׁ כֻּלָּם. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן לְפִי שֶׁהָיוּ בְּעִנְיַן עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, אֵין לְךָ קָשֶׁה שֶׁבְּכֻלָּן אֶלָּא גֵּזֶל. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע חֲשָׁאוֹת סִדֵּר יְחֶזְקֵאל וּמִכֻּלָּן לֹא חָתַם אֶלָּא בְּגֵזֶל, דִּכְתִיב (יחזקאל כב, יג): וְהִנֵּה הִכֵּיתִי

כַּפֵּי אֶל בִּצְעָדְךָ וגו׳. רַבִּי חוּנְיָא פָּתַר קְרָיָיה בִּנְבִיאִים וּבִכְתוּבִים, שֶׁאִלּוּ זָכוּ יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ קוֹרִין אֶלָּא חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה, חֲמִשָּׁה סְפָרִים בִּלְבָד, וּכְלוּם נִתְּנוּ לָהֶם נְבִיאִים וּכְתוּבִים אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ נִגְעָין בָּהֶם וּבַתּוֹרָה וְעוֹשִׂים מִצְווֹת וּצְדָקוֹת כְּדֵי לְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שָׂכָר טוֹב. רַבָּנָן אָמְרִין אַף עַל פִּי כֵן לַעֲנוֹת בּוֹ, מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶם שָׂכָר כַּחֲמִשָּׁה סִפְרֵי תוֹרָה. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר זֶה שִׁפּוּטָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וּשְׁכֵחָהּ. רַבָּנָן דְּתַמָּן בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק דְּהָכָא, וְרַבִּי טוֹבְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק, לְטוֹבָתוֹ אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וְשָׂכֵחַ, שֶׁאִלּוּ הָיָה אָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וְלֹא שָׂכֵחַ, הָיָה מִתְעַסֵּק בַּתּוֹרָה שְׁתַּיִם שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְחוֹזֵר וּמִתְעַסֵּק בְּמִלַּאכְתּוֹ וְלֹא הָיָה מַשְׁגִּיחַ בָּהּ לְעוֹלָם כָּל יָמָיו, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁאָדָם לוֹמֵד תּוֹרָה וּמְשַׁכְּחָהּ אֵינוֹ מֵזִיז וְאֵינוֹ מֵזִיעַ אֶת עַצְמוֹ בְּדִבְרֵי תוֹרָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין זֶה שִׁפּוּטוֹ שֶׁל גֵּזֶל, תֵּדַע שֶׁהוּא כֵן שֶׁהֲרֵי דּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ עֲסוּקִין וּשְׁטוּפִין בְּגֵזֶל, הֵאיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב כד, ב): גְּבֻלוֹת יַשִּׂיגוּ עֵדֶר גָּזְלוּ וַיִּרְעוּ, רְאֵה כִּי נִמְחוּ בַּמַּיִם מִן הָעוֹלָם, אֲבָל שֵׁבֶט רְאוּבֵן וְגָד שֶׁהִרְחִיקוּ עַצְמָן מִן הַגֵּזֶל, לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נַחֲלָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ גֵּזֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב, א): וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מָקוֹם מִקְנֶה, וְכֵן מַמְהִיר שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל עַל שִׁשָּׁה עָשָׂר מִיל,

יא אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא בְּעוֹנָתוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם, לֹא הָיָה רָאוּי לְהִבָּרְאוֹת קֹדֶם לָכֵן, אֶלָּא לִשְׁעָתוֹ נִבְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מִכָּאן שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בּוֹנֶה עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבָן, בּוֹרֵא עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבָן, עַד שֶׁבָּרָא אֶת אֵלּוּ וְאָמַר דֵּין הַנְּיִין לִי, יָתְהוֹן לָא הַנְּיִין לִי. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר זֶה הַפֶּתַח פָּתוּחַ עַד הַתְּהוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, לא): וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, אִלּוּ אַחַר אָמַר אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ, הָיִיתִי אוֹמֵר זֶה שֶׁלֹּא אָכַל פְּרוּסָה מִיָּמָיו הוּא אוֹמֵר אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ, אֶלָּא שְׁלֹמֹה לְפִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (מלכים א ה, ב): וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת וגו׳, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר: אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ. דָּבָר אַחֵר, אִלּוּ אַחַר אָמַר הַבֶּבֶל הַבָּלִים אָמַר קֹהֶלֶת וגו׳, הָיִיתִי אוֹמֵר זֶה שֶׁלֹּא קָנָה לוֹ שְׁתֵּי פְרוּטוֹת מִיָּמָיו הוּא פִּירֵת בְּמָמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאוֹמֵר הֲבֶל הֲבָלִים, אֶלָּא זֶה, שְׁלֹמֹה, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (מלכים א י, כז): וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַיִם כָּאֲבָנִים, וְלֹא הָיוּ נִגְנָבוֹת שֶׁהָיוּ אַבְנֵי עֶשֶׁר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמוֹנָה אַמּוֹת, וּמִשְׁקָלוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה שֶׁל זָהָב הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א י, כא): אֵין כֶּסֶף לֹא נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לִמְאוּמָה, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר הֲבֶל הֲבָלִים. לָמָּה אָמַר הֶבֶל הֲבָלִים, רָאָה הָעוֹלָם וְהֶעָתִיד לִהְיוֹת בְּסוֹפוֹ. וְאִלּוּ אַחַר אָמַר (דניאל ד, לב): וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין, הָיִיתִי אוֹמֵר שֶׁמָּא זֶה שֶׁלֹּא שָׁלַט עַל שְׁתֵּי זְבוּבִים מִיָּמָיו הוּא אָמַר: וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין, יוֹתֵר שֶׁהָיָה נְבוּכַדְנֶצַּר הָרָשָׁע שֶׁשָּׁלַט בָּעוֹלָם כֻּלּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כח, יד): וְגַם אֶת חַיַּת הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ, לְעָבְדוֹ, מַן מַה שֶּׁכָּתוּב (דניאל ב, לח): וּבְכָל דִּי דָיְרִין בְּנֵי אֲנָשָׁא חֵיוַת בָּרָא וְעוֹף שְׁמַיָּא יְהַב בִּידָךְ וְהַשְׁלְטָךְ בְּכֻלְּהוֹן, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר: וְכָל דָּיְרֵי אַרְעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין וגו׳. אִלּוּ אַחַר אָמַר זֶה הַפָּסוּק מִן חַכְמֵי הָאֱמוֹת (שמות יח, יא): עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה׳ מִכָּל הָאֱלֹהִים, הָיִיתִי אוֹמֵר זֶה שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וַדַּאי שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אוֹמֵר: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה׳ מִכָּל הָאֱלֹהִים, אֶלָּא זֶה יִתְרוֹ שֶׁאָמַר: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל וגו׳, שֶׁעָבַד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הַרְבֵּה, דְּתָנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לֹא הִנִּיחַ רְעוּאֵל, זֶה יִתְרוֹ, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בָּעוֹלָם שֶׁלֹּא יַחֲזִיר עָלֶיהָ וַעֲבָדָהּ, דִּכְתִיב (שמואל א ד, ח): אוֹי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים וגו׳, וְחָזַר וְאָמַר: מִכָּל הָאֱלֹהִים, וּלְבַסּוֹף נִתְגַּיֵּר וְהוֹדָה לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר: עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי גָדוֹל ה׳ מִכָּל הָאֱלֹהִים וגו׳, שָׁב בִּתְשׁוּבָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְקִבְּלוֹ וּקְבָעוֹ לְיִשְׂרָאֵל לְדוֹרוֹת. וְאִלּוּ עָמָד אַחֵר נָבִיא וְחָכָם לוֹמַר (דברים לב, ד): הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ וגו׳, אֶלָּא מֹשֶׁה רַבֵּינוּ לְפִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (תהלים קג, ז): יוֹדִיעַ דְּרָכָיו לְמֹשֶׁה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עֲלִילוֹתָיו, לָזֶה נָאֶה לוֹמַר: הַצּוּר תָּמִים. אִלּוּ אָדָם אֶחָד בָּא וְהִתְוַכֵּחַ אֶת יִשְׂרָאֵל, הָיִיתִי אוֹמֵר אָדָם שֶׁאָכַל וְשָׂתָה מֵהֶן וְנֶהֱנָה מֵהֶן מוֹכִיחָן, אֶלָּא מֹשֶׁה שֶׁכָּתוּב בּוֹ (במדבר טז, טו): לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי וגו׳, לָזֶה נָאֶה לְהוֹכִיחָן לְיִשְׂרָאֵל, חֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים א, א): אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפֶה בְעִתּוֹ, רַבִּי בּוֹן אָמַר בָּהּ תַּרְתֵּי שִׁיטֵי, רַבִּי בּוֹן אָמַר הָיָה רָאוּי אַבְרָהָם לְהִבָּרְאוֹת קֹדֶם אָדָם הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֶבְרָא תְּחִלָּה אֶת אַבְרָהָם שֶׁאִם יְקַלְקֵל אֵין מִי יָבוֹא וְיתַקֵּן אַחֲרָיו, אֶלָּא הֲרֵינִי בּוֹרֵא אָדָם, וְאִם יְקַלְקֵל זֶה יָבוֹא אַבְרָהָם אַחֲרָיו וְיתַקֵּן. רַבִּי בּוֹן אָמַר חוֹרֵי כְּתִיב (יהושע יד, טו): הָאָדָם הַגָּדוֹל בַּעֲנָקִים הוּא, רָאוּי הָיָה אַבְרָהָם לְהִבָּרְאוֹת תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: הָאָדָם הַגָּדוֹל בַּעֲנָקִים הוּא, וְלָמָּה קוֹרֵא גָּדוֹל שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִבָּרְאוֹת תְּחִלָּה, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִם אֲנִי בוֹרֵא אוֹתוֹ תְּחִלָּה שֶׁאִם יְקַלְקֵל אֵין מִי יָבוֹא אַחֲרָיו וְיתַקֵּן, אֶלָּא חֲרֵי אֲנִי בוֹרֵא אָדָם הָרִאשׁוֹן תְּחִלָּה וְאִם יְקַלְקֵל יָבוֹא אַבְרָהָם וְיתַקֵּן אַחֲרָיו. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא יֵשׁ מוֹשְׁלִין מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאֶחָד שֶׁהָיָה לוֹ שִׁפְעַת קוֹרְיָיה בְּתוֹךְ דִּירָתוֹ וּבֵיתוֹ, אֵיכָן הוּא נוֹתְנָהּ לֹא בְּאֶמְצַע הַטְּרַקְלִין, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה סוֹבֶלֶת קוֹרוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ וְקוֹרוֹת שֶׁל אַחֲרֶיהָ, כָּךְ מִפְּנֵי מָה בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בָּאֶמְצַע, כְּדֵי שֶׁיִּסְבֹּל הַדּוֹרוֹת שֶׁלְּפָנָיו וְהַדּוֹרוֹת הַבָּאִים אַחֲרָיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי מַכְנִיסִין אֶת הַמְתֻקָּנֶת לְבֵיתָהּ שֶׁל הַמְקֻלְקֶלֶת וְאֵין מַכְנִיסִין הַמְקֻלְקֶלֶת לְבֵיתָהּ שֶׁל הַמְתֻקָּנֶת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, רָאוּי הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁתִּנָּתֵן הַתּוֹרָה עַל יָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה, א): זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדָם יְצִיר כַּפַּי וְאֵינִי נוֹתֵן לוֹ תּוֹרָה וִיהֵא לָעֵי בָהּ, חָזַר וְאָמַר מָה אִם שֵׁשׁ מִצְווֹת נִתְּנוּ לוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהֶן וּלְשָׁמְרָן, אִלּוּ נָתַתִּי לוֹ שֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְווֹת מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִצְווֹת עֲשֵׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁלֹּא יַעֲמֹד בָּהֶם, לְכָךְ כְּתִיב (איוב כח, כח): וַיֹּאמֶר לָאָדָם, לֹא אָדָם, לָאָדָם אֵינִי נוֹתְנָן, וּלְמִי אֲנִי נוֹתְנָן לְבָנָיו. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב דְּכְפַר חָנָן, רָאוּי הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁיַּעַמְדוּ מִמֶּנּוּ שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים, דִּכְתִיב (בראשית ה, א): זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם, ז׳ שִׁבְעָה, ה׳ חֲמִשָּׁה, שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים הֲרֵי מִנְיָן ז״ה תּוֹלְדֹת אָדָם. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדָם יְצִיר כַּפַּי וְאֵינִי

נוֹתֵן לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים. חָזַר וְאָמַר וּמַה שְּׁנֵי בָנִים נָתַתִּי לוֹ וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהָרַג לְאָחִיו, אֶלּוּ נָתַתִּי לוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר בָּנִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וּלְכָךְ כְּתִיב וַיֹּאמֶר לָאָדָם, לֹא אָדָם, אֵינִי נוֹתְנָן לְאָדָם, וּלְמִי אֲנִי נוֹתְנָן לְיַעֲקֹב הַצַּדִּיק. אָמַר רַבִּי יִצְחָק רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁתִּנָּתֵן לָהֶם תּוֹרָה מִיָּד, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, עַדַיִן לֹא בָא זְיָן שֶׁל בָּנַי, מִשֶּׁעְבּוּד טִיט וּלְבֵנִים יָצְאוּ, וְאֵין יְכוֹלִין לְקַבֵּל תּוֹרָה מִיָּד, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁעָמַד בְּנוֹ מֵחָלְיוֹ וְאָמְרוּ לוֹ יֶלֶךְ בִּנְךָ לְאִיסְכּוֹלִי שֶׁלּוֹ, אָמַר עַדַיִן לֹא בָא זְיוּוֹ שֶׁל בְּנִי וְאַתָּה אוֹמֵר יֵלֵךְ בִּנְךָ לְאִיסְכּוֹלִי שֶׁלּוֹ, אֶלָּא יִתְעַדֵּן בְּנִי שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה יָרָחִים בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה וְיַבְרִיא וְאַחַר כָּךְ יֵלֵךְ לְאִיסְכּוֹלִי שֶׁלּוֹ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַדַיִן לֹא בָא זְיָנוֹן שֶׁל בָּנַי, מִשֶּׁעְבּוּד טִיט וּלְבֵנִים יָצְאוּ וַאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא יִתְעַדְּנוּ בָּנַי שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בַּמָּן, וּבְאֵר, וּשְׂלָו, וַאֲחַר כָּךְ אֲנִי נוֹתֵן לָהֶם אֶת הַתּוֹרָה, אִימָתַי בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי. וְאָמַר רַבִּי בֶּיבַי וְרַבִּי אַיְבוּ וְרַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן, רְאוּיִין הָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁיָּצְאוּ מִמִּצְרַיִם שֶׁיִּפָּנְסוּ לָאָרֶץ מִיָּד, אֶלָּא שֶׁהָיוּ יְשָׁנוֹת מִימֵי נֹחַ הָאִילָנוֹת, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָה אֲנִי מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לְחָרְבָּה, אֶלָּא חֲרִינִי מַקִּיפָן דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה כְּדֵי שֶׁיַּעַמְדוּ הַכְּנַעֲנִים וְיָקוֹצוּ יְשָׁנוֹת וְיִטְעוּ חֲדָשׁוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאָרֶץ וְיִמְצְאוּ אוֹתָהּ מְלֵאָה בְּרָכוֹת. רַבִּי אוֹמֵר אֲפִלּוּ לִדְבַר עֲבֵרָה יָפֶה בְּעִתּוֹ.

דָּבָר אַחֵר, אֶת הַכֹּל עָשָׂה יָפָה בְּעִתּוֹ, רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר מַחְלֹקֶת שֶׁהָיְתָה בֵּין רַחַבְעָם וְיָרָבְעָם בֵּין דָּוִד וְשָׁבַע בֶּן בִּכְרִי, רְאוּיָה הָיְתָה לִהְיוֹת, אֶלָּא אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַדַיִן לֹא נִבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וַאֲנִי מַכְנִיס מַחְלֹקֶת בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד, אֶלָּא יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְאַחַר כָּךְ מַה דְּהָווּ בְּסוֹפָא הָווּ. [רבי אומר אפלו לדבר עברה יפה בעתו]. רַבִּי בִּנְיָמִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר: גַּם אֶת הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם, אַהֲבַת עוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן פַּחְדָּתוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת נָתַן בְּלִבָּם. נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר (בראשית א, לא): וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד, וְהִנֵּה טוֹב, זֶה אָדָם. וְהִנֵּה טוֹב, זֶה יֵצֶר טוֹב, מְאֹד, זֶה יֵצֶר הָרָע. וְכִי יֵצֶר הָרָע טוֹב מְאֹד, אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִלּוּלֵי יֵצֶר הָרָע, לֹא בָנָה אָדָם בַּיִת, וְלֹא נָשָׂא אִשָּׁה, וְלֹא הוֹלִיד בָּנִים, שֶׁכֵּן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר (קהלת ד, ד): כִּי הִיא קִנְאַת אִישׁ מֵרֵעֵהוּ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְרַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר: גַּם אֶת הָעֹלָם נָתַן בְּלִבָּם, אַהֲבַת עוֹלָם נָתַן בְּלִבָּם, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָנִים, אֶחָד גָּדוֹל, וְאֶחָד קָטָן, הַגָּדוֹל מְכַבֵּד וְהַקָּטָן מְטַנֵּף, אַף עַל פִּי כֵן הוּא אוֹהֵב אֶת הַקָּטָן יוֹתֵר מִן הַגָּדוֹל. אָמַר רַבִּי אַחָוָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, הָעֹלָם מֵהֶם שֵׁם הַמְפֹרָשׁ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה, זִמֵּן אוֹרְחִים, מִשֶּׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ אָמְרוּ לוֹ תֵּן לָנוּ חֲרָבוֹת וּרְמָחִים וּנְשַׂחֵק בָּהֶם, נָתַן לָהֶם שַׁבִּישְׁתָּא דַּהֲדַס, וְהִכּוּ אִלּוּ אֶת אִלּוּ וּפָצְעוּ אִלּוּ אֶת אִלּוּ. אָמַר הַמֶּלֶךְ וּמָה אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם שַׁבִּישׁוּתֵהּ שֶׁל הֲדַס כָּךְ עֲשִׂיתֶם, אִלּוּ נָתַתִּי לָכֶם חֲרָבוֹת וּרְמָחִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמָה אִם שָׁעָה שֶׁהֶעֱלַמְתִּי מֵהֶם שֵׁם הַמְפֹרָשׁ הֵם הוֹרְגִים בְּכִנּוּי, אִלּוּ נָתַתִּי וְגִלִּיתִי לָהֶם שֵׁם הַמְפֹרָשׁ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד אִינְתָּא פַּרְסָיְיא דְּאִקְלַת בְּרֵהּ בַּחֲדָא מִילָּה מִן שְׁמָא מְפָרְשָׁא, שְׁמָעָהּ שְׁמוּאֵל, אֲמַר זִיל אַתְקֵין לֵיהּ תַּכְרִיכִין. רַבִּי חֲנִינָא הֲוָה בְּיָדוֹ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, כַּד אָתֵי מִידְמַךְ אֲמַר אִית הָכָא בַּר נַשׁ דְּמִימְסוֹר לֵיהּ, אָמְרִין אִית הָכָא עֵגֶינִי בַּר נַחְשׁוֹן, שְׁלַח בַּתְרֵיהּ וַאֲתָא, וַעֲלַל בְּרֵיהּ וְאַטְמַר תְּחוֹת עַרְסָא, כַּד אָתֵי מִימְסוֹר עָטוֹשׁ הַהוּא יְנוּקָא, אֲמַר אֲבוּי פּוֹק לָךְ מִן תַּמָּן, אַתְּ לָא זְכֵית לְמִשְׁמַע וְדִין לָא זְכָה לְמִיקַבְּלָהּ. חַד אַסְיָיא בְּצִפּוֹרִי הֲוָה בְּיָדוֹ שֵׁם הַמְפֹרָשׁ, כַּד בְּעָא לְמִידְמַךְ אֲמַר אִית הָכָא בַּר נָשׁ דְּמִימְסוֹר לֵיהּ, אָמְרִין אִית הָכָא רַבִּי פִּנְחָס בַּר חָמָא, שְׁלַח בַּתְרֵיהּ וַאֲתָא, וּשְׁאֵיל יָתֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ נְסִיבְתְּ מִן יְהוּדָאֵי כְּלוּם מִן יוֹמָיךְ, אֲמַר לֵיהּ נְסֵיבִית מַעֲשֵׂר, וְלָא קַבֵּל עֲלֵיהּ מִימְסַר לֵיהּ מִימְסַר, אֲמַר דִּילְמָא תָּבַע גַּבֵּי בַּר נָשׁ כְּלוּם וְלָא יָהֵיב לֵיהּ וְכָעֵס עֲלוֹי וּקְטַל לֵיהּ. תָּנָא אֵין מוֹסְרִין אֶת הַשֵּׁם לְכָל אָדָם וְלֹא לְעוֹמֵד בַּחֲצִי יָמָיו, אֶלָּא לְמִי שֶׁיָּצְאוּ רֹב שָׁנָיו. וְאֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא מְעֻמָּד, וְאֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּמָקוֹם טָהוֹר וְעַל הַמַּיִם. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם וּכְשֶׁרַבּוּ הַפּוֹשְׁעִים הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהוּ מוֹסְרִין אוֹתוֹ אֶלָּא לַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה, וְהַצְּנוּעִים שֶׁבַּכְּהֻנָּה הָיוּ מַבְלִיעִין אוֹתוֹ בְּתוֹךְ נְעִימַת הַכֹּהֲנִים. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן פַּעַם אַחַת עָלִיתִי עִם שִׁמְשׁוֹן אָחִי אִמָּא עַל הַדּוּכָן וְהִשֵּׁיתִי אָזְנִי כְּלַפֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל וְהִבְלִיעוֹ בְּתוֹךְ נְעִימַת הַכֹּהֲנִים. וְאָמַר רַבִּי טַרְפוֹן פַּעַם אַחַת עָלִיתִי עַל פָּנָי. הַקְּרוֹבִים שֶׁקִּשְׁקְשֵׁם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, נוֹפְלִים עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד. אֶלּוּ וָאֶלּוּ לֹא הָיוּ זְזִין מִשָּׁם עַד שָׁעָה שֶׁנִּתְעַלֵּם מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ג, טו): זֶה שְׁמִי לְעֹלָם, לְעֶלֶם כְּתִיב. וְכָל כָּךְ לָמָּה, מִבְּלִי אֲשֶׁר לֹא יִמְצָא הָאָדָם אֶת הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים מֵרֹאשׁ וְעַד סוֹף.

יב יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם לִשְׂמוֹחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו, וְגַם כָּל הָאָדָם שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וגו׳, רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר רַבִּי נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן רַבִּי מְנַחֲמָא וְאָמְרֵי לֵיהּ רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי מְיָאשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, כָּל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּגִלָּה הַזֹּאת, בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אָמַר רַבִּי יוֹנָה בִּנְיַן אָב שֶׁבְּכֻלָּן שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ח, טו): וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַּעֲמָלוֹ, בְּעוֹלָמוֹ, בָּעוֹלָם הַזֶּה יְמֵי חַיָּיו לַקֶּבֶר, וְכִי יֵשׁ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בַּקֶּבֶר שֶׁמְּלַוִּין אֶת הָאָדָם לְקִבְרוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם.

יד יָדַעְתִּי כִּי כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם וגו׳, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן רָאוּי הָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁיִּהְיֶה חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם, וּמִפְּנֵי מָה נִקְנְסָה עָלָיו מִיתָה, אֶלָּא וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם נֶאֱמַר (בראשית א, ט): יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וְכָל כָּךְ לָמָּה, וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה. וּמִפְּנֵי מָה כְּתִיב (עמוס ט, ו): הַקֹּרֵא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֵם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ ה׳ שְׁמוֹ, שְׁתֵּי פְּעָמִים, אֶחָד בְּדוֹר הַמַּבּוּל וְאֶחָד בְּדוֹר הַפְּלָגָה, אֶלָּא וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כְּתִיב (דברים יג, א): אֵת כָּל הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם אֹתוֹ תִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע

מִמֶּנּוּ, אֲבָל הַצַּדִּיקִים מוֹסִיפִין עָלָיו וְאֵין גּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא מִכָּאן שֶׁאֵין הַבָּמָה נִתֶּרֶת אֶלָּא עַל יְדֵי נָבִיא וְאֵלִיָּהוּ עוֹמֵד וּמַקְרִיב בְּרֹאשׁ הַכַּרְמֶל, אָמַר רַבִּי שְׁמְלַאי דִּבְרוֹיְרָא אָמַר לֵיהּ (מלכים א יח, לו): וּבְדָבָרְךָ עָשִׂיתִי אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כְּתִיב (שמואל ב, ו, טו): וְנַאֲמַן בֵּיתְךָ וּמַמְלַכְתְּךָ, אֵימָתַי (תהלים קלב, יב): אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי וגו', וְאִם לָאו (תהלים פט, לג): וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וגו'. אָמַר רַבִּי יוּדָן, גְּדוֹלָה הִיא הַיִּרְאָה שֶׁשָּׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא נִבְרְאוּ אֶלָּא בִּזְכוּת הַיִּרְאָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה גְּדוֹלָה הִיא הַיִּרְאָה שֶׁשְּׁנֵי סְפָרִים שֶׁכָּתַב שְׁלֹמֹה לֹא חָתָמָן אֶלָּא בְּיִרְאָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב בְּסֵפֶר מִשְׁלֵי (משלי לא, ל): שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת ה' הִיא תִתְהַלָּל. וּבְסִיפְרָא הָדֵין כְּתִיב: סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ הֲוָה עָלִיל מִן [המתגרה] [חמת גדר], פָּגַע בֵּיהּ רַבִּי יוֹנָתָן אֲמַר לֵיהּ הֵיךְ מָרִי אָמַר אֵילִין קְרָיָא וּמְסַר לֵיהּ וְאֵילִין קְרָיָא מִקְרָתָהּ. כָּךְ גְּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הָעֶלְיוֹנִים שֶׁיִּהְיוּ עֶלְיוֹנִים, וְעַל הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיִּהְיוּ תַּחְתּוֹנִים. עָמַד מֹשֶׁה וְעָשָׂה עֶלְיוֹנִים תַּחְתּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים עֶלְיוֹנִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יט, ג): וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים. וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי, כָּךְ גְּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַתַּחְתּוֹנִים שֶׁיֹּאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ וְעַל הָעֶלְיוֹנִים שֶׁלֹּא יֹאכְלוּ וְשֶׁא יִשְׁתּוּ, עָמַד אַבְרָהָם וְעָשָׂה עֶלְיוֹנִים אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בראשית יח, ח): וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ, וְכִי אוֹכְלִין הָיוּ, אָמַר רַבִּי נָתָן נִרְאִין כְּאוֹכְלִין הָיוּ, הָרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מִסְתַּלֵּק. עָמַד מֹשֶׁה וְעָשָׂה תַּחְתּוֹנִים שֶׁאֵין אוֹכְלִים וְאֵין שׁוֹתִין, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה' אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיָּם שֶׁיְּהֵא יָם, וְעַל הַיַּבָּשָׁה שֶׁתְּהֵא יַבָּשָׁה, עָמַד מֹשֶׁה וְעָשָׂה יָם יַבָּשָׁה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות יד, טז): וְיָבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה. עָמַד אֶלִישָׁע תַּלְמִידוֹ וְעָשָׂה יַבָּשָׁה יָם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (מלכים ב ג, טז): עֲשֹׂה הַנַּחַל הַזֶּה גֵּבִים גֵּבִים וגו'. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיִּהְיוּ הַשָּׁמַיִם מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ב): הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל, עָמַד מֹשֶׁה וְשִׁתְּקָן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, א): הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם וַאֲדַבֵּרָה וגו'. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַשֶּׁמֶשׁ וְעַל הַיָּרֵחַ שֶׁיִּהְיוּ מְקַלְסִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קיג, ג): מִמִּזְרַח, שֶׁמֶשׁ עַד מְבוֹאוֹ מְהֻלָּל שֵׁם ה', מְהַלֵּל כְּתִיב, עָמַד יְהוֹשֻׁעַ תַּלְמִידוֹ וְשִׁתְּקָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע י, יב): שֶׁמֶשׁ בְּגִבְעוֹן דּוֹם וְיָרֵחַ בְּעֵמֶק אַיָּלוֹן. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל קַיִן שֶׁיִּהְיֶה קַיִן וְעַל הַחֹרֶף שֶׁיִּהְיֶה חֹרֶף, עָמַד שְׁמוּאֵל וְעָשָׂה קַיִן חֹרֶף, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יב, יז): הֲלוֹא קְצִיר חִטִּים הַיּוֹם וגו'. עָמַד אֵלִיָּהוּ וְעָשָׂה הַחֹרֶף קַיִץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יז, א): אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לְפִי דְּבָרִי. כָּךְ גָּזַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַיּוֹם שֶׁיִּהְיֶה יוֹם וְעַל הַלַּיְלָה שֶׁיִּהְיֶה לַיְלָה, עָמַד יַעֲקֹב אָבִינוּ וְעָשָׂה הַיּוֹם לַיְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, יא): וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ, וַהֲאי כְּבָה הַשֶּׁמֶשׁ. רַבָּנָן אָמְרִין הִשְׁקִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גַּלְגַּל חַמָּה בְּלֹא עוֹנָתוֹ וְדִבֵּר עִמּוֹ בְּצִנְעָה. מָשָׁל לְאוֹהֲבוֹ שֶׁל מֶלֶךְ שֶׁבָּא אֲצָלוֹ לְקָצִים וְהָיָה הַמֶּלֶךְ נִזְקָק לְכָל בְּנֵי הַמְּדִינָה בִּשְׁבִילוֹ, אָמַר כַּבּוּ הַפָּנָסִין וְהַנֵּרוֹת כְּדֵי שֶׁאֲדַבֵּר עִם אוֹהֲבִי בְּצִנְעָה. כָּךְ הִצְנִיעַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁלֹּא בְּעוֹנָתוֹ וְדִבֵּר עִם יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּצִנְעָה. עָמְדוּ דְבוֹרָה וּבָרָק וְעָשׂוּ לַיְלָה יוֹם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שופטים ה, א): וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא וגו', רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן, שִׁשָּׁה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם. בּוֹ בַּיּוֹם בָּאוּ, בּוֹ בַּיּוֹם שָׁלְחָה אַחֲרָיו וְשָׁלַח הוּא, בּוֹ בַּיּוֹם עָשׂוּ מִלְחָמָה, בּוֹ בַּיּוֹם נֶהֱרַג סִיסְרָא, בּוֹ בַּיּוֹם חִלְקוּ בִּזָּה, בּוֹ בַּיּוֹם אָמְרוּ שִׁירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא וגו'.

טו מַה שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם אוֹמֵר לְךָ אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁהָיָה הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מַיִם בְּמַיִם, אֱמֹר לוֹ כְּבָר הוּא אוֹקְיָנוֹס כֻּלּוֹ מַיִם בְּמַיִם. וַאֲשֶׁר לְהִיוֹת כְּבָר הָיָה וגו', אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת יָם יַבָּשָׁה, אֱמֹר לוֹ כְּבָר הָיָה, לֹא כָךְ עָשָׂה עַל יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יד, כט): וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה, וּכְתִיב: וְאֶתְהֶ הֲרֵם אֶת מַטֶּךָ וגו', וּכְתִיב: וְיָבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה. אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁאִלּוּ לֹא חָטָא אָדָם הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם, אֱמֹר לוֹ כְּבָר הוּא, הוּא אֵלִיָּהוּ זָכוּר לַטּוֹב שֶׁלֹּא חָטָא הוּא חַי וְקַיָּם. וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת כְּבָר הָיָה, אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם אֶפְשָׁר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְהַחֲיוֹת לָנוּ אֶת הַמֵּתִים, אֱמֹר לוֹ כְּבָר הָיָה, כְּבָר הֶחֱיָה לָנוּ אֶת הַמֵּתִים עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ וְעַל יְדֵי אֱלִישָׁע וְעַל יְדֵי יְחֶזְקֵאל. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲלַפְתָּא, כָּל מַה שֶּׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹתוֹ וּלְחַדֵּשׁ בְּעוֹלָמוֹ לֶעָתִיד לָבוֹא כְּבָר הִקְדִּים וְעָשָׂה מִקְצָת עַל יְדֵי נָבִיא בָּעוֹלָם הַזֶּה. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת יָם יַבָּשָׁה, כְּבָר עָשִׂיתִי כֵּן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאַתְּה הֲרֵם אֶת מַטֶּךָ וגו'. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְקֹד עֲקָרוֹת, כְּבָר הָיִיתִי פּוֹקֵד עַל יְדֵי אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כא, א): וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה וגו'. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לְהַחֲיוֹת מֵתִים, כְּבָר הֶחֱיֵיתִי עַל יְדֵי אֵלִיָּהוּ וֶאֱלִישָׁע וִיחֶזְקֵאל. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לַעֲשׂוֹת מִלְכִים שֶׁיִּשְׁתַּחֲווּ לָכֶם, כְּבָר עָשִׂיתִי לָכֶם עַל יְדֵי דָּנִיֵּאל שֶׁהִשְׁתַּחֲוָה נְבוּכַדְנֶצַּר לְדָנִיֵּאל, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ב, מו): בֵּאדַיִן [מלכא] נְבוּכַדְנֶצַּר נְפַל עַל אַנְפּוֹהִי וּלְדָנִיֵּאל סְגִד. אֲנִי הוּא שֶׁעָתִיד לִפְקֹחַ עִוְרִים לֶעָתִיד לָבוֹא, כְּבָר עָשִׂיתִי עַל יְדֵי אֱלִישָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ו, יז): וַיִּפְקַח ה' אֶת עֵינֵי הַנַּעַר. וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר לְעוֹלָם הָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף, אַתְּ מוֹצֵא צַדִּיק רוֹדֵף אֶת צַדִּיק, וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. רָשָׁע רוֹדֵף צַדִּיק, וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. רָשָׁע רוֹדֵף רָשָׁע, וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. מִכָּל מָקוֹם יְבַקֵּשׁ אֶת נִרְדָּף. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי נְהוֹרַאי, לְעוֹלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְבַקֵּשׁ דָּמָן שֶׁל נִרְדָּפִים מִן הָרוֹדְפִים, תֵּדַע לָךְ שֶׁכֵּן, הֶבֶל נִרְדָּף מִפְּנֵי קַיִן וְלֹא בָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא בְּהֶבֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ד, ד): וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ. נֹחַ נִרְדָּף מִפְּנֵי דּוֹרוֹ, וְלֹא בָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא בְּנֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, א): כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי. אַבְרָהָם נִרְדָּף מִפְּנֵי נִמְרוֹד, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (נחמיה ט, ז): אַתָּה הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בְאַבְרָם. יִצְחָק נִרְדָּף מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים,

וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִצְחָק, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כו, כח): וַיֹּאמְרוּ רָאֹה רָאִינוּ כִּי הָיָה ה׳ עִמָּךְ. יַעֲקֹב נִרְדָּף מִפְּנֵי עֵשָׂו, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלה, ד): כִּי יַעֲקֹב בָּחַר לוֹ יָהּ יִשְׂרָאֵל לִסְגֻלָּתוֹ. יוֹסֵף נִרְדָּף מִפְּנֵי אֶחָיו, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פא, ו): עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, משֶׁה נִרְדָּף מִפְּנֵי פַּרְעֹה, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג): לוּלֵי משֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו. דָּוִד נִרְדָּף מִפְּנֵי שָׁאוּל, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ע): וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ וַיִּקָּחֵהוּ מִמִּכְלְאֹת צֹאן, שָׁאוּל נִרְדָּף מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּשָׁאוּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א י, כד): הַרְאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה׳. יִשְׂרָאֵל נִרְדָּף מִפְּנֵי הָאֻמּוֹת, וּבָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ו): בְּךָ בָּחַר ה׳ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא אָמַר אַף בַּקָּרְבָּנוֹת כֵּן, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹר נִרְדָּף מִפְּנֵי אַרְי, עֵז מִפְּנֵי נָמֵר, כֶּבֶשׂ מִפְּנֵי זְאֵב, לֹא תַקְרִיבוּ לְפָנַי מִן הָרוֹדְפִים אֶלָּא מִן הַנִּרְדָּפִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, כז): שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב אוֹ עֵז וגו׳.

טז וְעוֹד רָאִיתִי תַּחַת הַמִּשְׁפָּט וגו׳, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמְרִים: מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁסַּנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה יוֹשְׁבִין וְחוֹתְכִין דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לט, ג): וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ, מָקוֹם שֶׁחוֹתְכִין בּוֹ אֶת הַהֲלָכוֹת, שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שָׁם יָשְׁבוּ נֶרְגַּל שַׂרְאֶצֶר סַמְגַּר נְבוֹ שַׂרְסְכִים רַב סָרִיס נֶרְגַּל שַׂרְאֶצֶר רַב מָג וְכָל שְׁאֵרִית שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל. מַתְלָא אָמַר הֵן דִּתְלָה מָרֵי זֵינָא קוֹלְבֵי רַעְיָא תָּלָה קוּלְתֵיהּ. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת, וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרֶשַׁע. מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (ישעיה א, כא): צֶדֶק יָלִין בָּהּ וְעַתָּה מְרַצְּחִים, הָא עֲבִידִין קָטוֹלִין, שָׁם הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה וְאֶת אוּרִיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן בָּעָא קַמֵּיהּ רַבִּי אַחָא בְּאֵיזֶה מָקוֹם הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים וְלֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נֶהֱגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל, בְּדַם אַיָּל וּצְבִי כְּתִיב בְּהֶם בַּתּוֹרָה (ויקרא יז, יג): וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, אֲבָל זְכַרְיָה הַצַּדִּיק לֹא נֶהֱגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם אַיָּל וּצְבִי, אֶלָּא שְׁפָכוּהוּ עַל הָאֲבָנִים, דִּכְתִיב (יחזקאל כד, ז): כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל צְחִיחַ סֶלַע שָׁמָתְהוּ וגו׳. כָּל כָּךְ לָמָּה לְהַעֲלוֹת חֲמָה לִנְקֹם נָקָם, וְעַל כָּךְ כְּתִיב (קהלת יב, א): וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ. אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ הַדָּם שֶׁיִּהְיֶה תּוֹסֵס וְעוֹלֶה מֵאתַיִם חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, מִן יוֹאָשׁ וְעַד צִדְקִיָּה, מֶה עָשׂוּ גָּרְפוּ עָלָיו כָּל עָפָר וְעָשׂוּ כָּל עֶרְמָה וְלֹא נָח, וְהָיָה הָדָם תּוֹסֵס וּמַרְתִּיחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָמָא הָא עָנְתָא דְּתִיגְבֵי דְיָיתֵיקֵי דִידָךְ, כֵּינָן שֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן וַחֲמָא יָתֵיהּ, אָמַר לוֹן מַה טִיבוֹ שֶׁל דָּם הַזֶּה שֶׁתּוֹסֵס כָּךְ, אָמְרוּ לוֹ דָּם פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים שֶׁהָיוּ שׁוֹחֲטִין וּמַקְרִיבִין, הֵבִיא פָּרִים וּכְבָשִׂים וְאֵילִים וְשָׁחַט עָלָיו וְלֹא שָׁתַק וְלֹא נָח וְלֹא עָמַד, מִיָּד הֵבִיאָן תְּלָאָן בַּגַּרְדּוֹן, אָמַר לוֹן אִמְרוּ לִי מַה טִיבוֹ שֶׁל דָּם זֶה וְאִם לָאו אֲנָא מְסָרֵק יַתְכוֹן בְּמַסְרְקָא דְפַרְזְלָא, אָמְרוּ לוֹ הוֹאִיל וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה לִתְבֹּעַ דָּמוֹ מְיַדֵּינוּ נִגְלֶה לְךָ, אָמְרוּ לוֹ כֹּהֵן וְנָבִיא וְשׁוֹפֵט הָיָה מִתְנַבֵּא עָלֵינוּ אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה עִמָּנוּ, וְלֹא הָיִינוּ מַאֲמִינִים בּוֹ וְעָמַדְנוּ עָלָיו וַהֲרַגְנוּהוּ עַל שֶׁהָיָה מוֹכִיחֵנוּ. מִיָּד הֵבִיא שְׁמוֹנִים אֶלֶף פְּרִחֵי כְהֻנָּה וְשָׁחַט עָלָיו וְלֹא נָח, וְהָיָה הַדָּם בּוֹקֵעַ וְעוֹלֶה עַד שֶׁהִגִּיעַ לְקִבְרוֹ שֶׁל זְכַרְיָה, וְעוֹד הֵבִיא סַנְהֶדְרֵי גְדוֹלָה וְסַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה וְשָׁחַט עָלָיו וְלֹא נָח, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּא אוֹתוֹ רָשָׁע וְזָעַק עַל דְּמָא וַאֲמַר לֵיהּ מַה טָּב אַתְּ וּמַה דְּמָא דִידָךְ יַתִּירָא מִדְּמֵי אִילִין, בְּעֵי אַתְּ דְּנִיבַד כָּל אֲמָתָךְ בְּגִינֵּהּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְאָמַר וּמָה אִם זֶה רָשָׁע בֶּן רָשָׁע וְאַכְזָרִי וְעָלָה לְהַחֲרִיב אֶת בֵּיתִי נִתְמַלֵּא עָלַיהֶם רַחֲמִים, אֲנִי שֶׁכָּתוּב בִּי (שמות לד, ו): ה׳ ה׳ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן, וּכְתִיב בִּי (תהלים קמה, ט): טוֹב ה׳ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאוֹתוֹ דָּם וְנִבְלַע בִּמְקוֹמוֹ. אָמַר רַבִּי יוּדָן שֶׁבַע עֲבֵרוֹת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, הָרְגוּ כֹּהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דַּם נָקִי, וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְיוֹם הַשַּׁבָּת, וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פָּתַר קְרָא בְּמַעֲשֶׂה הָעֶגֶל, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁעָשָׂה משֶׁה מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, כד): עִבְרוּ וְשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לְשַׁעַר בַּמַּחֲנֶה. שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שָׁמָּה כְּתִיב (שמות לב, לה): וַיִּגֹּף ה׳ אֶת הָעָם וגו׳, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת, וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁצַּדִּיקִים וּקְרָאתִים אֱלוֹהוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פב, ו): אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹהִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם. שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שָׁם הִרְשִׁיעוּ וְעָשׂוּ הָעֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ח): וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ. רַבִּי יוּדָה פָּתַר קְרָא בַּשִּׁטִּים, מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁעָשְׂתָה מִדַּת הַדִּין בַּשִּׁטִּים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, ד): קַח אֶת כָּל רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַה׳ נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ. שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, ט): וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרֶשַׁע, מָקוֹם שֶׁצַּדִּיקִים בַּקְּלָלוֹת שֶׁל בִּלְעָם וַהֲפַכְתִּים לִבְרָכוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, ו): וַיַּהֲפֹךְ ה׳ אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת הַקְּלָלָה לִבְרָכָה. שָׁמָּה הָרֶשַׁע, שָׁמָּה הִרְשִׁיעוּ וְזָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כה, א): וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים, רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי יִצְחָק, רַבִּי לֵוִי אָמַר שְׁנֵי דְבָרִים בַּיָּד, וּשְׁנֵי דְבָרִים בַּיָּמִין. שְׁנֵי דְבָרִים בַּיָּד, דִּכְתִיב (איוב יב, י): אֲשֶׁר בְּיָדוֹ נֶפֶשׁ כָּל חָי וגו׳, וּכְתִיב (דברים לב, מא): וְתֹאחֵז בְּמִשְׁפָּט יָדִי. וּשְׁנֵי דְבָרִים בַּיָּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ב): מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ, וּכְתִיב (תהלים מח, יא): צֶדֶק מָלְאָה יְמִינֶךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנֶּפֶשׁ, נֶפֶשׁ, כָּל מַה שֶּׁהֶחֱזַקְתִּי אוֹתָךְ וְצִוִּיתִי אוֹתָךְ וְאָמַרְתִּי (דברים יב, כג): רַק חֲזַק לְבִלְתִּי אֲכֹל הַדָּם וגו׳, וַהֲרֵי יוֹצֵאת וְגוֹזֶלֶת וְחוֹמֶסֶת וְחוֹטֵאת וְעוֹמֶדֶת בְּמִדַּת הַדִּין, יוֹצְאָה מִמִּדַּת הַדִּין וְחוֹטֵאת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ד, ב): דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִּשְׁגָגָה וגו׳.

יז אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי אֶת הַצַּדִּיק וְאֶת הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אָמַר צַדִּיק כָּרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, לְסָטִים עוֹלֶה לַגַּרְדּוֹן וְרַבִּי עֲקִיבָא עוֹלֶה לַגַּרְדּוֹן, וְרַבִּי אָמַר צַדִּיק בְּיַד רָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים, טוּרְנוּסְרוֹפוּס הָרָשָׁע דָּן אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, וּכְשֶׁהָרַג טָרְכִינוּס אֶת לוּלְיָאנוּס וְאֶת פַּפּוּס אָחִיו בְּלוּדְקְיָא,

אָמַר לָהֶם אֵין אַתֶּם מַעֲמִים שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, וַאֲנִי מִבְּנֵי בָנָיו שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, יָבוֹא אֱלֹהֵיהֶם שֶׁל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וְיַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי. אָמְרוּ לוֹ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה כְּשֵׁרִין הָיוּ, וְהַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶצַּר הָיָה מֶלֶךְ הָגוּן, וְרָאוּי הָיָה לֵעָשׂוֹת עַל יָדוֹ נֵס, אֲבָל אָנוּ בְּנֵי אָדָם חַיָּבִין אָנוּ לַמָּקוֹם, וְאַתָּה מֶלֶךְ חַיָּב וְאֵינְךָ רָאוּי לֵעָשׂוֹת נֵס עַל יָדָךְ, וְאָנוּ מְחַיְּבֵי מִיתָה, אִם אַתָּה הוֹרְגֵנוּ מוּטָב וְאִם לָאו הַרְבֵּה אֲרָיוֹת וְדֻבִּים וּנְחָשִׁים וְעַקְרָבִים יֵשׁ לַמָּקוֹם שֶׁבְּנֵי אָדָם נֶהֱרָגִין עַל יָדֵיהֶם, וְאִם אַתָּה הוֹרְגֵנוּ אֵינְךָ חָשׁוּב אֶלָּא כְּאֶחָד מֵהֶם, אֶלָּא שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לִתְבֹּעַ דָּמֵינוּ מִיָּדְךָ, אָמְרוּ לֹא הִסְפִּיקוּ לָזוּז מִשָּׁם עַד שֶׁבָּאוּ עָלָיו דִּיּוּפְלִי מֵרוֹמִי וְהוֹצִיאוּ אֶת מֹחוֹ בְּגִזְירִין [פרוש בבקעיות]. כִּי עֵת לְכָל חֵפֶץ וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה שָׁם, לְכָל חֵפֶץ יֵשׁ עֵת וּלְכָל עֵת יֵשׁ חֵפֶץ. וְעַל כָּל הַמַּעֲשֶׂה שָׁם, בַּהֲדֵין עַלְמָא מַה דְּאִינָשׁ בָּעֵי הוּא עָבֵיד בְּרַם תַּמָּן דִּינָא וְחוּשְׁבָּנָא.

יח אָמַרְתִּי אֲנִי בְּלִבִּי עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם, עַל מִדְבָּרוֹת שֶׁהָרָשָׁעִים מְדַבְּרִים בָּהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵם מְחָרְפִין וּמְגַדְּפִין בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּיעַ לָהֶם שָׁלוֹם, כָּל כָּךְ לָמָּה לְבָרָם הָאֱלֹהִים, לְבָרֵר לָהֶם מִדַּת הַדִּין שֶׁל רְשָׁעִים, וְלִרְאוֹת שֶׁהֵם בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם, לִרְאוֹת וּלְהַרְאוֹת לָעוֹלָם שֶׁהָרָשָׁעִים נִמְשְׁלוּ כִּבְהֵמָה, מַה הַבְּהֵמָה נִדּוֹנִית בַּהֲרִיגָה וְאֵינָהּ בָּאָה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אַף הָרְשָׁעִים כִּבְהֵמוֹת נִדּוֹנִין בַּהֲרִיגָה וְאֵינָן בָּאִים לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. דָּבָר אַחֵר, עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם, עַל מִדְבָּרוֹת שֶׁהַצַּדִּיקִים מְדַבְּרִים בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּסִגּוּף וּבְתַעֲנִיּוֹת וּבְיִסּוּרִין, וְכָל כָּךְ לָמָּה לְבָרָם הָאֱלֹהִים, לְבָרֵר לָהֶם מִדַּת צִדְקוֹתָם, וְלִרְאוֹת שֶׁהֵם בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם, לִרְאוֹת וּלְהַרְאוֹת לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם הֵיאַךְ יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁכִין אַחֲרָיו כַּבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד, לא): וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם, אֶלָּא מַה בְּהֵמָה זוֹ פּוֹשֶׁטֶת צַוָּארָהּ לַשְּׁחִיטָה, כָּךְ הַצַּדִּיקִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מד, כג): כִּי עָלֶיךָ הָרַגְנוּ כָל הַיּוֹם וגו', אֶלָּא הַמַּסֹּרֶת הַזֶּה תִּהְיֶה בְּיָדֶךָ, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ דּוֹמֶה שֶׁלֹּא הָיְתָה מִדַּת צִדְקָתוֹ חֲסֵרָה כִּי אִם אוֹתָהּ מִצְוָה וְהִשְׁלִימָהּ, וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵרָה סָמוּךְ לְמִיתָתוֹ דּוֹמֶה שֶׁלֹּא הָיְתָה מִדַּת רִשְׁעָתוֹ חֲסֵרָה אֶלָּא אוֹתָהּ עֲבֵרָה וְהִשְׁלִימָהּ, אֵלּוּ וְאֵלּוּ הוֹלְכִין שְׁלֵמִין, אֵלּוּ שְׁלֵמִין בְּמִדַּת צִדְקָם וְאֵלּוּ שְׁלֵמִין בְּמִדַּת רִשְׁעָם. רַבִּי בּוֹן וְרַבִּי יִצְחָק, רַבִּי בּוֹן אָמַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כְשֵׁם שֶׁהֶעֱמַדְתִּי נְבִיאִים מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁהֵם קְרוּיִים אָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם אַתֶּם, לֹא כָךְ הֶעֱמַדְתִּי נְבִיאִים לָעַכּוּ״ם שֶׁהֵם קְרוּיִים בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ד, יא): וּבְהֵמָה רַבָּה. וְרַבִּי יִצְחָק אָמַר.

יט כִּי מִקְרֶה בְנֵי הָאָדָם וּמִקְרֶה הַבְּהֵמָה, לֹא כְשֵׁם שֶׁמִּקְרֶה אָדָם כָּךְ מִקְרֶה הַבְּהֵמָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא כְשֵׁם שֶׁגָּזַרְתִּי וְאָמַרְתִּי עַל הָאָדָם (ויקרא יב, ג): וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשַׂר עָרְלָתוֹ, לֹא כָךְ גָּזַרְתִּי עַל הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב, כז): וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַה׳. וּמוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אֵין כִּי הַכֹּל הָבֶל, מַהוּ אֵין, רַב נַחְמָן בְּרַבִּי יִצְחָק אָמַר עָשָׂה לוֹ נוֹי לְתַחְתִּיתוֹ, שֶׁלֹּא יְהֵא מִתְבַּזֶּה כַּבְּהֵמָה. רַבִּי יַנַּאי וְרַבִּי יוּדָן, חַד אָמַר עָשָׂה לוֹ מַנְעוּל וְאַפּוֹתְרִין כָּפוּי עָלָיו שֶׁלֹּא יְהֵא מִתְבַּזֶּה כַּבְּהֵמָה, וְחַד אָמַר עָשָׂה לוֹ כְּסָתוֹת לְתַחְתִּיתוֹ שֶׁלֹּא יְהֵא מִצְטָעֵר בִּשְׁעַת יְשִׁיבָתוֹ. רַבִּי לֵוִי וְרַבִּי אַמִּי, חַד אָמַר עָשָׂה לוֹ קְבוּרָה, וְחַד אָמַר עָשָׂה לוֹ אָרוֹן, וְחַד אָמַר עָשָׂה לוֹ אָרוֹן וְתַכְרִיכִין.

כ הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מָקוֹם אֶחָד וגו', רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׁמַיִם בְּרִיָּתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, וְכָל מַה שֶּׁבָּרָא בָּאָרֶץ בְּרִיָּתוֹ מִן הָאָרֶץ, מַה טַּעַם (תהלים קמח, א): הַלְלוּ אֶת ה׳ מִן הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְּרוֹמִים הַלְלוּהוּ כָּל מַלְאָכָיו וגו' עַד הַלְלוּ אֶת ה׳ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהוֹמוֹת אֵשׁ וּבָרָד שֶׁלֶג וְקִיטוֹר וגו' עַד סוֹף כָּל הַמִּזְמוֹר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ בְּרִיָּתוֹ מִן הַשָּׁמַיִם, הַשֶּׁלֶג אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (איוב לז, ו): כִּי לַשֶּׁלֶג יֹאמַר הֱוֵא אָרֶץ, אֵין בְּרִיָּתוֹ אֶלָּא מִן הַשָּׁמַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה, י): כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם וגו'. רַבִּי חִיָּא בַּר יוֹסֵף אָמַר כָּל מַה שֶּׁבַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, בְּרִיָּתוֹ מִן הָאָרֶץ. הַגֶּשֶׁם, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב בּוֹ כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם, אֵין בְּרִיָּתוֹ אֶלָּא מִן הָאָרֶץ, וּמַה טַּעַם (בראשית ב, ו): וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ. רַבִּי יוּדָן מַיְּיתֵי לָהּ מִן הָכָא, הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מָקוֹם אֶחָד וגו'. רַבִּי נַחְמָן אָמַר אַפִלּוּ גַּלְגַּל חַמָּה לֹא נִבְרָא אֶלָּא מִן הָאָרֶץ, דִּכְתִיב (איוב ט, ז): הָאֹמֵר לַחֶרֶס וְלֹא יִזְרָח וגו'.

כא מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם וגו'. תָּנֵי אַחַת נִשְׁמָתָן שֶׁל צַדִּיקִים וְאַחַת נִשְׁמָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, כֻּלָּם עוֹלוֹת לַמָּרוֹם, אֶלָּא שֶׁנִּשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים הֵן נְתוּנוֹת בָּאוֹצָר, וְנִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים מְטֹרָפוֹת בָּאָרֶץ, שֶׁאָמְרָה אֲבִיגַיִל לְדָוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ (שמואל א כה, כט): וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים, יָכוֹל אַף שֶׁל רְשָׁעִים כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאֵת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקָּלַע. מַטְרוֹנָא שָׁאֲלָה לְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חַלַפְתָּא, אָמְרָה לוֹ מַה הוּא דִּין דִּכְתִיב: וּמִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם הָעֹלָה הִיא לְמָעְלָה, אָמַר לָהּ אִלּוּ נִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל צַדִּיקִים שֶׁהֵם נְתוּנוֹת בָּאוֹצָר, שֶׁכֵּן אֲבִיגַיִל אָמְרָה לְדָוִד בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים וגו', יָכוֹל אַף שֶׁל רְשָׁעִים כֵּן, תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאֵת נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה בְּתוֹךְ כַּף הַקָּלַע. אָמְרָה לֵיהּ וּמַהוּ דִין דִּכְתִיב: וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא לְמַטָּה לָאָרֶץ, אָמַר לָהּ, אִלּוּ הֵן נִשְׁמוֹתֵיהֶן שֶׁל רְשָׁעִים שֶׁהֵן יוֹרְדוֹת לַגֵּיהִנֹּם לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לא, טו): בְּיוֹם רִדְתּוֹ שְׁאֹלָה הֶאֱבַלְתִּי כִּסֵּתִי עָלָיו אֶת תְּהוֹם וגו'.

כב וְרָאִיתִי כִּי אֵין טוֹב וגו' כִּי מִי יְבִיאֶנּוּ לִרְאוֹת, מִי יְבִיאֶנּוּ לְדָוִד לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה, מִי יְבִיאֶנּוּ לִשְׁלֹמֹה לִרְאוֹת בְּמֶה שֶׁיִּהְיֶה אַחֲרָיו, בְּמֶה שֶׁעָשָׂה רַחֲבָעָם.

פרשה ד

א וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִלּוּ הַקְּטַנִּים הַנִּגְנָזִים בְּחַיֵּיהֶן בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, לָעָתִיד לָבוֹא הֵן עוֹמְדִין בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים וַאֲבוֹתֵיהֶם בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים, וְהֵם אוֹמְרִין לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כְּלוּם מַתְנוּ אֶלָּא בַּעֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ, יָבוֹאוּ אֲבוֹתֵינוּ בְּזַכְיוֹתֵינוּ. וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם אֲבוֹתֵיכֶם חָטְאוּ מֵאַחֲרֵיכֶם, וְחַטֹּאתֵיהֶם מְלַמְּדִין קַטֵּיגוֹר. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעַאי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אֵלְיָהוּ זָכוּר לַטּוֹב יוֹשֵׁב וּמְלַמֵּד סָנֵיגוֹרְיָא וְאוֹמֵר לָהֶם אִמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אִי זוֹ מִדָּה מְרֻבָּה מִדַּת הַטּוֹבָה אוֹ מִדַּת הַפֻּרְעָנוּת, אֱמֹר מִדַּת הַטּוֹב מְרֻבָּה וּמִדַּת הַפֻּרְעָנוּת מְעוּטָה, וּמַתְנוּ בַּעֲוֹן אֲבוֹתֵינוּ, אִם מִדַּת הַטּוֹב מְרֻבָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיָּבוֹאוּ אֲבוֹתֵינוּ אֶצְלֵנוּ, אָמַר לָהֶם יָפֶה לִמַּדְתֶּם סָנֵיגוֹרְיָא יָבוֹאוּ אֶצְלְכֶם, דִּכְתִיב (זכריה י, ט): וְחָיוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְשָׁבוּ, שֶׁשָּׁבוּ מִלְּירֵד לַגֵּיהִנֹּם וְהֵם נִיצָּלִין בִּזְכוּת בְּנֵיהֶם, לְפִיכָךְ חַיָּב כָּל אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ תּוֹרָה שֶׁיִּצִּילֵהוּ מִגֵּיהִנֹּם. וְרַבִּי חֲנִינָא פָּתַר קְרָיֶה בַּהֲרוּגֵי מַלְכוּת, שֶׁהֵם בָּאִים לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מִתְוַדִּין. רַבִּי בִּנְיָמִין פָּתַר קְרָיֶה בַּחֲנִיפֵי תוֹרָה, סְבוּרִים כָּל עַמָּא שֶׁהוּא קְרָיִין וְלֵית הוּא קְרָיִין, תַּנּוּיֵי וְלֵית הוּא תַּנּוּיֵי, עָטִיף גּוֹלְתֵיהּ וּתְפִלִּין בְּרֵישֵׁיהּ. וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלַי לְהִפָּרַע מֵהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מח, י): אָרוּר עֹשֵׂה מְלֶאכֶת ה׳ רְמִיָּה. וְרַבָּנָן פָּתְרִין קְרָיֶה בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלַי לְהִתְוַכֵּחַ עִמָּהֶם, דִּכְתִיב (ירמיה נ, לד): גֹּאֲלָם חָזָק ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ ריב [ריב] יָרִיב אֶת רִיבָם. דָּנִיֵּאל חַיְיטָא פָּתַר קְרָיֶה בַּמַּמְזֵרִין, אִלּוּ מַמְזֵרִין עַצְמָן, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה הַבָּא עַל הָעֶרְוָה וְהוֹלִידוֹ, זֶה מָה חָטָא, וְזֶה מָה אִיכְפַּת לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי אַפִּלּוּ הַמַּמְזֵר בָּא לָעוֹלָם הַבָּא, דִּכְתִיב: וְהִנֵּה דִּמְעַת הָעֲשׁוּקִים וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְפִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הֵם פְּסוּלִין אֲבָל לֶעָתִיד לָבוֹא אָמַר זְכַרְיָה אֲנָא חֲמִימְתֵּה אָלוֹ כּוּרְסְיָן, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה ד, ב): וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כֻּלָּהּ וגו׳ וּשְׁנַיִם זֵיתִים עָלֶיהָ וגו׳, תֵּרֵין אֲמוֹרִין חַד אָמַר גּוֹלָה וְחַד אָמַר גּוֹאֲלָה, מַאן דְּאָמַר גּוֹלָה, גּוֹלָה שֶׁבְּבָבֶל וְגָלַת שְׁכִינָה עִמָּהֶם. וּמַאן דְּאָמַר גּוֹאֲלָה, הוּא פָּרוֹקָא, דִּכְתִיב (ישעיה מז, ד): גּוֹאֲלֵנוּ ה׳ צְבָאוֹת שְׁמוֹ, וּכְתִיב (מיכה ב, יג): עָלָה הַפֹּרֵץ לִפְנֵיהֶם וגו׳.

ב וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ, אִלּוּ דּוֹר אֱנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל. מִן הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה. אִלּוּ הַסְּדוֹמִיִּים וְהַמְצָרִיִּים.

ג וְטוֹב מִשְׁנֵיהֶם אֶת אֲשֶׁר עֲדֶן לֹא הָיָה, אִלּוּ אֶלֶף דּוֹר שֶׁעָלוּ בַּמַּחֲשָׁבָה לְהִבָּרֵאוֹת, וְכַמָּה נִמְחוּ מֵהֶם, רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר תְּשַׁע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים וְאַרְבָּעָה דוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, ח): דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פָּתַר קְרָיֶה בִּישְׁרָאֵל, בְּשָׁעָה שֶׁעָמְדוּ לִפְנֵי הַר סִינַי, כֵּינָן שֶׁבָּאוּ לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, לֹא הִנִּיחַ מֹשֶׁה זָוִית בְּקַרְקַע הָהָר שֶׁלֹּא נָחְבַּט עָלֶיהָ וּמְבַקֵּשׁ תְּפִלָּה וְרַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא נַעֲנָה, וְנִזְדַּוְּגוּ לוֹ חֲמִשָּׁה מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, קֶצֶף, וּמַשְׁחִית, וְהַשְׁמֵד, אַף, וְחֵמָה. מִיָּד נִתְיָרֵא מֹשֶׁה מֵהֶן, מָה עָשָׂה נִתְלָה בְּמַעֲשֶׂה אָבוֹת, מִיָּד הִזְכִּיר וְאָמַר (שמות לב, יג): זְכֹר לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיִשְׂרָאֵל עֲבָדֶיךָ. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, אֲבוֹת הָעוֹלָם מַה יֵּשׁ לָהֶם עָלַי אִם בָּאתִי לְדַקְדֵּק אַחֲרֵיהֶם, אֲנִי יֵשׁ לִי עֲלֵיהֶם, אַבְרָהָם יֵשׁ לִי עָלָיו שֶׁאָמַר (בראשית טו, ח): בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה. יִצְחָק יֵשׁ לִי עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כה, כח): וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, וַאֲנִי שְׂנֵאתִיו, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי א, ג): וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי. יַעֲקֹב יֵשׁ לִי עָלָיו, שֶׁאָמַר (ישעיה מ, כז): נִסְתְּרָה דַרְכִּי מֵה׳. כֵּינָן שֶׁאָמַר (שמות לב, יג): אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ, לְמַעַן שִׁמְךָ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יג): וַיִּנָּחֶם ה׳ וגו׳, מִיָּד נִסְתַּלְּקוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה מַלְאֲכֵי חַבָּלָה, קֶצֶף, וּמַשְׁחִית, וְהַשְׁמֵד, וְנִשְׁתַּיְּרוּ שְׁנַיִם, אַף, וְחֵמָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ט, יט): כִּי יָגֹרְתִי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יָכֵיל אֲנָא מֵיקַם בְּתַרְוֵיהוֹן, סְבוֹל אַתְּ חַד וַאֲנָא חַד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ז, ז): קוּמָה ה׳ בְּאַפֶּךָ וגו׳. וּמִנַּיִן שֶׁעָמַד מֹשֶׁה בְּאֶחָד מֵאֵלֶּה חֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קו, כג): וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי מֹשֶׁה בְחִירוֹ עָמַד בַּפֶּרֶץ לְפָנָיו לְהָשִׁיב חֲמָתוֹ מֵהַשְׁחִית. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים, כְּגוֹן אֲנִי וַחֲבוּרָתִי. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן פָּתַר קְרָיֶה בְּדָוִד, בְּשָׁעָה שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּקֵּשׁ שֶׁתֵּרֵד אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְלֹא יָרְדָה, הִקְרִיב אֶלֶף עוֹלוֹת וְלֹא יָרְדָה, הִתְפַּלֵּל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה תְּפִלּוֹת וְלֹא יָרְדָה, עַד שֶׁאָמַר (דברי הימים ב ו, מב): זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִיד עַבְדֶּךָ, מִיָּד יָרְדָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ז, א): וּכְכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל וְהָאֵשׁ יָרְדָה. רַבִּי יוּדָה בְּרַבִּי לְעֵיי וְרַבָּנָן, רַבִּי יוּדָה בְּרַבִּי לְעֵיי אָמַר חָיָה דָּוִד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. וְרַבָּנָן אָמְרִין אֲרוֹנוֹ הֵבִיא, וְלָא פְּלִיגִין, מַאן דְּאָמַר חָיָה דָּוִד בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הוּא שֶׁדָּוִד אוֹמֵר בְּפִיו (תהלים ל, ד): ה׳ הֶעֱלִיתָ מִן שְׁאוֹל נַפְשִׁי וגו׳, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברי הימים ב ו, מב): ה׳ אֱלֹהִים אַל תָּשֵׁב פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ, דְּהוּא קַיָּם קֳדָמָךְ. וּמַאן דְּאָמַר אֲרוֹנוֹ הֵבִיא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב; זָכְרָה לְחַסְדֵי דָוִד עַבְדֶּךָ. וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר: וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים וגו׳, כְּגוֹן אֲנִי וַחֲבוּרָתִי, רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן פָּתַר קְרָיֶה בִּיחִזְקֵאל בְּשָׁעָה שֶׁעָמַד עַל הַבִּקְעָה וְאָמַר (יחזקאל לז, ד): הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְבַר ה׳, מִיָּד וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל עַצְמוֹ וגו׳, אָמַר לָהֶם בַּתְּחִלָּה אֲמַרְתִּי לָכֶם (ירמיה ב, ד): שִׁמְעוּ דְבַר ה׳ בֵּית יַעֲקֹב וְלֹא שִׁמַעְתֶּם, וַעֲכְשָׁיו שִׁמַעְתֶּם. בְּחַיֵּיכֶם לֹא שְׁמַעְתֶּם, בְּמִיתָתְכֶם שְׁמַעְתֶּם. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה נֶאֱמַר: וְשַׁבֵּחַ אֲנִי אֶת הַמֵּתִים, כְּגוֹן אֲנִי וַחֲבוּרָתִי.

ה הַכְּסִיל חֹבֵק אֶת יָדָיו. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ יְגֵעִין בַּתּוֹרָה אֶחָד יָגַע וְהִשְׁבִּיחַ, וְאֶחָד יָגַע וּפֵרֵשׁ. זֶה שֶׁהָיָה יָגֵעַ בַּתּוֹרָה וּפֵרֵשׁ רוֹאֶה אֶת זֶה שֶׁהִשְׁבִּיחַ עוֹמֵד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל צַדִּיקִים, וְהוּא עוֹמֵד בְּצַד חֲבוּרָה שֶׁל רְשָׁעִים, מִיָּד חֹבֵק אֶת יָדָיו וְאוֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ.

ו טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, טוֹב מִי שֶׁהוּא שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת וְרָגִיל בָּהֶם, מִמִּי שֶׁהוּא שׁוֹנֶה הֲלָכוֹת וּמִדּוֹת וְאֵינוֹ חוֹזֵר וְרָגִיל בָּהֶם. מַתְלָא אֲמַר טָבָא חָדָא צִיפָּרָא כְּפוּתָא מִן מְאָה פָּרְחָיִן. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ דְּיַהֲוֶה מִיתְקְרֵי מָרֵי מְכִילָאן. דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, טוֹב מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה צְדָקָה מְעוּטָה מִשֶּׁלּוֹ, מִמִּי שֶׁהוּא גּוֹזֵל וְחוֹמֵס וְעוֹשֶׂק, וְעוֹשֶׂה צְדָקוֹת גְּדוֹלוֹת מִשֶּׁל אֲחֵרִים. מַתְלָא אֲמַר גְּיִיפָּה בְּחַזּוּרִין וּמְפַלְגָא לְבִישַׁיָּא [פרוש נואפת בתפוחים שלוקחת בשכרה ומחלקתן לחולים]. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ מִיתְקְרֵי בַּר מְצָוְותָא. דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, טוֹב מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲשָׂרָה זְהוּבִים וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן וּמִתְפַּרְנֵס בָּהֶם, מִמִּי שֶׁהוּא נוֹטֵל מָמוֹן שֶׁל אֲחֵרִים וּמְפַסְּדוֹ וּמְאַבְּדוֹ. מַתְלָא אֲמַר לָא מִיסְתְּיֵיהּ מוֹבֵד דִּידֵיהּ אֶלָּא דְּאַחֲרוֹנִין מוֹבֵד דִּידֵיהּ וּדְלָא דִּידֵיהּ. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ דִּי יֶהֱוֵי מִיתְקְרֵי פְּרַגְמַטְיוּטָא. דָּבָר אַחֵר, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, מִי שֶׁהוּא שׁוֹכֵר גִּנָּה וְאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ, מִמִּי שֶׁהוּא שׁוֹכֵר גִּנּוֹת הַרְבֵּה וְהוּא מְבַיְּרָן [פרוש מבטלן ומאבדן]. מַתְלָא אֲמַר דְּאָגִיר גִּנָּא אָכֵיל צִיפָּרִין, דְּאָגִיר גַּנְיָאן אָכְלִין לֵיהּ צִיפָּרִין. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ מִיתְקְרֵי מָרֵי אוּסְיָאן. אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב בְּרַבִּי קוּרְשַׁאי, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת לָעוֹלָם הַבָּא, מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ בָּעוֹלָם הַזֶּה. הוּא הָיָה אוֹמֵר יָפָה שָׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בָּעוֹלָם הַבָּא מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה, וְיָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִכֹּחַ הָעוֹלָם הַזֶּה. אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, טוֹב מְלֹא כַף נָחַת, זֶה יוֹם הַשַּׁבָּת, מְמִּלֹא חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ, אֶלּוּ שִׁשָּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה, דְּאָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּזְכוּת שַׁבָּת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, טו): בְּשׁוּבָה וָנַחַת תִּוָּשֵׁעוּן, בְּשׁוּבָה וְנָיַח תִּוָּשְׁעוּן. וּרְעוּת רוּחַ, רְעוּתֵיהּ דְּמִיתְקְרֵי לָעֵי וְנָגִיס. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, טוֹבָה דְּרִיסָה שֶׁדָּרַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, יב): וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה. מִמְּלֹא חָפְנַיִם, מִמְּלֹא חָפְנֵיהֶם פִּיּוֹת כִּבְשָׁן, לָמָּה שֶׁבָּזוּ הָיְתָה גְאֻלָּה וְנִגְאֲלוּ, וּבָזוּ שֶׁל פִּיּוֹת הַכִּבְשָׁן לֹא נִגְאֲלוּ. רַבִּי יִצְחָק פָּתַר קְרָיָיא בְּשֵׁבֶט גָּד וְשֵׁבֶט רְאוּבֵן שֶׁבָּאוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְרָאוּ כַּמָּה בֵּית זֶרַע יֵשׁ בָּהּ, כַּמָּה בֵּית נָטַע יֵשׁ בָּהּ, אָמְרוּ: טוֹב מְלֹא כַף נָחַת בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִמְּלֹא חָפְנַיִם עָמָל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן. וְחָזְרוּ וְאָמְרוּ מַה לָּא אֲנַן גָּרְמִינַן לָן, לָא אָמְרִין אֲנַן (במדבר לב, ה): יַתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, כְּתִיב (ויקרא טז, יג): וְכִסָּה עֲנַן הַקְּטֹרֶת, הַכִּסּוּי הַזֶּה אֵין אֲנַן יוֹדְעִין מַהוּ, עַד שֶׁבָּא דָּוִד וּפֵרְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פה, ג): נָשָׂאתָ עֲוֹן עַמֶּךָ וגו׳. וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר חָבִיב עָלַי מִלֹּא קֻמְצוֹ שֶׁל עָנִי מִנְחַת נְדָבָה, מִמְּלֹא חָפְנַיִם שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל קְטֹרֶת הַסַּמִּים, לָמָּה, שֶׁזּוֹ בָּאָה כַּפָּרָה, וְזוֹ אֵינָהּ בָּאָה כַּפָּרָה, דִּכְתִיב (ויקרא ב, א): וְנֶפֶשׁ כִּי תַקְרִיב קָרְבַּן מִנְחָה לַה׳.

ז וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה הֶבֶל תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ. זוֹ אִדַּרְתּוֹ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת.

ח יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי. יֵשׁ אֶחָד, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (דברים ו, ד): ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד. וְאֵין שֵׁנִי, שֶׁאֵין לוֹ שֻׁתָּף בְּעוֹלָמוֹ. גַּם בֵּן וָאָח אֵין לוֹ, אָח אֵין לוֹ בֵּן מֵאַיִן יֵשׁ לוֹ, אֶלָּא שֶׁחִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל וּקְרָאָן בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יד, א): בָּנִים אַתֶּם לַה׳ אֱלֹהֵיכֶם, וּקְרָאָם אַחִים, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכב, ח): לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, לְכָל מַה שֶּׁעָשָׂה בְּשִׁשָּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, לֹא לְהִדָּבֵק בִּדְרָכָיו, אִם אֵין הַצַּדִּיקִים עוֹמְדִים וּמְסַגְּלִין מִצְוות וּמַעֲשִׂים טוֹבִים לְפָנָיו, אֵין זֶה הֶבֶל שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי, זֶה אַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לג, כד): אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם. וְאֵין שֵׁנִי, שֶׁאֵין לוֹ בֵּן וזוג. גַּם בֵּן וָאָח אֵין לוֹ, בֵּן וָאָח לֹא הָיָה לוֹ בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד אֶל הַכִּבְשָׁן, וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית כב, ב): קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ, לֹא רָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן. בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ (בראשית יב, א): לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ, לֹא רָאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, מִמִּצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, לֹא לְהִדָּבֵק בִּדְרָכָיו, שֶׁכָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּמוֹתוֹ, גַּם זֶה הֶבֶל. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (שמות לב, כז): עִבְרוּ וָשׁוּבוּ מִשַּׁעַר לָשַׁעַר, וּכְתִיב (דברים לג, ט): הָאֹמֵר לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לֹא רְאִיתִיו וְאֶת אֶחָיו לֹא הִכִּיר וגו׳. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, בְּמְלָאכֶת הַמִּשְׁכָּן. גַּם עֵינוֹ לֹא תִשְׂבַּע עֹשֶׁר, אֶלּוּ הַקָּרְבָּנוֹת. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל, לֹא לְהִדָּבֵק בִּדְרָכָיו, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כְּמוֹתוֹ, גַּם זֶה הֶבֶל וְעִנְיַן רָע הוּא. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה יֵצֶר הָרָע. וְאֵין שֵׁנִי, שֶׁאֵין לוֹ בֵּן וזוג בַּעֲבֵרָה. גַּם בֵּן וָאָח אֵין לוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלֵךְ אָדָם לַעֲבֹר עֲבֵרָה אֵינוֹ רוֹאֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וּלְהִתְגַּנּוֹת בּוֹ. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים. גַּם עֵינוֹ לֹא תִשְׂבַּע עֹשֶׁר, אֶלּוּ מַעֲשָׂיו הָרָעִים. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל, שֶׁלֹּא לְהִדָּבֵק בִּדְרָכָיו. וּמִי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה כֵן, גַּם זֶה הֶבֶל. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ אֶחָד, זֶה גְּבִינִי בֶּן חַרְסוֹן. וְאֵין שֵׁנִי, שֶׁאֵין לוֹ בֵּן וזוג. גַּם בֵּן וָאָח אֵין לוֹ, שֶׁהָיָה יָחִיד לְאִמּוֹ. וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, מִמַּה שֶּׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו. גַּם עֵינוֹ לֹא תִשְׂבַּע עֹשֶׁר, שֶׁהָיָה סוּמָא אַחַת מֵעֵינָיו. וּלְמִי אֲנִי עָמֵל וּמְחַסֵּר אֶת נַפְשִׁי מִטּוֹבָה, אָמְרוּ בְּשָׁעָה שֶׁמֵּת אָבִיו אָמַר לְאִמּוֹ הַרְאִינִי כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִנִּיחַ לִי אַבָּא, אֲזָלַת וְחַמְיֵית לֵיהּ חַד כּוֹרָא דְּרִינָרֵי, וַהֲוַת קָיְימָא הִיא מִן דֵּין סִיטְרָא וְהוּא מִן דֵּין סִיטְרָא וְלָא חֲמוֹן דֵּין לְדֵין. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, יוֹם שֶׁמֵּת גְּבִינִי בֶּן חַרְסוֹן נוֹלַד בֶּלְשַׁאצַּר סֶנְטָרָא דְּכָבֶל.

ט טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵם יְגִיעִין בַּתּוֹרָה, מִן הָאֶחָד, שֶׁעוֹסֵק זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. כִּי אִם יִפֹּלוּ הָאֶחָד יָקִים אֶת חֲבֵרוֹ, שֶׁאִם שָׁכַח הַלָּכָה אֶחָד מֵהֶם, חֲבֵרוֹ מַחֲזִיר הַהֲלָכָה. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק, זֶה הֶרֶב שֶׁהוּא מַחֲזִיר לָהֶם טָעוּתָן. דָּבָר אַחֵר, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם שֶׁהֵם נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בִּפְרַקְמַטְיָא. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. כִּי אִם יִפֹּלוּ, שֶׁאִם יִפֹּל וְיִסְתַּכֵּן אֶחָד מֵהֶן, חֲבֵרוֹ מַעֲמִידוֹ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, כַּד אִינּוּן תְּלַת. רַבִּי מֵאִיר כַּד הֲוָה חָמֵי חַד נָפֵיק לְאִיסְטְרָטָא הֲוָה צָוַח לֵיהּ זִיל שְׁלָם עֲלָךְ מָרֵי מִיתָה. תְּרֵין, הֲוָה צָוַח לוֹן שְׁלָם לְכוֹן מָרֵי קָטָטָה. תְּלַת, צָוַח לוֹן שְׁלָם לְכוֹן מָרֵי שְׁלָמָא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בָּהּ תַּרְתֵּין, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר; טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזוֹ לְעַצְמָהּ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא פּוֹקֵדְן בְּבָנִים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בָּהּ חוֹרִי: טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, זֶה עַמְרָם וְיוֹכֶבֶד. אֲשֶׁר יֵשׁ לָהֶן שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם, זֶה מֹשֶׁה שֶׁנִּקְרָא טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, ב): וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא, כִּי טוֹבְיָה שְׁמוֹ, שֶׁנּוֹלַד מָהוּל. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה וְרַבָּנָן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֶה דָּוִד וּבַת שֶׁבַע. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה נָתָן הַנָּבִיא, שֶׁאָמַר לָהּ לְבַת שֶׁבַע (מלכים א א, יד): וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת דְּבָרָיִךְ, וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל דָּוִד הִסְכִּים עִמָּהֶם, וְאָמַר (מלכים א א, יד): וְהִרְכַּבְתֶּם אֶת שְׁלֹמֹה בְנִי עַל הַפִּרְדָּה אֲשֶׁר לִי וגו'. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר: טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, זֶה יְהוֹיָדָע וִיהוֹשֶׁבַע. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה סַנְהֶדְרִין שֶׁהִסְכִּימוּ עִמָּהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב כג, יא): וַיּוֹצִיאוּ אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ וַיִּתְּנוּ עָלָיו אֶת הַנֵּזֶר וגו'. וְרַבָּנָן אָמְרֵי: טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, זֶה מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה אַחַשְׁוֵרוֹשׁ שֶׁהִסְכִּים עִמָּהֶם וְנָזַר וְאָמַר (אסתר ח, ח): וְאַתֶּם כִּתְבוּ עַל הַיְּהוּדִים וגו'. רַבִּי לֵוִי בַּר חָמָא בְּשֵׁם רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, שֶׁתָּלוּ מָרְדְּכַי וְאֶסְתֵּר. מִן הָאֶחָד, שֶׁתָּלָה יוֹסֵף, שֶׁאֵלּוּ נַעֲשׂוּ נְסִים עַל יְדֵיהֶם לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְזֶה לֹא נַעֲשׂוּ נְסִים עַל יָדוֹ. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעְלָה מִכֻּלָּן, שֶׁהִפִּיל שׂוֹנְאָן, דִּכְתִיב (אסתר ז, י): וַיִּתְלוּ אֶת הָמָן עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לְמָרְדְּכָי וגו'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק טוֹבָה פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה עַל פִּי שְׁנַיִם מִפָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּיָחִיד, בִּשְׁנַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם וגו', מִפָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה בְּיָחִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ (ויקרא יא, א): וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם, לְבָנָיו, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, לֵאמֹר אֲלֵהֶם, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר, וְהֵם, לֵאמֹר לְכָל יִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, טוֹבִים הַשְּׁנַיִם, זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. מִן הָאֶחָד, זֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה וּבֵרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל לֹא שָׂרְתָה שְׁכִינָה עַל יָדוֹ, וּכְשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם וּבֵרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, מִיָּד שָׂרְתָה שְׁכִינָה עַל יְדֵיהֶם, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא ט, כג): וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם, בֵּרְכוּ אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאַחַר כָּךְ, וַיֵּרָא כְּבוֹד ה', שָׂרְתָה שְׁכִינָה עַל יְדֵיהֶם. אָמַר רַבִּי זְעֵירָא מִשְׁפָּחוֹת וּמִשְׁפָּחוֹת הֵם, מִשְׁפַּחַת סוֹפְרִים מַעֲמֶדֶת סוֹפְרִים, בְּנֵי תוֹרָה מַעֲמֶדֶת בְּנֵי תוֹרָה, עֲשִׁירִים מַעֲמֶדֶת עֲשִׁירִים. אֲתִיבוּן, וְהָא זַרְעִית זַרְעִיתָא פְּלוֹנִית דִּמְטַת וּפְסַקַת. אֲמַר לוֹן וּמִי כְתִיב, לֹא לְעוֹלָם יִנָּתֵק, לֹא בִּמְהֵרָה יִנָּתֵק כְּתִיב, אֵין אִתְקַשֵּׁי עֲלָנָא מִתְפְּסִיק מֵעוּתְרָא, הַיְינוּ דְּאָמַר בַּר קַפָּרָא אִם לֹא הוּא, בָּא בְּנוֹ, אִם לֹא בְּנוֹ, בָּא בֶּן בְּנוֹ.

יג טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל. טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יֵצֶר טוֹב, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ יֶלֶד, כִּי אֵין מִזְדַּוֵּג לָאָדָם אֶלָּא מִבֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּלְמַעְלָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ מִסְכֵּן, שֶׁאֵין הַכֹּל שׁוֹמְעִין לוֹ. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חָכָם, שֶׁהוּא מְלַמֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת לְדֶרֶךְ יְשָׁרָה. מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, זֶה יֵצֶר הָרָע, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ מֶלֶךְ, שֶׁהַכֹּל שׁוֹמְעִין לוֹ, וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ זָקֵן, שֶׁהוּא מִזְדַּוֵּג לוֹ מִיַּלְדוּתוֹ וְעַד זִקְנָתוֹ. וְלָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ כְּסִיל, שֶׁהוּא מְלַמֵּד לָאָדָם לְדֶרֶךְ רָעָה. אֲשֶׁר לֹא יָדַע לְהִזָּהֵר עוֹד, שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה צַעַר וְכַמָּה יִסּוּרִין בָּאִין עָלָיו וְהוּא אֵינוֹ נִזְהָר מֵהֶם.

יד כִּי מִבֵּית הָסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ, דְּהוּא מְכַשְׁכֵּשׁ לִבְרִיָּאתָה כְּמִן בֵּינֵי סְרִיאָתָה כְּמִן בֵּינֵי סְרִיאָתָה. כִּי גַּם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ, בְּמַלְכוּת יֵצֶר טוֹב נוֹלַד רְשׁוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרָע. דָּבָר אַחֵר, טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן, זֶה אַבְרָהָם. מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, זֶה נִמְרוֹד. מָה הוּא (בראשית יד, יז): אֶל עֵמֶק שָׁוֵה, שֶׁשָּׁם הַשָּׁווּ וְקָצְצוּ אֲרָזִים וְעָשׂוּ לוֹ בִּימָה גְּדוֹלָה וְהוֹשִׁיבוּהוּ עָלֶיהָ לְמַעְלָה, וְהָיוּ מְקַלְסִין לְפָנָיו וְאוֹמְרִים (בראשית כג, ו): שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ. כִּי גַּם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ, בְּמַלְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם נוֹלַד רְשׁוּתוֹ שֶׁל נִמְרוֹד. דָּבָר אַחֵר, טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן, זֶה יוֹסֵף. וְחָכָם, שֶׁבְּחָכְמָתוֹ הֶחֱיָה כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בָּרָעָב. מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, זֶה פּוֹטִיפַר, כַּמָּה נִסִּים רָאָה עַל יָדוֹ וְלֹא נִזְהָר. כִּי מִבֵּית הָסוּרִים יָצָא לִמְלֹךְ, מִבֵּית גִּירָרְתוֹ שֶׁל פַּרְעֹה יָצָא מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, מד): אֲנִי פַּרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים וגו'.

טו רָאִיתִי אֶת כָּל הַחַיִּים הַמְהַלְכִים תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, אֵלּוּ מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, מַה גָּרַם לָהֶם לִהְיוֹת חַיִּים, שֶׁמְּהַלְכִין תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, עִם הַיֶּלֶד הַשֵּׁנִי, זֶה יֵצֶר טוֹב.

טז אֵין קֵץ לְכָל הָעָם לְכֹל אֲשֶׁר הָיָה לִפְנֵיהֶם, אֵין קֵץ לְכָל הַדּוֹרוֹת שֶׁאִבֵּד יֵצֶר הָרָע. גַּם הָאַחֲרוֹנִים לֹא יִשְׂמְחוּ בוֹ, שֶׁנִּשְׁמָעִין לוֹ.

יז שְׁמוֹר רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, תָּנֵי לֹא יִכְנֹס אָדָם לְהַר הַבַּיִת בְּמָעוֹת צְרוּרוֹת בִּסְדִינוֹ, וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וּבְפוּנְדָתוֹ הַחֲגוּרָה לוֹ מִבַּחוּץ, הֵיאַךְ מָה דְאַתְּ אָמַר: שְׁמוֹר רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר (אסתר ד, ב): וַיָּבוֹא עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ כִּי אֵין לָבוֹא אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ וגו', וּמַה לִכְבוֹד מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם לֹא יֵעָשֶׂה כֵּן לִכְבוֹד מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי אַדָּא בְּרַבִּי שְׁמְעוֹן בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן לְעוֹלָם לֹא יַעֲמֹד אָדָם בְּמָקוֹם גְּבוֹהַּ וְיִתְפַּלֵּל אֶלָּא בְּמָקוֹם נָמוּךְ, מַאי טַעְמָא (תהלים קל, א): מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ ה'. רַבִּי אוֹמֵר לְעוֹלָם אַל יִתְפַּלֵּל אָדָם וְצָרִיךְ לִנְקֹבֵיו, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ד, יב): הָכוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי, כְּתִיב שְׁמוֹר רַגְלְךָ, רַבִּי קְרוּצְפֵי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שְׁמוֹר רַגְלְךָ מִן הַטִּפֵּין שֶׁבֵּין רַגְלֶיךָ. כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל בֵּית הָאֱלֹהִים, תְּהֵיֶה טָהוֹר, בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים בַּדַּקִּין, אֲבָל בַּגַּסִּין אִם יָכוֹל לִסְבֹּל יִסְבֹּל. אָמַר רַבִּי אַבָּא (משלי ה, יח): יְהִי מְקוֹרְךָ בָרוּךְ, בְּבֵית מְקוֹרָאֵךְ תְּהֵיֶה בָּרוּךְ, יְהֵיֶה מְקֹרָאֵךְ לַקֵּבָר בָּרוּךְ. שִׁמְעוֹן סִיכְנָא אִישׁ עֵצָה הָיָה חוֹפֵר בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת בִּירוּשָׁלַיִם, אָמַר לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אֲנִי גָּדוֹל כְּמוֹךָ. אָמַר לוֹ לָמָּה, אָמַר לוֹ שֶׁאֲנִי עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים כָּמוֹךָ. אָמַר, אִם אָדָם בָּא לְיָדְךָ לִדְּין אוֹ לִשְׁאֹלָה, אַתָּה אוֹמֵר לוֹ שְׁתֵּה מִן הַבּוֹר הַזֶּה שֶׁמֵּימָיו זַכִּין וְצוֹנְנִין, אוֹ אִם שְׁאֵלָה לְךָ אִשָּׁה עַל נִדּוּתָהּ, אַתָּה אוֹמֵר לָהּ טִבְלִי בַּבּוֹר הַזֶּה שֶׁמֵּימָיו מְטַהֲרִין, וְקָרֵא עָלָיו פָּסוּק זֶה: וְקָרוֹב לִשְׁמֹעַ מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע. הוּנָא בַּר

גְּנִיבָא אָמַר, חֲבִיבָה קְרִיַּת שְׁמַע בְּעוֹנָתָהּ מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁהַכְּסִיל זוֹבֵחַ, לָמָּה, כִּי אֵינָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע, הַכְּסִיל אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַפְרִישׁ בֵּין נֶדֶר לְנֶדֶר, מִנַּיִן מִיפְתָּח. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא אָמַר, חַלָּשׁ לְמַעְלָה וְגִבּוֹר לְמַטָּה, מִי נוֹצַחַ, הָעֶלְיוֹן. כָּל שֶׁכֵּן שֶׁהָעֶלְיוֹן חֵי הָעוֹלָמִים, שֶׁהוּא הַגִּבּוֹר לְמַעְלָן וְאַתָּה לְמַטָּן, וְקִדְמְךָ הַכָּתוּב, כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה עַל הָאָרֶץ וגו׳.

פרשה ה

ב כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַמַּבּוּל בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, בְּרֹב דְּבָרִים שֶׁהוֹצִיאוּ מִפִּיהֶם וְאָמְרוּ (איוב כא, טו): מַה שַׁדַּי כִּי נַעַבְדֶנּוּ וגו׳. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַפְּלָגָה בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁאָמְרוּ (בראשית יא, ד): וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם וגו׳. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַסְּדוֹמִיִּים בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁאָמְרוּ נְשַׁבֵּחַ תּוֹרַת הָרֶגֶל מִבֵּינוֹתֵינוּ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב לט, טו): וַתִּשְׁכַּח כִּי רֶגֶל תִּזּוֹרֶהָ וְחַיַּת הַשָּׂדֶה תְּדוּשֶׁהָ. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִיִּים בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדָם. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁאָמְרוּ (שמות ה, ב): מִי ה׳ אֲשֶׁר אֶשְׁמַע בְּקֹלוֹ וגו׳. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סִיסְרָא בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ד, ג): וְהוּא לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וגו׳. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל סַנְחֵרִיב בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ. וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים, שֶׁחֵרֵף וְגִדֵּף, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה לו, כ): מִי בְכָל אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצִּילוּ אֶת אַרְצָם וגו׳. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שֵׁבֶט יְהוּדָה וּבִנְיָמִין בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁבְּיָדָן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ה, יב): כִּחֲשׁוּ בַּה׳. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר עַל שֶׁאָמַר (דניאל ג, טו): וּמַן הוּא אֱלָהּ דִּי יְשֵׁיזְבִנְכוֹן מִן יָדַי. דָּבָר אַחֵר, כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן, כָּל חֲבָלִים וְיִסּוּרִין שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בֵּלְשַׁאצַּר בְּרֹב עִנְיָן רָע שֶׁבְּיָדוֹ, דִּכְתִיב (דניאל ה, ד): אִשְׁתִּיו חַמְרָא וְשַׁבַּחוּ לֵאלָהֵי דַהֲבָא וְכַסְפָּא וגו׳, וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא בְּפַרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מא, א): וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וגו׳, אָמַר פַּרְעֹה מִי מְתַקֵּים עַל מִי, אֲנִי עַל אֱלֹהַי אוֹ אֱלֹהַי עָלַי, לָא אֲנָא מְתַקֵּים עַל אֱלֹהַי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים. וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא בַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן, כָּל הַלַּיְלָה הָיָה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ רוֹאֶה הָמָן עַל גַּבָּיו עוֹמֵד וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וּמַעֲבִיר פּוּרְפְּרִין מֵעָלָיו, וְכִתְרוֹ מֵעַל רֹאשׁוֹ, וּמְבַקֵּשׁ לְהָרְגוֹ, וַהֲוָה מִתְעַר וַאֲמַר מָה חֶלְמָאָה דֵּין חֵיזָוָוא הוּא דֵין, עַד הֵיכָן עַד דַּאֲתָא צַפְרָא, אָמַר הַמֶּלֶךְ (אסתר ו, ד): מִי בֶחָצֵר, אָמְרוּ לוֹ: הִנֵּה הָמָן עֹמֵד בֶּחָצֵר, אָמַר הָא חֶלְמָא. כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן. וְהָמָן בָּא לַחָצֵר בֵּית הַמֶּלֶךְ הַחִיצוֹנָה לֵאמֹר לַמֶּלֶךְ לִתְלוֹת אֶת מָרְדְּכַי עַל הָעֵץ אֲשֶׁר הֵכִין לוֹ, וְלַחֲבֶרְיו כְּתִיב (תהלים ז, יד): וְלוֹ הֵכִין כְּלֵי מָוֶת חִצָּיו לְדֹלְקִים יִפְעָל, מַהוּ לְדֹלְקִים, אָמַר רַבִּי אִלּוּ רְשָׁעִים שֶׁמַּשְׁלִיכִין דֶּלֶק עֲלֵיהֶם. רַבִּי יַעֲקֹב דְּכְפַר חָנָן אָמַר אִלּוּ שֶׁהִצִּיתוּ אֶת הָאוּר בְּחַרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי אִלּוּ רוֹדְפֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דִּכְתִיב (איכה ד, יט): עַל הֶהָרִים דְּלָקֻנוּ. (אסתר ו, ו): וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ, הָרְשָׁעִים בִּרְשׁוּת לְבָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, מא): וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ. (מלכים א יב, כו): וַיֹּאמֶר יָרָבְעָם בְּלִבּוֹ. אֲבָל צַדִּיקִים לִבָּם בִּרְשׁוּתָם, דִּכְתִיב (שמואל א א, יג): וְחַנָּה הִיא מְדַבֶּרֶת עַל לִבָּהּ. (שמואל א כז, א): וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל לִבּוֹ. (דניאל א, ח): וַיָּשֶׂם דָּנִיֵּאל עַל לִבּוֹ. דּוֹמִין לְבוֹרְאָן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח, כא): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל לִבּוֹ. רַבִּי לֵוִי וְרַבָּנָן, רַבִּי לֵוִי אָמַר הֵן חוֹשְׁבִין רָעוֹת בְּלִבָּם וַאֲנִי טוֹבוֹת בְּלִבִּי. הֵן חוֹשְׁבִים רָעוֹת בְּלִבָּם, וַאֲנִי דָן אוֹתָם בְּלִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לז, טו): חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם. (אסתר ו, ו): וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ. מִיָּד הֵשִׁיב הָמָן וְאָמַר: יְבִיאוּ לְבוּשׁ מַלְכוּת, אָמַר לוֹ הַרְבֵּה לְבוּשִׁין יֵשׁ לְךָ, אֶלָּא לְבוּשׁ מַלְכוּת, אוֹתוֹ שֶׁלָּבַשְׁתָּ בְּיוֹם שֶׁמָּלַכְתָּ. וְסוּס אֲשֶׁר רָכַב עָלָיו הַמֶּלֶךְ, אָמַר לוֹ הַרְבֵּה סוּסִים יֵשׁ לְךָ, אֶלָּא אוֹתוֹ הַסּוּס שֶׁרָכַבְתָּ בְּיוֹם שֶׁמָּלַכְתָּ. וַאֲשֶׁר נִתַּן כֶּתֶר מַלְכוּת בְּרֹאשׁוֹ, כְּיָון שֶׁהִזְכִּיר לוֹ אֶת הַכֶּתֶר נִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו, אָמַר הָא מָטְיָא עָנְתֵיהּ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: כִּי בָּא הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב דְּבָרִים.

ד טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר. אָמַר רַבִּי מֵאִיר וְטוֹב מִשְּׁנֵיהֶם שֶׁאֵינוֹ נוֹדֵר כָּל עִקָּר אֶלָּא מֵבִיא כִּבְשָׁתוֹ לָעֲזָרָה וּמַקְרִיבָהּ וְשׁוֹחֲטָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כג): וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר, אָמַר רַבִּי הוּנָא מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּדַר וְלֹא שִׁלֵּם וּפָרַשׁ בַּיָּם הַגָּדוֹל וְטָבְעָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם וָמֵת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל כָּל מִי שֶׁהוּא נוֹדֵר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם גּוֹרֵם לְעַצְמוֹ שֶׁתָּמוּת אִשְׁתּוֹ, דִּכְתִיב (בראשית מח, ז): וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל וגו׳, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר יִצְחָק כָּל הַנּוֹדֵר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם גּוֹרֵם לְבוֹא לִידֵי אַרְבַּע עֲבֵרוֹת: עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וְלָשׁוֹן הָרָע. וְכֻלָּם לְמָדָם מֵיַעֲקֹב, עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, דִּכְתִיב (בראשית לה, ב): הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר. גִּלּוּי עֲרָיוֹת, דִּכְתִיב (בראשית לד, ה): כִּי טִמֵּא אֶת דִּינָה בִתּוֹ, שְׁפִיכוּת דָּמִים, דִּכְתִיב (בראשית לד, כה): וַיַּהֲרְגוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב וגו׳. וְלָשׁוֹן הָרָע, דִּכְתִיב (בראשית לא, א): וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן. אָמַר רַבִּי מָנָא, כָּל הַנּוֹדֵר וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם גּוֹרֵם מִיתָה לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כב): כִּי דָרֹשׁ יִדְרְשֶׁנּוּ ה׳ אֱלֹהֶיךָ מֵעִמָּךְ, וְאָמַר רַבִּי אַמִּי אֵין מִיתָה בְּלֹא חֵטְא וְאֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן. אֵין מִיתָה בְּלֹא חֵטְא, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יח, ד): הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת. וְאֵין יִסּוּרִין בְּלֹא עָוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, לג): וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם.

ה אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרָיָא בְּפוֹסְקֵי צְדָקָה בְּרַבִּים וְאֵינָם נוֹתְנִים. וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה הַחַזָּן, כִּי שְׁגָגָה הִיא, תָּהֵא אֲנָא בִּי. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ, עַל אוֹתוֹ הַקּוֹל שֶׁאָמַרְתָּ. וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, מְעוּט מִצְוֹות שֶׁבִּיד אוֹתוֹ הָאִישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיס בָּהֶן מְאֹרָה וּמְאַבְּדָן מִמֶּנּוּ. רַבִּי בִּנְיָמִין פָּתַר קְרָיָא בַּחֲנִיפֵי תוֹרָה, אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ, אַל תִּתֵּן רְשׁוּת לְפִיךָ לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ, לְהַחֲטִיא אֶת גּוּפְךָ בְּלִמּוּדֶךָ. וְאַל תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה הָרַב, כִּי שְׁגָגָה הִיא, עֲבֵיד גַּרְמֵיהּ קְרֵי וְלָא קָרֵי, תָּנֵי וְלָא תָנֵי. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ, עַל הַקּוֹל שֶׁאָמַרְתָּ, הֲדָא הֲלָכָה אָמַר לִי, הֲדֵין פֻּרְק אָמַר לִי. וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, אֲפִלּוּ מְעוּט הֲלָכוֹת שֶׁבִּיד אוֹתוֹ הָאִישׁ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיס בָּהֶן שִׂכְחָה וּמְאֹרָה וּמְאַבְּדָן מִמֶּנּוּ. וְרַבָּנָן פָּתְרִין קְרָיָא בְּנוֹדֵר. לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה חָכָם. כִּי שְׁגָגָה הִיא, אֲנָא לָא נָדְרִית. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים, שֶׁפָּתַחְתָּ בְּנֶדֶר. וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, אֲפִלּוּ מְעַט מִמּוֹן שֶׁבִּיד אוֹתוֹ אִישׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיס בּוֹ מְאֹרָה, וּמְאַבְּדוֹ מִמֶּנּוּ. רַב הוּנָא פָּתַר קְרָיָא בְּלָשׁוֹן הָרָע, אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ, לוֹמַר לָשׁוֹן הָרָע. לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה הַגּוּף. כִּי שְׁגָגָה הִיא, אֲנָא לָא אֲמָרִית לָשׁוֹן הָרָע. וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, אֵלּוּ גִידִין וַעֲצָמוֹת שֶׁבְּגוּף אוֹתוֹ הָאִישׁ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְנִיס בָּהֶן שַׂחֶפֶת וְקַדַּחַת וּמְאַבֵּד אוֹתָן מִמֶּנּוּ. רַבִּי מָנִי פָּתַר קְרָיָא בְּמֹרְדִים, אַל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ, זוֹ מְרִיָם. לַחֲטִיא אֶת בְּשָׂרֶךָ, שֶׁאָמְרָה לָשׁוֹן הָרָע בְּמֹשֶׁה, (במדבר יב, ב): הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה. לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ, טז): וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ. כִּי שְׁגָגָה הִיא, אֲשֶׁר נוֹאַלְנוּ וַאֲשֶׁר חָטָאנוּ. לָמָּה יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל קוֹלֶךָ, וַתְּדַבֵּר מִרְיָם, וְחִבֵּל אֶת מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ, מִרְיָם שֶׁאָמְרָה בְּפִיהָ וְלִקּוּ כָּל אֲבָרֶיהָ. תָּנָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִילָּא בְּסֶלַע מִשְׁתּוֹקָא בִּתְרִין, כְּאֶבֶן טָבָא. אָמַר רַבִּי סַמָּא דְּמִילְתָא מַשְׁתִּיקָא, כְּדִתְנִינַן תַּמָּן בְּאָבוֹת, שִׁמְעוֹן בְּנוֹ אוֹמֵר כָּל יָמַי גָּדַלְתִּי בֵּין הַחֲכָמִים וְלֹא מָצָאתִי לַגּוּף טוֹב מִשְׁתִּיקָה.

ו כִּי בְּרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה כִּי אֶת הָאֱלֹהִים יְרָא, אָמַר רַבִּי אִם רָאִיתָ חֲלוֹמוֹת קָשִׁין וְחֶזְיוֹנוֹת קָשִׁין וַהֲפוּכִין, אוֹ שֶׁאַתָּ מִתְיָרֵא מֵהֶן, קְפֹץ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים וְאַתָּה נִצָּל מֵהֶן, דְּאָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְיעֶזֶר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְבַטְּלִין גְּזֵרוֹת רָעוֹת, וְאֵלּוּ הֵן, תְּפִלָּה, צְדָקָה, תְּשׁוּבָה. וּשְׁלָשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברי הימים ב ז, יד): וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם וְיִתְפַּלְלוּ וִיבַקְשׁוּ פָנַי וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וְאֶסְלַח לְחַטָּאתָם וְאֶרְפָּא אֶת אַרְצָם. וְיִתְפַּלְלוּ זוֹ תְּפִלָּה. וִיבַקְשׁוּ פָנַי, זוֹ צְדָקָה, הֵאֵיךְ מָה דְאַתְּ אָמַר (תהלים יז, טו): אֲנִי בְצֶדֶק אֶחֱזֶה פָנֶיךָ. וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים, זוֹ תְּשׁוּבָה, וְאַחַר כֵּן וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וגו׳. רַבִּי מוֹנָא אָמַר אַף הַתַּעֲנִית, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כ, כ): יַעַנְךָ ה׳ בְּיוֹם צָרָה. רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר אַף שִׁנּוּי הַשֵּׁם וְשִׁנּוּי מַעֲשֶׂה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף שִׁנּוּי מָקוֹם, דִּכְתִיב (בראשית יב, א): לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ. שִׁנּוּי הַשֵּׁם מֵאַבְרָהָם אָבִינוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, ה): וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם, אַבְרָם אֵינוֹ מוֹלִיד אַבְרָהָם מוֹלִיד, שָׂרַי אֵינָהּ יוֹלֶדֶת שָׂרָה יוֹלֶדֶת. שִׁנּוּי מַעֲשֶׂה מִנִּינְוֵה, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ג, י): וַיַּרְא הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם. רַבָּה בַּר מַחְסְיָא וְחָמָא בַּר גּוּרְיָא אָמְרֵי תָּפָה תַּעֲנִית לַחֲלוֹם כְּאִשׁ לִנְעוֹרֶת, אָמַר רַב חִסְדָּא וּבוֹ בַּיּוֹם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת. וְכֵן אַתְּ מוֹצֵא בְּחִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, בְּשָׁעָה שֶׁחָלָה חִזְקִיָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִישַׁעְיָה, לֵךְ אֱמֹר לוֹ (ישעיה לח, א): צַו לְבֵיתֶךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה. אָמַר לוֹ חִזְקִיָּה לִישַׁעְיָה, יְשַׁעְיָה, בְּנֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה אוֹמֵר לוֹ מִן הַשָּׁמַיִם יְרַחֲמוּ עָלֶיךָ, וְהָרוֹפֵא הוֹלֵךְ אֶצְלוֹ וְאוֹמֵר לוֹ מִילְתָא פְּלוֹנִי אֱכֹל וּפְלוֹנִי לֹא תֹאכַל, הֲדֵין תִּשְׁתֶּה וְהָדֵין לָא תִשְׁתֶּה, וַאֲפִלּוּ שֶׁיִּרְאֶה אוֹתוֹ נָטוּי לָמוּת אֵינוֹ אוֹמֵר לוֹ צַו לְבֵיתֶךָ, שֶׁלֹּא יֵחָלֵשׁ דַּעְתּוֹ, וְאַתָּה אוֹמֵר לִי צַו לְבֵיתְךָ כִּי מֵת אַתָּה וְלֹא תִחְיֶה, אַף אֲנָא לָא לֵךְ אֲנָא סָפֵין וְלָא לְמֵילֵךְ אֲנָא שָׁמַע. וְאֵינִי תּוֹפֵשׂ אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר זְקֵנִי, כִּי בְּרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה וגו׳, מִיָּד (ישעיה לח, א): וַיַּסֵּב חִזְקִיָּה פָּנָיו אֶל הַקִּיר, לְאֵיזֶה קִיר נָשָׂא פָּנָיו, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר בַּקִּיר שֶׁל רָחָב נָשָׂא פָּנָיו, דִּכְתִיב (יהושע ב, טו): כִּי בֵיתָהּ בְּקִיר הַחוֹמָה, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רָחָב שִׁתֵּי נְפָשׁוֹת הִצִּילָה לְךָ, וְכַמָּה נְפָשׁוֹת הִצִּילָתְ לָהּ. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר אֲפִלּוּ הָיָה בְּמִשְׁפַּחְתָּהּ מְאַתַּיִם אֲנָשִׁים וְנִדְבְּקוּ בְּמָאתַיִם מִשְׁפָּחוֹת כֻּלָּם נִצּוֹלוּ בִּזְכוּתָהּ, וְאֶת כָּל מִשְׁפַּחְתָּהּ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא: וְאֶת כָּל מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ הוֹצִיאוּ. אֲבוֹתַי שֶׁכָּנְסוּ לְךָ כָּל הַגֶּרִים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר בְּקִירָהּ שֶׁל שׁוּנַמִּית נָשָׂא עֵינָיו, דִּכְתִיב (מלכים ב ד, י): נַעֲשֶׂה נָּא עֲלִיַּת קִיר, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם שׁוּנַמִּית זוֹ קִיר אַחַת עָשְׂתָה לֶאֱלִישָׁע, וְהֶחֱיִיתָהּ אֶת בְּנָהּ, אֲבוֹתַי שֶׁעָשׂוּ לְךָ כָּל הַשָּׁבָח הַזֶּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר בְּקִירוֹת לִבּוֹ נָשָׂא עֵינָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ד, יט): מֵעַי מֵעַי אוֹחִילָה קִירוֹת לִבִּי הֹמֶה, לִבּוֹ כְּתִיב. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם חָזַרְתִּי עַל מָאתַיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֲבָרִים שֶׁיְּצַרְתָּ בִּי וְלֹא מָצָאתִי שֶׁהִכְעַסְתִּיךָ בְּאֶחָד מֵהֶן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּתֶּן לִי נַפְשִׁי. וְרַבָּנָן אָמְרֵי בְּקִירוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נָשָׂא עֵינָיו, דִּכְתִיב (יחזקאל מג, ח): בְּתִתָּם סִפָּם אֶת סִפִּי וגו׳, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲבוֹתַי בְּנֵי אָדָם גְּדוֹלִים הָיוּ וְלֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְהִתְפַּלֵּל בְּכָל שָׁעָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, אֶלָּא הָיוּ עוֹמְדִים בְּתוֹךְ בָּתֵּיהֶם וּמִתְפַּלְלִין, וְהַקִּיר בֵּינָם וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ, וַאֲנִי אֵין קִיר כְּשֶׁאֲנִי מִתְפַּלֵּל בֵּיני וּבֵין הַמִּקְדָּשׁ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּתֶּן לִי נַפְשִׁי. מִיָּד (ישעיה לח, ד): וַיְהִי דְבַר ה׳ אֶל יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא מִשָּׁם, אָמַר יְשַׁעְיָהוּ לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בַּתְּחִלָּה אָמַרְתָּ לִי כֵּן וְעַכְשָׁיו אַתָּה אוֹמֵר לִי כֵּן, וְאֵיךְ אֵלֵךְ וְאוֹמַר כֵּן, אָמַר לוֹ עַנְוָתָן הוּא וּמְקַבֵּל מִפִּךְ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא עֲדַיִן לֹא יָצָא הַדִּבּוּר, דִּכְתִיב (מלכים ב כ, ד): וַיְהִי וגו׳ אֶל יְשַׁעְיָהוּ לֹא יָצָא, כְּשֶׁהָלַךְ יְשַׁעְיָהוּ אֶצְלוֹ, אָמַר לוֹ לֹא כָךְ אָמַרְתִּי לְךָ מִתְּחִלָּה, לֵךְ לְךָ אֲנָא סָפֵין וְלָא לְמֵילֵךְ אֲנָא שָׁמֵיע אֶלָּא מַה שֶּׁאָמַר לִי זְקֵנִי כִּי בְּרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וגו׳.

ז אִם עֹשֶׁק רָשׁ, אִם רָאִיתָ עוֹשֵׁק דַּלִּים וְרָשִׁים, וְצַדִּיק חֵי הָעוֹלָמִים מַשְׁפִּיעַ לוֹ שַׁלְוָה וְטוֹבָה, תִּרְאֶה בַּמְּדִינָה, תִּרְאֶה בוֹ דִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. כִּי גָּבֹהַּ, אֵלּוּ הַמַּלְאָכִים, וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא פָּתַר קְרָיָה בְּעֹשֶׁר, אִם רָאִיתָ עֹשֶׁר בַּקְּרָנָה שֶׁבְּרוֹמִי עוֹשֵׁק דַּלִּים וְגוֹזֵל רָשִׁים,

וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּיעַ לוֹ שַׁלְוָה, תִּרְאֶה בּוֹ מִדַּת הַדִּין. אַל תִּתְמַהּ עַל מַה שֶּׁאָמַר הַזָּקֵן וְנַעֲשָׂה חֶפְצוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כז, לט): הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ, כִּי גְּבַהַּ, אֵלּוּ הוּכְסִין וְאִיפַּרְכִין וְאִיסְטָרָטְלִיטִין. וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם, זֶה מֶלֶךְ חֵי הָעוֹלָמִים. אָמַר רַבִּי אַחָא מֵהִנֵּה שֶׁל בָּשָׂר וָדָם אַתְּ לָמֵד הִנֵּה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמָה הִנֵּה שֶׁל בָּשָׂר וָדָם נָתַן חַיִּים לְאָמָּה שְׁלֵמָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ח, ז): הִנֵּה בֵית הָמָן נָתַתִּי לְאֶסְתֵּר, לְכְשֶׁיָּבוֹא הִנֵּה שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (זכריה יד, א): הִנֵּה יוֹם בָּא לַה׳, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

ח וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתְּ רוֹאֶה אוֹתָן כְּאִלּוּ הֵם מְיֻתָּרִין בָּעוֹלָם הֵן הֵן בִּכְלַל הֲוָיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הֵן, כְּגוֹן שִׂיבָא לְמֶעֱבַד חַבְלָא, סוּגְיָא לְמִסְיְךְ גַּנַּיָּא, הֵן הֵן בִּכְלַל הֲוָיָתוֹ שֶׁל עוֹלָם הֵן. מֶלֶךְ לְשָׂדֶה נֶעֱבָד, אֲפִלּוּ מֶלֶךְ שׁוֹלֵט מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, לְשָׂדֶה נֶעֱבָד, שְׁאִיל וַאֲמַר עֲבֵדַת אַרְעָא לָא עֲבֵדַת אַרְעָא, לְפִיכָךְ אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף, וּמִי אֹהֵב בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא הוֹמֶה וּמְהַמֶּה אַחַר הַמָּמוֹן וְקַרְקַע אֵין לוֹ, מָה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי חָנִין אָמְרֵי, כְּתִיב (יחזקאל כז, כט): וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חֹבְלֵי הַיָּם אֶל הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ, וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁעַל הָאָרֶץ הֵם עוֹמְדִים, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁשִּׁקְּעָה סְפִינָתוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְיֵשׁ לוֹ קַרְקַע עַל הָאָרֶץ, הוּא מַעֲמִידוֹ, אֵין לוֹ קַרְקַע, אֵין הֶבֶל גָּדוֹל מִזֶּה.

רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא, דְּבָרִים שֶׁתּוֹרָאֶה הֵן מְיֻתָּרִין בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן תּוֹסָפוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּי, וְתוֹסָפוֹת שֶׁל רַבִּי נָתָן, הִלְכוֹת גֵּרִים וַעֲבָדִים, אַף הֵם נִתְּנוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וּכְגוֹן הִלְכוֹת צִיצִית, תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, בִּכְלַל הַתּוֹרָה הֵם, כְּדִכְתִיב (דברים ט, י): וַיִּתֵּן ה׳ אֵלַי אֶת שְׁנֵי לוּחֹת הָאֲבָנִים כְּתֻבִים בְּאֶצְבַּע אֱלֹהִים וַעֲלֵיהֶם כְּכָל הַדְּבָרִים. וּכְתִיב (דברים ח, א): כָּל הַמִּצְוָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ אֶתְכֶם וגו׳, כָּל, כָּל, כָּל. דְּבָרִים, הַדְּבָרִים. מִצְוָה, הַמִּצְוָה. מִקְרָא מִשְׁנָה הֲלָכָה תַּלְמוּד תּוֹסָפוֹת וְאַגָּדוֹת, וַאֲפִלּוּ מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לוֹמַר לִפְנֵי רַבּוֹ, כֻּלָּן נִתְּנוּ הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. מֶלֶךְ, זֶה בַּעַל תַּלְמוּד. לְשָׂדֶה נֶעֱבָד, זֶה בַּעַל מִשְׁנָה, שֶׁהוּא עוֹדֵר לְפָנָיו אֶת הַהֲלָכָה. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲבוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי אָמַר, לָמַד וְלֹא לִמֵּד אֵין הֶבֶל גָּדוֹל מִזֶּה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאַתְּ רוֹאֶה בָּעוֹלָם מְיֻתָּרִין, כְּגוֹן זְבוּבִים וּפַרְעוֹשִׁים וְיִתּוּשִׁין, אַף הֵם בִּכְלַל בְּרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, א): וַיְכֻלּוּ וגו׳.

מֶלֶךְ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְשָׂדֶה נֶעֱבָד, זֶה צִיּוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (מיכה ג, יב): צִיּוֹן שָׂדֶה תֵּחָרֵשׁ. לְפִיכָךְ אֹהֵב כֶּסֶף, אוֹהֵב מִצְווֹת, לֹא יִשְׂבַּע, מִן הַמִּצְווֹת, וְאִם אֵין לוֹ מִצְוָה קְבוּעָה לְדוֹרוֹת מָה הֲנָיָה לוֹ, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה כַּמָּה מִצְווֹת וּצְדָקוֹת עָשָׂה וְיֵשׁ לוֹ מִצְוָה קְבוּעָה לְדוֹרוֹת, דִּכְתִיב (דברים ד, מא): אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה שָׁלֹשׁ עָרִים.

דָּבָר אַחֵר, וְיִתְרוֹן אֶרֶץ וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנְּבִיאִים, מָה אַתֶּם סְבוּרִים שֶׁאִם אֵין אַתֶּם הוֹלְכִים בִּשְׁלִיחוּתִי אֵין לִי שָׁלִיחַ, תֵּדְעוּ וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הוּא, בַּכֹּל אֲנִי עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתִי, אָמַר רַבִּי אַחָא אֲפִלּוּ עַל יְדֵי נָחָשׁ, עַל יְדֵי עַקְרָב, וְעַל יְדֵי יַתּוּשׁ, וַאֲפִלּוּ עַל יְדֵי צְפַרְדֵּעַ. טִיטוּס הָרָשָׁע נִכְנַס לְבֵית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים וְחָרְבוּ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ וְגִדֵּר אֶת הַפָּרֹכֶת, וְתָפַשׂ שְׁתֵּי זוֹנוֹת בְּיָדוֹ וּבָעָלָן עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְיָצָא וְחָרְבוֹ מְלֵאָה דָם, מַאן דְּאָמַר מִדַּם הַקָּדָשִׁים, וּמַאן דְּאָמַר מִדַּם שָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים. הִתְחִיל מְחָרֵף וּמְגַדֵּף וְאוֹמֵר לָא דְמֵי הַהוּא דְּעָבִיד קְרָבָא עִם מַלְכָּא בְּמַדְבְּרָא וְנָצַח לֵיהּ, לְדָעָבִיד קְרָבָא עִם מַלְכָּא בְּגוֹ בֵּיתֵיהּ וְנָצַח לֵיהּ. מֶה עָשָׂה כִּנֵּס כָּל כְּלֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְגוֹ גַּרְגּוּתָנִי אַחַת וְרָרַד לַסְּפִינָה, כֵּיוָן שֶׁיָּרַד מְחָא נַחְשׁוֹלָא גּוֹ יַמָּא אָמַר דּוֹמֶה שֶׁאֵין כֹּחַ אֱלוֹהַּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ אֶלָּא בַּמַּיִם, דּוֹר אֱנוֹשׁ לֹא פָּרַע מֵהֶם אֶלָּא בַּמַּיִם, וְאַף אֲנִי כְּשֶׁהָיִיתִי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲמֹד בִּי וַעֲכָשָׁיו לְכָאן קְדָמוּנִי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אִי רָשָׁע בֶּן רָשָׁע חַיֶּיךָ בִּכְרִיָּה פְּחוּתָה מִכָּל מַה שֶּׁבָּרָאתִי בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית אֲנִי פּוֹרֵעַ מֵאוֹתוֹ רָשָׁע. מֵיָד גָּעַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַיָּם וְעָמַד מִזַּעְפּוֹ, יָצָא מִשָּׁם, כְּשֶׁהִגִּיעַ לְרוֹמִי יָצְאוּ כָּל בְּנֵי רוֹמִי וְקִלְקְסוּהוּ, נָקִיטָא בַּרְבָּרַיָּא. מֵיָד הִסִּיקוּ לוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ וְרָחַץ, כְּשֶׁיָּצָא מָזְגוּ לוֹ כּוֹס פְּיֶילֵי פּוֹטִירִין שֶׁל יַיִן, זִמֵּן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַתּוּשׁ לְתוֹךְ הַכּוֹס וְנִכְנַס לְתוֹךְ חָטְמוֹ וְהִגִּיעַ לְמֹחוֹ וְהִתְחִיל מְנַקֵּר בְּמֹחוֹ וְאוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁגָּדַל וְהָיָה כְּמִין גּוֹזָל בֶּן יוֹנָה וּבוֹ מִשְׁקַל שְׁנֵי לִיטְרִין. אָמַר קְרָאוּ לוֹ לָרוֹפְאִים וּפָצְעוּ מֹחוֹ שֶׁל אוֹתוֹ הָאִישׁ לֵידַע בַּמֶּה פָּרַע מִמֶּנּוּ אֱלוֹהַּ שֶׁל אֻמָּה זוֹ. קָרְאוּ לָרוֹפְאִים וּפָצְעוּ אֶת מֹחוֹ וּמָצְאוּ כְּמִין גּוֹזָל בֶּן יוֹנָה וּבוֹ מִשְׁקַל שְׁנֵי לִיטְרִין. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן רַבִּי יוֹסֵי אֲנִי הָיִיתִי שָׁם בְּרוֹמִי וְנָתְנוּ הַגּוֹזָל הַהוּא מִצַּד אֶחָד וּשְׁנֵי הַלִּיטְרִין מִצַּד אֶחָד וַהֲוָה תָּקֵיל חַד לֶקֱבֵל חַד, נָתְנוּ אוֹתוֹ בְּקֵעָרָה כָּל דַּהֲוָה דֵּין שָׁנֵי הֲוָה דֵּין שָׁאנֵי, פָּרַח יַתּוּשָׁא פְּרַחָה נַפְשֵׁיהּ דְּטִיטוּס לַאֲבִדּוֹן לְדָרָאוֹן עוֹלָם, הֲוֵי וְיִתְרוֹן אֶרֶץ.

וְרַבִּי תַּנְחוּמָא וְרַבִּי מְנַחֶמָא הֲווֹ מְתַנְּיִן בַּהֲדֵין עוֹבָדָיָא. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד גַּבְרָא דַּהֲוָה קָאֵים גַּבֵּי נַהֲרָא, חֲמָא חַד אוּרְדָּעָא טָעוּנָה חַד עַקְרָב וּמְגִיזָא יָתֵיהּ נַהֲרָא, אָמַר וַדַּאי זוֹ מוּכָנָת לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתֵיהּ, אַגִּיזְתֵּיהּ וַעֲבָדַת שְׁלִיחוּתֵיהּ וַחֲזָרַת יָתֵהּ לְאַתְרֵהּ, וְנִשְׁמַע קוֹל יְלָלָא בָּעִיר, פְּלוֹנִי נְשָׁכוֹ עַקְרָב וָמֵת. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי חָנִין דְּצִיפּוֹרִין עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד גְּבַר דַּהֲוָה חָצֵיד בְּבִקְעַת בֵּית טוֹפַת וַחֲמָא עִיסְבָּא עֲבַד כְּלִילָא לְרֵישֵׁיהּ, אֲתָא חַד חִיוְיָא וּמְחָא יָתֵיהּ וּקְטָלֵיהּ, אֲתָא חַד גְּבַר וְקָם לֵיהּ, סְקַר בְּחִיוְיָא, אֲמַר תָּמַהּ אֲנָא עַל מַאן דְּקָטַל הֲדֵין חִיוְיָא, אֲמַר הַהוּא גְּבַר אֲנָא קְטָלְתֵּיהּ, חֲמָא הַהוּא עִיסְבָּא בְּרֵישֵׁיהּ, אֲמַר לֵיהּ יָכוֹל אַתְּ לְמִינְסַב הֲדֵין כְּלִילָא דְּעִיסְבָּא מִן רֵישָׁךְ, אֲמַר אִין. אֲמַר לֵיהּ יָכֵיל אַתְּ קָרֵיב הֲדֵין חִיוְיָא בְּהֲדֵין חוּטְרָא, אֲמַר לֵיהּ אִין, כֵּיוָן דְּקָרֵב לְהַהוּא חִיוְיָא מִיָּד נָשְׁרִין אֵיבָרֵיהּ. רַבִּי יַנַּאי הֲוָה יָתֵיב מַתְנֵי עַל פְּיָילֵי קַרְתָּא, וְרָאָה נָחָשׁ אֶחָד מְרַתִּיעַ וּבָא, וַהֲוָה מְרַדֵּיף לֵיהּ מִן הָכָא וַהֲוָה חָזַר לֵיהּ מִן הָכָא מִן דֵּין סִיטְרָא, אָמַר זֶה יַדַּאי מוּכָן לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ, מִיָּד נָפַל קוֹל הֲבָרָה בָּעִיר פְּלוֹנִי נָשׁוּךְ בַּנָּחָשׁ וָמֵת. רַבִּי אֶלְעָזָר הֲוָה יָתֵיב עַל בֵּית הַכִּסֵּא, אֲתָא חַד רוֹמָא וַאֲקִימֵיהּ וְיָתֵיב לֵיהּ, אָמַר לֵיהּ הֲדֵין לָא אָתֵי עַל מַגָּן, מִיָּד בָּא נָחָשׁ וּנְשָׁכוֹ וָמֵת, וְקָרָא עָלָיו הַפָּסוּק הַזֶּה (ישעיה מג, ד): וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ. וְאֶתֵּן אֲדוֹם תַּחְתֶּיךָ. רַבִּי

יִצְחָק בֶּן רַבִּי אֶלְעָזָר הֲוָה מְטַיֵּיל עַל שׁוּפְתָא דְּיַמָּא דְּקֵיסָרִין, רָאָה קוֹלִית אַחַת מִתְגַּלְגֶּלֶת וּבָאָה, וַהֲוָה מַצְנֵע לַהּ וְהִיא מִתְגַּלְגֶּלֶת, מַצְנֵע לַהּ וְהִיא מִתְגַּלְגֶּלֶת, אָמַר זוֹ מוֹכֶנֶת לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָהּ. לְבָתַר יוֹמִין עָבַר חַד בַּלְדָּר מִן מַלְכוּתָא, אִיתְגַּלְגְּלַת בֵּינֵי רִיגְלוֹהִי וְנִכְשַׁל וְנָפַל וָמֵת, אֲזָלוּן וּפַשְׁפְּשׁוּנֵיהּ בְּשַׁקֵּיהּ וְאַשְׁכְּחוּן יָתֵיהּ טָעוּן כְּתָבִין בִּישִׁין עַל יְהוּדָאֵי דְּקֵיסָרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא הֲוָה עוֹסֵק, וַהֲוָה לֵיהּ חַד פַּרְדֵּס וַהֲוָה בֵּיהּ חַד סָדְיָן אֲזַל חַד דּוּכִיפַת וְתַקְנֵיהּ, קָם רַבִּי שִׁמְעוֹן וְסָתְרֵיהּ, מָה עֲבַד אַיְיתִי לֵיהּ וַעֲבַד בְּאַפֵּיהּ חַד לוּחַ וְיַהַב חַד מַסְמָרָא וְתַקְנֵיהּ, מָה עֲבַד דּוּכִיפַת אֲזַל וְאַיְיתִי חַד עִישְׂבָּא וְיַהַב עַל הַהוּא מַסְמָרָא וְסָתְרֵיהּ. מָה עֲבַד רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר טַב לִי אֲנָא גְּנַז הָדֵין דְּלָא יֵלְכוּן גַּנָּבַיָּא וְיַעַבְדוּן כְּדֵין וְיַחְרְבוּן בְּרְיָיתָא. חֲמַרְתֵּיהּ דְּרַבִּי יַנַּאי אֲכָלַת עִישְׂבָּא וְאִיסְתַּמְיַית, אֲכָלָה עִישְׂבָּא חוֹרָן וְאִיתְפַּתְחַת. עוֹבָדָא הֲוָה בְּתִרִין גּוּבְרִין דַּהֲווֹן עָלְלִין בִּשְׁבִילָא דְּטֶבֶרְיָא חַד סָמֵי וְחַד פְּתִיחַ, פְּתִיחַ גְּדַשׁ לְסַמְיָא, יָתְבוּן לְמִקְרְטָא בְּאוֹרְחָא, וַאֲרַעַת שַׁעְתָּא וַאֲכָלוּן מִן עִישְׂבָּא, דִּין דַּהֲוָה סַמְיָא אִיתְפַּתַּח וְדִין דַּהֲוָה פְּתִיחַ אִיסְתַּמֵי, לָא עָלוֹן מִן תַּמָּן עַד דִּגְדַשׁ סַמְיָא לְפְתִיחָא. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד גְּבַר דְּסָלַק מִן בָּבֶל יָתֵיב לְמִקְרְטָא עַל אוֹרְחָא וַחֲמָא תְּרֵין צִיפּוֹרִין מִתְנַצְּיָין הָדָא עִם הָדָא, קָטְלָא הָדָא לַחֲבְרְתָּהּ, אֲזַלַת חוֹרִיתָא וְאַיְיתָא עִישְׂבָּא וְיָהֲבָא עַל מֵיתָא וְאַחְיָיא, אָמַר טַב לִי נְסֵב הָדָא עִישְׂבָּא מְחַיֵּי בָּהּ מֵיתָא דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, מֵיפְרָא וּסְלַק חֲמָא חַד תַּעַל מָיֵית וּמְקַלֵּק בְּאוֹרְחָא, אָמַר טַב לִי מְנַסְּיָא בְּהָדֵין תַּעַל, וְיַהַב עֲלוֹי וְאַחְיֵיהּ. הֲוָה מְהַלֵּךְ עַד שֶׁהִגִּיעַ לְסוּלָּמָא שֶׁל צוֹר, כֵּינָן שֶׁהִגִּיעַ לְסוּלָּמָא שֶׁל צוֹר חֲמָא חַד אַרְיֵה קָטִיל רְמֵי בְּאוֹרְחָא, אָמַר טַב לִי מִינַּסֵּי בְּהָדֵין, יַהַב עֲלוֹי וְאַחְיֵיהּ, וְקָם עֲלוֹי וְאַכְלֵיהּ. הָדָא דִּבְרַיְיתָא אָמְרִין טַב לְבִישׁ לָא תַּעֲבִיד וּבִישְׁתָּא לָא יִמְטֵי לָךְ, וְטַב לְבִישׁ אִין עֲבַדְתְּ, בִּישָׁא עֲבַדְתְּ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אֲפִלּוּ בְּמַיִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וּמַעֲשֶׂה בְּמֶכֶּה שְׁחִין שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא וַאֲרַעַת שַׁעְתָּא וּטְפַת בְּאָרָהּ שֶׁל מִרְיָם וְאַסְחֵי וְאִיתְסִי. וְהֵיכָן הִיא בְּאָרָהּ שֶׁל מִרְיָם, אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא כְּתִיב (במדבר כא, כ): וְנִשְׂקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן, שֶׁכָּל מִי שֶׁעוֹלֶה עַל הַר יְשִׁימוֹן רוֹאֶה כְּמִין כְּבָרָה קְטַנָּה בְּיַמָּהּ שֶׁל טְבֶרְיָא וְזוֹ הִיא בְּאֵרָהּ שֶׁל מִרְיָם. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר שִׁיעֲרוּ אוֹתָהּ רַבָּנָן וְהִיא מְכֻוֶּנֶת כָּל קֶבֶל תַּרְעָא מְצִיעָאָה דִּכְנִשְׁתָּא עַתִּיקְתָּא דִּסְרוֹנְגְיָא. אָמַר רַבִּי הוּנָא בַּר פָּפָּא בְּאִסּוּר הַבָּמָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מַקְרִיבִין בַּמִּדְבָּר עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן. תָּנֵינָן עַד שֶׁלֹּא הוּקַם הַמִּשְׁכָּן הָיוּ הַבָּמוֹת מֻתָּרוֹת וַעֲבוֹדָה בַּבְּכוֹרוֹת, וּמִשֶּׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן נֶאֱסְרוּ הַבָּמוֹת וַעֲבוֹדָה בַּכֹּהֲנִים, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹהֲגִין בְּאִסּוּר בָּמָה בַּמִּדְבָּר, וְהָיוּ פָּרָעָנִיּוֹת מְכַלּוֹת אוֹתָם, וְהָיוּ אֻמּוֹת הָעוֹלָם אוֹמְרִין עוֹבְדִין לְשָׁמוֹ וְהוּא הוֹרָגָן בַּמִּדְבָּר, לְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה (ויקרא יז, ג): אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב וגו׳ וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וגו׳.

י בְּרֵבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ, רַבִּי חֲנַנְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן שְׁאָלוּן לִמְנַחֵם טַלְמַיָּא וְרַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר שְׁאַל לוֹן מְנַחֵם טַלְמַיָּא, מַהוּ דֵין (דברים ח, ג): וַיְעַנְּךָ וַיַּרְעִבֶךָ, וְכִי מַאֲכַל רָעָבוֹן נָתַן לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמָּן לְיִשְׂרָאֵל. מָה עָשָׂה הֵבִיא לְפָנָיו שְׁנֵי קִשּׁוּאִין אַחַת שְׁלֵמָה וְאַחַת שְׁבוּרָה, אָמַר הָדָא שְׁלֵימְתָא הִיא בְּכַמָּה, אָמַר לֵיהּ בִּתְרֵין מָנֶה, וַהֲדָא תְּבִירָא בְּכַמָּה, אָמַר לֵיהּ בְּחַד מָנֶה, אָמַר לוֹן לֵית טוֹפָא דַּהֲדָא דִּהְיָא מִתְעַבֵּיד בַּהֲדָא. אָמַר לָהֶם לֹא דוֹמָה, כְּשֵׁם שֶׁהוּא מִתְהַנֶּה מִן הַשַּׁעַם כָּךְ הוּא נֶהֱנֶה מִן הָרְאִיָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר זִמְרָא שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים נֶאֱמְרוּ בְּגִנּוּאֵי הַתְּאֵנָה, טוֹב לְמַאֲכָל, וְיָפָה לָעֵינַיִם, וּמוֹסִיף חָכְמָה. וּשְׁלָשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד (בראשית ג, ו): וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל, מִכָּאן שֶׁהוּא טוֹב לְמַאֲכָל. וְכִי תַּאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם, מִכָּאן שֶׁהוּא יָפֶה לָעֵינַיִם. וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל, מִכָּאן שֶׁהוּא מוֹסִיף חָכְמָה. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים פט, א): מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי. וְכֵן יִצְחָק אוֹמֵר (בראשית כז, ד): וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים, אָמַר לוֹ בַּתְּחִלָּה הָיִיתִי נֶהֱנֶה מִן הָרְאִיָּה, וְעַכְשָׁו אֵינִי נֶהֱנֶה אֶלָּא מִן הַטַּעַם. וְכֵן שְׁלֹמֹה אוֹמֵר: בִּרְכוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ, לָא דְמֵי הַהוּא דְּחָמֵי סַלְגִּיתֵיהּ פַּנְיָא וּכְפַן, לְהַהוּא דְּחָמֵי סַלְגִּיתֵיהּ מַלְיָא וּשְׂבַע. חַד כּוּתִי שָׁאַל לְרַבִּי מֵאִיר אָמַר לֵיהּ חַיִּין מֵתַיָּא, אָמַר לֵיהּ אִין. אָמַר לֵיהּ בַּחֲשַׁאי אוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, אָמַר לֵיהּ בְּפַרְהֶסְיָא. אָמַר לֵיהּ מְאַן אַתְּ מֶחֱמֵי לִי, אָמַר לֵיהּ לֹא מִמִּקְרָא וְלֹא מִמִּשְׁנָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ אֲנִי מֵשִׁיבְךָ, אָמַר לוֹ נֶאֱמָן אֶחָד בְּעִירֵנוּ וְהַכֹּל מַפְקִידִין אֶצְלוֹ בַּחֲשַׁאי, וְהוּא מַחֲזִיר לָהֶם בְּפַרְהֶסְיָא, בָּא אֶחָד וְהִפְקִיד אֶצְלוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, הֵיאַךְ יַחְזִיר לוֹ אוֹ בַּחֲשַׁאי אוֹ בְּפַרְהֶסְיָא, לֹא בְּפַרְהֶסְיָא, אָמַר לֵיהּ אִין, אָמַר לוֹ וְלֹא יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה שֶּׁפִּיךָ מְדַבֵּר, הַבְּרִיּוֹת מַפְקִידִין אֵצֶל נְשׁוֹתֵיהֶן טִפָּה שֶׁל לַבְנוּת, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַחֲזִיר לָהֶם אוֹתָהּ טִפָּה בְּרִיָּה נָאָה שְׁלֵמָה בְּפַרְהֶסְיָא, הַמֵּת שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּפַרְהֶסְיָא לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁיָּבוֹא בְּפַרְהֶסְיָא, אֶלָּא כְּשֵׁם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת כָּךְ הוּא בָּא בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת. רַבִּי יוֹנָתָן בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן דְּבֵית גּוּבְרִין אָמַר, כְּתִיב (משלי ל, טז): שְׁאוֹל וְעֹצֶר רָחַם, וְכִי מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, אֶלָּא מָה עֹצֶר רַחַם בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת, אַף שְׁאוֹל בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת. אָמַר אִיזוּן אַתְּיָין שְׁלִיחִין אוֹ לְבוּשִׁין, אָמַר לֵיהּ לְבוּשִׁין. אָמַר לֵיהּ מְאַן אַתְּ מֶחֱמֵי לִי, אָמַר לֵיהּ לֹא מִמִּקְרָא וְלֹא מִמִּשְׁנָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ אֶרֶץ אֲנִי מֵשִׁיבְךָ, אָמַר לֵיהּ זְרָעִית מְיָמֶיךָ אֲפוּנִין, אָמַר לֵיהּ אִין, אָמַר לֵיהּ הֵיאַךְ זְרָעְתִּין שְׁלִיחִין אוֹ לְבוּשִׁין, אָמַר לֵיהּ שְׁלִיחִין. אָמַר לֵיהּ הֵיאַךְ אִינּוּן אַתְּיָין לְבוּשִׁין אוֹ שְׁלִיחִין, אָמַר לֵיהּ לְבוּשִׁין. אָמַר לֵיהּ וְלָא שָׁמְעִין אוּדְנָךְ מַה פּוּמָךְ מְמַלֵּל, וּמָה אִם אֲפוּנִין כַּד זָרַע לְהוֹן שְׁלִיחִין עָלוֹן לְהוֹן לְבוּשִׁין, הַמֵּת שֶׁהוּא הוֹלֵךְ בִּלְבוּשׁ לֹא כָל שֶׁכֵּן שֶׁיָּבוֹא בִּלְבוּשׁ. רַבִּי אִיבּוּ וְתָנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי נָתָן כְּתִיב (איוב לח, יד): תִּתְהַפֵּךְ כְּחֹמֶר חוֹתָם וְיִתְיַצְּבוּ כְּמוֹ לְבוּשׁ, כְּסוּת הַיּוֹרֶדֶת עִם אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה לַשְּׁאוֹל, הִיא בָּאָה עִמּוֹ לָעֲתִיד לָבוֹא. אָמַר לֵיהּ הוֹאִיל וְאִינּוּן אַתְּיָין חַיִּין וּלְבוּשִׁין מַאן מְסַפֵּק לוֹן מְזוֹנִין, אָמַר לֵיהּ אָזַלְתָּא לְחַמַּת גְּרַר מְיָמֶיךָ, אָמַר לֵיהּ אִין, אָמַר לֵיהּ בְּעָנְתָּהּ וּדְלָא בְּעָנְתָּהּ, אָמַר לֵיהּ בְּעָנְתָּהּ וּדְלָא בְּעָנְתָּהּ. אָמַר לֵיהּ וְאֵיךְ הָיוּ מְזוֹנִין תַּמָּן שְׁכִיחִין, אָמַר לֵיהּ שְׁכִיחִין. בְּעָנְתָּהּ אוֹ דְּלָא בְּעָנְתָּהּ, אָמַר לֵיהּ בְּעָנְתָּהּ וּדְלָא בְּעָנְתָּהּ דִּבְגִין אֲכָלוּסִין מַיְיתִין לְזַבֵּן וְלִזְבּוֹן. אָמַר לֵיהּ כָּךְ מָאן דְּמַיְיתִי אֲכָלוּסְיָא מַיְיתִי מְזוֹנֵיהוֹן, דִּכְתִיב בִּשְׁלֹמֹה: בִּרְבוֹת

הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ, כְּשֶׁיִּרְבּוּ אוֹכְלֵי הַטּוֹבָה תִּרְבֶּה הַטּוֹבָה. אָמַר לֵיהּ הוֹאִיל וְאִינּוּן אַתְיָין חַיִּין וּלְבוּשִׁין וּמִתְפָּרְנְסִין, לָמָּה אַתּוּן בַּכְיָין עֲלֵיהוֹן. אָמַר לֵיהּ תִּפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, אִית בַּר נָשׁ דְּמוֹבִיד מַחֲמַדְתֵּיהּ וְלָא בָּכֵי, אֶלָּא כְּשֶׁם שֶׁבָּא בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת כָּךְ הוּא יוֹצֵא בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת.

תָּנֵי בְּזְמַן שֶׁהַוַּלַד נוֹצָר בְּמֵעֵי אִמּוֹ, שְׁלֹשָׁה הֵם שֶׁתָּפִין בּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָבִיו וְאִמּוֹ, אָבִיו מַזְרִיעַ בּוֹ לְבָן שֶׁמִּמֶּנּוּ הַבָּנִים, וְהַמֹּחַ, וְהַצִּפָּרְנַיִם, וְלֹבָן שֶׁבָּעַיִן, וְהָעֲצָמוֹת, וְהַגִּידִין. אִמּוֹ מַזְרַעַת אֹדֶם שֶׁמִּמֶּנּוּ הַדָּמִים, וְהָעוֹר, וְהַבָּשָׂר, וְשֵׂעָר וְשָׁחוֹר שֶׁבָּעֵינַיִם. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִתְבָּרַךְ שְׁמוֹ וְיִתְרוֹמֵם זִכְרוֹ, נוֹתֵן בּוֹ עֲשָׂרָה דְּבָרִים, וְאֵלּוּ הֵן: רוּחַ, וּנְשָׁמָה, וְקֶלְסְתֵּר, פָּנִים, וּמַרְאִית עֵינַיִם, וּשְׁמִיעַת אָזְנַיִם, וְדִבּוּר שְׂפָתַיִם, וּנְשִׂיאוּת יָדַיִם, וְהִלּוּךְ רַגְלַיִם, וְחָכְמָה, וּבִינָה, וְעֵצָה, וְדַעַת, וּגְבוּרָה. וּכְשֶׁבָּא שָׁעַת פְּטִירָתוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹטֵל חֶלְקוֹ וּמַנִּיחַ חֵלֶק אָבִיו וְאִמּוֹ לִפְנֵיהֶם, וְאָבִיו וְאִמּוֹ בּוֹכִין. אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַה לָּכֶם בּוֹכִין כְּלוּם נָטַלְתִּי מִשֶּׁלָּכֶם, לֹא נָטַלְתִּי אֶלָּא שֶׁלִּי. אוֹמְרִים לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כָּל זְמַן שֶׁהָיָה חֶלְקָךְ מְעֹרָב בְּחֶלְקֵנוּ שָׁמוּר מִן רִמָּה וְתוֹלֵעָה, וְעַכְשָׁיו שֶׁנְּטַלְתָּ חֶלְקָךְ מִתּוֹךְ חֶלְקֵנוּ, הֲרֵי חֶלְקֵנוּ מֻשְׁלָךְ וְנָתוּן לְרִמָּה וְתוֹלֵעָה. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא הָיָה מוֹשְׁלוֹ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וּמְסָרוֹ לְאָרִיס, אָמַר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו לְכוּ בִּצְרוּ אֶת כַּרְמִי וּטְלוּ אֶת חֶלְקֵי וְהַנִּיחוּ חֵלֶק הָאָרִיס בְּמְקוֹמוֹ, מִיָּד הָלְכוּ וְעָשׂוּ כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ, וְהִתְחִיל אוֹתוֹ הָאָרִיס צוֹוֵחַ וּבוֹכֶה, אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ כְּלוּם מִשֶּׁלְךָ נָטַלְתִּי וְלֹא שֶׁלִּי נָטַלְתִּי, אָמַר לֵיהּ אֲדוֹנִי הַמֶּלֶךְ כָּל זְמַן שֶׁהָיָה חֶלְקְךָ עִם חֶלְקֵי הָיָה חֶלְקֵי שָׁמוּר מִבִּזָּה וּגְנֵבָה, וַעַכְשָׁיו שֶׁנְּטַלְתָּ חֶלְקְךָ הֲרֵי חֶלְקֵי מֻשְׁלָךְ לְבִזָּה וּגְנֵבָה. הַמֶּלֶךְ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הָאָרִיס, זֶה אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁל אָדָם, כָּל זְמַן שֶׁהַנְּשָׁמָה בָּאָדָם שָׁמוּר הוּא, כֵּינָן שֶׁמֵּת הֲרֵי הוּא לִרְמָּה וּלְתוֹלֵעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כה, ו): אַף כִּי אֱנוֹשׁ רִמָּה אֵלוּ הַכִּנִּים שֶׁבְּחַיָּיו, וּבֶן אָדָם תּוֹלָעָה אֵלּוּ תּוֹלָעִים שֶׁמַּרְחִישִׁין תַּחְתָּיו בְּמוֹתוֹ. שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר אַפִלּוּ בֶּן יוֹמוֹ חַי אֵינוֹ צָרִיךְ שְׁמוּר לֹא מִן הַחֲלָדָה וְלֹא מִן הָעַכְבָּרִים וְלֹא מִן הַנְּחָשִׁים, הַכֶּלֶב, רוֹאֶה וּבוֹרֵחַ, הַנָּחָשׁ, רוֹאֶה וּבוֹרֵחַ, אֲבָל כְּשֶׁמֵּת אַפִלּוּ כְּעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן צָרִיךְ שְׁמוּר מִן הַחֲלָדָה וּמִן הָעַכְבָּרִים וּמִן הַנְּחָשִׁים, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁאָדָם חַי אֵימָתוֹ מֻטֶּלֶת עַל כָּל הַבְּרִיּוֹת וְהָרְמָשִׂים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ב): וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וגו', כֵּינָן שֶׁמֵּת אָדָם נִטְלָה אֵימָתוֹ וְצָרִיךְ שְׁמוּר. וְתִינוֹק בֶּן יוֹמוֹ חַי מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מֵת אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, וּמִדְּקָאָמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ט, ד): כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת, כִּדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב מַאי דִּכְתִיב (תהלים לט, ה): הוֹדִיעֵנִי ה' קִצִּי וּמִדַּת יָמַי מַה הִיא וגו', אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הוֹדִיעֵנִי אֶת קִצִּי, אָמַר לוֹ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין קִצּוֹ שֶׁל בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת יָמַי מַה הִיא, אָמַר לוֹ גְּזֵרָה הִיא מִלְּפָנַי שֶׁאֵין מוֹדִיעִין מִדַּת יָמָיו שֶׁל בָּשָׂר וָדָם. וְאִדְּעָה מֶה חָדֵל אָנִי, אָמַר לוֹ בְּשַׁבָּת. אָמַר לוֹ אָמוּת בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, אָמַר לוֹ כְּבָר הִגִּיעָה מַלְכוּת שְׁלֹמֹה בְּנָךְ וְאֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֲפִלּוּ כְּמִלְא נִימָא. אָמַר לוֹ אָמוּת בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אָמַר לוֹ (תהלים פד, יא): כִּי טוֹב יוֹם בַּחֲצֵרֶיךָ מֵאָלָף, טוֹב לִי יוֹם אֶחָד שֶׁאַתָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה לְפָנַי מֵאֶלֶף עוֹלוֹת שֶׁעָתִיד שְׁלֹמֹה בְּנָךְ לְהַקְרִיב לְפָנַי עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. כָּל יוֹמָא דְּשַׁבְּתָא הֲוָה יָתֵיב וְגָרִיס כּוּלֵּי יוֹמָא, הַהוּא יוֹמָא הֲוָה לֵיהּ בּוּסְתָּנָא אֲחוֹרֵי בֵּיתֵיהּ, אֲתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת בָּחֵישׁ בְּאֵילָנֵיא, נְפַק לְמֵיחֲזֵי, הֲוָה סָלִיק בְּדַרְגָּא דְּרַגָּא אִיפְּחִית דַּרְגָּא מִתּוּתֵיהּ אֵישְׁתִּיק וְנָח נַפְשֵׁיהּ. שָׁלַח שְׁלֹמֹה לְבֵי מִדְרְשָׁא אֲבָא מָיֵית וּמוּטָל בַּחֲמָה וּכְלָבִים שֶׁל בֵּית אַבָּא רְעֵבִים, מָה אֶעֱשֶׂה. שָׁלְחוּ לֵיהּ חַתּוֹךְ נְבֵלָה וְהַנַּח לִפְנֵי כְּלָבִים, וְאָבִיךָ הַנַּח עָלָיו כִּכָּר אוֹ תִּינוֹק וַטַלְטְלוֹ, וְלֹא יָפָה אָמַר שְׁלֹמֹה: כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת.

יא מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד, רַבִּי נְפַק מִן דִּימוֹסְיָין, אִתְעַטַּף בִּבְנָדִים וְיָתִיב עָסִיק בְּצָרְכֵיהוֹן דִּבְרַיְיתָא, מְזַג לֵיהּ עַבְדֵּיהּ כָּסָא, מִדְּעָסִיק בְּצָרְכֵי דִּבְרַיְיתָא לָא אִיתְפְּנֵי מִקַּבְלָא יָתֵיהּ מִינֵיהּ, נְתַנְמְנֵם עַבְדָּא וּדְמַךְ לֵיהּ, הָפַךְ רַבִּי וְאִסְתַּכַּל בֵּיהּ וַאֲמַר יָאוּת אָמַר שְׁלֹמֹה: מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד אִם מְעַט וְאִם הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהַשָּׂבָע לְעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן, כְּגוֹן אֲנַן דַּאֲנַן עַסְקִינַן בְּצָרְכֵיהוֹן דִּבְרַיְיתָא אוֹף לְמִידְמוּךְ לֵית אֲנַן מִישְׁתַּבְקִין. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה, מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וּמְסָרוֹ לִבְנוֹ, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה בְּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ הָיָה הַמֶּלֶךְ רוֹאֶה אֵיזוֹ נְטִיעָה יָפָה בָּעוֹלָם וְשׁוֹתְלָהּ בַּפַּרְדֵּס שֶׁל בְּנוֹ, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הָיָה בְּנוֹ עוֹשֶׂה רְצוֹנוֹ, רוֹאֶה אֵיזוֹ נְטִיעָה יָפָה וּמְשַׁבַּחַת בַּפַּרְדֵּס וְהָיָה עוֹקְרָהּ. כָּךְ הַמֶּלֶךְ, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. הַפַּרְדֵּס, זֶה הָעוֹלָם, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, כָּל זְמַן שֶׁהֵם עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רוֹאֶה אֵיזֶה צַדִּיק בְּאֻמּוֹת הָעוֹלָם, כְּגוֹן יִתְרוֹ, רָחָב, וְרוּת, וּכְגוֹן אַנְטוֹנִינוּס, מְבִיאוֹ וּמְדַבְּקוֹ בְּיִשְׂרָאֵל. וְכָל זְמַן שֶׁאֵין עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ, רוֹאֶה אֵיזֶה צַדִּיק יֵשׁ בְּיִשְׂרָאֵל וּמְסַלְּקוֹ מֵהֶם.

מַה בֵּין מִיתַת נְעָרִים לְמִיתַת זְקֵנִים, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הַגֵּר הַזֶּה בִּזְמַן שֶׁהוּא כָּבֶה מֵאֵלָיו טוֹב לוֹ וְטוֹב לַפְּתִילָה, וּבִזְמַן שֶׁאֵין כָּבֶה מֵאֵלָיו רַע לוֹ וְרַע לַפְּתִילָה. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר הַתְּאֵנָה הַזֹּאת כָּל זְמַן שֶׁהִיא נִלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ יָפֶה לָהּ וְיָפֶה לַתְּאֵנָה, וּכְשֶׁאֵינָהּ נִלְקֶטֶת בְּעוֹנָתָהּ רַע לָהּ וְרַע לַתְּאֵנָה. דֵּילָמָא רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמְרִין רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא וְתַלְמִידָיו, וְאִית דְּאָמְרִין רַבִּי עֲקִיבָא וְתַלְמִידָיו, הֲווּ יָתְבִין פָּשְׁטִין תְּחוֹת חָדָא תְּאֵנָתָא, וְהָיָה בַּעַל הַתְּאֵנָה מַשְׁכִּים וְלוֹקֵט אֶת תְּאֵנָתוֹ, אָמְרוּ נְשַׁנֶּה אֶת מְקוֹמֵנוּ שֶׁמָּא הוּא חוֹשְׁדֵנוּ, יָשְׁבוּ בְּמָקוֹם אַחֵר, לְמָחָר הִשְׁכִּים בַּעַל הַתְּאֵנָה לְלוֹקֵט תְּאֵנָתוֹ וְלֹא מְצָאָן חָזַר אַחֲרֵיהֶם וּמְצָאָן, אָמַר לָהֶם רַבּוֹתַי מִצָּוָה חָדָא הֲוֵיתוּן עָבְדִין עִמִּי מְנַעְתּוּן יָתָהּ מִנִּי. אָמְרִין לֵיהּ חַס וְשָׁלוֹם, אָמַר לוֹן וּמִפְּנֵי מָה הִנַּחְתֶּם מְקוֹמְכֶם וְיָשַׁבְתֶּם בְּמָקוֹם אַחֵר, אָמְרִין לֵיהּ אֲנַן אָמְרִין שֶׁמָּא הוּא חוֹשְׁדֵנוּ, אָמַר לָהֶם חַס וְשָׁלוֹם אֶלָּא אֹמַר לָכֶם מִפְּנֵי מָה הָיִיתִי מַשְׁכִּים וְלוֹקֵט אוֹתָהּ שֶׁכְּשֶׁתָּנֵץ עֲלֵיהֶם הַשֶּׁמֶשׁ הֵם מַתְלִיעִים, הַהוּא יוֹמָא שְׁבַקוּן דְּלָא לְקֵט וּמָצְאוּ אוֹתָם שְׁזוּרָחָה הַשֶּׁמֶשׁ עֲלֵיהֶם וְהִתְלִיעוּ, אָמְרִין יָפֶה בַּעַל הַתְּאֵנָה יוֹדֵעַ

עוֹנָתָהּ שֶׁל תְּאֵנָתוֹ אֵימָתַי רְאוּיָה לְהִלָּקֵט וְהוּא לוֹקְטָהּ, כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ מָתַי הִגִּיעַ עוֹנָתוֹ שֶׁל צַדִּיק וּמְסַלְקוֹ.

חִיָּא בַּר רַב אַדָּא בַּר אֲחָתֵיהּ דְּרַב קַפָּרָא דְּמַךְ, אָמְרֵי לְרַבִּי יוֹחָנָן עוֹל וְאַפְטוֹר עֲלוֹי, אֲמַר לוֹן יֵיעוֹל רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ דְּהוּא יָדַע מַה חֵילֵיהּ, עָאל רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאַפְטַר עֲלוֹי (שיר השירים ו, ב): דּוֹדִי יָרַד לְגַנּוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ מַעֲשָׂיו שֶׁל רַבִּי חִיָּא בַּר אַדָּא, וְסִלְקוֹ.

כַּד דְּמַךְ רַבִּי סִימוֹן בַּר זְבִיד, עָאל רַבִּי אִילָא וְאַפְטַר עֲלוֹי הָלֵין קְרָיָה (איוב כח, יב יג): וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא, לֹא יָדַע אֱנוֹשׁ עֶרְכָּהּ (איוב כח, כא): וְנֶעֱלָמָה מֵעֵינֵי כָל חָי (איוב כח, יד): תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא, אִם כֵּן תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמֵּת מֵאַיִן אָנוּ מוֹצְאִין תְּמוּרָתוֹ. אַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁהֵם תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְכֻלָּם אִם אָבְדוּ יֵשׁ לָהֶם חֲלִיפִין, וְאֵלּוּ הֵן (איוב כח, א ב): כִּי יֵשׁ לַכֶּסֶף מוֹצָא וּמָקוֹם לַזָּהָב יָזוֹקּוּ, בַּרְזֶל מֵעָפָר יֻקַּח וְאֶבֶן יָצוּק נְחוּשָׁה, אֲבָל תַּלְמִיד חָכָם אִם מֵת מִי מְבִיא לָנוּ תְּמוּרָתוֹ, אָנוּ אַבַּדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן מִי מֵבִיא לָנוּ תְּמוּרָתוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי שְׁבָטִים מְצִיאָה מָצְאוּ וְתָמְהוּ וְיָצָא לִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, כח): וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ, אָנוּ שֶׁאִבַּדְנוּ אֶת רַבִּי סִימוֹן בַּר זְבִיד עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

כַּד דְּמַךְ רַבִּי בּוֹן בְּרַבִּי חִיָּא, עָאל רַבִּי זֵירָא וְאַפְטַר עֲלוֹי הָדֵין פְּסוּקָא: מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד, לְמָה הָיָה רַבִּי בּוֹן בְּרַבִּי חִיָּא דּוֹמֶה, לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וְשָׂכַר פּוֹעֲלִים הַרְבֵּה לַעֲשׂוֹתוֹ, וְהָיָה שָׁם פּוֹעֵל אֶחָד מִתְבַּשֵּׁר בְּמִלַּאכְתּוֹ יוֹתֵר מִן הַכֹּל, יוֹתֵר מִדַּאי, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ נְטָלוֹ בְּיָדוֹ וְהָיָה מְטַיֵּל עִמּוֹ אֲרֻכּוֹת וּקְצָרוֹת, לְעִתּוֹתֵי עֶרֶב בָּאוּ הַפּוֹעֲלִים לִטֹּל שְׂכָרָן, וּבָא אוֹתוֹ הַפּוֹעֵל עִמָּהֶם וְנָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ מִשֶּׁלּוֹ, הִתְחִילוּ הַפּוֹעֲלִים מְצִירִין, אָמְרוּ אָנוּ יָגַעְנוּ כָּל הַיּוֹם וְזֶה יָגַע בְּשָׁעָה אַחַת וְנָתַן לוֹ הַמֶּלֶךְ שְׂכָרוֹ מִשֶּׁלּוֹ. אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ מַה לָּכֶם מְצִירִין, יָגַע זֶה בְּשָׁעָה אַחַת שָׁעוֹת בַּכּוֹשָׁרוֹת, מַה שֶּׁא יָגַעְתֶּם אַתֶּם כָּל הַיּוֹם. כָּךְ לָמַד רַבִּי בּוֹן בְּרַבִּי חִיָּא תּוֹרָה לְעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה שָׁנָה מַה שֶּׁאֵין תַּלְמִיד וָתִיק יָכוֹל לִלְמֹד לְמֵאָה שָׁנָה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מִי שֶׁהוּא יָגֵעַ בַּתּוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, לָעוֹלָם הַבָּא אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ לִישֹׁן אֶלָּא מוֹלִיכִין אוֹתוֹ לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם וְשֶׁל עֵבֶר וְשֶׁל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. עַד הֵיכָן, עַד (שמואל ב ז, ט): וְאֶעֱשֶׂיתִי לְךָ שֵׁם גָּדוֹל כְּשֵׁם הַגְּדֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ.

יב יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, יֵשׁ רָעָה חוֹלָה, וְכִי יֵשׁ רָעָה חוֹלָה וְיֵשׁ רָעָה טוֹבָה, אֶלָּא אֵיזוֹ רָעָה חוֹלָה, כְּגוֹן דְּגָלוּם, פְּטַרְגוּס, מִסְכִּין, תְּשִׁישׁ, עַרְטִיל, וְכָפִין. עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ זֶה קֹרַח, וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר זֶה נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר זֶה הָמָן. רַבִּי יִצְחָק אָמַר אֵלּוּ בְּנֵי רְאוּבֵן וּבְנֵי גָד. וְרַבָּנָן אָמְרֵי זֶה אִיּוֹב דַּהֲוָה עַתִּיר וּמִתְמַסְכֵּן וְחָזַר לְמַה דַּהֲוָה. רַבִּי גַּמְלִיאֵל בְּרַבִּי חֲנִינָא בְּעָא קוֹמֵי רַבִּי מוֹנָא אֲמַר לֵיהּ מַהוּ דֵין דִּכְתִיב: עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ, אָמַר לוֹ כָּל סַפָּא דְּמִילְתָא הוּא קָטָאדִיקֵי דִּידֵיהּ, כְּשֶׁבָּא עָלָיו קָטָאדִיקֵי דְּמַלְכוּת יִתֵּן לָהּ מַה דְּיִתֵּן.

יג וְאָבַד הָעֹשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיָן רָע, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר, בְּעִנְיָן רָע, שֶׁחָשַׁב עַל אוֹתוֹ עָנִי, אָמַר לוֹ לֹא טוֹב לָךְ לָעֵי וְנָגִיס, חֲמֵי שְׁקִין, חֲמֵי כַּרְעִין, חֲמֵי קוֹפְדִין, לָא טַב לָךְ לָעֵי וְאָכֵיל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא דַּי לָךְ דְּמִשֶּׁלְךָ לֹא נָתַתָּ לוֹ כְּלוּם, וּבַמֶּה שֶׁנָּתַתִּי לוֹ אֲנִי, אַתָּה מַכְנִיס בּוֹ עַיִן רָעָה, לְפִיכָךְ: וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין בְּיָדוֹ מְאוּמָה, מִן מָמוֹנָא דִּידֵיהּ דַּהֲוָה בִּידֵיהּ לָא יִשְׁבּוֹק לִבְרֵיהּ.

יד כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ, גְּנִיבָא אָמַר לְשׁוּעָל שְׁמָצָא כֶּרֶם וְהָיָה שָׁם נָקֵב אֶחָד וּבִקֵּשׁ לְהִכָּנֵס בּוֹ וְלָא הֲוָה יָכִיל, מָה עֲבַד צָם תְּלַת יוֹמִין עַד דְּכָחֵישׁ וְתָשֵׁשׁ, וְעָאל בַּהֲדָא נְקוּבָא, וְאָכַל וְשָׂמַן, בְּעָא לְמֵיפַק וְלָא יָכִיל מְעִיבַּר כְּלוּם, חָזַר וְצָאֵים תְּלַת יוֹמִין אוֹחֲרָנִין עַד דְּכָחֵישׁ וְתָשֵׁשׁ, וְחָזַר הֵיךְ מַה דַּהֲוָה וּנְפַק, כַּד נְפַק הֲוָה אָפֵיף אֲפוֹי וְאִיסְתַּכַּל בֵּיהּ, אָמַר כַּרְמָא מַה טָּב אַתְּ וּמַה טָּבִין אִינּוּן פֵּירִין דִּבְגַוָּוךְ, וְכָל מַה דְּאִית בָּךְ יָאִין וּמְשַׁבְּחָן, בְּרַם מָה חֲנָיָה מִמָּךְ כְּמָה דְּכַר נָשׁ עָלֵיל לְגַוָּוךְ כָּךְ הוּא נָפֵיק, כָּךְ הוּא דֵּין עַלְמָא. דָּבָר אַחֵר, כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרוֹם יָשׁוּב לָלֶכֶת כְּשֶׁבָּא וּמְאוּמָה וגו׳.

טו וְגַם זֹה רָעָה חוֹלָה כָּל-עֲמַת שֶׁבָּא כֵּן יֵלֵךְ. הָא הֵיךְ מַה דַּאֲתָא בַּחֲלִיטִין כֵּן יֵיזֵיל לֵיהּ בַּחֲלִיטִין. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס כְּשֵׁם שֶׁפָּתַח הָעוֹלָם בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, חָתַם בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת. פָּתַח בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד, ט): אֵת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָסָר, וְחָתַם בְּאַרְבַּע מַלְכֻיּוֹת, בָּבֶל, יָוָן, מָדַי, וֶאֱדוֹם. וּמַה יִתְרוֹן לוֹ שֶׁיֵּעָמֵל לָרוּחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאָדָם חָרַשְׁתָּ, וְזָרַעְתָּ, וְקָצַרְתָּ, וְעִמַּרְתָּ, וְדַשְׁתָּ, וְעָשִׂיתָ אוֹתוֹ תְּבוּאָה וַעֲרֵמָה, אִם אֵין אֲנִי מוֹצִיא רוּחַ שֶׁתִּזְרֶה לָךְ מֵהֵיכָן אַתְּ חָיֶיה, הָא אֵינָן נוֹתְנִין הָעֹמֶר אֶלָּא שְׂכַר אוֹתוֹ הָרוּחַ, הֲוֵי: וּמַה יִתְרוֹן לוֹ שֶׁיֵּעָמֵל לָרוּחַ.

טז גַּם כָּל יָמָיו בַּחֹשֶׁךְ יֹאכֵל, מְדַבֵּר בְּדוֹרָן שֶׁל שׁוֹפְטִים. וְכָעַס הַרְבֵּה, שֶׁהָיוּ מַכְעִיסִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶן הָרָעִים. וְחָלְיוֹ וָקֶצֶף, וְחָלְיוֹ, אֵלּוּ הַיְסוּרִין, וָקֶצֶף, שֶׁהִקְצִיפוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאָמְרוּ (שופטים כא, ג): לָמָּה ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הָיְתָה זֹאת בְּיִשְׂרָאֵל לְהַפְקֵד הַיּוֹם מִיִּשְׂרָאֵל שֵׁבֶט אֶחָד. דָּבָר אַחֵר,

גַּם כָּל יָמָיו בַּחשֶׁךְ יֹאכֵל, מְדַבֵּר בְּדִבּוּרוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל. וְכָעַס הַרְבֵּה, שֶׁהָיוּ מַכְעִיסִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים. וְחָלְיוֹ, אֵלּוּ הַיִּסּוּרִין. וָקֶצֶף, שֶׁהִקְצִיפוּ וְאָמְרוּ (שמואל א ד, ג): לָמָּה נְגָפָנוּ ה׳. גָּלוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים וְלֹא נִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם, גָּלוּ שֵׁבֶט יְהוּדָה וְשֵׁבֶט בִּנְיָמִין וְנִשְׁתַּיֵּיר מֵהֶם.

יז הִנֵּה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֲנִי טוֹב אֲשֶׁר יָפֶה לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת. רַבִּי תַּנְחוּמָא אוֹמֵר כָּל אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמְרָה בַּמְּגִלָּה הַזֹּאת, בַּתּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים נֶאֱמְרָה. אָמַר רַבִּי יוֹנָה וְאָב שֶׁבְּכֻלָּן (קהלת ח, טו): וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ. וְכִי יֵשׁ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה מְלַוִּין אֶת הָאָדָם לַקֶּבֶר, וּמַה מְּלַוֶּיהוּ, תּוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

יח גַּם כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן לוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס הַמִּדָּה הַזֹּאת אֵינָהּ נוֹהֶגֶת בְּכָל בְּנֵי אָדָם, אֶלָּא בְּמִי שֶׁיִּרְצֶה בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

יט כִּי לֹא הַרְבֵּה יִזְכֹּר אֶת יְמֵי חַיָּיו. זֶה דּוֹרוֹ שֶׁל עֵלִי. כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ, זֶה אֶלְקָנָה, שֶׁהָיָה מַדְרִיךְ אֶת יִשְׂרָאֵל וּמַעֲלֶה אוֹתָם בִּירוּשָׁלַיִם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת, לְכָךְ הַכָּתוּב מְקַלְּסוֹ (שמואל א א, ג): וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יָמִימָה.

פרשה ו

א יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אַמִּי, זוֹ מַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל רַמָּאִין, כְּגוֹן הַמְעָרֵב מַיִם בְּיֵינָן, מֵי בְּלַקְיָא בְּשֶׁמֶן, מֵי מָאִיס בִּדְבַשׁ, חֲלֵב חֲמוֹר בְּקֶטֶף, קוֹמוֹס בְּמוֹר, עֲלֵי גְפָנִים בְּפִלְפְּלִין, סִקְרָא בְּצִיר, כַּרְשִׁינִים בְּפִלְפְּלִין, קֶנֶה מֹאזְנַיִם אֹרֶךְ מִצַּד זֶה וְקָצָר מִצַּד זֶה. וְעַל כֻּלָּן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אוֹי לִי אִם אֹמַר אוֹי לִי לֹא אֹמַר, אִם אֹמַר שֶׁמָּא יִלְמְדוּ הָרַמָּאִין, אִם לֹא אֹמַר שֶׁמָּא יֹאמְרוּ הָרַמָּאִין אֵין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּקִיאִין בְּמַעֲשֶׂה יָדֵינוּ, סוֹף סוֹף אָמְרוּ (הושע יד, י): כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳ צַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם.

ב אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא עָאל לְכְנִישְׁתָּא וּשְׁמַע קָלֵיהּ דְּרַבִּי לֵוִי יְתִיב דָּרִישׁ הָדֵין פְּסוּקָא: אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים, עֹשֶׁר זֶה בַּעַל מִקְרָא, וּנְכָסִים זֶה בַּעַל מִשְׁנָה, וְכָבוֹד זֶה בַּעַל תּוֹסֶפְתָּא, וְאֵינֶנּוּ חָסֵר לְנַפְשׁוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יִתְאַוֶּה אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן: מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא, וְשֶׁל רַבִּי הוֹשַׁעְיָה, וְשֶׁל בַּר קַפָּרָא, וְלֹא יַשְׁלִיטֶנּוּ הָאֱלֹהִים לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ, שֶׁאָסוּר לְהוֹרוֹת מֵהֶם, כִּי אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֶנּוּ זֶה בַּעַל תַּלְמוּד, שֶׁמְּטַמֵּא וּמְטַהֵר אוֹסֵר וּמַתִּיר. עָמַד רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא נְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ, אָמַר לוֹ אִלּוּ לֹא עָלִיתִי אֶלָּא לִשְׁמֹעַ מִפִּיךָ הַסְּעַם הַזֶּה דַּי. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר (משלי כח, יא): חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עָשִׁיר זֶה בַּעַל תַּלְמוּד, וְדַל מֵבִין יַחְקָרֶנּוּ זֶה בַּעַל הַגָּדָה.

ג אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה, זֶה קַיִן שֶׁהוֹלִיד מֵאָה בָנִים. וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה, שְׁחָיָה שָׁנִים הַרְבֵּה. וְרַב שְׁיִהְיוּ יְמֵי שָׁנָיו, שֶׁלֹּא שָׁבַע נַפְשׁוֹ מִמָּמוֹנוֹ וְלֹא שָׁבַע מִטּוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְגַם קְבוּרָה לֹא הָיְתָה לוֹ, שֶׁהָיָה תָּלוּי בְּרְפְיוֹן וּבָא הַמַּבּוּל וּשְׁטָפוֹ, דִּכְתִיב (בראשית ז, כג): וַיִּמַּח אֶת כָּל הַיְקוּם, מַהוּ הַיְקוּם, קִיּוּמָא. רַבִּי בּוֹן אָמַר אוֹקוּמֵינִי. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר הַיְקוּם הוּא הַמָּמוֹן שֶׁמַּעֲמִיד רַגְלָיו שֶׁל בְּעָלָיו. רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר הַיְקוּם זֶה קַיִן, שֶׁנִּשְׁטַף. טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל, זֶה הֶבֶל אָחִיו. דָּבָר אַחֵר, אִם יוֹלִיד אִישׁ מֵאָה, זֶה אַחְאָב שֶׁהוֹלִיד מֵאָה בָנִים. אָמַר רַבִּי אַחָא וְהָכְתִיב (מלכים ב י, א): וּלְאַחְאָב שִׁבְעִים בָּנִים בְּשֹׁמְרוֹן, אָמַר רַבִּי הוֹשַׁעְיָא כְּשֵׁם שֶׁהָיָה לוֹ שִׁבְעִים בָּנִים בְּשׁוֹמְרוֹן כָּךְ הָיָה לוֹ שִׁבְעִים בָּנִים בְּיִזְרְעֶאל, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן הָיוּ לוֹ שְׁתֵּי פַלְטְרִיּוֹת, אַחַת לַקַּיִן וְאַחַת לַחָרָף, דִּכְתִיב (עמוס ג, טו): וְהִכֵּיתִי בֵּית הַחֹרֶף עַל בֵּית הַקָּיִץ. וְרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר תְּרֵי לְקַיְטָא וְתַרְתֵּי אוֹחְרָנַיְיתָא לְסִיתְוָא, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג, טו): וְאָבְדוּ בָתֵּי הַשֵּׁן. רַבָּנָן אָמְרֵי שִׁשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (עמוס ג, טו): וְסָפוּ בָתִּים רַבִּים. וְשָׁנִים רַבּוֹת יִחְיֶה, שְׁחָיָה שָׁנִים רַבּוֹת. וְנַפְשׁוֹ לֹא תִשְׂבַּע מִן הַטּוֹבָה מִמָּמוֹנוֹ. וְגַם קְבוּרָה לֹא הָיְתָה לוֹ, דִּכְתִיב (מלכים א כא, יט): בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לִקְקוּ הַכְּלָבִים וגו׳. טוֹב מִמֶּנּוּ הַנֶּפֶל, זֶה נְפִלָּה שֶׁל זוֹנָה.

ד כִּי בַהֶבֶל בָּא, בְּלֹא נֵר וּבְלֹא מֶרְחָץ. אֶלָּא בְּלֹא תוֹרָה וּבְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים.

ה גַּם שֶׁמֶשׁ לֹא רָאָה וְלֹא יָדָע, מָשָׁל לִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ בָּאִים בַּסְּפִינָה, כְּשֶׁהִגִּיעוּ לַלֹּמֶן, יָרַד אֶחָד מֵהֶם וְנִכְנַס לַמְּדִינָה וְרָאָה שָׁם כַּמָּה מַאֲכָל כַּמָּה מַשְׁקֶה וְשַׁלְוָה, כְּשֶׁחָזַר בַּסְּפִינָה אָמַר לַחֲבֵרוֹ לָמָּה לֹא עָלַלְתָּה לִמְדִינָתָא, אָמַר לֵיהּ וְאַתְּ שֶׁיָּרַדְתָּ וְעָלַלְתָּ מָה חֲמִית תַּמָּן, אָמַר לוֹ רָאִיתִי כַּמָּה מַאֲכָל כַּמָּה מִשְׁתֶּה וְשַׁלְוָה. אָמַר לוֹ כְּלוּם נֶהֱנֵיתָ, אָמַר לוֹ, לֹא. אָמַר לוֹ אֲנָא דְּלָא עַלֵּילִית נוֹחַ לִי סַגְיָן מִינָּךְ, דְּלָא נְחָתִית וְלָא חֲמִיתִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: נַחַת לָזֶה מִזֶּה.

ו וְאִלּוּ חָיָה אֶלֶף שָׁנִים וגו׳, כָּל עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל כָּל מַה שֶׁיַּעֲמֹל אָדָם וִיסַגֵּל מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֵינוֹ מַסְפִּיק לַהֶבֶל הַיּוֹצֵא מִתּוֹךְ פִּיהוּ. וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא, אֲפִלּוּ הוֹצָאָתָהּ אֵינָהּ מְמֻלָּא אֶת הַגּוּמָא, כְּיצַד הוֹצָאַת הַנֶּפֶשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כַּקַּפִּיטוֹרִין מִתּוֹךְ הַוֵּשֶׁט. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר כַּצִּיפּוֹרֶן מִתּוֹךְ הַוֵּשֶׁט. רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרַבִּי אָמַר כְּסִילוֹן רָטוֹב וְהָפוּךְ מִן הַוֵּשֶׁט. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן יִצְחָק, כָּל מַה שֶׁיַּעֲמֹל אָדָם מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, לְפִיו וְלֹא לְפִי בְּנוֹ וְלֹא לְפִי בִּתּוֹ. וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא, שֶׁהַנֶּפֶשׁ יוֹדַעַת כָּל מַה שֶׁהִיא עֲתִידָה לַעֲצָמָהּ הִיא עֲמֵלָה, לְכָךְ אֵינָהּ שְׂבֵעָה לֹא תּוֹרָה וְלֹא מַעֲשִׂים טוֹבִים. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְעִירוֹנִי שֶׁנָּשָׂא בַּת מְלָכִים, אִם יָבִיא לָהּ כָּל מַה שֶׁבָּעוֹלָם אֵינָן חֲשׁוּבִין לָהּ כְּלוּם, לָמָּה, שֶׁהִיא בַּת מֶלֶךְ. כָּךְ הַנֶּפֶשׁ אִלּוּ

הֵבֵאתָ לָהּ כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם אֵינָם כְּלוּם לָהּ, לָמָּה, שֶׁהִיא מִן הָעֶלְיוֹנִים. שְׁלֹשָׁה אֵין מַחֲזִיקִין טוֹבָה לְבַעֲלֵיהֶן, הַנֶּפֶשׁ, וְהָאָרֶץ, וְהָאִשָּׁה. הַנֶּפֶשׁ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְגַם הַנֶּפֶשׁ לֹא תִמָּלֵא. הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל, טז): אֶרֶץ לֹא שָׂבְעָה מַיִם. אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל, כ): אָכְלָה וּמָחֲתָה פִּיהָ. שְׁלֹשָׁה נוֹתְנִין בְּשֶׂפַע וְנוֹטְלִין בְּשֶׂפַע, וְאֵלּוּ הֵן: הַיָּם, וְהָאָרֶץ, וְגַם הַמַּלְכוּת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין אָמַר, שִׁשָּׁה פְּעָמִים כְּתִיב בָּהּ נֶפֶשׁ, כְּנֶגֶד שִׁשֶּׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנֶּפֶשׁ, כָּל מַה שֶּׁבָּרָאתִי בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית בִּשְׁבִילֵךְ בָּרָאתִי, וְאַתְּ גּוֹזֶלֶת וְחוֹטֵאת וְחוֹמֶסֶת.

ח כִּי מַה יּוֹתֵר לָאָדָם מִן הַכְּסִיל מַה לָּעָנִי יוֹדֵעַ לַהֲלֹךְ נֶגֶד הַחַיִּים, אֶלָּא מַה יַּעֲשֶׂה יֵלֵךְ אֵצֶל גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בַּתּוֹרָה וְיִבָּאֵר לוֹ מִשְׁנָתוֹ. דָּבָר אַחֵר, מַה לָּעָנִי יוֹדֵעַ, מַה לָּעָנִי בִּנְכָסָיו לַהֲלֹךְ אֵצֶל הֶעָשִׁיר. מַה יַּעֲשֶׂה יֵלֵךְ וְיַעֲסֹק בִּפְרָקְמַטְיָא. דָּבָר אַחֵר, מַה לָּעָנִי יוֹדֵעַ, מַה יַּעֲשֶׂה בְּמִשָּׁא וּמַתָּן, מַה יַּעֲשֶׂה יוֹשֵׁב וּבָטֵל, יִלְמַד אֻמָּנוּת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְפַרְנְסוֹ וְיִחְיֶה.

ט טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מְהַלַּךְ נָפֶשׁ, טוֹב מִי שֶׁהוּא מְבָאֵר מִשְׁנָתוֹ שֶׁשּׁוֹנֶה וְרָגִיל בְּהֶרְגֵּל לָשׁוֹן וְהוֹלֵךְ.

י מַה שֶּׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, טו): וַיִּקַּח ה׳ אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם, וְנוֹדָע אֲשֶׁר הוּא אָדָם, מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְאִפַּרְכוֹס שֶׁהָיוּ נְתוּנִין בְּקָרוֹנִין, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין בְּנֵי הַמְּדִינָה לוֹמַר לַמֶּלֶךְ הוֹמִינִין, וְלֹא הָיוּ יוֹדְעִין אֵי זֶהוּ, מֶה עָשָׂה הַמֶּלֶךְ דְּחָפוֹ וְהוֹצִיאוֹ חוּץ לַקָּרוֹנִין וְיָדְעוּ הַכֹּל שֶׁהוּא אִפַּרְכוֹס. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָדָם הָרִאשׁוֹן טָעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וּבִקְּשׁוּ לוֹמַר לְפָנָיו קָדוֹשׁ, מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הִפִּיל עָלָיו שֵׁנָה וְיָדְעוּ שֶׁהוּא אָדָם, וְאָמַר לוֹ (בראשית ג, יט): כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב. דָּבָר אַחֵר, מַה שֶּׁהָיָה כְּבָר נִקְרָא שְׁמוֹ, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א, א): וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה, וְנוֹדַע לַכֹּל כִּי זֶה מֹשֶׁה נָבִיא הוּא, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שמות ג, י): וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֶל פַּרְעֹה, וּכְשֶׁבָּא לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה, אָמַר (שמות לב, ז): לֵךְ רֵד וגו׳, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כַּד אִינּוּן טָבִין אִינּוּן בִּישִׁין אִינּוּן דִּידִי, כַּד אִינּוּן בִּישִׁין אִינּוּן דִּידִי, בֵּין טָבִין בֵּין בִּישִׁין דִּידָךְ אִינּוּן. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ כֶּרֶם וּמְסָרוֹ לְאָרִיס לַעֲמֹל בּוֹ, כְּשֶׁעוֹשֶׂה יַיִן טוֹב אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ כַּמָּה חַמְרֵיהּ דְּכַרְמִי טָב, וּכְשֶׁעוֹשֶׂה יַיִן רָע אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ חַמְרֵיהּ דְּכַרְמָא דַּאֲרִיסִי בִּישׁ, וְהָאָרִיס בּוֹכֶה וְצוֹוֵחַ וְאוֹמֵר לְפָנָיו אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כַּד עֲבַד חַמַר טָב דִּידָךְ הוּא, וְכַד חֲוָה עָבִיד בִּישׁ דִּידִי הוּא, אֶלָּא בֵּין טָב וּבֵין בִּישׁ דִּידָךְ הוּא. כָּךְ אָמַר מֹשֶׁה בֵּין טָבִין בֵּין בִּישִׁין דִּידָךְ אִינּוּן. וְלֹא יוּכַל לָדִין עִם שֶׁתַּקִּיף מִמֶּנּוּ. כְּשֶׁאָמַר לוֹ (דברים ג, כה): אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (דברים ג, כה): רַב לָךְ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה. דָּבָר אַחֵר, מַה שֶּׁהָיָה, זֶה יִרְמְיָהוּ, וְנוֹדַע לַכֹּל שֶׁהוּא נָבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה א, ה): בְּטֶרֶם אֶצָּרְךָ בַּבֶּטֶן יְדַעְתִּיךָ.

יא כִּי יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה מַרְבִּים הָבֶל, כְּגוֹן מְגַדְּלֵי קוֹפוֹת, וַחֲתוּלוֹת, וְחַלְדּוֹת הַסְּנָאִין, וְאַדְנֵי שָׂדֶה, וְכֶלֶב הַיָּם, מָה אִית לְהוֹן הֲנָיֶה מִגִּיהוֹן, אוֹ חַד אַמְפּוּתִי אוֹ חַד מַעֲקוּצִי, מָה הֲנָיֶה, אוֹ חַד פַּלְקָא אוֹ חַד פַּדְעָה. וְכֵן הַמְסַקֵּל מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ וְנוֹתְנוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מָה הֲנָיֶה אִית לֵיהּ, אוֹ חַד תּוּקְלָא אוֹ חַד מַרְמוּצִי, וְיֵשׁ אוֹמְרִים מַרְצוּמִי. מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה מְסַקֵּל מִתּוֹךְ שָׂדֵהוּ וְנוֹתְנוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהָיָה שָׁם חָסִיד אֶחָד וְהָיָה רוֹדְפוֹ וְאוֹמֵר לוֹ מִפְּנֵי מָה אַתָּה מְסַקֵּל מִתּוֹךְ שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ, וְהָיָה שׂוֹחֵק עָלָיו, וּלְאַחַר יָמִים נִצְרַךְ הֶחָסִיד וּמָכַר אֶת שָׂדֵהוּ וְהָיָה מְהַלֵּךְ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְנִתְקַל, אָמַר, לֹא עַל חִנָּם אָמַר לִי אוֹתוֹ חָסִיד נוֹתֵן לְתוֹךְ שֶׁלְּךָ, מַה יִּתֵּר לָאָדָם.

יב כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים, רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא דָּוִד אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ וּפֵרְשׁוֹ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ, וּשְׁלֹמֹה אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ וּפֵרְשׁוֹ דָּוִד אָבִיו. שְׁלֹמֹה אָמַר: כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים וְיַעֲשֶׂם כַּצֵּל, כֵּיצַד אִם תֹּאמַר לְצִלּוֹ שֶׁל כּוֹתֶל יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אִם לְצִלּוֹ שֶׁל דֶּקֶל יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, בָּא דָּוִד וּפֵרַשׁ (תהלים קמד, ד): יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר. דָּוִד אָמַר דָּבָר אֶחָד וְלֹא פֵּרְשׁוֹ וּפֵרְשׁוֹ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ, דָּוִד אָמַר (דברים קמד, ד): אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה, לְאֵיזֶה הֶבֶל, אִם לְהֶבֶל שֶׁל תַּנּוּר יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, אִם לְהֶבֶל שֶׁל כִּירָה יֵשׁ בּוֹ מַמָּשׁ, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ: הֶבֶל הֲבָלִים. דָּבָר אַחֵר, כִּי מִי יוֹדֵעַ מַה טּוֹב לָאָדָם בַּחַיִּים, אָמַר רַבִּי פִּנְחָס הוֹאִיל וְהֶבֶל הֵם יָמָיו שֶׁל אָדָם, וּמִסְפָּר הֵם וְכַצֵּל הֵם, מָה הֲנָאָה יֵשׁ לוֹ בַּחַיִּים אֶלָּא יִתְעַסְקוּ בְּדִבְרֵי תוֹרָה שֶׁכֻּלָּן חַיִּים. אֲשֶׁר מִי יַגִּיד לָאָדָם וגו׳, אָמַר שְׁלֹמֹה אֲנִי אַגִּיד לְךָ מַה טּוֹב מִכֻּלָּן: טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב.

פרשה ז

א סדרא תנינא

טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב, שֶׁמֶן טוֹב יוֹרֵד, וְשֵׁם טוֹב עוֹלֶה. שֶׁמֶן טוֹב לִשְׂעָתוֹ, וְשֵׁם טוֹב לְעוֹלָם. שֶׁמֶן טוֹב כָּלָה, וְשֵׁם טוֹב אֵינוֹ כָּלָה. שֶׁמֶן טוֹב בְּדָמִים, וְשֵׁם טוֹב בְּחִנָּם. שֶׁמֶן טוֹב נוֹהֵג בַּחַיִּים, וְשֵׁם טוֹב נוֹהֵג בַּחַיִּים וּבַמֵּתִים. שֶׁמֶן טוֹב בָּעֲשִׁירִים, וְשֵׁם טוֹב בָּעֲנִיִּים וּבָעֲשִׁירִים. שֶׁמֶן טוֹב מְהַלֵּךְ מִקֵּיטוֹן לְטַרְקְלִין, וְשֵׁם טוֹב הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. שֶׁמֶן טוֹב נוֹפֵל עַל הַמֵּת וּמַבְאִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת י, א): זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ. שֵׁם טוֹב נוֹפֵל עַל הַמֵּתִים וְאֵינוֹ מַבְאִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים ב ד, לה): וַיַּעַל וַיִּגְהַר עַל הַיֶּלֶד וגו׳. שֶׁמֶן טוֹב נוֹפֵל עַל הַמַּיִם וְנִדּוֹחַ, וְשֵׁם טוֹב נוֹפֵל עַל הַמַּיִם וְאֵינוֹ נִדּוֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (יונה ב, יא): וַיֹּאמֶר ה׳ לַדָּג וַיָּקֵא אֶת יוֹנָה. שֶׁמֶן טוֹב נוֹפֵל עַל הָאוּר וְנִשְׂרָף, וְשֵׁם טוֹב נוֹפֵל עַל הָאוּר וְאֵינוֹ נִשְׂרָף, דִּכְתִיב (דניאל ג, כו): בֵּאדַיִן נָפְקִין וגו׳. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה

בְּרַבִּי סִימוֹן מָצִינוּ בַּעֲלֵי שֵׁמֶן טוֹב נִכְנְסוּ לִמְקוֹם חַיִּים וְיָצְאוּ הֵם שְׁרוּפִין, וּבַעֲלֵי שֵׁם טוֹב נִכְנְסוּ לִמְקוֹם מֵתִים וְיָצְאוּ חַיִּים, נָדָב וַאֲבִיהוּא, נִכְנְסוּ לִמְקוֹם חַיִּים וּמֵתוּ, חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, נִכְנְסוּ לְאַתּוּן נוּרָא וְיָצְאוּ חַיִּים. לְכָךְ נֶאֱמַר: טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וגו׳.

רַבָּנָן אָמְרֵי אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לְךָ וּמַנָּה לִי כֹּהֵן גָּדוֹל, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מַאיזֶה שִׁבְט, אָמַר לוֹ מִשִּׁבְט לֵוִי. וּבְמֶה אֲנִי מוֹשְׁחוֹ, אָמַר לוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁמַח מֹשֶׁה, אָמַר כָּךְ שִׁבְטִי חָבִיב לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ לֹא שִׁבְטְךָ הוּא אֶלָּא אָחִיךָ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כח, א): וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ. וּמְשִׁיחָתוֹ מְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כט, ז): וְלָקַחְתָּ מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אֲבָל עֲבוֹדָתוֹ אֵינָהּ עֲבוֹדָה וְנִתְחַיֵּב אֲלוּלֵי שֶׁשְּׁמוֹתָן שֶׁל שְׁבָטִים חֲקוּקִים עַל לִבּוֹ, דִכְתִיב (שמות כח, כט): וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹת וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֲבִיבִין עָלַי שְׁמוֹתָן שֶׁל שְׁבָטִים מְשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה שֶׁנִּמְשְׁחוּ כֹּהֲנִים וּמְלָכִים. אָמַר רַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה לְךָ וּמַנֵּה לִי כֹּהֵן גָּדוֹל, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם מֵאֵיזֶה שֵׁבֶט, אָמַר לוֹ מִשֵּׁבֶט לֵוִי. וּבַמֶּה אֲנִי מוֹשְׁחוֹ, אָמַר לוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שָׁמַח מֹשֶׁה אָמַר כָּךְ שִׁבְטִי חָבִיב לְפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אָמַר לֵיהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַייֶךָ לֹא שִׁבְטְךָ הוּא אֶלָּא אָחִיךָ הוּא, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמות כח, א): וְאַתָּה הַקְרֵב אֵלֶיךָ. וּמְשִׁיחָתוֹ מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלָקַחְתָּ מִשֶּׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אֲבָל עֲבוֹדָתוֹ אֵינָהּ עֲבוֹדָה וְנִתְחַיֵּב אֲלוּלֵי שְׁמוֹתָן שֶׁל שְׁבָטִים חֲקוּקִים עַל שְׁתֵּי כְתֵפָיו, דִכְתִיב (שמות כח, יב): וְנָשָׂא אַהֲרֹן אֶת שְׁמוֹתָם לִפְנֵי ה׳ עַל שְׁתֵּי כְתֵפָיו לְזִכָּרוֹן, שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם, אָמַר רַב בֵּיבַי אִלּוּ הָיוּ חֲסֵרִים אוֹת אַחַת לֹא הָיוּ מַשְׂמִשִׁין. תָּנֵי רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אַפְלוּ נְקֻדָּה אַחַת. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, שִׁלְשָׁה כְתָרִים הֵם, כֶּתֶר תּוֹרָה, וְכֶתֶר כְּהֻנָּה, וְכֶתֶר מַלְכוּת. כֶּתֶר כְּהֻנָּה זָכָה בּוֹ אַהֲרֹן וּנְטָלוֹ, כֶּתֶר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד וּנְטָלוֹ, כֶּתֶר תּוֹרָה הֲרֵי מֻנָּח לְדוֹרוֹת, כָּל מִי שֶׁזּוֹכֶה לְתוֹרָה כְּאִלּוּ זָכָה לִשְׁלָשְׁתָּן, וְכָל שֶׁלֹּא זָכָה לְתוֹרָה כְּאִלּוּ לֹא זָכָה לְאַחַת מֵהֶן. רַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, מָצִינוּ שֶׁהָלַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַהֲלַךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם, דִכְתִיב (שמואל ב ז, כג): אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים לִפְדּוֹת לוֹ לְעָם וְלָשׂוּם לוֹ שֵׁם, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אֲמָה וֵאלֹהֶיהָ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא עָשִׂיתָ קֹדֶשׁ חֹל, אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כִּבְיָכוֹל עַצְמְךָ פָּדִיתָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ז, כג): אֲשֶׁר פָּדִיתָ לְךָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם וֵאלֹהָיו. כְּתִיב (דברי הימים א יז, כא): אֲשֶׁר הָלַךְ לוֹ אֱלֹהִים, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים, הָלַךְ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הָלְכוּ זֶה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן.

אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, חָבִיב שֵׁם טוֹב מֵאַרוֹן הַבְּרִית, שֶׁאֲרוֹן הַבְּרִית לֹא הָלַךְ אֶלָּא שִׁלְשָׁה יָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י, לג): וַאֲרוֹן בְּרִית ה׳ נֹסֵעַ לִפְנֵיהֶם. וְשֵׁם טוֹב הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, מִנָּא לָן, מִדָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א יד, יז): וַיֵּצֵא שֵׁם דָּוִיד בְּכָל הָאֲרָצוֹת וַה׳ נָתַן אֶת פַּחְדּוֹ עַל כָּל הַגּוֹיִם, חָבִיב שֵׁם טוֹב מִכְּהֻנָּה וּמַלְכוּת, שֶׁכְּהֻנָּה וּמַלְכוּת בָּטְלוּ, וְשֵׁם טוֹב לֹא בָּטֵל. תַּלְמִידָיו דְּרַבִּי אַבָּא, וְאַבָּא צִידוֹנִי בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר חֲבִיבָה מִיתָתָן שֶׁל שְׁבָטִים יוֹתֵר מִבְּחַיֵּיהֶם, שֶׁבְּחַיֵּיהֶם לֹא נֶאֱמַר שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם, וּבְמִיתָתָן נֶאֱמַר שִׁשָּׁה מִשְּׁמוֹתָם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מְרָיָם וְיוֹכֶבֶד הֵן הֵן הָיוּ חַיּוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, דִכְתִיב (שמות א, טו): שֵׁם הָאַחַת שִׁפְרָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית פּוּעָה, שִׁפְרָה זוֹ יוֹכֶבֶד שֶׁהָיְתָה מְשַׁפֶּרֶת אֶת הַיְלָדִים. דָּבָר אַחֵר, שֶׁפָּרָה וְרָבָה. דָּבָר אַחֵר, שֶׁפָּרוּ וְרָבוּ יִשְׂרָאֵל עַל יָדֶיהָ. דָּבָר אַחֵר, שֶׁשִּׁפְּרוּ אוֹתָן בְּמִצְוֹוֹת וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים. דָּבָר אַחֵר, שִׁפְרָה לְשֵׁם שָׁבַח, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כו, יג): בְּרוּחוֹ שָׁמַיִם שִׁפְרָה. פּוּעָה זוֹ מִרְיָם, שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה בָּאִשָּׁה וְהַוְלַד יוֹצֵא. דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה שֶׁהָיְתָה פּוֹעָה וּבוֹכָה עַל אָחִיהָ מֹשֶׁה שֶׁהַשְׁלַךְ לַיְאוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, ד): וַתִּתַצַּב אֲחֹתוֹ מֵרָחֹק. דָּבָר אַחֵר, פּוּעָה שֶׁהוֹפִיעָה אֶת מַעֲשֶׂה אָחִיהָ. דָּבָר אַחֵר, שֶׁפָּעַת בִּפְנֵי פַּרְעֹה וְאָמְרָה לוֹ אוֹי לְךָ מִיּוֹם הַדִּין. תָּנֵי שִׁלְשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרָא לָאָדָם הַזֶּה, אֶחָד שֶׁקָּרְאוּ לוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ, וְאֶחָד שֶׁקָּרְאוּ לוֹ אֲחֵרִים, וְאֶחָד שֶׁקָּרוּי לוֹ בְּסֵפֶר תּוֹלְדוֹת בְּרָיָתוֹ.

רַבִּי פִּנְחָס אָמַר אָדָם חָבִיב בִּשְׁמוֹ, וְאִינִי יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן, בָּא שְׁלֹמֹה וּפֵרַשׁ, טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ. נוֹלַד אָדָם מוֹנִין לוֹ לַמִּיתָה. מֵת, מוֹנִין לוֹ לַחַיִּים. נוֹלַד אָדָם הַכֹּל שְׁמֵחִין, מֵת הַכֹּל בּוֹכִין. וְאֵינוֹ כֵן, אֶלָּא נוֹלַד אָדָם וְאֵין שְׂמֵחִין לוֹ, שֶׁאֵין יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה פֶּרֶק וּמַעֲשִׂים יַעֲמֹד, אִם צַדִּיק, וְאִם רָשָׁע, אִם טוֹב, וְאִם רָע. וּמֵת, הֵם צְרִיכִין לִשְׁמֹחַ שֶׁנִּפְטַר בְּשֵׁם טוֹב וְיָצָא מִן הָעוֹלָם בְּשָׁלוֹם. מָשָׁל לִשְׁנֵי סְפִינוֹת פּוֹרְשׁוֹת לַיָּם הַגָּדוֹל, אַחַת יוֹצֵאת מִן הַלָּמָן וְאַחַת נִכְנֶסֶת לַלָּמָן, הַיּוֹצֵאת מִן הַלָּמָן הַכֹּל שְׂמֵחִין וְהַנִּכְנֶסֶת לַלָּמָן לֹא שָׂמְחוּ לָהּ, הָיָה שָׁם פִּקֵּחַ אֶחָד אָמַר לָהֶם חִלּוּף הַדְּבָרִים אֲנִי רוֹאֶה, זוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצְאָה מִן הַלָּמָן לֹא צְרִיכִין לִשְׂמֹחַ עִמָּהּ שֶׁאֵין יוֹדְעִין בְּאֵיזֶה פֶּרֶק עוֹמֶדֶת, כַּמָּה יָמִים מְזַדַּוֶּגֶת לָהּ, כַּמָּה עֲלָעוֹלִין הֵן מְזַדַּוְּגוֹת, וְשֶׁנִּכְנֶסֶת לַלָּמָן הַכֹּל צְרִיכִין לִשְׂמֹחַ שֶׁנִּכְנֶסֶת לְשָׁלוֹם. כָּךְ מֵת אָדָם הַכֹּל צְרִיכִין לִשְׂמֹחַ וּלְשַׁבֵּחַ שֶׁנִּפְטַר בְּשֵׁם טוֹב בְּשָׁלוֹם מִן הָעוֹלָם. הוּא שֶׁשְּׁלֹמֹה אָמַר: וְיוֹם הַמָּוֶת מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ. אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁהַצַּדִּיקִים נוֹלָדִין אֵין בְּרִיָּה מְרַגֶּשֶׁת, וּכְשֶׁמֵּתִין הַכֹּל מְרַגִּישִׁים, כְּשֶׁנּוֹלְדָה מִרְיָם לֹא הִרְגִּישׁ בָּהּ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּתָה נִסְתַּלְּקָה הַבְּאֵר וְהִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, הַבְּאֵר הוֹדִיעָה מִיתָתָהּ. נוֹלַד אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת נִסְתַּלְּקוּ עַנְנֵי כָבוֹד, הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, הֶעָנָן הוֹדִיעַ מִיתָתוֹ. נוֹלַד מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, הַמָּן הוֹדִיעַ מִיתָתוֹ, שֶׁשָּׁבַת. נוֹלַד יְהוֹשֻׁעַ וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע כד, ל): וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בִּגְבוּל וגו׳ מִצְפּוֹן לְהַר גָּעַשׁ, רַבָּנָן אָמְרֵי חָזָרנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא כֻּלָּהּ וְלֹא מָצִינוּ מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ הַר גַּעַשׁ, אֶלָּא מַהוּ הַר גַּעַשׁ, עַל יְדֵי שֶׁנִּתְגַּעֲשׁוּ נִתְרַשְּׁלוּ יִשְׂרָאֵל מִלְּגְמֹל חֶסֶד לִיהוֹשֻׁעַ, רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְעִישׁ וְגַם לְהַגְעִישׁ עֲלֵיהֶם הָהָר וּלְהַפִּילוֹ לָהֶם לְאַבְדָן, לְפִי שֶׁנִּתְחַלְּקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְהָיָה חִלּוּקָהּ חָבִיב עֲלֵיהֶם יוֹתֵר מִדַּאי, זֶה עוֹסֵק בְּשָׂדֵהוּ, וְזֶה עוֹסֵק בְּכַרְמוֹ, וְזֶה עוֹסֵק בְּזֵיתוֹ, וְזֶה עוֹסֵק בְּפִשְׁתָּנוֹ, כֵּלָּן עוֹסְקִין בְּמִלַּאכְתָּן, לְכָךְ בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַרְעִישׁ

עֲלֵיהֶם אֶת הָעוֹלָם, לְפִיכָךְ הִרְגִּישׁוֹ בּוֹ הַכֹּל וְהוֹדִיעוּ אֶת מִיתָתוֹ. נוֹלַד דָּוִד וְלֹא הִרְגִּישׁ בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִּישׁוּ בּוֹ הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא, כא): וַהֲדַד שָׁמַע בְּמִצְרַיִם כִּי שָׁכַב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וגו׳. אָמַר רַבִּי פִּנְחָס וַהֲלֹא שְׁכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁהָיָה מֻלָּךְ כְּתִיב בּוֹ שְׁכִיבָה, יוֹאָב שֶׁהָיָה שַׂר הַצָּבָא כְּתִיב בּוֹ מִיתָה. דָּבָר אַחֵר, וַהֲלֹא שְׁכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כְּתִיב בּוֹ שְׁכִיבָה, וְיוֹאָב שֶׁלֹּא נִמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה כְּתִיב בּוֹ מִיתָה. דָּבָר אַחֵר, וַהֲלֹא שְׁכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁמֵּת עַל מִטָּתוֹ כְּתִיב בּוֹ שְׁכִיבָה, וְיוֹאָב שֶׁנֶּהֱרַג כְּתִיב בּוֹ מִיתָה. דָּבָר אַחֵר, וַהֲלֹא שְׁכִיבָה הִיא מִיתָה, אֶלָּא דָּוִד שֶׁיָּרְשׁוּ בָנָיו אֶת מְקוֹמוֹ נֶאֱמְרָה בּוֹ שְׁכִיבָה, וְיוֹאָב שֶׁלֹּא יָרְשׁוּ בָנָיו מְקוֹמוֹ נֶאֱמְרָה בּוֹ מִיתָה, לְפִיכָךְ הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, כְּשֶׁמֵּת דָּוִד הוֹדִיעַ שְׁלֹמֹה מִיתָתוֹ. נוֹלַד שְׁמוּאֵל וְלֹא הִרְגִּישָׁה בּוֹ בְּרִיָּה, וּכְשֶׁמֵּת הִרְגִּישׁוּ הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, א): וַיָּמָת שְׁמוּאֵל וַיִּסָּפְדוּ לוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מַתְלָא אָמַר מַאן דְּנַפְתֵּיהּ חִילְיָא חַבְלָא מַדְחֵיל לֵיהּ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן מְשֻׁלּוֹ נָתְנוּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ז, טז): וְהָלַךְ מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה וְסָבַב בֵּית אֵל. כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: וַיָּמָת שְׁמוּאֵל, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (שמואל א כח, ג): וּשְׁמוּאֵל מֵת, אָמַר רַבִּי אַסִּי וּשְׁמוּאֵל מֵת מִיתָה וַדַּאי, וַיָּמָת שְׁמוּאֵל, אֵין הַדְּבָרִים אֲמוּרִים אֶלָּא לְעִנְיַן נָבָל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, א): וַיָּמָת שְׁמוּאֵל [וגו׳] וְאִישׁ בְּמָעוֹן, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן הַכֹּל סוֹפְדִין וְטוֹפְחִין עַל מִיתַת הַצַּדִּיק, וְזֶה הָרָשָׁע עוֹשֶׂה לוֹ מַרְזֵחִין, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַכּוֹפֵר בִּגְמִילוּת חֶסֶד כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בָּעִקָּר, אֲבָל דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם מֶה הָיָה עוֹשֶׂה, גּוֹמֵל חֶסֶד לַכֹּל. אוֹמֵר כֵּן, אֲפִלּוּ הוֹרֵג אוֹ נֶהֱרָג, אוֹ רוֹדֵף אוֹ נִרְדָּף, גּוֹמֵל אֲנִי לוֹ חֶסֶד כְּמוֹ לְצַדִּיק, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים יג, ו): וַאֲנִי בְּחַסְדְּךָ בָטַחְתִּי יָגֵל לִבִּי בִּישׁוּעָתֶךָ אָשִׁירָה לַה׳ כִּי גָמַל עָלָי.

ב טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה, לָמָּה שֶׁלֵּב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל, שֶׁכָּל מִי שֶׁמִּתְאַבֵּל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְשַׂמְּחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כט, יט): וְיָסְפוּ עֲנָוִים בַּה׳ שִׂמְחָה. דָּבָר אַחֵר, טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית מִשְׁתֶּה, מוּטָב לָלֶכֶת לְמִדָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּרָעוֹן, מִמִּדָּה שֶׁאֵין לָהּ פְּרָעוֹן. מוּטָב לֵילֵךְ בְּמִדָּה נוֹהֶגֶת בַּחַיִּים וּבַמֵּתִים, מִמִּדָּה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בַּחַיִּים. מוּטָב לֵילֵךְ בְּמִדָּה נוֹהֶגֶת בָּעֲשִׁירִים וּבָעֲנִיִּים, מִמִּדָּה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בָּעֲשִׁירִים. מוּטָב לֵילֵךְ בְּמִדָּה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פִּיּוּס, מִמִּדָּה שֶׁאֵין בָּהּ פִּיּוּס.

אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה גְּמִילוּת חֶסֶד בַּתּוֹרָה, בִּרְאשָׁהּ, וּבְאֶמְצָעִיתָהּ, וּבְסוֹפָהּ. בִּרְאשָׁהּ, דִּכְתִיב (בראשית ב, כב): וַיִּבֶן ה׳ אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע, מְלַמֵּד שֶׁקָּלְעָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחַוָּה וְהֵבִיאָהּ אֶל הָאָדָם וְנַעֲשָׂה שׁוֹשְׁבִין לָהֶם, שֶׁכֵּן בְּכַרְכֵּי הַיָּם קוֹרִין לְקַלְעִיתָא בָּנְיָאתָא. וּבְאֶמְצָעִיתָהּ, דִּכְתִיב (בראשית יח, א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא, מְלַמֵּד שֶׁבִּקְּרוֹ (בראשית כה, יא): וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ, זוֹ בִּרְכַּת אֲבֵלִים. בְּסוֹפָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ו): וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי. אָמַר רַבִּי חָנִין מִדַּת פֻּרְעָנוּת מָה הִיא, יַעֲקֹב מֵת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מִי רָאוּי לְהִטָּפֵל בּוֹ, לֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאָמַר לוֹ (בראשית מו, ד): אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וגו׳, בָּא יוֹסֵף וְחָטַף לוֹ אֶת הַמִּצְוָה, דִּכְתִיב (בראשית נ, ז): וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו. מֵת יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם מִי רָאוּי לְהִטָּפֵל בּוֹ לֹא הַשְּׁבָטִים שֶׁהִשְׁבִּיעַ אוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית נ, כה): וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף, בָּא מֹשֶׁה וְחָטַף לוֹ אֶת הַמִּצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יט): וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף. מֵת מֹשֶׁה וּפָרַע לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לד, ו): וַיִּקְבֹּר אוֹתוֹ בַגַּי.

כְּתִיב (בראשית ג, כא): וַיַּעַשׂ ה׳ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם, מָצִינוּ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גּוֹמֵל חֲסָדִים, מְקַשֵּׁט כַּלּוֹת, מְבָרֵךְ חֲתָנִים, מְבַקֵּר חוֹלִים, וְקוֹבֵר מֵתִים, מְנַחֵם אֲבֵלִים. מְקַשֵּׁט כַּלּוֹת דִּכְתִיב (בראשית ב, כב): וַיִּבֶן ה׳ אֱלֹהִים, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בְּנָאָהּ וְקִשְּׁטָהּ וְהֶרְאָהּ לוֹ. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ שָׁמָּא תֹּאמַר מִתּוֹךְ חָרוּב אֶחָד אוֹ מִתּוֹךְ שִׁקְמָה אַחַת הֶרְאָהּ לוֹ, אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁקִּשְּׁטָהּ בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מִינֵי תַּכְשִׁיטִין, אַחַר כָּךְ הֶרְאָהּ לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ב, כב): וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם. מְבָרֵךְ חֲתָנִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א, כח): וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים. מְבַקֵּר חוֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח, א): וַיֵּרָא אֵלָיו ה׳ בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא. קוֹבֵר מֵתִים, דִּכְתִיב (דברים לד, ו): וַיִּקְבֹּר אֹתוֹ בַגַּי. מְנַחֵם אֲבֵלִים, דִּכְתִיב (בראשית לה, ח): וַיִּקָּרֵא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן מַהוּ אַלּוֹן בָּכוּת, עַד שֶׁמְּשַׁמֵּר אֶבְלָהּ שֶׁל דְּבוֹרָה מֵנִיקָתוֹ בָּאתָה לוֹ שְׁמוּעַת רִבְקָה אִמּוֹ וּבָכָה שְׁתֵּי בְכִיּוֹת, לְכָךְ נֶאֱמַר אַלּוֹן בָּכוּת. וְיַעֲקֹב הוּא אוֹמֵר (בראשית לה, ט): וַיְבָרֶךְ, בִּרְכַּת אֲבֵלִים בֵּרְכוֹ.

אָמַר רַבִּי סִימוֹן מָצִינוּ שֶׁהָלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא נִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, לְבֵית הָאֵבֶל וְנִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן, עוֹג הָלַךְ בְּמִשְׁתֵּה אַבְרָהָם וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ שְׁמוֹ, שִׁלֹּשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב הָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִתְפָּרְשׁוּ שְׁמוֹתָן. מָצִינוּ שֶׁהָלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא נִדְחוּ מִגֵּיהִנֹּם, וְהָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִדְחוּ מִגֵּיהִנֹּם, עוֹג הָיָה בְּמִשְׁתֵּה אַבְרָהָם וְלֹא נִדְחָה מִגֵּיהִנֹּם, וְאִלּוּ שֶׁהָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל נִדְחוּ מִגֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יְשֻׁשְׁכָר דִּכְפַּר מַנְדִּי דַּרְכָּן שֶׁל רְשָׁעִים לְהִנָּתֵן בִּדְיוֹטָא תַּחְתּוֹנָה שֶׁל גֵּיהִנֹּם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב לד, כו): תַּחַת רְשָׁעִים סְפָקָם. שְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב הָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְנִדְחוּ מִגֵּיהִנֹּם, דִּכְתִיב (איוב ב, יא): וַיָּבֹא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ, אִישׁ מִבֵּיתוֹ, אִישׁ מֵעִירוֹ, אִישׁ מֵאַרְצוֹ, אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְבַּצֵּר לָהֶם בַּגֵּיהִנֹּם נִדְחוּ וְנִצּוֹלוּ מִמֶּנּוּ. מָצִינוּ שֶׁהָלְכוּ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה וְלֹא שָׂרַת עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, זֶה עוֹג, וּשְׁלֹשֶׁת רֵעֵי אִיּוֹב הָלְכוּ לְבֵית הָאֵבֶל וְשָׂרַת עֲלֵיהֶם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (איוב ד, א): וַיַּעַן אֱלִיפַז (איוב ח, א): וַיַּעַן בִּלְדַּד. תָּנֵי בְּשֵׁם רַבִּי מֵאִיר כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר עֲנִיָּה וַאֲמִירָה, כֹּה כָּכָה, אִלּוּ בְּלָשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הוּא מְדַבֵּר.

וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר, עֲבִיד חִסְדָּא, דְּיַעֲבְדוּן לָךְ. לַוַּוי, דִּילַוּוּנָיךְ. סְפוֹד, דְּיִסְפְּדוּנָךְ. קְבוֹר, דְּיִקְבְּרוּנָךְ. גְּמוֹל חֶסֶד, דְּתִתְגַּמֵּל חֶסֶד. אָמַר רַבִּי מָנָא, וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ, אִלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁנּוֹתְנִין מִיתָתָן כְּנֶגֶד לִבָּן, וְלָמָּה כּוֹתְשִׁין עַל הַלֵּב, מִימַר דְּכֹלָּה תַּמָּן. דָּבָר אַחֵר, וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ, זֶה חַי הָעוֹלָמִים

שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם שָׂכָר לְבַר נָשׁ עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים. דְּאָמַר רַבִּי יוֹנָה אֵין שׁוֹאֲלִין הֲלָכוֹת לִפְנֵי מִטָּתוֹ שֶׁל מֵת, וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן שָׁאַל לְרַבִּי יַנַּאי קוֹמֵיהּ עַרְסֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוֹצָדָק הִקְדִּישׁ עוֹלָתוֹ לְבֶדֶק הַבַּיִת מַהוּ מוֹעֲלִים בָּהּ. וּמְגִיב לֵיהּ מִשֶּׁהַכְּהָנִים מְעַכְּבִין בִּשְׁחִיטָתָהּ מָעַל, נֶאֱמַר כַּד הֲוָה רָחִיק הֲוָה מְגִיב לֵיהּ. תָּנֵי הַכַּתָּפִין אֲסוּרִים בִּנְעִילַת הַסַּנְדָּל, שֶׁמָּא יִפָּסֵק סַנְדָּלוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם וְנִמְצָא מִתְעַכֵּב מִן הַמִּצְוָה. רַבִּי זְעִירָא שָׁרֵע בְּדִיבּוּרָא, אָזְלוּן מוֹזְקוֹפוּנֵיהּ וְאַשְׁכְּחוּנֵיהּ אִיעַנֵּי בְּדִבּוּרָא, אָמְרִין לֵיהּ מַהוּ כֵן, אֲמַר לוֹן עָלְמָא דְּאָתֵינַן מִן לְתַמָּן, הָא מַה דְּאִתְמַר: וְהַחַי יִתֵּן אֶל לִבּוֹ.

ג טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק, אָמַר שְׁלֹמֹה אִלּוּ כָּעַס אַבָּא עַל אֲדוֹנֵיהּ קִמְעָא, טוֹב הָיָה לוֹ מִשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחֲקָה עָלָיו מִדַּת הַדִּין, לָמָּה, כִּי בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב, אִלּוּ הֵרַע לוֹ פָּנִים הֶבִיאוֹ לְמוּטָב, אֶלָּא, (מלכים א א, ו): וְלֹא עֲצָבוֹ אָבִיו מֵימָיו. וְכֵן אַמְנוֹן, טוֹב הָיָה לוֹ אִם כָּעַס דָּוִד אַבָּא עַל אַמְנוֹן קִמְעָא, מִשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחֲקָה עָלָיו מִדַּת הַדִּין, וְלָמָּה, כִּי בְרֹעַ פָּנִים יִיטַב לֵב, אֶלָּא (שמואל ב יג, לב): כִּי אַמְנוֹן לְבַדּוֹ מֵת. דָּבָר אַחֵר, טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק, טוֹב הָיָה אִלּוּ כָּעַס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַמַּבּוּל, מִשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחֲקָה עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כא, ח): זַרְעָם נָכוֹן לְפְנֵיהֶם. דָּבָר אַחֵר, טוֹב כַּעַס מִשְּׂחוֹק, טוֹב שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כוֹעֵס עַל הַסְּדוֹמִים מִשְּׂחוֹק שֶׁשָּׂחֲקָה עֲלֵיהֶם מִדַּת הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כא, ח): בְּתֹתָיהֶם שָׁלוֹם מִפָּחַד וגו׳.

ד לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל, אָמַר רַבִּי יִצְחָק מָשָׁל לְאֶחָד שֶׁאָמַר לְעַבְדּוֹ צֵא וְהָבֵא לִי חֵפֶץ טוֹב, אָמַר לוֹ וּמֵהֵיכָן אֲנִי מוֹצֵא חֵפֶץ טוֹב, אָמַר לוֹ מִשֶּׁתִּמְצָא רֹב בְּנֵי אָדָם הוֹלְכִים, שָׁם חֵפֶץ טוֹב.

ה טוֹב לִשְׁמֹעַ גַּעֲרַת חָכָם, אִלּוּ הַדְּרָשָׁנִים. מֵאִישׁ שׁוֹמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים, אִלּוּ הַמְתַרְגְּמָנִין שֶׁמַּגְבִּיהִין קוֹלָם בְּשִׁיר לְהַשְׁמִיעַ אֶת הָעָם. דָּבָר אַחֵר, טוֹב לִשְׁמוֹעַ גַּעֲרַת חָכָם, אִלּוּ תּוֹכָחוֹת שֶׁהוֹכִיחַ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. מֵאִישׁ שׁוֹמֵעַ שִׁיר כְּסִילִים, אִלּוּ בְּרָכוֹת שֶׁל בִּלְעָם הָרָשָׁע, שֶׁבָּהֶן גָּבַהּ לִבָּן וְנָפְלוּ בַּשִּׁטִּים.

ו כִּי כְקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר, רַבִּי לֵוִי בְּרִיהּ דְּרַבִּי זְעִירָא עֲבַד לָהּ נְטִילַת רְשׁוּת, כָּל הָעִצִּים כְּשֶׁהֵן דּוֹלְקִין אֵין קוֹלָן הוֹלֵךְ, בְּרַם הָלֵין סְרָיֶיתָא כַּד אִינּוּן דּוֹלְקִים קוֹלָן הוֹלֵךְ, מֵימַר אוֹף אֲנַן קַיְסִין.

ז כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם, עֹשֶׁק שֶׁתַּלְמִידֵי חֲכָמִים עֲסוּקִין בּוֹ זֶה עִם זֶה, יְהוֹלֵל חָכָם, מְעַרְבְּבִין חָכְמָתוֹ. וְיַאֲבֵד אֶת לֵב מַתָּנָה, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁמוֹנִים הֲלָכוֹת לָמַדְתִּי מִיהוּדָה בֶּן פְּדָיָה בַּחֲרִישַׁת הַקֶּבֶר, וְעַל יְדֵי שֶׁהָיִיתִי עָסוּק בְּצָרְכֵי רַבִּים שְׁכָחְתִּים. אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם, רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן כָּל שֶׁהוּא מְבַטֵּל עֲסָקָיו מִפְּנֵי מִשְׁנָתוֹ. תָּנֵי, כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ הֲלָכָה מִמִּשְׁנָתוֹ וּמֵשִׁיב עָלֶיהָ.

חֲמִשָּׁה תַּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לְרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, כָּל זְמַן שֶׁהָיָה קַיָּם הָיוּ יוֹשְׁבִין לְפָנָיו, כְּשֶׁנִּפְטַר הָלְכוּ לְיַבְנֶה, וְהָלַךְ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲרָךְ אֵצֶל אִשְׁתּוֹ לְאֶמָּאוּס, מְקוֹם מַיִם יָפִים וְנָוֶה יָפֶה, הִמְתִּין לָהֶם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְלֹא בָאוּ, כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָאוּ בִּקֵּשׁ לֵילֵךְ אֵצְלָם, וְלֹא הִנִּיחַתּוּ אִשְׁתּוֹ, אָמְרָה מִי צָרִיךְ לְמִי, אָמַר לָהּ הֵן צְרִיכִין לִי. אָמְרָה לוֹ חֵמֶת הָעַכְבָּרִים מִי דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ אֵצֶל מִי, הָעַכְבָּרִים אֵצֶל הַחֵמֶת אוֹ הַחֵמֶת אֵצֶל הָעַכְבָּרִים, שָׁמַע לָהּ וְיָשַׁב לוֹ עַד שֶׁשָּׁכַח תַּלְמוּדוֹ, מֵאַחַר זְמַן בָּאוּ אֵצְלוֹ שָׁאֲלוּ אוֹתוֹ פַּת חִטִּין אוֹ פַּת שְׂעוֹרִים מִי טַב אָכְלָה בְּלִקְתָּן, וְלָא יָדַע לַהֲשִׁיבָן בַּלִּקְתָּן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹמְרִים שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין לְפוּתִין זֶה בָּזֶה. רַבִּי הֲוָה מְמַנֵּי תְּרִין מַנָּאִין בְּכָל שָׁנָה, אִין הֲווֹן מִתְקַיְּימִין, וְאִין לָא הֲווֹן דָּמְכִין, מִן דַּאֲתָא רַבִּי לְמִדְמַךְ אֲמַר לִבְרֵיהּ לָא תַּעֲבֵיד כֵּן אֶלָּא הֱוֵי מְמַנֵּי כוּלְהוֹן כַּחֲדָא, וּמַנֵּי לָךְ רַבִּי חֲנִינָא קֲדָמַאי. וְהוּא לְמָה לָא מַנֵּייהּ, רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִיד אֲמַר עַל דְּצָוְותִין צִיפּוֹרָיָא עֲלֵיהּ, וּמִן צְוִותָא עָבְדִין הָא כַּדּוּן צָוְותִין טָבָאוּת, אִם אֲנַן שָׁמְעִין בַּהֲדָא אוֹף בְּהַהִיא צְרִיכִין שְׁמוֹעַ לְהוֹן. רַבִּי בוֹן אֲמַר לֵיהּ קֶדֶם מַן קָרֵיתָא, אֲמַר לֵיהּ קֶדֶם רַבִּי הַמְנוּנָא סַפְרָא דְּבֶבֶל, אֲמַר לֵיהּ כַּד תֵּיזֵל לְתַמָּן אֱמָר לֵיהּ שְׁמַנִּיתִיךְ זְקֵן וִידַע דְּלָא מִתְמַנֵּי בְּיוֹמֵיהּ, כֵּיוָן דְּדָמַךְ בָּעָא בְּרֵיהּ דִּימַנִּינֵיהּ וְלָא קַבֵּיל עֲלֵיהּ, אֲמַר לֵית אֲנָא מְקַבֵּל אֶלָּא קֶדֶם רַבִּי אָפֵס דְּרוֹמָא, הֲוָה תַּמָּן חַד סַב אָמַר אִם רַבִּי חֲנִינָא קֲדָמַי אֲנָא תִּנְיָין, וְאִם רַבִּי אָפֵס קֲדָמַי אֲנָא תִּנְיָין, קַבֵּיל עֲלוֹי רַבִּי חֲנִינָא לְמִתְמַנֵּי תְּלִיתּוֹי, וּזְכָה לְמִצְרָכָה סַגְיָן שְׁנִין. אֲמַר לֵית אֲנָא יָדַע מִן בְּגִין מַה זָכִיתִי מִצְרָכָה שְׁנִין סַגְיָן, מִן בְּגִין דַּהֲוִינָא סָלִיק מִן בְּגִין דַּהֲוִינָא לְצִפּוֹרִין וַהֲוִינָא עָקִים אִיסְטְרָטְיָא שְׁאֵיל בִּשְׁלָמָה דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא בְּאֵידִין מִתְנָיָן לֵית אֲנָא יָדַע. דָּבָר אַחֵר, כִּי הָעֹשֶׁק יְהוֹלֵל חָכָם, עֹשֶׁק שֶׁעָשְׁקוּ דָּתָן וַאֲבִירָם לְמֹשֶׁה רַבָּן אִבְּדוּ חָכְמָתוֹ מִמֶּנּוּ. וְיַאֲבֵד אֶת לֵב מַתָּנָה, מְתוּנָה כְּתִיב, אִלּוּ הָיָה מֹשֶׁה מָתוּן הָיָה נִצּוֹל, אֶלָּא שֶׁהִקְנִיטוּ וְהִקְפִּידוּ אוֹתוֹ וְאָמְרוּ לוֹ (שמות ה, כא): יֵרֶא ה׳ עֲלֵיכֶם, וְלֹא סָבַל אֶלָּא אוֹף הוּא הִקְפִּיד מִכַּעֲסוֹ, וְאָמַר (שמות ה, כג): וּמֵאָז בָּאתִי. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי כָּתַבְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּ חָכָם, וְאַתָּ מַקְפִּיד וְאוֹמֵר לִי כָּךְ, חַייֶךָ יֵשׁ לְךָ לִידַע וּלְיַיְדֵּעַ, טוֹב אַחֲרִיתָן שֶׁל בָּנֵי מֵרָאשִׁית שָׁנָתַתִּי לָהֶם בְּמִצְרַיִם, דִּכְתִיב (שמות ה, כג): עַתָּה תִּרְאֶה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַוי דְּמוֹבְדִין וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין, אִבַּדְתִּי אֶת אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, שֶׁלֹּא הִרְהֲרוּ אַחֲרַי, וְלֹא מָצָאתִי כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בִּקְּשָׁה מִדַּת הַדִּין לִפְגֹּעַ בּוֹ, דִּכְתִיב (שמות ו, ב): וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים, וְאֵין אֱלֹהִים אֶלָּא מִדַּת הַדִּין, וְנֶאֱמַר (שמות ו, ב): וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי ה׳, אָמַר לוֹ אַתְּ בָּשָׂר וָדָם לֹא יְכוֹלְתְּ לִסְבֹּל אוֹתָם, אֲנִי ה׳ רַחְמָן בַּעַל הָרַחֲמִים בְּמִדּוֹתַי אֶרָחֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה מו, ד): אֲנִי עָשִׂיתִי וַאֲנִי אֶשָּׂא.

ח טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ, רַבִּי מֵאִיר הֲוָה יָתִיב וְדָרִישׁ בְּבֵי מִדְרְשָׁא דְּטַבֶּרְיָה וַהֲוָה אֱלִישָׁע רַבֵּיהּ גָּיֵיז בְּשׁוּקָא אַרְכִּיב עַל סוּסְיָא בְּשַׁבַּתָּא, אָמְרוּן לְרַבִּי מֵאִיר הָא אֱלִישָׁע רַבָּךְ אָתֵי גָּיֵיז בְּשַׁבַּתָּא בְּשׁוּקָא, נָפַק לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיהּ בַּמֶּה הֲוֵיתָא עָסִיק, אָמַר לֵיהּ (איוב מב, יב): וַה׳ בֵּרַךְ אֶת אַחֲרִית אִיּוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ, אֲמַר

לַיהוה בָּרְךָ, שֶׁהִכְפִּיל אֶת מָמוֹנוֹ. אָמַר לֵיהּ עֲקִיבָא רַבָּךְ לָא הֲוָה אָמַר כֵּן, אֶלָּא: וַה׳ בֵּרַךְ אַחֲרִית אִיּוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ, בִּזְכוּת תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ מֵרֵאשִׁיתוֹ. אָמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ אָמַרְתְּ שׁוּב טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ, אָמַר לֵיהּ וּמָה אַתְּ אָמַרְתְּ בֵּיהּ, אָמַר לוֹ יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא קוֹנֶה סְחוֹרָה בְּנֵעֲרוּתוֹ וְהוּא מַפְסִיד, וּבִזְקֻנוּתוֹ הוּא מִשְׁתַּכֵּר בָּהּ. דָּבָר אַחֵר, טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמּוֹלִיד בָּנִים בְּנֵעֲרוּתוֹ וְהֵן מֵתִים, מוֹלִיד בִּזְקֻנוּתוֹ וְהֵן מִתְקַיְּמִין. דָּבָר אַחֵר, טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁעוֹשֶׂה מַעֲשִׂים רָעִים בְּנֵעֲרוּתוֹ וּבִזְקֻנוּתוֹ עוֹשֶׂה מַעֲשִׂים טוֹבִים. דָּבָר אַחֵר, טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ, יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁהוּא לָמֵד תּוֹרָה בְּנֵעֲרוּתוֹ וּמְשַׁכַּחְהּ, וּבִזְקֻנוּתוֹ הוּא חוֹזֵר עָלֶיהָ, וְגוֹ׳: טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁתוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא רַבָּךְ לֹא כָךְ אָמַר, אֶלָּא: טוֹב אַחֲרִית דָּבָר כְּשֶׁהוּא טוֹב מֵרֵאשִׁתוֹ, וְכֵן הָיָה מַעֲשֶׂה אֲבִיוֹ אָבִי מִגְדּוֹלֵי הַדּוֹר, וּכְשֶׁבָּא לְמוּלֵנִי קָרָא לְכָל גְּדוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם, וְקָרָא לְכָל גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, וְקָרָא לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר וּלְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עִמָּהֶם, וּכְשֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ שָׂרוֹן אִילֵּין אָמְרִין מִזְמוֹרִין, וְאִילֵּין אָמְרִין אַלְפַּבֵּתָרִין, אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אִילֵּין עָסְקִין בְּדִידְהוֹן, וַאֲנַן לֵית אֲנַן עָסְקִין בְּדִידָן, וְהִתְחִילוּ בַּתּוֹרָה וּמִן הַתּוֹרָה לַנְּבִיאִים, וּמִן הַנְּבִיאִים לַכְּתוּבִים, וְהָיוּ הַדְּבָרִים שְׁמֵחִין כִּנְתִינָתָן מִסִּינַי וְהָאֵשׁ מְלַהֶטֶת סְבִיבוֹתֵיהֶן, עִקֵּר נְתִינָתָן לֹא מִסִּינַי נִתְּנוּ בָּאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, יא): וְהָהָר בֹּעֵר בָּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם, אָמַר הוֹאִיל וְכָךְ הוּא גְּדוֹל כֹּחָהּ שֶׁל תּוֹרָה, הַבֵּן הַזֶּה אִם מִתְקַיֵּם לִי הֲרֵינִי נוֹתְנוֹ לַתּוֹרָה, וְעַל יְדֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה כַּוָּנַת מַחְשַׁבְתּוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם לֹא נִתְקַיְּמָה בִּי תּוֹרָתִי. וּמָה אַתְּ אָמַר תּוּבָן (איוב כח, יז): לֹא יַעַרְכֶנָּה זָהָב וּזְכוּכִית. אָמַר לֵיהּ וּמָה אָמַרְתְּ בֵּיהּ, אָמַר לוֹ אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁקָּשִׁין לִקְנוֹת כְּכֵלִי זָהָב וּזְכוּכִית, אָמַר לוֹ עֲקִיבָא רַבָּךְ לֹא אָמַר כֵּן, אֶלָּא מַה כְּלֵי זָהָב וּזְכוּכִית אִם נִשְׁבְּרוּ יֵשׁ לָהֶם תַּקָּנָה, אַף תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאִבֵּד מִשְׁנָתוֹ יָכוֹל הוּא לַחֲזוֹר עָלֶיהָ. אָמַר לֵיהּ חֲזוֹר עוֹל לָךְ, אָמַר לֵיהּ לָמָּה, עַד כָּאן תְּחוּם שַׁבָּת. אָמַר לֵיהּ מִנַּן אַתְּ יָדַע, אָמַר לֵיהּ מִסַּלְקֵי סוּסִי, שֶׁכְּבָר הָלַךְ אַלְפַּיִם אַמָּה. אָמַר לֵיהּ וְכָל הֲדָא חָכְמְתָא אִית בָּךְ וְלֵית אַתְּ חוֹזֵר בָּךְ. אָמַר לֵיהּ לֵית בְּחֵילִי. אָמַר לֵיהּ לָמָּה, אָמַר לֵיהּ רוֹכֵב הָיִיתִי עַל הַסּוּס וּמְטַיֵּל אֲחוֹרֵי בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְשָׁמַעְתִּי בַּת קוֹל מְצַפְצֶפֶת וְאוֹמֶרֶת (ירמיה ג, כב): שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים, (מלאכי ג, ז): שׁוּבוּ אֵלַי וְאָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם, חוּץ מֵאֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ כֹּחִי וּמָרַד בִּי. וּמֵהֵיכָן הָיָה לוֹ, רָאָה אָדָם אֶחָד עָלָה לְרֹאשׁ הַדֶּקֶל בְּשַׁבָּת וְנָטַל הָאֵם עַל הַבָּנִים וְיָרַד בְּשָׁלוֹם, וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת רָאָה אָדָם אֶחָד עָלָה לְרֹאשׁ הַדֶּקֶל וְנָטַל הַבָּנִים וְשִׁלַּח אֶת הָאֵם, וְיָרַד וְהִכִּישׁוֹ נָחָשׁ וָמֵת, אָמַר כְּתִיב (דברים כב, ז): שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים, הֵיכָן טוּבוֹ שֶׁל זֶה וְהֵיכָן אֲרִיכוּת יָמָיו שֶׁל זֶה, וְלֹא יָדַע שֶׁדַּרְשָׁהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְמַעַן יִיטַב לָךְ בָּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים לָעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ אָרֹךְ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל יְדֵי שֶׁרָאָה לְשׁוֹנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּחְתוֹם נָתוּן בְּפִי הַכֶּלֶב, אָמַר מָה הַלָּשׁוֹן שֶׁיָּגַע בַּתּוֹרָה כָּל יָמָיו כָּךְ, לָשׁוֹן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וְיָגַע בַּתּוֹרָה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמַר אִם כֵּן לֹא מַתַּן שְׂכָר לַצַּדִּיקִים, וְלֹא תְּחִיַּת הַמֵּתִים. וְיֵשׁ אוֹמְרִים עַל יְדֵי שֶׁכְּשֶׁהָיְתָה אִמּוֹ מְעֻבֶּרֶת בּוֹ עָבְרָה עַל בָּתֵּי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְהֵרִיחָה וְנָתְנוּ לוֹ מֵאוֹתוֹ הַמִּין וְאָכָלָה, וְהָיָה מְפַעְפֵּעַ בִּכְרִיסָהּ כַּאֲרִיסָה שֶׁל חֲכִינָה. לְאַחַר יָמִים חָלָה אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה, אֲתוֹן אָמְרִין לְרַבִּי מֵאִיר אֱלִישָׁע חוֹלֶה, אֲזַל לְגַבֵּיהּ אֲמַר לֵיהּ חֲזוֹר בָּךְ, אֲמַר לֵיהּ וַעַד כַּדּוּן מְקַבְּלִין, אֲמַר לֵיהּ וְלָא כְתִיב (תהלים צ, ג): תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא, עַד דִּכְדּוּכָהּ שֶׁל נֶפֶשׁ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה אֱלִישָׁע בֶּן אֲבוּיָה וָמֵת, וְהָיָה רַבִּי מֵאִיר שָׁמֵחַ וְאוֹמֵר דּוֹמֶה שִׁמְּתוֹתָךְ תְּשׁוּבָה נִסְתַּלֵּק רַבִּי. וְכֵיוָן שֶׁקְּבָרוּהוּ בָּאתָה רְאוּר לִשְׂרֹף אֶת קִבְרוֹ, אֲתוֹן אָמְרִין לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר קֶבֶר רַבָּךְ נִשְׂרָף, יָצָא וּפָרַשׂ טַלִּיתוֹ עָלָיהָ, אֲמַר לֵיהּ (רות ג, יג): לִינִי הַלַּיְלָה, בָּעוֹלָם הַזֶּה שָׁכַלּוֹ לַיְלָה, וְהָיָה בַּבֹּקֶר אִם יִגְאָלֵךְ טוֹב יִגְאָל, מַהוּ וְהָיָה בַּבֹּקֶר, בָּעוֹלָם שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב, אִם יִגְאָלֵךְ טוֹב זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמה, ט): טוֹב ה׳ לַכֹּל. וְאִם לֹא יַחְפֹּץ לְגָאֳלֵךְ וּגְאַלְתִּיךְ אָנֹכִי חַי ה׳ שִׁכְבִי עַד הַבֹּקֶר. וּדְמָכַת לֵיהּ. אָמְרוּן לֵיהּ רַבִּי לְעָלְמִין דְּאָתֵי אֵין אָמְרִין לָךְ מָה אַתְּ בָּעֵי אָבִיךְ אוֹ רַבָּךְ מַה תֵּימַר, אֲמַר אַבָּא וּבָתַר כֵּן רַבִּי. אָמְרִין לֵיהּ וְשָׁמְעֵי לָךְ אִינּוּן, אֲמַר לְהוֹן וְלָאו מַתְנִיתָא הִיא, מַצֵּילִין תִּיק הַסֵּפֶר עִם הַסֵּפֶר וְתִיק הַתְּפִלִּין עִם הַתְּפִלִּין, מַצֵּילִין אֱלִישָׁע בִּזְכוּת תּוֹרָתוֹ. לְבַסּוֹף בָּאוּ בְנוֹתָיו וְתוֹבְעוֹת צְדָקָה אֲצָל רַבֵּנוּ, אָמַר (תהלים קט, יב): אַל יְהִי לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו. אָמְרִין, רַבִּי לָא תִסְתַּכֵּל בְּעוֹבָדוֹהִי אִסְתַּכֵּל לְאוֹרָיְיתֵיהּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בָּכָה רַבִּי וְגָזַר עֲלֵיהֶם שֶׁיִּתְפַּרְנְסוּ, אָמַר מַה מִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה תּוֹרָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם כָּךְ הֶעֱמִיד, מִי שֶׁתּוֹרָתוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ מִגְּבֹהַּ רוּחַ, חַד פַּרְסִי אָתָא גַּבֵּי רַב אֲמַר לֵיהּ אַלְפָּנִי אוֹרָיְיתָא, אֲמַר לֵיהּ אֱמֹר אָלֶ״ף, אֲמַר לֵיהּ מַאן דְּיֵימַר דְּהוּא אָלֶ״ף, יְמָרוּן דְּאֵינוֹ כֵן. אֱמֹר בֵּי״ת, אֲמַר לֵיהּ מַאן אֲמַר דְּהוּא בֵּי״ת, גָּעַר בּוֹ וְהוֹצִיאוֹ בִּנְזִיפָה, אֲזַל לְגַבֵּי שְׁמוּאֵל, אֲמַר לֵיהּ אַלְפָּנִי אוֹרָיְיתָא, אֲמַר לֵיהּ אֱמֹר אָלֶ״ף, אֲמַר לֵיהּ מַאן דְּיֵימַר דְּהוּא אָלֶ״ף, אֲמַר לֵיהּ אֱמֹר בֵּי״ת, אֲמַר לֵיהּ מַאן אֲמַר דְּהוּא בֵּי״ת, אַחֲדֵיהּ בְּאוּדְנֵיהּ וַאֲמַר אוּדְנִי אוּדְנִי, אֲמַר לֵיהּ שְׁמוּאֵל מַאן אֲמַר דְּהוּא אוּדְנִיךְ. אֲמַר לֵיהּ כּוּלֵי עָלְמָא יָדְעִין דְּהוּא אוּדְנִי, אֲמַר לֵיהּ אוֹף הָכָא כּוּלֵי עָלְמָא יָדְעִין דְּהוּא אל״ף וּדְהוּא בי״ת, מֵיָד נִשְׁתַּתֵּק הַפַּרְסִי וְקִבֵּיל עֲלוֹי, וְגוֹ׳: טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ מִגְּבֹהַּ רוּחַ, טוֹבָה הִיא הָאֲרִיכָה שֶׁהֶאֱרִיךְ שְׁמוּאֵל עִם הַפַּרְסִי מֵהַקְפָּדָה שֶׁהִקְפִּיד עֲלֵיהּ רַב, אִלּוּלֵי כֵן חָזַר הַפַּרְסִי לְסִיאוּרוֹ, וְקָרָא עָלָיו: טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ. וְעוֹד, עֲקִילַס הַגֵּר שָׁאַל לְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר, אָמַר לוֹ חֲרֵי חִבָּה שֶׁחִבֵּב הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַגֵּר בְּלֶחֶם וּבְשִׂמְלָה בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, יח): וְאֹהֵב גֵּר לָתֶת לוֹ לֶחֶם וְשִׂמְלָה, כַּמָּה טַוּוסִין וְכַמָּה פַּסְיוֹנִין אִית לִי וַאֲפִלּוּ עֲבָדַי לָא מַשְׁגִּיחִין עֲלֵיהוֹן. אָמַר לֵיהּ וְכִי קַלָּה הִיא בְּעֵינֶיךָ דָּבָר שֶׁבִּקֵּשׁ בּוֹ אָבִינוּ יַעֲקֹב מִתְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, כ): וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ, דָּבָר קַל הוּא. אֲתָא לְגַבֵּי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וּשְׁאֵיל לֵיהּ כָּךְ, אָמַר לוֹ גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר לְשֵׁם שָׁמַיִם זָכָה וּמַשִּׂיאִין מִבְּנוֹתָיו לְכֹהֲנָה. לֶחֶם זוֹ לֶחֶם הַפָּנִים. וּבֶגֶד אֵלּוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה. צְמְצְמוּ בִּדְבָרִים, אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו וְכִי קַלָּה הִיא בְּעֵינֶיךָ דָּבָר שֶׁנִּתְחַבֵּט בּוֹ הַזָּקֵן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כח, כ): וְנָתַן לִי לֶחֶם, וְלָמָּה אַתְּ מוֹשִׁיטוֹ בְּקָנֶה, הִתְחִיל מְפַיְּסוֹ בִּדְבָרִים, לֶחֶם זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ט, ה):

לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחְמִי. וּבֶגֶד זֶה הַכָּבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, טו): בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ. וְיֵרוּ: טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ טוֹבָה הִיא הָאֲרִיכָה שֶׁהֶאֱרִיךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עִם עֲקִילַס הַגֵּר, מֵהַקְּפָדָה שֶׁהִקְפִּיד בּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שֶׁאִלּוּלֵי כֵן חָזַר לְסִיאוּרוֹ, וְקָרָא עָלָיו: טוֹב אֶרֶךְ רוּחַ מִגִּבֹּה רוּחַ.

ט אַל תְּבַהֵל בְּרוּחֲךָ לִכְעוֹס, אָמַר רַבִּי יוּדָן הֵכְמָה דְּמַעֲזֵילָא עָזֵיל עַל פְּלַכְתֵּיהּ כֵּן סָלֵיק לֵיהּ בִּפְלַכְתֵּיהּ הוּא נָסִיב, הֵיךְ מַה דְּקִימְקוּמָא גְּלִישׁ עַל גִּיסֵיהּ שָׁפֵיךְ כָּל דְּרָקַק לְעֵיל עַל אַפּוֹי נַפַל.

יא טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה, טוֹבָה חָכְמָה כְּשֶׁהִיא נַחֲלָה דָּבָר אַחַר, טוֹבָה חָכְמָה, כְּשֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ נַחֲלָה, דִּתְנֵינַן תַּמָּן בְּאָבוֹת רַבָּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא אוֹמֵר יָפָה תַלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ וכו׳. דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, טוֹבָה חָכְמָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כא, כב): עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם. עִם נַחֲלָה, שֶׁהִנְחִיל תּוֹרָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, זוֹ חָכְמָתוֹ שֶׁל בְּצַלְאֵל, שֶׁהִנְחִיל אָרוֹן לְיִשְׂרָאֵל, וּבְשָׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה עֲשֵׂה אָרוֹן וְכֵלִים וּמִשְׁכָּן, אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מְבִיאִין אֶת הַכֵּלִים וּמַעֲמִידִין אוֹתָם בָּאֲוִיר, בַּתְּחִלָּה יַעֲשֶׂה הַמִּשְׁכָּן, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה הָאָרוֹן. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה שָׁמָּא בְּצֵל אֵל הָיִית יוֹשֵׁב וְיָדַעְתָּ בַּתְּחִלָּה (שמות כה, י): וְעָשׂוּ אָרוֹן, וְאַחַר כָּךְ תַּעֲשֶׂה, וְיֵרוּ: טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה, טוֹבָה חָכְמָה שֶׁל בְּצַלְאֵל, עִם נַחֲלָה, שֶׁהִנְחִיל אָרוֹן לְיִשְׂרָאֵל. דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, עִם נַחֲלָה, שֶׁהִנְחִיל אֶת הָאָרֶץ. וְיֵתֵר לְרֹאשֵׁי הַשָּׁמָשׁ. דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ זְכוּת אָבוֹת. אַשְׁרֵי שֶׁזְּכוּת אֲבוֹתָיו עוֹמֶדֶת וּמְאִירָה לוֹ. רַבִּי אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי תַּנְחוּם לָמַד אָדָם וְלִמֵּד וְשָׁמַר וְעָשָׂה וְהָיְתָה סְפִיקָא בְּיָדוֹ לְהַחֲזִיק וְלֹא הֶחֱזִיק, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל (דברים כז, כו): אָרוּר אֲשֶׁר לֹא יָקִים אֶת דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. לָמַד וְלֹא לִמֵּד, לֹא שָׁמַר וְלֹא עָשָׂה וְלֹא הָיְתָה סְפִיקָא בְּיָדוֹ לְהַחֲזִיק וְהֶחֱזִיק, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל: בָּרוּךְ אֲשֶׁר יָקִים, כִּי כָּל אָרוּר מִכְּלַל בָּרוּךְ. רַבִּי הוּנָא אָמַר עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת צֵל וְחֻפָּה לְצַדִּיקֵי מִצְווֹת אֵצֶל בַּעֲלֵי תּוֹרָה, מַאי טַעְמָא, כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף. שְׁלֹשׁ מֵאוֹת נְזִירִין עָלוּ לְהַקְרִיב תְּשַׁע מֵאוֹת קָרְבָּנִין בִּימֵי שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, מֵאָה וַחֲמִשִּׁים מָצָא לָהֶם פֶּתַח, וּמֵאָה וַחֲמִשִּׁים לֹא מָצָא לָהֶם פֶּתַח. סְלִיק שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח לְגַבֵּי יַנַאי מַלְכָּא אֲמַר לֵיהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת נְזִירִין סָלְקִין בָּעַיִן לְמִקְרְבָא תְּשַׁע מְאוֹת קוּרְבָּנִין וְלֵית לְהוֹן, אֶלָּא הַב אַתְּ פַּלְגָּא מִן דִּידָךְ וַאֲנָא פַּלְגָּא מִן דִּידִי וְיֵזְלוּן וְיִקְרְבוּן, יְהַב לְהוֹן יַנַאי פַּלְגָּא וַאֲזַלוּן וְקָרְבוּן, אֲתוֹן אָמְרִין לֵישָׁן דְּבִישׁ לְיַנַאי מַלְכָּא עַל שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, אָמְרִין לְיַנַאי מַלְכָּא תֶּיהֱוֵי יְדִיעַ כָּל מַה דְּאַקְרִיבִינוּן מִן דִּידָךְ הֲוָה, בְּרַם שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח לָא יְהַב כְּלוּם מִן דִּידֵיהּ. שְׁמָעִינֵיהּ וּכְעַס עַל שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, וּשְׁמַע שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח וַעֲרַק. בָּתַר יוֹמִין הֲווֹ תַּמָּן בַּר נָשׁ רַבְרְבִין מִן מַלְכוּתָא דְּפָרַס הֲווֹן יַתְבִין עַל פְּתוֹרֵיהּ דְּיַנַאי מַלְכָּא, מִן דְּאָכְלִין אָמְרִין לְיַנַאי מָרֵי מַלְכָּא נְהִירִין אֲנַן דַּהֲוָה הָכָא חַד סַב וַהֲוָה אָמַר לָן מִילֵּי דְאוֹרַיְתָא, אֲמַר לִשְׁלָמְתוֹ אֲחָתֵיהּ, אֵינְתֵּיהּ דְּיַנַאי, שְׁלְחִי וְאַיְתֵי, אֲמַר לֵיהּ הַב לִי מִילָּא וּשְׁלַח לֵיהּ עִזְקָתָךְ וְהוּא אָתֵי, יְהַב לָהּ מִילָּא וַאֲתָא, מִן דַּאֲתָא יְתֵיב לֵיהּ בֵּין מַלְכָּא לְמַלְכְּתָא, אֲמַר לֵיהּ לְמָה עַרְקְתְּ, אֲמַר לֵיהּ שְׁמָעִית דַּאתְּ כָּעֵיס עָלַי, וּצְרַת לִי בְּגִינָךְ דְּלָא תִּקְטְלַנְנִי וַעֲרַקִית, וְהָדֵין קָרְיָיה קֵייְמְתְּ, דִּכְתִיב (ישעיה כו, כ): חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר זָעַם, אֲמַר לֵיהּ וּלְמָה אַפְלֵית בִּי, אֲמַר לֵיהּ חַס וְשָׁלוֹם לָא אַפְלֵית בָּךְ, אֶלָּא אַתְּ מִן מְמוֹנָךְ וַאֲנָא מִן אוֹרָיְיתִי, דִּכְתִיב: כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכֶּסֶף. אֲמַר לֵיהּ וּלְמָה יְתַבְתְּ בֵּין מַלְכָּא לְמַלְכְּתָא, אֲמַר לֵיהּ דְּהָכִין כְּתִיב בְּסִפְרֵיהּ דְּבֶן סִירָא, סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ וּבֵין נְגִידִים תּוֹשִׁיבֶךָּ. אֲמַר לֵיהּ חֲמֵית מִן מָה אֲנָא מוֹקִיר לָךְ, אֲמַר לֵיהּ לֵית אַתְּ מוֹקִיר אֶלָּא אוֹרָיְיתִי הִיא מוֹקֶרָא לִי, דִּכְתִיב (משלי ד, ח): סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ אֲמַר לוֹן מָזְגִין לֵיהּ כָּסָא דִּיבָרִיךְ, אֲמַר מָה אֵיבָרִיךְ, נֵימַר בָּרוּךְ שֶׁאָכַל נַאי מִשֶּׁלּוֹ, אֲמַר לֵיהּ אַתְּ כַּדּוּן אַתְּ בְּקַשְׁיוּתָךְ, לָא שְׁמָעִית מִן יוֹמָא נַאי בְּבִרְכְּתָא, אֲמַר וּמָה אִית לִי לְמֵימַר בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ, וְלֹא אָכַלְתִּי. אֲמַר לְהוּ אַיְתִי לֵיהּ דְּיֵיכוּל, מִן דַּאֲכַל אֲמַר שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וַחֲלוּקִין חֲבֵרָיו עַל שִׁמְעוֹן בֶּן שֶׁטַח, רַבִּי אָבִין אָמַר עַל הַשְּׁנִיָּה, וְרַבִּי יִרְמְיָה אָמַר עַל הָרִאשׁוֹנָה, וּמַחֲלִיפִין שִׁיטָתֵיהּ דְּרַבִּי יִרְמְיָה, תַּמָּן פְּשִׁיטָא לֵיהּ וְהָכָא צְרִיכָה לֵיהּ, תַּמָּן פְּשִׁיטָא לֵיהּ כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, וְהָכָא צְרִיכָה לֵיהּ כְּרַבָּנָן, דְּתָנֵי עֲלָהּ וְהִסֵּב וְטָבַל עִמָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָכַל עִמָּהֶן כַּדַּיִת דָּנָן מְזַמְּנִין עָלָיו, דִּבְרֵי חֲכָמִים. רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא בְּשֵׁם רַבִּי אִיסִי אָמַר לְעוֹלָם אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו עַד שֶׁיֹּאכַל כַּזַּיִת דָּנָן, תָּנֵי שְׁנַיִם שֶׁאָכְלוּ דָּנָן וְאֶחָד שֶׁאָכַל חוּץ מִדָּנָן מִצְטָרֵף, כְּמַאן דְּתָנֵינַן כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. שְׁלֹשָׁה בַּלְיוֹטִין הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם, בֶּן צִיצִית הַכְּסֶת, וְנַקְדִּימוֹן בֶּן גּוּרְיוֹן, וּבֶן כַּלְבָּא שָׁבוּעַ, וְכָל חַד וְחַד הֲיָה יָכוֹל לְסַפֵּק וּלְפַרְנֵס לְמִדִּינָה עֲשָׂר שָׁנִים, וְהָיָה שָׁם בֶּן בָּטִיחַ בֶּן אֲחוֹתוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, וְהָיָה מְמֻנֶּה עַל הָאוֹצָרוֹת, רֹאשׁ קַסְרִין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וְעָמַד וְשָׁרַף אֶת הָאוֹצָרוֹת, שָׁמַע רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אָמַר וַיי, אָזְלִין וְאָמְרִין לְבֶן בָּטִיחַ חֲבִיבָךְ אָמַר וַיי וַיי. שְׁלַח וַאֲיְתִיתֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ לְמָה אַתְּ אָמַרְתְּ וַיי, אֲמַר לֵיהּ לָא אָמְרִית וַיי אֶלָּא וַהּ אָמְרִית, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהָאוֹצָרוֹת יְקָרִין קַיְימִין לָא יַחֲבִין גַּרְמֵיהוֹן לְמֶעֱבַד קָרְבָּא. בֵּין וַיי לְוַהּ נִמְלַט רַבִּי יוֹחָנָן, וּקְרוֹן עֲלֵיהּ וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאַחֲזוּ בּוּלְמוּס וְהָלַךְ לְאֵימוֹנִיס, וְיָשַׁב לוֹ לְמִזְרָחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה וְנִתְרַפֵּא, אָמְרִין לֵיהּ הָדָא מְנָא לָךְ, אָמַר לוֹן מִן דָּוִד, דִּכְתִיב (שמואל א ל, יב): וַיִּתְּנוּ לוֹ פֶּלַח דְּבֵלָה, וּקְרוֹן עֲלֵיהּ וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יָאסִין הֲוָה אָתֵי בְּאִלְפָּא וְאָתֵי מִן טַרְסִים וַאֲמַר לֵיהּ טַלְיָא אֲנָא צָרִיךְ לְמֵיחַת, אֲמַר לֵיהּ לָא תֵּיחוֹת לֵימָא דְּיַמָּא סַכַּנְתָּא, אֲמַר לֵיהּ בָּעֵי אֲנָא לְמִיקְרֵי קְרִיאַת שְׁמַע, אֲמַר לֵיהּ קְרֵי. אֲמַר לֵיהּ בָּעֵי אֲנָא לְמֵיכַל, אֲמַר לֵיהּ אֱכֹל. כֵּיוָן דַּאֲתוֹן לַלָּמָן אֲמַר לֵיהּ אָסוּר אַתָּה עַד שֶׁתִּטְבֹּל, וּקְרָא עֲלֵיהּ וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ. רַבִּי מֵאִיר הֲוָה מִתְבָּעֵי לְמַלְכוּתָא וַעֲרַק, עָבַר עַל חֲנוּתָא דַּאֲרַמַּיִין וְאַשְׁכַּח יַתְהוֹן יְתִבִין אֲכָלוּן מִן הַהוּא מִינָא, חָמוֹן יָתֵיהּ אָמְרִין הוּא הוּא, לֵית הוּא הוּא, אָמְרִין אִם הוּא הוּא, אֲנַן כָּרְזִין לֵיהּ אִין אָתֵי אָכִיל עִמָּן, וַהֲוָה צָבַע חָדָא אֶצְבְּעוֹתֵיהּ בִּדְמֵהּ דַּחֲזִיר, וְיַהַב אֶצְבְּעוֹתֵיהּ אוֹחָרֵי בְּפוּמֵיהּ, טָמַשׁ הָא וּמְתַק הָא. אָמְרִין דֵּין לְדֵין אִלּוּ הֲוָה רַבִּי מֵאִיר לָא אָתֵי אָכִיל עִמָּן, וַהֲוָה צָבַע חָדָא אֶצְבְּעוֹתֵיהּ בִּדְמֵהּ דַּחֲזִיר, וְיַהַב אֶצְבְּעוֹתֵיהּ אוֹחָרֵי בְּפוּמֵיהּ, טָמַשׁ הָא וּמְתַק הָא. אָמְרִין דֵּין לְדֵין אִלּוּ הֲוָה רַבִּי מֵאִיר לָא

הֲוָה עָבִיד כֵּן, שַׁבְקוּנֵיהּ וַעֲרַק, וּקְרָא עֲלֵיהּ וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ. רַבִּי הֲוָה דָּמִיךְ בְּצִפּוֹרִין וְאָמְרִין צִיפּוֹרָאֵי כָּל דַּאֲתָא וְאָמַר דְּמַךְ רַבִּי אֲנַן קָטְלִין לֵיהּ. אֲזַל בַּר קַפָּרָא וְעָלֵל בְּכַוְותָא וַאֲדֵיק לֵיהּ וְרִישֵׁיהּ מִיכְרַךְ וּמָנֵיהּ בְּזֵיעִין, אָמַר אַחֵינוּ בְּנֵי יְדַעְיָה שְׁמָעוּנִי שְׁמָעוּנִי, אֲרָאלִים וּמְצוּקִים אָחֲזוּ יָדֶן בְּלוּחוֹת הַבְּרִית, גָּבְרָה יָדָן שֶׁל אֲרָאלִים וְחָטְפוּ אֶת הַלּוּחוֹת. אָמְרִין לֵיהּ דְּמַךְ רַבִּי, וַאֲמַר לְהוּ אַתּוּן אַמְרִיתוּן אֲנָא לָא אֲמִינָא, וְלָמָּה לֹא אָמַר, דִּכְתִיב (משלי י, יח): וּמוֹצִיא דִּבָּה הוּא כְסִיל. קְרָעוּן מָנֵיהוֹן עַד דַּאֲזַל קֲלֵיהּ דִּקְרִיעָה עַד גּוּפְתָּא, מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה מִילִין, וּקְרָא עֲלֵיהּ: וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ. רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי מָנָא מַעֲשֶׂה נִסִּים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה וְאִיתְכַּנְּשִׁין כָּל קְרָיְיתָא לְהֶסְפֵּידָא דְּרַבִּי, אַשְׁרוּנֵיהּ בִּתְמַנֵּי עָשָׂר כְּנִישְׁתָּא, וְאוֹבְלוּנֵיהּ לְבֵית שְׁעָרִים, וּתְלָא לוֹן יוֹמָא עַד דְּמָטָא כָּל חַד וְחַד מֵישְׁרָאֵל לְבֵיתוֹ וּמַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר, וְצוֹלֶה לוֹ דָּג, וּמְמַלֵּא לוֹ חָבִית מַיִם, עַד שֶׁעָשָׂה הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן שָׁקְעָה הַחַמָּה וְקָרָא הַגֶּבֶר, שָׁרוֹן מְצוּקִין אָמְרִין וַוי דְּחַלְּינָן שַׁבַּתָּא, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה כָּל מִי שֶׁלֹּא נִתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל רַבִּי מְזַמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, בַּר מִן קַצָּרָה דַּהֲוָה תַּמָּן וְלָא אֲתָא, כֵּיוָן דִּשְׁמַע כֵּן סָלֵק וּטְלַק גַּרְמֵיהּ מִן אִיגְּרָא וְנָפַל וָמֵת. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה אַף לְאִגְּרָא קַצָּרָא מְזַמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.

יג רְאֵה אֶת מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים כִּי מִי יוּכַל לְתַקֵּן אֵת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן, נְטָלוֹ וְהֶחֱזִירוֹ עַל כָּל אִילָנֵי גַּן עֵדֶן, וְאָמַר לוֹ, רְאֵה מַעֲשַׂי כַּמָּה נָאִים וּמְשֻׁבָּחִין הֵן, וְכָל מַה שֶּׁבָּרָאתִי בִּשְׁבִילְךָ בָּרָאתִי, תֵּן דַּעְתְּךָ שֶׁלֹּא תְקַלְקֵל וְתַחֲרִיב אֶת עוֹלָמִי, שֶׁאִם קִלְקַלְתָּ אֵין מִי שֶׁיְתַקֵּן אַחֲרֶיךָ, וְלֹא עוֹד שֶׁאַתְּ גּוֹרֵם מִיתָה לְאוֹתוֹ צַדִּיק. מָשָׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאִשָּׁה עֲבָרָה שֶׁהָיְתָה חֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִים, יָלְדָה שָׁם בֵּן, גִּדְּלָה שָׁם וּמֵתָה שָׁם, לְיָמִים עָבַר הַמֶּלֶךְ עַל פֶּתַח הָאֲסוּרִים, כְּשֶׁהַמֶּלֶךְ עוֹבֵר הִתְחִיל אוֹתוֹ הַבֵּן צוֹוֵחַ וְאוֹמֵר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כָּאן נוֹלַדְתִּי, כָּאן גִּדַּלְתִּי, בְּאֵיזֶה חֵטְא אֲנִי נָתוּן כָּאן אֵינִי יוֹדֵעַ. אָמַר לוֹ, בַּחֵטְא שֶׁל אִמְּךָ. כָּךְ בְּמֹשֶׁה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בראשית ג, כב): הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד, כְּתִיב (דברים לא, יד): הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת.

יד בְּיוֹם טוֹבָה הֱיֵה בְטוֹב, אִם נִזְדַּמֵּן לְךָ יוֹם טוֹב תְּהֵא עוֹשֶׂה אוֹתוֹ מְיֻד. וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה, רְאֵה אֵיךְ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה, שֶׁתִּנָּצֵל מִדִּינַהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אֶלְעָזָר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְבַטְּלִין גְּזֵרוֹת רָעוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: תְּפִלָּה, וּצְדָקָה, וּתְשׁוּבָה. וּשְׁלָשְׁתָּן בְּפָסוּק אֶחָד, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (דברי הימים ב ז, יד): וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם וְיִתְפַּלְלוּ וִיבַקְּשׁוּ פָנַי וְיָשֻׁבוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וְאֶסְלַח לְחַטָּאתָם וְאֶרְפָּא אֶת אַרְצָם. וְיִתְפַּלְלוּ, זוֹ תְּפִלָּה. וִיבַקְּשׁוּ פָנַי, זוֹ צְדָקָה, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים יז, טו): אֲנִי בְּצֶדֶק אֶחֱזֶה פָּנֶיךָ. וְיָשֻׁובוּ מִדַּרְכֵיהֶם הָרָעִים, זוֹ תְּשׁוּבָה. וְאַחַר כָּךְ וַאֲנִי אֶשְׁמַע מִן הַשָּׁמַיִם וגו׳. רַבִּי מָנָא אָמַר אַף הַתַּעֲנִית, דִּכְתִיב (תהלים כ, ב): יַעַנְךָ ה׳ בְּיוֹם צָרָה. לָמָּה, גַּם אֶת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים.

רַבִּי תַּנְחוּם בַּר חִיָּא פָּתַר קְרָיֵיא בָּעַנִּיִּים וּבָעֲשִׁירִים, בְּיוֹם טוֹבָתוֹ שֶׁל חֲבֵרְךָ שְׂמַח עִמּוֹ, וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה, רְאֵה הֵיאַךְ לְפַרְנֵס אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁתִּתְקַבֵּל עֲלֵיהֶם שָׂכָר. כָּךְ הָיָה רַבִּי תַּנְחוּם עוֹשֶׂה, אִם הָיָה לָמוּד לִקַּח לִיטְרָא שֶׁל בָּשָׂר הָיָה לוֹקֵחַ שְׁתַּיִם, אֶחָד חֶלְקוֹ וְאֶחָד לָעֲנִיִּים, שְׁתַּיִם אַגַּדּוֹת שֶׁל יָרָק, אַחַת לוֹ וְאַחַת לָעֲנִיִּים. גַּם אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה, אֵלּוּ עֲנִיִּים וַעֲשִׁירִים, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ.

רַבִּי אַחָא פָּתַר קְרָיֵיא בַּתּוֹרָה, בְּשִׁמְחָתָהּ תִּשְׁמַח, וּבְיוֹם רָעָה רְאֵה, תִּהְיֶה מִן הָרוֹאִים, שֶׁכָּתוּב בָּהֶם (ישעיה סו, כד): וְיָצְאוּ וְרָאוּ בְּפִגְרֵי הָאֲנָשִׁים, וְלֹא מִן הַנִּרְאִים, שֶׁכָּתוּב בָּהֶם (ישעיה סו, כד): כִּי תוֹלַעְתָּם לֹא תָמוּת. גַּם אֶת זֶה לְעֻמַּת זֶה, זֶה גֵּיהִנֹּם וְזֶה עֵדֶן, כַּמָּה בֵּינֵיהֶם טֶפַח. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר כּוֹתֶל. וְרַבָּנָן אָמְרֵי שְׁתֵּיהֶן שָׁווֹת, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מַצִּיצוֹת זוֹ מִזּוֹ. רַבִּי לֵוִי פָּתַר קְרָיֵיא, בְּיָמִים טוֹבִים שָׁנָתַתִּי לְךָ תְּהֵא שָׂמֵחַ וּמְשַׂמֵּחַ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּקָּרְבָּנוֹת, אִם תָּבוֹא שָׁנָה בְּלֹא בַצֹּרֶת נִפֵּק לְכַרְמָךְ חֲמֵי וַחֲדֵי, חֲמֵי אַתְּ לְזִיתָךְ וַחֲדֵי. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא בָּרָאתִי פִּרְקְלִיט טוֹב לַגְּשָׁמִים כְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (במדבר כט, לה): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת.

טו אֶת הַכֹּל רָאִיתִי בִּימֵי הֶבְלִי. שָׁאֲלוּ אֶת שְׁמוּאֵל הַקָּטָן מַהוּ דִּכְתִיב: יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ, אָמַר לָהֶם גָּלוּי וְיָדוּעַ לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם שֶׁהַצַּדִּיק עָתִיד לָבוֹא לִידֵי מְיֵיט, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַד שֶׁהוּא בְּצִדְקוֹ אֲסַלְּקֶנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר: יֵשׁ צַדִּיק אֹבֵד בְּצִדְקוֹ. וְיֵשׁ רָשָׁע מַאֲרִיךְ בְּרָעָתוֹ, כָּל זְמַן שֶׁאָדָם חַי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצַפֶּה לוֹ לְתְשׁוּבָה, מֵת אָבְדָה תִּקְוָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יא, ז): בְּמוּת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד תִּקְוָה. לְכַת אַחַת לְסִטְין שֶׁהָיְתָה חֲבוּשָׁה בְּבֵית הָאֲסוּרִין, חָתַר אֶחָד מֵהֶם חֲתִירָה אַחַת וּבָרְחוּ כֻּלָּן, נִשְׁתַּיֵּר שָׁם אֶחָד מֵהֶן וְלֹא בָרַח, כֵּיוָן שֶׁבָּא הַשַּׁלְטוֹן, הִתְחִיל לְחָבְטוֹ בְּמַקֵּל, אָמַר לֵיהּ בִּישׁ גַּדָּא וּטְמִיעַ מַזָּלָא, חֲתִירְתָּא קוֹמָךְ לָא חֲזֵית עָרִיק. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲרִיךְ פָּנִים עִם הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, אוֹ יַעֲשׂוּ מִצְוֹות שֶׁיְּשַׁלֵּם לָהֶם תִּכְלָיָנָה. וּמִפְּנֵי שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אָמַר רַבִּי יְאשִׁיָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲרִיךְ פָּנִים עִם הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה שֶׁמָּא יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה, אוֹ שֶׁמָּא יֵצְאוּ מֵהֶן בָּנִים צַדִּיקִים, שֶׁכֵּן מָצִינוּ הֶאֱרִיךְ פָּנִים לְאָחָז, וְיָצָא מִמֶּנּוּ חִזְקִיָּה. עִם אָמוֹן, יָצָא מִמֶּנּוּ יֹאשִׁיָּהוּ. שִׁמְעִי, יָצָא מִמֶּנּוּ מָרְדְּכָי.

טז אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה וְאַל תִּתְחַכֵּם יוֹתֵר, אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה יוֹתֵר מִבּוֹרְאֶךָ, מְדַבֵּר בְּשָׁאוּל, דִּכְתִיב (שמואל א טו, ה): וַיָּבֹא שָׁאוּל עַד עִיר עֲמָלֵק וגו׳, רַבִּי הוּנָא וְרַבִּי בְּנָיָה אוֹמֵר הִתְחִיל מִדַּיֵּן הוּא כְּנֶגֶד בּוֹרְאוֹ, וְאָמַר כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֵךְ וְהַכִּיתָ אֶת עֲמָלֵק, אִם אֲנָשִׁים חָטְאוּ הַנָּשִׁים מֶה חָטְאוּ, וְהַטַּף מֶה חָטְאוּ, וְהַבָּקָר וְשׁוֹר וַחֲמוֹר מֶה חָטְאוּ. יָצְאַת בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה, יוֹתֵר מִבּוֹרְאֶךָ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי הִתְחִיל מִדַּיֵּן כְּנֶגֶד עֻגְלָה עֲרוּפָה, וְאוֹמֵר,

אָמַר הַכָּתוּב (דברים כא, ד): וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל, הוּא הוֹרֵג וְהִיא נֶעֱרֶפֶת, אִם אָדָם חָטָא בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה, יָצְאָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה: אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אוֹמֵר, כָּל מִי שֶׁנַּעֲשָׂה רַחְמָן בְּמָקוֹם אַכְזָרִי, סוֹף שֶׁנַּעֲשָׂה אַכְזָרִי בְּמָקוֹם רַחֲמָן, וּמִנַּיִן שֶׁנַּעֲשָׂה אַכְזָרִי בְּמָקוֹם רַחְמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כב, יט): וְאֶת נֹב עִיר הַכֹּהֲנִים הִכָּה לְפִי חָרֶב, וְלֹא תְהֵא נֹב כְּזַרְעוֹ שֶׁל עֵמָלֵק. וְרַבָּנָן אָמְרִין כָּל מִי שֶׁנַּעֲשָׂה רַחְמָן בְּמָקוֹם אַכְזָרִי סוֹף שֶׁמִּדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א לא, ו): וַיָּמָת שָׁאוּל וּשְׁלֹשֶׁת בָּנָיו.

יז אַל תִּרְשַׁע הַרְבֵּה, אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְצִיבְחַר שָׂרֵי, אֶלָּא דְּלָא תֵּימַר מִן דְּהָדָה בְּחֵמָה כְּלָה בְּחֵמָה.

יח טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה, זֶה מִקְרָא. וְגַם מִזֶּה אַל תַּנַּח אֶת יָדֶךָ, זֶה מִשְׁנָה. כִּי יֵרֵא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת כֻּלָּם, כְּגוֹן רַבִּי אַבָּהוּ דְּקֵיסָרִין.

יט הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ט, ד): חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר, מֵעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת שֶׁנִּבְרָא בָּהֶן הָעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּכְתִיב (יחזקאל כח, יב): אַתָּה חוֹתֵם תָּכְנִית. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר, אֵלּוּ עֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵלּוּ הֵן: הַוֵּשֶׁט לַמָּזוֹן, קָנֶה לַקּוֹל, כָּבֵד לַחֵמָה, מָרָה לַקִּנְאָה, הָרְאָה מְשַׁשְּׁתִּין, הֶמְסֵס לִטְחִין, טְחוֹל לִשְׂחֹק, כְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת, לֵב מֵבִין, לָשׁוֹן גּוֹמֶרֶת.

דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה נֹחַ. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים אֲשֶׁר הָיוּ בָּעִיר, מֵעֲשָׂרָה דּוֹרוֹת שֶׁמֵּאָדָם וְעַד נֹחַ, שֶׁמִּכֻּלָּן לֹא נִדְבַּר אֶלָּא עִמּוֹ. דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה אַבְרָהָם. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, מֵעֲשָׂרָה דּוֹרוֹת, מִנֹּחַ וְעַד אַבְרָהָם לֹא בָחַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִכֻּלָּן וְלֹא כָרַת עִמָּהֶם בְּרִית אֶלָּא עִמּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טו, יח): בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת ה׳ אֶת אַבְרָם בְּרִית. דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה יַעֲקֹב. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, מֵעֲשָׂרָה שְׁבָטִים שֶׁיָּרְדוּ לְמִצְרַיִם וְעָלוּ, וְלֹא יָדְעוּ שֶׁיּוֹסֵף קַיָּם, וְיַעֲקֹב הָיָה יוֹדֵעַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, א): וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם, הָיָה יוֹדֵעַ שִׁבְרוּ בְּמִצְרַיִם.

דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה מֹשֶׁה. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, מֵעֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין אֶת הַגּוּף, שֶׁכְּבָשָׁן מֹשֶׁה, וְאֵלּוּ הֵן: מִן פּוּמָא לְוֻושְׁטָא, וּמִן וֻושְׁטָא לְהֶמְסֵיסָא, וּמֵהֶמְסֵיסָא לְקֵיבְתָּא, וּמִקֵּיבְתָּא לְאֵיסְטוּמְכָא, וּמֵאֵיסְטוּמְכָא לְכְרוּכָא קְטִינָא, וּמִכְרוּכָא קְטִינָא לְבֵית כַּסָּא, וּמִבֵּית כַּסָּא לִבְנָת מֵעָיָא, וּמִבְּנָת מֵעָיָא לִכְרוּכָא עָבְיָא, וּמִכְרוּכָא עָבְיָא לְסַנְּי דִּיבָא, וּמִסַּנְּי דִּיבָא לְפַטְרוֹכָא, וּמִפַּטְרוֹכָא לְעִיזְקְתָּא, וּמֵעִזְקְתָּא לְבָרָא. וּמִכֻּלָּן לֹא נִצְרַךְ מֹשֶׁה לֹא לְהַכְנִיס וְלֹא לְהוֹצִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, כח): וַיְהִי שָׁם עִם ה׳ אַרְבָּעִים יוֹם וגו׳ לֶחֶם לֹא אָכַל וּמַיִם לֹא שָׁתָה. דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד, ו): רַק עַם חָכָם וְנָבוֹן. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין אֶת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵלּוּ הֵן: הַוֵּשֶׁט לַמָּזוֹן, קָנֶה לַקּוֹל, כָּבֵד לַחֵמָה, מָרָה לַקִּנְאָה, הָרְאָה מְשַׁשְּׁתִּין, הֶמְסֵס לִטְחִין, טְחוֹל לִשְׂחֹק, כְּלָיוֹת יוֹעֲצוֹת, לֵב מֵבִין, לָשׁוֹן גּוֹמֶרֶת.

דָּבָר אַחֵר, הַחָכְמָה תָּעֹז לֶחָכָם, זֶה דָּוִד. מֵעֲשָׂרָה שַׁלִּיטִים, מֵעֲשָׂרָה זְקֵנִים שֶׁאָמְרוּ בְּסֵפֶר תְּהִלִּים, וְאֵלּוּ הֵן: אָדָם הָרִאשׁוֹן, וְאַבְרָהָם, וּמֹשֶׁה, וְדָוִד, וּשְׁלֹמֹה. עַל אֵילֵין חַמְשָׁה לָא אִיתְפַּלְגִין, אֵילֵין חַמְשָׁה אָחֲרָנֵיתָא מָאן אִינּוּן, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן, רַב אָמַר: אָסָף, הֵימָן, וִידוּתוּן, וּשְׁלֹשָׁה בְּנֵי קֹרַח אֶחָד, וְעֶזְרָא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר הוּא אָסָף דְּהָכָא הוּא אָסָף דְּתַמָּן, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁהָיָה בֶּן תּוֹרָה זָכָה לוֹמַר שִׁירָה עִם אֶחָיו, וְזָכָה לוֹמַר שִׁירָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ. עַל דַּעַת רַב, אָסָף אַחֵר הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים א כה, ב): עַל יַד אָסָף הַנִּבָּא עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ, רַב וְרַבִּי יוֹחָנָן רַב אָמַר לִידוּתוּן מַמָּשׁ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר לִידוּתוּן הַנִּבָּא עַל הַדִּתִּין וְעַל הַדִּינִין שֶׁעָבְרוּ עָלָיו וְעַל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי הוּנָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא אַף עַל פִּי שֶׁעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם אָמְרוּ סֵפֶר תְּהִלִּים, מִכֻּלָּהוֹן לֹא נֶאֱמַר עַל שְׁמוֹתָם אֶלָּא עַל יְדֵי דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לַחֲבוּרָה שֶׁל אֲנָשִׁים הַמְבַקֶּשֶׁת לוֹמַר הֵימְנוֹן לַמֶּלֶךְ, אָמַר לָהֶם הַמֶּלֶךְ כֻּלְּכֶם נְעִימִים, כֻּלְּכֶם חֲסִידִים, כֻּלְּכֶם מְשֻׁבָּחִין לוֹמַר הֵימְנוֹן לְפָנַי, אֶלָּא אִישׁ פְּלוֹנִי יֹאמַר עַל יְדֵי כֻּלְּכֶם, לָמָּה, שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב. כָּךְ בְּשָׁעָה שֶׁבִּקְּשׁוּ עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לוֹמַר סֵפֶר תְּהִלִּים, אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֻּלְּכֶם נְעִימִים וַחֲסִידִים וּמְשֻׁבָּחִין לוֹמַר הֵימְנוֹן לְפָנַי, אֶלָּא דָּוִד יֹאמַר עַל יְדֵי כֻּלְּכֶם, לָמָּה, שֶׁקּוֹלוֹ עָרֵב, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (שמואל ב כג, א): וּנְעִים זְמִרוֹת יִשְׂרָאֵל.

כ כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא, אָמַר רַבִּי יוּדָן וְכִי יֵשׁ אָדָם צַדִּיק וְחוֹטֵא, אֶלָּא אִלּוּ גַּבָּאֵי צְדָקָה וּמְחַלְּקֵי צְדָקָה, שֶׁרָאוּי שֶׁלֹּא כָּרָאוּי, וְשֶׁא כָּרָאוּי נוֹתְנִין כָּרָאוּי, וְלֹא יֶחֱטָא, הֵיאַךְ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שופטים כ, טז): קֹלַע בָּאֶבֶן אֶל הַשַּׂעֲרָה וְלֹא יַחֲטִא.

כג כָּל זֹה נִסִּיתִי בַּחָכְמָה, כְּתִיב (מלכים א ה, ט): וַיִּתֵּן אֱלֹהִים חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה, רַבָּנָן וְרַבִּי לֵוִי, רַבָּנָן אָמְרֵי כַּחוֹל, מַהוּ כַּחוֹל, נִתַּן לוֹ חָכְמָה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. וְרַבִּי לֵוִי אָמַר מָה הַחוֹל הַזֶּה גָּדֵר לַיָּם, כָּךְ הָיְתָה חָכְמָה גָּדֵר לִשְׁלֹמֹה, מַתְלָא אָמַר דַּעַת חָסֵרְתָּ מַה קָּנִיתָ, דַּעַת קָנִיתָ מֶה חָסַרְתָּ. כְּתִיב (מלכים א ה, ט): וַתִּרֶב חָכְמַת שְׁלֹמֹה מֵחָכְמַת כָּל בְּנֵי קֶדֶם וּמִכֹּל חָכְמַת מִצְרָיִם, וּמָה הָיְתָה חָכְמָתָן שֶׁל בְּנֵי קֶדֶם, שֶׁהָיוּ יוֹדְעִין בַּמַּזָּל, וְקוֹסְמִין בָּעוֹפוֹת, וּבְקִיאִין בַּטְּיָיר. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֲנִי מְשַׁבֵּחַ אֶת בְּנֵי הַמִּזְרָח, שֶׁאֵין נוֹשְׁקִין בַּפֶּה אֶלָּא בַּיָּד, וְאֵין נוֹשְׁכִין בַּפֶּה אֶלָּא חוֹתְכִים בַּסַּכִּין, וְאֵין נוֹטְלִין עֵצָה אֶלָּא בְּמָקוֹם מְרֻוָּח, שֶׁאֵין יוֹעֲצִין אֶלָּא בַּשָּׂדֶה. מָה הָיְתָה חָכְמָתָן שֶׁל מִצְרַיִם, אַתְּ מוֹצֵא בְּשָׁעָה שֶׁבִּקֵּשׁ שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שָׁלַח אַצֶל פַּרְעֹה נְכֹה וְאָמַר שָׁלַח לִי אֻמָּנִים בִּשְׁכָרָן, שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִבְנוֹת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. מֶה עָשָׂה כָּנַס כָּל אִסְטְרוֹלוֹגִין שֶׁלּוֹ, וְצָפוּ וְרָאוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵן עֲתִידִין לָמוּת בְּאוֹתָהּ שָׁנָה וּשְׁלָחָן

לוֹ, וְכֵיוָן שֶׁבָּאוּ אֵצֶל שְׁלֹמֹה צָפָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁהֵם עֲתִידִין לָמוּת בְּאוֹתָהּ שָׁנָה, וְנָתַן לָהֶם תַּכְרִיכִין וּשְׁלָחָן לוֹ, וְאָמַר לוֹ, אִם לֹא הָיָה לְךָ תַּכְרִיכִין לְצָרְךָ מֵהֶיךָ אֵלּוּ, חֲרֵי הֵם וְתַכְרִיכֵיהוֹן קוּם קְבַר אוֹתָם. (מלכים א ה, יא): וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם, מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן, וּמֶה הָיְתָה חָכְמָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאת אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן נִמְלַךְ בְּמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְאָמַר לָהֶם, נַעֲשֶׂה אָדָם, אָמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (תהלים ח, ה): מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ. אָמַר לָהֶם, אָדָם שֶׁאֲנִי רוֹצֶה לִבְרֹאתוֹ חָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִשֶּׁלָּכֶם, מֶה עָשָׂה כָּנַס כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף וְהֶעֱמִידָן לִפְנֵיהֶם, וְאָמַר לָהֶם קִרְאוּ לָהֶם שֵׁמוֹת, עָמְדוּ וְלֹא יָדְעוּ. הָלַךְ אֵצֶל אָדָם אָמַר לוֹ מַה שְׁמוֹתָן שֶׁל אֵלּוּ, אָמַר רִבּוֹן הָעוֹלָמִים לָזֶה נָאֶה לִקְרוֹתוֹ שׁוֹר, וְלָזֶה אֲרִי, וְלָזֶה סוּס, וְלָזֶה גָּמָל, וְלָזֶה נָשֶׁר, וְכֵן לְכֻלָּן. וְאָמַר לוֹ אַתָּה מַה שְׁמְךָ, אָמַר לְפָנָיו, אָדָם, מִפְּנֵי שֶׁנִּבְרֵאתִי מִן הָאֲדָמָה. וַאֲנִי מַה שְׁמִי, אָמַר לְפָנָיו, אַדֹנָי, מִפְּנֵי מַה שֶּׁאַתָּה אָדוֹן עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה מב, ח): אֲנִי ה׳ הוּא שְׁמִי, הוּא שְׁמִי שֶׁקָּרָא לִי אָדָם הָרִאשׁוֹן, הוּא שְׁמִי שֶׁהִתְנֵיתִי בֵּינִי לְבֵין עַצְמִי, הוּא שְׁמִי שֶׁהִתְנֵיתִי בֵּינִי לְבֵין בְּרִיּוֹתַי וּבֵין מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת. מֵאֵיתָן הָאֶזְרָחִי, זֶה אַבְרָהָם, דִּכְתִיב (תהלים פט, ל): מַשְׂכִּיל לְאֵיתָן הָאֶזְרָחִי. וְהֵימָן, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב, ז): בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא. וְכַלְכֹּל, זֶה יוֹסֵף, דִּכְתִיב (בראשית מז, יב): וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף, אָמְרוּ מִצְרִים כְּלוּם עֶבֶד זֶה מֶלֶךְ עָלֵינוּ אֶלָּא בְּחָכְמָתוֹ, נָטְלוּ שִׁבְעִים פִּיתְקִין וְהָיוּ מַשְׁלִיכִין לְפָנָיו וְהָיָה קוֹרֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּלְשׁוֹנוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהָיָה מְדַבֵּר בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִין וּמַכִּירִין בּוֹ וְאֵינָן יְכוֹלִין לִשְׁמֹעַ בּוֹ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר (תהלים פא, ו): עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ. וְדַרְדַּע, זֶה דּוֹר הַמִּדְבָּר, שֶׁכָּלוּ דֵּעָה. בְּנֵי מָחוֹל, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁמָּחַל לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל.

וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל (מלכים א ה, יב), אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי חֲזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ שֶׁנִּתְנַבֵּא שְׁלֹמֹה אֶלָּא קָרוֹב לִשְׁמוֹנָה מֵאוֹת פְּסוּקִים, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁכָּל פָּסוּק וּפָסוּק שֶׁנִּתְנַבֵּא שְׁלֹמֹה יֵשׁ בּוֹ שְׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה טְעָמִים. וְרַבָּנָן אָמְרֵי עַל כָּל פָּסוּק וּפָסוּק שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל, וְאֶלֶף וַחֲמִשָּׁה טְעָמִים עַל כָּל מָשָׁל וּמָשָׁל, דִּכְתִיב (מלכים א ה, יב): וַיְהִי שִׁירוֹ, שִׁיּוּרוֹ שֶׁל מָשָׁל חֲמִשָּׁה וָאֶלֶף.

וַיְדַבֵּר עַל הָעֵצִים, וְכִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לְדַבֵּר עַל הָעֵצִים, אֶלָּא אָמַר שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי מָה מִצְרָע זֶה מִטָּהֵר בַּגָּבוֹהַּ שֶׁבַּגְּבוֹהִים וּבַנָּמוּךְ שֶׁבַּנְּמוּכִין, בְּעֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב, אֶלָּא עַל יְדֵי שֶׁאָדָם מַגְבִּיהַּ אֶת עַצְמוֹ כָּאֶרֶז הוּא לוֹקֶה בַּצָּרַעַת, וּכְשֶׁהוּא מְמַעֵט אֶת עַצְמוֹ וּמַשְׁפִּילוֹ כָּאֵזוֹב שֶׁהוּא נָמוּךְ, סוֹפוֹ לְהִתְרַפְּאוֹת. וְכֵן מִפְּנֵי מָה בְּהֵמָה נִתֶּרֶת בִּשְׁנֵי סִימָנִין וְעוֹף נִתָּר בְּסִימָן אֶחָד, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהַבְּהֵמָה נִבְרֵאת מִן הַיַּבָּשָׁה, וְעוֹף מִן הַיָּם, שֶׁכֵּן אָמַר בַּר קַפָּרָא עוֹף מֵרֻקָּק נִבְרָא. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל קַפּוֹדְקִיָּא אָמַר דְּרַגְלוֹי דְתַרְנְגוֹלְתָּא דְמְיָין לְחַסְפְּנִיתָא דְנוּנָא. וְעַל הָרֶמֶשׂ אָמַר, מִפְּנֵי מָה שְׁמוֹנָה שְׁרָצִים שֶׁבַּתּוֹרָה הַצָּדָן וְהַחוֹבֵל בָּהֶם בְּשַׁבָּת חַיָּב, וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁרָצִים שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עוֹרוֹת. וְעַל הַדָּגִים אָמַר, מִפְּנֵי מָה כָּל בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף טְעוּנִין שְׁחִיטָה וְדָגִים אֵינָם טְעוּנִין שְׁחִיטָה, אֶלָּא מֵהָדִין קְרָא (במדבר יא, כב): הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט, וּבַדָּגִים אֵין כְּתִיב אֶלָּא אֲסִיפָה. הוֹרָה יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר נְבוּרְיָא בְּצוֹר, עַל הַדָּגִים שֶׁטְּעוּנִים שְׁחִיטָה, שָׁמַע רַבִּי חַגַּי שְׁלַח וְאַיְיתִינֵיהּ, אָמַר לֵיהּ מִן הָן הוֹרֵיתָ, אָמַר לֵיהּ מִן הָן, דִּכְתִיב (בראשית א, כ): יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף, מָה עוֹף טָעוּן שְׁחִיטָה אַף דָּגִים טְעוּנִין שְׁחִיטָה, אָמַר אַרְבְּעִינֵיהּ דְּיִלְקִי, אָמַר בַּר נָשׁ דַּאֲמַר מִילְתָא מִן אוֹרָיְיתָא יִלְקִי, אֲמַר לֵיהּ הוֹרֵיתָה טָבָאוּת, אָמַר לֵיהּ מִן הָן, אָמַר לֵיהּ מִן הָכָא, הֲצֹאן וּבָקָר יִשָּׁחֵט לָהֶם וגו׳, הַאי בִּשְׁחִיטָה וְהַאי בַּאֲסִיפָה. אָמַר חֲבוֹט חֲבָטָךְ דְּהוּא טָבָא בְּקִלְטָא.

הוֹרָה יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר נְבוּרְיָא בְּצוֹר, עַל בְּנָהּ שֶׁל נָכְרִית שֶׁהוּא נִמּוֹל בְּשַׁבָּת, שָׁמַע רַבִּי חַגַּי שְׁלַח וְאַיְיתִינֵיהּ, אָמַר לֵיהּ מִן הָן הוֹרֵיתָה, אָמַר מִן הָן, דִּכְתִיב (במדבר א, יח): וַיִּתְיַלְּדוּ עַל מִשְׁפְּחֹתָם, וּכְתִיב (בראשית יז, יב, כז): יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף. אָמַר אַרְבְּעִינֵיהּ דְּיִלְקִי, אָמַר לֵיהּ וּבַר נָשׁ דַּאֲמַר מִילְתָא דְאוֹרָיְיתָא יִלְקִי, אָמַר לָא הוֹרֵיתָ טָבָאוּת, אָמַר לֵיהּ מִן הָן, רְבִיעַי וַאֲתָ שָׁמַע, אָמַר לֵיהּ אִם אָתָא לָךְ בַּר עַמְמַיָּא לְגַבָּךְ וְאָמַר אֲנָא בָּעֵי לְמִיתְעַבְּדָא יְהוּדִי עַל מְנָת לְמִיגְזַר יָתֵיהּ בְּיוֹמָא דְשַׁבַּתָּא, אוֹ בְּיוֹמָא דְכִיפּוּרֵי, מְחַלְּלִין עָלָיו אוֹ לֹא, חֲזֵי אוֹמֵר אֵין מְחַלְּלִין, לְפִי שֶׁאֵין מְחַלְּלִין שַׁבָּת וְיוֹם הַכִּפּוּרִים אֶלָּא עַל בְּנָהּ שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּלְבָד, וְשֶׁל יִשְׂרְאֵלִית אָמַר לֵיהּ מִן הָן, אָמַר לֵיהּ רְבִיעַי (עזרא י, ג): לְהוֹצִיא כָּל נָשִׁים וְהַנּוֹלָד מֵהֶם. אָמַר לֵיהּ מִן הַקַּבָּלָה אַתְּ מַלְקֵנִי, אָמַר לֵיהּ דִּכְתִיב (עזרא י, ג): וְכַתּוֹרָה יֵעָשֶׂה, אָמַר לֵיהּ מֵאֵיזוֹ תּוֹרָה, דְּאָמַר (דברים ז, ג): וְלֹא תִתְחַתֵּן בָּם, לָמָּה, כִּי יָסִיר אֶת בִּנְךָ, בִּנְךָ הַבָּא מִיִּשְׂרְאֵלִית קְרוּי בִּנְךָ וְאֵין בִּנְךָ הַבָּא מִן הַגּוֹיָה וּמִן הַשִּׁפְחָה קְרוּי בִּנְךָ אֶלָּא בִּנָּהּ. אָמַר לֵיהּ חֲבוֹט חֲבָטָךְ דְּהוּא טָבָא בְּקִלְטָא. אָמַר שְׁלֹמֹה עַל כָּל אֵלֶּה עָמַדְתִּי וּפִשְׁפַּשְׁתִּי וּפָרְשָׁה שֶׁל פָּרָה אֲדֻמָּה חָקַרְתִּי, כֵּיוָן שֶׁהָיִיתִי יָגֵעַ בָּהּ וְדוֹרֵשׁ וְחוֹקֵר בָּהּ אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי.

כו וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה וגו׳, רַבָּנָן אָמְרֵי עַל יְדֵי שֶׁהִיא תּוֹבַעַת בְּיָדוֹ דְּבָרִים שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמֹד בָּהֶן, סוֹף שֶׁהִיא מְמִיתָה אוֹתוֹ מִיתָה מָרָה. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד בַּר נָשׁ דַּהֲוָה לֵיהּ מְגִיר לִיסְטִים, וַהֲוָה נָפֵיק וּמְקַפַּח בְּלֵילְיָא, וְזַיִּין בְּנֵיהּ וּבְנָתֵיהּ בִּימָמָא. אָמְרָה לֵיהּ אִנְתְּתֵיהּ דְּהַהוּא בַּר נָשׁ מַה בִּישׁ גַּדָּא דְּהַהִיא אִתְּתָא דְּאִידְבַּקַת לָךְ. אָמְרָה לֵיהּ לֵית אַתְּ חָמֵי בְּנוֹי דִּפְלַן מְגִרָן הֵיךְ אָכְלוֹן וְשָׁתוֹן, אָמַר לָהּ אַתְּ בָּעֵי אַעֲבֵיד מַה אֵיהוּ עָבֵיד. אָמְרָה לֵיהּ וּמַה אִית בֵּיהּ, אָמַר לָהּ אִייזֵיל פַּיְיסֵיהּ עִמֵּי דַּאֲנָא אָזֵיל עִימֵּיהּ, אֲזַלוֹן וּפַיְיסוּנֵיהּ וּנְסַב יָתֵיהּ עִמֵּיהּ, נָפַק בְּהַהוּא לֵילְיָא נְפַק לִיסְטָאָה וְתַקֵּין תַּזְקִיטָא בַּתְרֵיהוֹן, דִּין דַּהֲוָה חַכִּים שְׁבִילְיָא עָרַק וְאִישְׁתֵּיזַב, וְדִין לָא הֲוָה חַכִּים שְׁבִילְיָא אִיתְצְיַיד וְאִיטְבָּל, וּקְרוֹן עֲלוֹי לְקִישׁ לִסְטִים בָּכִיר לְצָלּוּבִים.

שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים קָשִׁין לַגּוּף, מַפַּת הַלֵּב קָשָׁה לַגּוּף, מַפַּת חֲלִי מֵעַיִם קָשָׁה לַגּוּף מִמַּפַּת הַלֵּב, וְחֶסְרוֹן כִּיס קָשָׁה מִכֻּלָּן. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אַרְבָּעָה עָשָׂר דְּבָרִים קָשִׁין זֶה מִזֶּה, וְכֻלָּן מִתְגָּאִין זֶה מִזֶּה, תְּהוֹם קָשָׁה וְהָאָרֶץ מִתְגָּאָה עָלָיו שֶׁהוּא כָּבוּשׁ עָלֶיהָ. הָאָרֶץ קָשָׁה וְהָהָרִים קָשִׁין מִתְגָּאִין עָלֶיהָ. הָהָר קָשָׁה וְהַבַּרְזֶל

מִתְגָּאֶה עָלָיו וְשׁוֹבְרוֹ. בַּרְזֶל קָשֶׁה וְהָאֵשׁ מְפַעְפַּעְתּוֹ. הָאֵשׁ קָשָׁה וְהַמַּיִם מִתְגָּאִין וּמְכַבִּין אוֹתָהּ. הַמַּיִם קָשִׁים עֲנָנִים סוֹבְלִין אוֹתָן. עֲנָנִים קָשִׁין הָרוּחַ מְפַזַּרְתָּן. הָרוּחַ קָשֶׁה וְהַכְּתֶל מִתְגָּאֶה וְעוֹמֵד בּוֹ. כּוֹתֶל קָשֶׁה אָדָם מִתְגָּאֶה וְסוֹתְרוֹ. אָדָם קָשֶׁה וְצָרָה מְחַלְחַלְתּוֹ. צָרָה קָשָׁה וְהַיַּיִן מִתְגָּאֶה וּמְשַׂכְּחָהּ. יַיִן קָשֶׁה וְהַשֵּׁנָה מְפִיגַתּוּ. שֵׁנָה קָשָׁה וְחָלִי מִתְגָּאֶה וּמְטַלְטָלָהּ. חֹלִי קָשֶׁה וּמַלְאַךְ הַמָּוֶת מִתְגָּאֶה וְנוֹטֵל אֶת נַפְשׁוֹ. וְאִשָּׁה רָעָה קָשָׁה מִכֻּלָּן.

אֲשֶׁר הִיא מְצוֹדִים וַחֲרָמִים, שֶׁהִיא צָדָה בַּיָּם וּבַיַּבָּשָׁה. אֲסוּרִים יָדֶיהָ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אִילּוּלֵי שֶׁכָּתַב בָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ, הָיְתָה אוֹחֶזֶת בָּאָדָם בַּשּׁוּק וְאוֹמֶרֶת בּוֹא וְהִזָּקֵק לִי. לְכַלָּבָה נוֹשֶׁכֶת שֶׁאֲחָזָהּ בְּעָלֶיהָ בְּשַׁלְשֶׁלֶת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְשׁוּרָה אוֹחֶזֶת בָּאָדָם בַּשּׁוּק בִּבְגָדָיו, כָּךְ אִלּוּלֵי שֶׁכָּתַב בָּהּ אֲסוּרִים יָדֶיהָ, הָיְתָה חוֹטֶפֶת בָּאָדָם בַּשּׁוּק, רְאֵה מַה כְּתִיב (בראשית לט, יב): וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בִּבְגָדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי. טוֹב לִפְנֵי הָאֱלֹהִים יִמָּלֵט מִמֶּנָּה, זֶה יוֹסֵף, וְחוֹטֵא יִלָּכֵד בָּהּ, זֶה פּוֹטִיפַר. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה פִּנְחָס. וְחוֹטֵא, זֶה זִמְרִי. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה פַּלְטִי. וְחוֹטֵא, זֶה אַמְנוֹן. רַבִּי אִיסִי דְּקֵיסָרִין פָּתַר קְרָיָיה בְּמִינוּת, טוֹב, זֶה רַבִּי אֶלְעָזָר. וְחוֹטֵא, זֶה יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר נְבוּרְיָא. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה אֶלְעָזָר בֶּן דָּמָא. וְחוֹטֵא, זֶה יַעֲקֹב אִישׁ כְּפַר סָאמָא. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה חֲנַנְיָא בֶּן אָחִי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְחוֹטֵא, אֵלּוּ בְּנֵי כְּפַר נַחוּם. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה יְהוּדָה בֶּן נְקוֹסָא. וְחוֹטֵא, אֵלּוּ הַמִּינִים. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה רַבִּי נָתָן. וְחוֹטֵא, זֶה תַּלְמִידוֹ. דָּבָר אַחֵר, טוֹב, זֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְחוֹטֵא, זֶה אֱלִישָׁע.

כז רְאֵה זֶה מָצָאתִי אָמְרָה קֹהֶלֶת, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר אָמַר קֹהֶלֶת, אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה זֶה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, פְּעָמִים מְשִׁיחַ בִּלְשׁוֹן זָכָר, וּפְעָמִים מְשִׁיחַ בִּלְשׁוֹן נְקֵבָה. אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן, אָמַר רַבִּי יִצְחָק בְּנוֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם נִכְשָׁל בַּעֲבֵרָה וְהוּא חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה לַשָּׁמַיִם, בַּמֶּה נִתְכַּפֵּר לוֹ, מֵת שׁוֹרוֹ, אָבְדָה תַּרְנְגֹלְתּוֹ, נִשְׁבְּרָה צְלוֹחִיתוֹ, נִכְשַׁל בְּאֶצְבָּעוֹ הַקְּטַנָּה וְיָצָא מִמֶּנָּה טִפַּת דָּם, מִקְצַת הַנֶּפֶשׁ כְּכָל הַנֶּפֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן, חָדָא מְעַרְעֲרָא חָדָא וְהַחֶשְׁבּוֹן מִתְמַצֶּה. כַּמֶּה הוּא מִצּוּי הַחֶשְׁבּוֹן, רַבִּי פִּנְחָס אָמַר עַד אַחַת.

כח אֲשֶׁר עוֹד בִּקְּשָׁה נַפְשִׁי וְלֹא מָצָאתִי, בְּנוֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אֶלֶף בְּנֵי אָדָם נִכְנָסִין לַמִּקְרָא יוֹצְאִין מֵהֶן מֵאָה לַמִּשְׁנָה יוֹצְאִין מֵהֶן עֲשָׂרָה לְתַלְמוּד יוֹצֵא מֵהֶם אֶחָד לְהוֹרָאָה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב: אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי. דָּבָר אַחֵר, אָדָם, זֶה אַבְרָהָם. וְאִשָּׁה בְּכָל אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי, זוֹ שָׂרָה. דָּבָר אַחֵר, אָדָם, זֶה עַמְרָם. וְאִשָּׁה, זוֹ יוֹכֶבֶד. דָּבָר אַחֵר, אָדָם, זֶה משֶׁה. וְאִשָּׁה, אֵלּוּ נְשֵׁי הַמִּדְבָּר. דָּבָר אַחֵר, אָדָם, זֶה משֶׁה, שֶׁבָּא לְאֶלֶף דּוֹר. וְאִשָּׁה, זוֹ הִיא הַתּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה לְאֶלֶף דּוֹר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קה, ח): דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר, מְלַמֵּד שֶׁצָּפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָל הַקַּנְקַנִּים וְלֹא מָצָא קַנְקַן זָפוּת מִקַּנְקַנּוֹ שֶׁל משֶׁה, שֶׁפָּשַׁט יָדוֹ וְקִבֵּל אֶת הַתּוֹרָה.

כט לְבַד רְאֵה זֶה מָצָאתִי אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר, יָשָׁר הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹהִים אֶת הָאָדָם יָשָׁר, וּכְתִיב (בראשית ג, כב): הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ, כְּאֶחָד מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכֵיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ שְׁנַיִם, וְהֵמָּה בִּקְּשׁוּ חִשְׁבֹּנוֹת רַבִּים.

פרשה ח

א מִי כְּהֶחָכָם, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דִכְתִיב בֵּיהּ (איוב ט, ד): חֲכַם לֵבָב וְאַמִּיץ כֹּחַ. וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר, שֶׁפָּשַׁר תּוֹרָה לְמשֶׁה. חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן גָּדוֹל כֹּחַ הַנְּבִיאִים שֶׁהֵן מְדַמִּין אֶת הַצּוּרָה לְיוֹצְרָהּ, דִכְתִיב (דניאל ח, טז): וָאֶשְׁמַע קוֹל אָדָם בֵּין אוּלָי, אָמַר רַבִּי יוּדָן אִית לָן קְרָיָיה דִּנְהִיר מִנֵּיהּ, דִכְתִיב (יחזקאל א, כו): וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה. וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא, שֶׁהוּא מִשְׁתַּנֶּה מִמִּדַּת הַדִּין לְמִדַּת רַחֲמִים עַל יִשְׂרָאֵל.

דָּבָר אַחֵר, מִי כְּהֶחָכָם, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, דִכְתִיב בֵּיהּ (יחזקאל כח, יב): אַתָּה חוֹתֵם תָּכְנִית. וּמִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר, שֶׁפֵּרֵשׁ שֵׁמוֹת לַכֹּל. חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו, יָפְיוֹ יָאִיר פָּנָיו. אָמַר רַבִּי לֵוִי תַּפּוּחַ עֲקֵבוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן מַכְהֶה גַּלְגַּל חַמָּה, וְאַל תִּתְמַהּ, בְּנוֹהַג שֶׁבָּעוֹלָם אָדָם עוֹשֶׂה לוֹ שְׁנֵי דִסְקָרִין שְׁלֵמִין, אֶחָד לוֹ וְאֶחָד לְבֶן בֵּיתוֹ, שֶׁל מִי הוּא עוֹשֶׂה נָאֶה, לֹא שֶׁלּוֹ. כָּךְ אָדָם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא לְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְגַלְגַּל חַמָּה לְתַשְׁמִישׁוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן, לֹא הוּא בַּדִּין שֶׁתַּפּוּחַ עֲקֵבוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן מַכְהֶה גַּלְגַּל חַמָּה. וּמָה אִם תַּפּוּחַ עֲקֵבוֹ כָּךְ, קְלַסְתֵּר פָּנָיו עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה חֲפוֹת קָשַׁר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּגַּן עֵדֶן, הוּא דִכְתִיב (יחזקאל כח, יג): בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתָ וגו׳. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אַחַת עֶשְׂרֵה. וְרַבָּנָן אָמְרֵי, עֶשֶׂר. וְלֹא פְּלִיגִי, מַאן דְּאָמַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה עֲבַד כָּל אֶבֶן יְקָרָה מְסַכָּתָּךְ תְּלַת, וּמַאן דְּאָמַר אַחַת עֶשְׂרֵה, עֲבַד לְהוֹן חָדָא. וּמַאן דְּאָמַר עֶשֶׂר, לָא עֲבַד חַד מִנְּהוֹן. וְאַחַר כָּל הַשֶּׁבַח הַזֶּה, כִּי עָפָר אַתָּה. וְעֹז פָּנִים יְשֻׁנֶּא, כְּשֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חֶמֶן הֶעָץ, וְאַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁנָּה עֹז פָּנָיו, וּטָרְדוֹ מִגַּן עֵדֶן.

דָּבָר אַחֵר, מִי כְּהֶחָכָם, מִי תַּלְמִיד חָכָם. מִי יוֹדֵעַ פֶּשֶׁר דָּבָר, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לְפָרֵשׁ מִשְׁנָתוֹ. חָכְמַת אָדָם, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִשְׁאָל וּמֵשִׁיב. וְעֹז פָּנָיו יְשֻׁנֶּא, בְּשָׁעָה

שֶׁהוּא נִשְׁאָל וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהָשִׁיב. רַבִּי חִיָּא חֲוָה יָתִיב וּמַתְנֵי, מִנַּיִן שֶׁאֵין מְמִירִין בַּבְּכוֹר, וְחָלִין אַפּוֹי דְּבַר פְּדָיָה, אֲמַר הָדֵין יָדַע מָה אֲנָא יָתִיב וּמַתְנֵי. עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֶחָד רָאָה אֶת רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִלְעָאי חֲמָתֵיהּ אַפּוֹי נָהֲרִין, אֲמַר הָדֵין גַּבְרָא חֲדָא מִן תְּלַת מִילִּין אִית בֵּיהּ, אוֹ שָׁתוּי חֲמַר, אוֹ מוֹזֵיף בְּרִבִּיתָא, אוֹ מְרַבֵּי חֲזִירִי. שְׁמַע רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִלְעָאי אֲמַר לֵיהּ תִּיפַּח רוּחֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא, דַּחֲדָא מִן תְּלָתֵיהוֹן לֵית בֵּי, לָא מוֹזֵיף בְּרִבִּיתָא אֲנָא, דִּכְתִיב (דברים כג, כ): לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ. וְלָא מְרַבֵּי חֲזִירֵי אֲנָא, דְּאָסוּר לֵיהּ לְבַר יִשְׂרָאֵל לְמְרַבֵּי חֲזִירֵי. דְּתַנְיָנִן תַּמָּן לֹא יְגַדֵּל אָדָם חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם. וְלָא שָׁתוּי חֲמַר אֲנָא, דַּאֲפִלּוּ אַרְבַּע כָּסַיָּה דַּאֲנָא שָׁתֵי בְּלֵילְיָא פְּסִחָא אַזֵּיק לְרֵישֵׁי מִן פְּסִחָא לַעֲצַרְתָּא. אֲמַר לֵיהּ וְעַל מָה אַפֶּךָ נְהִירִין, אֲמַר לֵיהּ אוֹרָיְיתִי הִיא דְּמַנְהֲרָא אַפּוֹי, דִּכְתִיב: חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וגו׳. רַבִּי אַבָּהוּ אָזַל לְקֵיסָרִין וַאֲתָא מִן תַּמָּן וְאַפּוֹי נְהִירִין, חֲמוּנֵיהּ תַּלְמִידָיְיא, סָלְקִין וְאָמְרִין לְרַבִּי יוֹחָנָן הָדֵין רַבִּי אַבָּהוּ אַשְׁכַּח סִימָא. אֲמַר לוֹן לָמָּה, אָמְרִין לֵיהּ דְּאַנְפּוֹי נְהִירִין. אֲמַר לוֹן דִּלְמָא אוֹרָיְיתָא חַדְתָּא שָׁמַע, סָלְקוּן לְגַבֵּיהּ, אָמְרוּ לֵיהּ וּמָה אוֹרָיְיתָא חַדְתָּא שָׁמַע מַר, אֲמַר לוֹן תּוֹסֶפְתָּא עַתִּיקָא אָמְרוּן, קָרָא עָלָיו: חָכְמַת אָדָם וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, מִי כְּהֶחָכָם, זֶה מֹשֶׁה, דִּכְתִיב בֵּיהּ (משלי כא, כב): עִיר גִּבֹּרִים עָלָה חָכָם. וּמִי יוֹדֵעַ פֵּשֶׁר תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. רַבִּי מָנָא דְּשָׁאַב בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר, עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁהָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמֹשֶׁה, הָיָה אוֹמֵר לוֹ טַעֲמָאתוֹ וְטָהֳרָתוֹ, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְפָרָשַׁת (ויקרא כא, א): אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים, אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאִם נִטְמְאוּ אֵלּוּ בַּמֶּה הוּא טָהֳרָתָן, לֹא הֵשִׁיבוֹ דָּבָר, אוֹתָהּ שָׁעָה נִשְׁתַּנּוּ פָּנָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לְפָרָשַׁת פָּרָה אֲדֻמָּה, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה, אוֹתָהּ אֲמַרְתִּי לְךָ אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים, וְאָמַרְתָּ לִי אִם נִטְמְאוּ בַּמֶּה הִיא טָהֳרָתָן, וְלֹא אָמַרְתִּי לְךָ דָּבָר, זוֹ הִיא טָהֳרָתָן (במדבר יט, יז): וְלָקְחוּ לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת הַחַטָּאת. אָמַר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם וְכִי טָהֳרָה הִיא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מֹשֶׁה, חֻקָּה הִיא וּגְזֵרָה גָּזַרְתִּי וְאֵין בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמֹד עַל גְּזֵרָתִי, דִּכְתִיב (במדבר יט, ב): זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה.

ב אֲנִי פִּי מֶלֶךְ שְׁמֹר, אָמַר רַבִּי לֵוִי אֲנִי פִּי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶשְׁמֹר, אוֹתוֹ הַפֶּה שֶׁאָמַר (שמות כ, ב): אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ. וְעַל דִּבְרַת, לֹא יִהְיֶה לְךָ, שְׁבוּעַת לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא.

ג אַל תִּבָּהֶל מִפָּנָיו תֵּלֵךְ, רַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא פָּתַח (משלי ג, יא): מוּסַר ה׳ בְּנִי אַל תִּמְאָס, תָּנֵי הַפּוֹתֵחַ פּוֹתֵחַ בְּדָבָר טוֹב, וְהַחוֹתֵם חוֹתֵם בְּדָבָר טוֹב, דְּתַנְיָנִן בִּבְרָכוֹת קוֹרֵא וּמַפְסִיק, בְּקִלָּלוֹת אֵינוֹ מַפְסִיק אֶלָּא אֶחָד קוֹרֵא אֶת כֻּלָּן. מוּסַר ה׳ בְּנִי אַל תִּמְאָס וגו׳, מִשּׁוּם עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּנַי מִתְקַלְלִין וַאֲנִי מִתְבָּרֵךְ. וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ, אַל תַּעַשׂ תּוֹכַחְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹצִים קוֹצִים. רַבִּי לֵוִי בֶּן פַּנְטִי קָרָא אֶת אֲרוּרָיָא קֳדָם רַבִּי הוּנָא וְגִמְגֵּם בְּהוֹן, אֲמַר לֵיהּ אֶשְׁמַע קָלָיךְ דְּלֵית אִינּוּן קְלָלוֹת, תּוֹכַחַת אִינּוּן, מוּסַר ה׳ בְּנִי אַל תִּמְאָס וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ.

ד בַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן, אָמַר רַבִּי בּוֹן כְּתִיב (דברים ו, טז): לֹא תְנַסּוּ, (בראשית כב, א): וְהָאֱלֹהִים נִסָּה, (ויקרא יט, יח): לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר, כְּתִיב (נחום א, ב): אֵל קַנּוֹא וְנוֹקֵם ה׳. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְרַב שֶׁהָיָה מְצַוֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ, וְאוֹמֵר לוֹ: לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט, וְהוּא מַטֶּה מִשְׁפָּט. לֹא תַכִּיר פָּנִים, וְהוּא מַכִּיר פָּנִים. אָמַר לוֹ הַתַּלְמִיד רַבִּי לָךְ שָׂרֵי וְלִי אָסוּר. אָמַר לוֹ אֵינִי אוֹמֵר לְךָ אֶלָּא שֶׁלֹּא תַלְוֶה לְיִשְׂרָאֵל בְּרִבִּית, אֲבָל הַלְוֵה לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג, כא): לַנָּכְרִי תַּשִׁיךְ. כָּךְ אָמְרוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם הָא כָּתַבְתָּ בְּתוֹרָתְךָ (ויקרא יט, יח): לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר, וְאַתְּ נוֹקֵם וְנוֹטֵר. אֲמַר לְהוֹן, לְיִשְׂרָאֵל לֹא אֶטֹּר, דִּכְתִיב (תהלים קג, ט): לֹא לָנֶצַח יָרִיב וְלֹא לְעוֹלָם יִטּוֹר, אֲבָל לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (נחום א, ב): נֹקֵם ה׳ לְצָרָיו וְנוֹטֵר הוּא לְאוֹיְבָיו. אָמַר הִכְתַּבְתִּי בְּתוֹרָתִי: לֹא תִקֹּם וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמֶּךָ, אֲבָל נוֹקֵם אַתְּ לְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא, ב): נְקֹם נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר: בַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֶלֶךְ שִׁלְטוֹן.

ה שׁוֹמֵר מִצְוָה לֹא יֵדַע דָּבָר רָע, זוֹ אֶסְתֵּר, שֶׁהָיְתָה עֲסוּקָה בְּמִצְוַת בִּעוּר חָמֵץ. וְעֵת וּמִשְׁפָּט יֵדַע לֵב חָכָם, זֶה מָרְדְּכַי, דִּכְתִיב (אסתר ד, א): וּמָרְדְּכַי יָדַע אֶת כָּל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה.

ו כִּי לְכָל חֵפֶץ יֵשׁ עֵת וּלְכָל עֵת יֵשׁ חֵפֶץ, הֵיךְ מַה דְּבַר נָשׁ בָּעֵי עָבִיד בְּהַאי עָלְמָא עָבִיד, בְּרַם תַּמָּן דִּינָא וְחוּשְׁבָּנָא.

ח אֵין אָדָם שַׁלִּיט בְּרוּחַ, רַבָּנָן אָמְרִין אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ שֶׁל מַלְאַךְ הַמָּוֶת לִכְלוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, וּמִנַּיִן שֶׁנִּקְרְאוּ הַמַּלְאָכִים רוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קד, ד): עֹשֶׂה מַלְאָכָיו רוּחוֹת. וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת, אֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר לְמַלְאַךְ הַמָּוֶת הַמְתֵּן לִי עַד שֶׁאֲחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹתַי וְאַחַר כָּךְ אֲנִי בָּא. וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה, אֵין אָדָם יָכוֹל לוֹמַר חֲרֵי בְנִי אוֹ עַבְדִּי אוֹ בֶן בֵּיתִי תַּחְתַּי. וְלֹא יְמַלֵּט רָשַׁע אֶת בְּעָלָיו, אֵין מִי שֶׁיִּתְלֶה אַנְקְלִיטוֹן, אֵין מִי שֶׁיֹּאמַר אַנְקְלוֹמָא. וְרַבִּי נְחֶמְיָה אָמַר: אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ, אֵין נָבִיא שֶׁל יִשְׂרָאֵל שַׁלִּיט בְּרוּחוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְכְלוֹתוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כ, ט): וְאָמַרְתִּי לֹא אֶזְכְּרֶנּוּ וגו׳ וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת. (ירמיה טו, ב): אֲשֶׁר לַמָּוֶת לַמָּוֶת וגו׳. וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה, (ירמיה טו, א): שַׁלַּח מֵעַל פָּנַי וְיֵצֵאוּ. וְלֹא יְמַלֵּט רָשַׁע אֶת בְּעָלָיו. רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק לְפִי שֶׁהָיוּ לֵצָנִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר מְמַלְמְלִין בְּפִיהֶם וּמַפְרִיזִין בְּאֶצְבְּעוֹתֵיהֶם, וְאוֹמְרִים (יחזקאל יב, כז): הֶחָזוֹן אֲשֶׁר הוּא חֹזֶה וגו׳, אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל חַייֵכֶם (יחזקאל יב, כה): כִּי בִימֵיכֶם בֵּית הַמֶּרִי. וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֵין אָדָם שַׁלִּיט בְּרוּחָן שֶׁל מַלְכֵיוּת לִכְלוֹתָן מִמֶּנּוּ. וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יח, ו): קִדְּמוּנִי מוֹקְשֵׁי מָוֶת. וְאֵין מִשְׁלַחַת בַּמִּלְחָמָה, דִּכְתִיב (תהלים עח, מט): מִשְׁלַחַת מַלְאֲכֵי רָעִים. וְלֹא יְמַלֵּט רָשַׁע אֶת בְּעָלָיו, אִלּוּ

עָשׂוּ תְּשׁוּבָה פָּשְׁרוּ. וְרַבָּנָן אָמְרֵי אֵין אָדָם שׁוֹלִיט בָּרוּחַ עַצְמוֹ לְכַלּוֹתוֹ מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא כְּתִיב (זכריה יב, א): וְיֹצֵר רוּחַ אָדָם בְּקִרְבּוֹ, צַר רוּחוֹ שֶׁל אָדָם בְּגוּפוֹ, שֶׁאִילּוּלֵי כֵּן כֵּיוָן שֶׁהָיְתָה הַצָּרָה בָּאָה עָלָיו הָיָה נוֹטְלָהּ וּמַשְׁלִיכָהּ מִקִּרְבּוֹ. אָמַר רַבִּי לֵוִי קָרוֹב לַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם פְּעָמִים כְּתִיב וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד, כֵּיוָן שֶׁנָּטָה לָמוּת, כְּתִיב (מלכים א ב, א): וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת, מִשּׁוּם וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת שֶׁהָיוּ בִּימֵי מֹשֶׁה נִגְנְזוּ, כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר (במדבר י, ג): וְתָקְעוּ בָהֶן וְנוֹעֲדוּ אֵלֶיךָ, וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (דברים לא, כח): הַקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שִׁבְטֵיכֶם, וַחֲצוֹצְרוֹת הֵיכָן הֵם, אֲמַר שֶׁכְּבָר נִגְנְזוּ בִּימֵי מֹשֶׁה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָמָּה הוּא מֵת וְיִהְיוּ בָנָיו תּוֹקְעִין לְפָנָיו בְּסַלְפִּינְגָס, לֹא מִשּׁוּם וְאֵין שִׁלְטוֹן בְּיוֹם הַמָּוֶת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן אָמַר כָּבוֹד גָּדוֹל חָלַק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה, שֶׁאָמַר לוֹ (במדבר י, ב): עֲשֵׂה לְךָ שְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת, וְלֹא לִיהוֹשֻׁעַ.

ט אֶת כָּל זֶה רָאִיתִי וגו׳ עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם בְּאָדָם לְרַע לוֹ, עֵת הִיא לְרַע לוֹ לַשּׁוֹלֵט, וְעֵת הִיא לְרַע לוֹ לַנִּשְׁלָט. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֵין לְךָ שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב עַל יְדֵי אָדָם זֶה אֶלָּא אָדָם כַּיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: עֵת אֲשֶׁר שָׁלַט הָאָדָם. רַבִּי יוֹנָתָן אָמַר וַאֲפִלּוּ בַּמֵּקֵל וַאֲפִלּוּ בְּרָצוּעָה מִתְחַיְּבִין עַל יְדֵי אָדָם זֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ט, ג): כִּי אֶת עֹל סֻבָּלוֹ וגו׳ כְּיוֹם מִדְיָן, כְּיוֹם הַדִּין. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר גּוּרְיוֹן [אפלו זאב] אֲפִלּוּ אֵילָנֵי סְרָק עֲתִידִין לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. וְרַבָּנָן מַיְיתִין לָהּ מִן הֶדָא, (דברים כ, יט): כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה, מָה הָאָדָם עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, אַף אִילָנֵי סְרָק עֲתִידִין לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן.

י וּבְכֵן רָאִיתִי רְשָׁעִים קְבֻרִים וָבָאוּ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן אִם בְּמֹתֵי יְחֻזְקֵאל הוּא אוֹמֵר, הֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר רְשָׁעִים, וְאוֹתָן לֹא הָיוּ אֶלָּא צַדִּיקִים, וְאִם בִּבְנָהּ שֶׁל צָרְפִית הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר קְבֻרִים, וְהוּא לֹא נִקְבַּר, וְאִם בְּצִדְקִיָּה בֶּן כְּנַעֲנָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וָבָאוּ, וְהוּא לֹא בָא, אֶלָּא (מלכים ב יג, כא): וַיְהִי הֵם קֹבְרִים אִישׁ וגו׳ וַיִּחִי, יָכוֹל לְעוֹלָם, תַּלְמוּד לוֹמַר וַיָּקָם עַל רַגְלָיו, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הָיְתָה עֲמִידָתוֹ אֶלָּא לְשָׁעָה מֵאוֹתוֹ צַדִּיק בִּלְבָד. וּמַהוּ וָבָאוּ, רַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר שָׁקְעָה שִׁמְשָׁן וְהִשְׁהֲרוּ. הָא מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כב, ז): וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר. אָמַר רַבִּי לֵוִי (איוב טו, כ): כָּל יְמֵי רָשָׁע הוּא מִתְחוֹלֵל, מֵת וְחָלָל, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (יחזקאל כא, ל): וְאַתָּה חָלָל רָשָׁע. דָּבָר אַחֵר, מְדַבֵּר בַּגֵּרִים שֶׁהֵם בָּאִים וְעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה. וּמִמְּקוֹם קָדוֹשׁ יְהַלֵּכוּ, עַל יְדֵי שֶׁהָלְכוּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ, אֵלּוּ בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת. וְיִשְׁתַּכְּחוּ בָעִיר, וְיִשְׁתַּכְּחוּ מַעֲשִׂים רָעִים. אֲשֶׁר כֵּן עָשׂוּ, וְיִשְׁתַּכְּחוּ מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים אֲשֶׁר עָשׂוּ בָּעִיר. גַּם זֶה הָבֶל. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אֵינָנּוּ הֶבֶל וְזֶה הֶבֶל שֶׁאֵינָן בָּאִין מֵאֲלֵיהֶן. רַבִּי בּוֹן אָמַר צַדִּיקִים הָלְכוּ לְשָׁם וַיָּבוֹאוּ, כְּגוֹן יוֹסֵף לְאָסְנַת, יְהוֹשֻׁעַ לְרָחָב, בֹּעַז לְרוּת, מֹשֶׁה לְחוֹבָב. אָמַר רַבִּי אַחָא אֵין זֶה הֶבֶל, אֶלָּא שֶׁאֵין הַבְּרִיּוֹת בָּאִין וּמִתְקַדְּשִׁין לְתַחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה.

יא אֲשֶׁר אֵין נַעֲשָׂה פִּתְגָם, עַל יְדֵי שֶׁאָדָם חוֹטֵא וְאֵין מִדַּת הַדִּין פּוֹגַעַת בּוֹ, עַל כֵּן מָלֵא וגו׳, מָה אִינּוּן אָמְרִין הָא רוּמְיָא עָלְלִין הָא רוּמְיָא נָפְקִין לֵית לְהוֹן מִפּוֹקִים.

יג וְטוֹב לֹא יִהְיֶה לָרָשָׁע. יֵשׁ הֶבֶל אֲשֶׁר נַעֲשָׂה עַל הָאָרֶץ, אַשְׁרֵיהֶן לַצַּדִּיקִים שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאוֹי וְאַלְלַי לָרְשָׁעִים שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵהֶם כְּמַעֲשֵׂה הַצַּדִּיקִים.

טו וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת הַשִּׂמְחָה, אָמַר רַבִּי תַּנְחוּמָא אָמַר רַבִּי נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, רַבִּי מְנַחֲמָה וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי יִרְמְיָה וְרַבִּי מָיְאָשָׁה בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק כָּל אַכִילָה וּשְׁתִיָּה שֶׁנֶּאֱמַר בַּמְּגִלָּה הַזֹּאת, בְּתוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אָמַר רַבִּי יוֹנָה בִּנְיָן אָב שֶׁבְּכֻלָּן שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוּא יִלְוֶנּוּ בַעֲמָלוֹ, בְּעוֹלָם הַזֶּה, יְמֵי חַיָּיו, לַקֶּבֶר, וְכִי יֵשׁ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה בַּקֶּבֶר שֶׁמְּלַוִּין אֶת הָאָדָם לְקִבְרוֹ, אֶלָּא אֵלּוּ תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם.

טז כַּאֲשֶׁר נָתַתִּי אֶת לִבִּי וגו׳ שֵׁנָה בְּעֵינָיו אֵינֶנּוּ רֹאֶה, אֵינוֹ רוֹאֶה תְּשׁוּבָה וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, שְׁנֵי דְבָרִים טוֹבִים קְרוֹבִים לְךָ וּרְחוֹקִים מִמְּךָ, רְחוֹקִים מִמְּךָ וּקְרוֹבִים לְךָ. תְּשׁוּבָה קְרוֹבָה לְךָ וּרְחוֹקָה מִמְּךָ וּקְרוֹבָה לְךָ, מִיתָה קְרוֹבָה לְךָ וּרְחוֹקָה מִמְּךָ, רְחוֹקָה מִמְּךָ וּקְרוֹבָה לְךָ.

יז וְרָאִיתִי אֶת כָּל מַעֲשֵׂה הָאֱלֹהִים, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא, הִרְבֵּה שָׁאֲלוּ לַעֲשׂוֹת וְלַעֲמֹד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה וְלֹא יָכְלוּ, וּמַאי טַעְמָא בְּשֶׁל אֲשֶׁר יַעֲמֹל הָאָדָם לְבַקֵּשׁ וְלֹא יִמְצָא וְגַם אִם יֹאמַר הֶחָכָם, זֶה שְׁלֹמֹה, יוֹם שֶׁאָמַר יָכוֹל אֲנִי לְהַרְבּוֹת וְלֹא לְהַטּוֹת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי אָמַר, כְּתִיב (ישעיה מ, כג): הַנּוֹתֵן רוֹזְנִים לְאָיִן, זֶה מֹשֶׁה, בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר (דברים א, יז): וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֹשֶׁה אַתְּ דָּן קָשׁוֹת, אֲנִי אָבִיא לְךָ דִּין שֶׁתַּלְמִיד תַּלְמִידְךָ יָכוֹל לָדוּן, וַאֲפִלּוּ הַנָּשִׁים, וְאֵין אַתְּ יָכוֹל לְהוֹצִיאוֹ, אֵיזֶה זֶה, זֶה דִּינָן שֶׁל בְּנוֹת צְלָפְחָד. רַבָּנָן אָמְרֵי חַס וְשָׁלוֹם לֹא נִתְגָּאָה מֹשֶׁה, אֶלָּא כָּךְ אָמַר: וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם, אִם הָיִיתִי סוֹבְרוֹ, וּשְׁמַעְתִּיו. וְאִם לָאו, וְהִשְׁמַעְתִּיו לֵאלֹהִים.

פרשה ט

א רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא פָּתַח, הַכֹּל כְּאֲשֶׁר לַכֹּל מִקְרֶה אֶחָד לַצַּדִּיק, זֶה נֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ו, ט): אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה, אָמְרוּ כְּשֶׁיָּצָא מִן הַתֵּבָה הִכִּישׁוֹ אֲרִי וּשְׁבָרוֹ, וְהָיָה צוֹלֵעַ. וְלָרָשָׁע, זֶה פַּרְעֹה, אָמְרוּ כְּשֶׁבָּא פַּרְעֹה לֵישֵׁב עַל כִּסֵּא שְׁלֹמֹה כְּשֶׁלָּקַח בִּכְתֵפַת בִּתּוֹ לֹא הָיָה יוֹדֵעַ מַנְגָּנִיקוֹן שֶׁלּוֹ וְהִכִּישׁוֹ אֲרִי וּשְׁבָרוֹ, וְהָיָה צוֹלֵעַ, זֶה מֵת צוֹלֵעַ, וְזֶה מֵת צוֹלֵעַ, הֱוֵי: מִקְרֶה אֶחָד לַצַּדִּיק וְלָרָשָׁע. לַטּוֹב, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, ב): וַתֵּרֶא אוֹתוֹ כִּי טוֹב הוּא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר טוֹב, שֶׁהָיָה מָהוּל. וְלַטָּהוֹר, זֶה אַהֲרֹן, שֶׁהָיָה עָסוּק בְּטָהֳרָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְלַטָּמֵא, אֵלּוּ הַמְרַגְּלִים שֶׁאָמְרוּ דִּבָּה רָעָה עַל הָאָרֶץ וְלֹא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ, וְאֵלּוּ אָמְרוּ טוֹבָתָהּ וְשִׁבְחָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא נִכְנְסוּ בָהּ. וְלַזּוֹבֵחַ, זֶה יֹאשִׁיָּה, דִּכְתִיב (דברי הימים ב לה, ז): וַיֶּרֶם יֹאשִׁיָּהוּ לִבְנֵי הָעָם. וְלַאֲשֶׁר אֵינֶנּוּ זֹבֵחַ, זֶה אַחְאָב, שֶׁבִּשֵּׁל קָרְבָּן מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, זֶה מֵת בַּחֲצִים. כַּטּוֹב, זֶה דָּוִד, דִּכְתִיב בֵּיהּ (שמואל א טז, יב): וְטוֹב רֹאִי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק וְטוֹב רֹאִי בַּהֲלָכָה, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתוֹ זוֹכֵר אֶת תַּלְמוּדוֹ. כַּחֹטֶא, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר, דִּכְתִיב (דניאל ד, כד): וַחֲטָאֲךְ בְּצִדְקָה פְּרָק. זֶה בָּנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְזֶה הֶחֱרִיבוֹ וּמָלַךְ אַרְבָּעִים שָׁנָה, הֱוֵי: מִקְרֶה אֶחָד. הַנִּשְׁבָּע, זֶה צִדְקִיָּהוּ, דִּכְתִיב (דברי הימים ב לו, יג): אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ, בַּמֶּה הִשְׁבִּיעוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּבְּרִית הִשְׁבִּיעוֹ. רַבִּי אָמַר בַּמִּזְבֵּחַ הִשְׁבִּיעוֹ. כַּאֲשֶׁר שְׁבוּעָה יָרֵא, זֶה שִׁמְשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים טו, יב): הִשָּׁבְעוּ לִי. זֶה מֵת בְּנִקּוּר עֵינַיִם, וְזֶה מֵת בְּנִקּוּר עֵינַיִם. דָּבָר אַחֵר, לַצַּדִּיק, אֵלּוּ בָנָיו שֶׁל אַהֲרֹן. וְלָרָשָׁע, אֵלּוּ עֲדַת קֹרַח, אֵלּוּ נִכְנְסוּ לְהַקְרִיב בְּמַחְלֹקֶת וְיָצְאוּ שְׂרוּפִים, וּבְנֵי אַהֲרֹן שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ בְּמַחְלֹקֶת וְיָצְאוּ שְׂרוּפִים, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ויקרא טז, א): אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן וגו׳.

כִּי מִי אֲשֶׁר יְחַבֵּר, אָמַר רַבִּי אַחָא יְחַבֵּר כְּתִיב, מִי יְחַבֵּר יֵצֶר טוֹב מְיֻצָּר הָרָע, אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים, מִי יְחַבֵּר יֵצֶר רָע מְיֻצָּר טוֹב, אֵלּוּ הָרְשָׁעִים. אֶל כָּל הַחַיִּים יֵשׁ בְּטָחוֹן. אֲפִלּוּ אֵלּוּ שֶׁפָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בִּזְבוּל יֵשׁ בְּטָחוֹן, לְהַחֲיוֹתָן אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר פָּשְׁטוּ יְדֵיהֶם בִּזְבוּל, וּלְכַלּוֹתָם אִי אֶפְשָׁר שֶׁכְּבָר עָשׂוּ תְּשׁוּבָה, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר (ירמיה נא, לט): וְיָשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם. וְרַבָּנָן אָמְרִין קְטַנֵּי רִשְׁעֵי גוֹיִם הֵן וַחֲיָלוֹתָיו שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר לֹא חַיִּין וְלֹא נִדּוֹנִין, עֲלֵיהֶם הוּא אוֹמֵר: וְיָשְׁנוּ שְׁנַת עוֹלָם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל דּוֹר הַמַּבּוּל הָיָה מַרְתִּיחָהּ וְאַחַר כָּךְ מוֹרִידָהּ עֲלֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ו, יז): בְּעֵת יִזָּרְבוּ נִצְמָתוּ, זְרִיבָתָן חַלְטָנִית הָיְתָה.

ד כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת, אַנְדְּרְיָאנוּס שְׁחִיק טְמִיָּא שָׁאַל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר לֵיהּ אֲנָא טַב מִמֹּשֶׁה רַבָּךְ, אָמַר לֵיהּ לָמָּה, דַּאֲנָא חַי וְהוּא מֵת, וּכְתִיב: כִּי לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת. אָמַר לֵיהּ יָכִיל אַתְּ לְגַוָּר דְּלָא יַדְלֵק בַּר נָשׁ נוּר תְּלָתָא יוֹמִין, אָמַר לֵיהּ אִין, לְעִידָּן רַמְשָׁא דְּיוֹמָא קָמוּ סְלָקוּ תַּרְוֵיהוֹן עַל אִינַּר פָּלָטִין חֲמֵי תְּנָנָא סָלֵיק מִן רָחִיק, אָמַר לֵיהּ מַה כֵּן, אָמַר אִיפַּרְכָא בִּישׁ וְעָאל אַסְיָא וּבַקֵּר יָתֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ עַד דְּשָׁתֵי חֲמִימֵי לָא מִיתְסֵי, אָמַר לֵיהּ תִּיפַּח רוּחֵיהּ, עַד דְּאַתְּ בַּחַיִּים בָּטְלָה גְּזֵרָתָךְ וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּשָׁעָה שֶׁנִּגְזַר עָלֵינוּ (שמות לה, ג): לֹא תְבַעֲרוּ אֵשׁ בְּכֹל מֹשְׁבֹתֵיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, לָא מַדְלֵיק יְהוּדָאי נוּר בְּשַׁבַּתָּא מִיּוֹמוֹהִי, וַעֲדַיִן לֹא נִתְבַּטְּלָה גְּזֵרָתוֹ מִכַּמָּה שָׁנִים עַד הַשְׁתָּא, אֲמַרְתְּ אַתְּ כֵּן דַּאֲנָא טַב מִינֵיהּ.

ה כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמֻתוּ, רַבִּי חִיָּיא רַבָּה וְרַבִּי יוֹנָתָן הֲווֹן מְהַלְכִין קוֹמֵי עַרְסֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי בֶּן לָקוֹנְיָא, הֲוָה טַלְיֵתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹנָתָן מְהַלְכָא עַל אַרוֹנֵיהּ, אָמַר לֵיהּ רַבִּי חִיָּא רַבָּה, בְּנִי, טְלִי טַלְיָתָךְ, שֶׁלֹּא יְהוּ אוֹמְרִים לְמָחָר הֵן בָּאִין אֶצְלֵנוּ וְהֵן מְחָרְפִין אוֹתָנוּ. אָמַר לֵיהּ, רַבִּי, לָא כְתִיב: וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִים מְאוּמָה, אָמַר לֵיהּ, בְּנִי, מִקְרָא אַתְּ יוֹדֵעַ מִדְרָשׁ אֵין אַתְּ יוֹדֵעַ, כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים אֵלּוּ הַצַּדִּיקִים, שֶׁאֲפִלּוּ בְּמִיתָתָן קְרוּיִין חַיִּים, וְהַמֵּתִים אֵינָם יוֹדְעִין אֵלּוּ הָרְשָׁעִים, שֶׁאֲפִלּוּ בְּחַיֵּיהֶן קְרוּיִין מֵתִים, וּמִנַּיִן שֶׁהַצַּדִּיקִים קְרוּיִין חַיִּים בְּמִיתָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, א): אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לֵאמֹר וגו׳, לָאָבוֹת לֹא אָמַר אֶלָּא לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, אָמַר לְמֹשֶׁה צֵא וֶאֱמֹר לָהֶן שְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָהֶם קַיֶּמְתִּיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג, א): לְזַרְעֲךָ אֶתְּנֶנָּה. וּרְשָׁעִים קְרוּיִים מֵתִים, דִּכְתִיב (יחזקאל יח, לב): אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת, וְכִי הַמֵּת מֵת, אֶלָּא, אֵלּוּ הָרְשָׁעִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים. אָמַר לוֹ בָּרוּךְ שֶׁלְּמְדַנִי מִדְרָשׁ, וּנְשָׁקוֹ עַל רֹאשׁוֹ.

ו גַּם אַהֲבָתָם, שֶׁהָיְתָה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם יוֹתֵר מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. גַּם שִׂנְאָתָם, שֶׁשּׂוֹנְאִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם. גַּם קִנְאָתָם, שֶׁקִּנְאוּהוּ בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב, טז): יַקְנִאֻהוּ בְּזָרִים, וְחֵלֶק אֵין לָהֶם עוֹד לְעוֹלָם, אֲבָל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק וְשָׂכָר טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ. סְלִיק סִדְרָא תִּנְיָנָא ^ סדרא תליתאה

ז לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, אָמַר רַבִּי הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַבִּי אַחָא בְּשָׁעָה שֶׁהַתִּינוֹקוֹת נִפְטָרִין מִבֵּית רַבָּן, בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת לָהֶם: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, נִתְקַבֵּל הֶבֶל פִּיכֶם לְפָנַי כְּרֵיחַ נִיחוֹחַ. וּבְשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל נִפְטָרִין מִכָּתֵּי כְנֻסִיּוֹת וּמִבָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת, בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, כְּבָר נִשְׁמְעָה תְּפִלַּתְכֶם לְפָנַי כְּרֵיחַ נִיחוֹחַ. דָּבָר אַחֵר, לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, זוֹ פָּרָשַׁת חַלָּה. וּשְׁתֵה בְלֵב טוֹב יֵינֶךָ, זוֹ פָּרָשַׁת נְסָכִים. כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ, זוֹ הַכְנָסַת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר טו, ב): כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ. רַבִּי עֲזַרְיָה בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בַּר סִימוֹן פָּתַר קְרָיָה בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, כְּשֶׁאָמַר לוֹ

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (בראשית כב, ב): קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן לֹא רָאָה כְּלוּם וְלֹא בַּשֵּׁנִי, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי מַה כְּתִיב בּוֹ (בראשית כב, ב): וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק, מַה רָאָה, רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר, אָמַר, דּוֹמֶה שֶׁזֶּה הָהָר שֶׁאָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲלוֹת אֶת יִצְחָק בְּנֵי עָלָיו, אָמַר לוֹ, יִצְחָק בְּנִי, רוֹאֶה אַתָּה מַה שֶׁאֲנִי רוֹאֶה, אָמַר לוֹ, הֵן. אָמַר לוֹ מָה אַתָּה רוֹאֶה, אָמַר לוֹ עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר. אָמַר לֶאֱלִיעֶזֶר וּלְיִשְׁמָעֵאל נְעָרָיו רוֹאִים אַתֶּם כְּלוּם, אָמְרוּ, לָאו. אָמַר הוֹאִיל וְאֵין אַתֶּם רוֹאִים כְּלוּם וְהַחֲמוֹר אֵינוֹ רוֹאֶה כְּלוּם, (בראשית כב, ב): שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר, עַם דּוֹמִין לַחֲמוֹר. אָז הוּא נָטַל יִצְחָק וְהָעֲלָהוּ הָרִים וְהוֹרִידוֹ גְּבָעוֹת וְהָעֲלָהוּ לְרֹאשׁ הַר אֶחָד גָּבוֹהַּ וְתָלוּל, וּבָנָה מִזְבֵּחַ וְסִדֵּר מַעֲרָכָה וַעֲקָדוֹ עָלָיו, וְנָטַל הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחָטוֹ, וְאִלּוּלֵי שֶׁבָּא מַלְאָךְ וְאָמַר לוֹ (בראשית כב, ב): אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר, כְּבָר שְׁחָטוֹ. וּכְשֶׁבָּא אֶל אִמּוֹ, אָמְרָה לוֹ הֵיכָן הָיִיתָ בְּנִי, אָמַר לָהּ נְטָלַנִי אַבָּא וְהֶעֱלַנִי הָרִים וְהוֹרִידַנִי גְּבָעוֹת, וְהֶעֱלַנִי לְהַר אֶחָד וּבָנָה מִזְבֵּחַ וְסִדֵּר מַעֲרָכָה וַעֲקָדַנִי עָלָיו וְנָטַל מַאֲכֶלֶת לִשְׁחָטֵנִי, אִלּוּ לֹא בָּא מַלְאָךְ אֶחָד מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמַר לוֹ: אַבְרָהָם אַבְרָהָם אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר, כְּבָר הָיִיתִי שָׁחוּט. כֵּיוָן שֶׁשָּׁמְעָה שָׂרָה אִמּוֹ כָּךְ צָוְוחָה וְלֹא הִסְפִּיקָה לִגְמֹר אֶת הַדָּבָר עַד שֶׁיָּצְתָה נִשְׁמָתָהּ, דִּכְתִיב (בראשית כג, ב): וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ, מֵהֵיכָן בָּא מֵהַר הַמּוֹרִיָּה בָּא. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר, הָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאוֹמֵר תֹּאמַר שֶׁמָּא פְּסָלוּת הָיָה בִּבְנִי וְלֹא נִתְקַבֵּל, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ, אַבְרָהָם אַבְרָהָם, לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וגו׳ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ, רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת קָרְבָּנְךָ. רַבִּי מוֹנָא דְּשָׁאֲב וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי פָּתַר קְרָיְיא בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, מָשָׁל לִמְדִינָה שֶׁהָיְתָה חַיֶּבֶת לִיפְסִין לַמֶּלֶךְ, שָׁלַח הַמֶּלֶךְ גַּבָּאֵי טִימְיוֹן לִגְבוֹתָהּ, בִּרְחוּק עֲשָׂרָה מִילִין יָצְאוּ גְדוֹלֵי הַמְּדִינָה וְקִלְקְסוּהוּ וְהִתִּיר לָהֶם שְׁלִישׁ, בִּרְחוּק חֲמִשָּׁה מִילִין יָצְאוּ הַבֵּינוֹנִים וְקִלְקְסוּהוּ וְהִתִּיר לָהֶם שְׁלִישׁ, כְּשֶׁקָּרֵב יָצְאוּ לְקָרָאתוֹ אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף וְקִלְקְסוּהוּ וּמָחַל לָהֶם אֶת הַכֹּל, אָמַר לוֹן מַה דַּאֲזַל אֲזַל, מִן הָכָא וּלְהַלָּן הוּא חוֹשְׁבָנָא. כָּךְ עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה גְּדוֹלֵי הַדּוֹר מִתְעַנְּין, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּיר לָהֶם שְׁלִישׁ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קל, ד): כִּי עִמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּוָּרֵא. אָמַר רַבִּי אַחָא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה סְלִיחָה מְתֻקֶּנֶת לְךָ, לְמַעַן תִּוָּרֵא, שֶׁתְּהֵא יִרְאָתְךָ עַל בְּרִיּוֹתֶיךָ, וְאוֹתָן הַיָּמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, הַיְחִידִים מִתְעַנְּין וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּיר לָהֶם עוֹד שְׁלִישׁ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם, וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים מִתְעַנְּין כֻּלָּן וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַתִּיר לָהֶם עוֹד שְׁלִישׁ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶן, עַד שֶׁמִּתְעַנְּין אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטַף מוֹחֵל לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַכֹּל, וְאוֹמֵר מַה דַּאֲזַל אֲזַל מִן הָכָא וּלְהַלָּן הוּא חוֹשְׁבָנָא. יָצְתָה בַּת קוֹל וְאוֹמֶרֶת לָהֶם: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, כְּבָר נִשְׁמְעָה תְּפִלָּתְכֶם. אַבָּא חָנָה חָסִידָא נִכְנַס לְעִירוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֶשְׁכָה, וַחֲבִילְתּוֹ מֻנַּחַת לוֹ עַל כְּתֵפוֹ, וּמָצָא מֵכָּה שְׁחִין אֶחָד מֻטָּל בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים, אָמַר לוֹ רַבִּי עֲשֵׂה עִמִּי צְדָקָה וְהַכְנִיסֵנִי לָעִיר. אָמַר, אִם אֲנִי מַנִּיחַ חֲבִילָתִי מֵהֵיכָן אֶתְפַּרְנֵס אֲנִי וּבֵיתִי, וְאִם אֲנִי מַנִּיחַ אֶת מַכָּה שְׁחִין אֲנִי מִתְחַיֵּב בְּנַפְשִׁי, מָה עָשָׂה, הִמְלִיךְ יֵצֶר טוֹב עַל יֵצֶר רָע וְהִכְנִיסוֹ לַמַּכָּה שְׁחִין לָעִיר, וּבָא וְנָטַל אֶת חֲבִילָתוֹ וְנִכְנַס עִם דִּמְדּוּמֵי חַמָּה, וְהָיוּ הַכֹּל תְּמֵהִין וְאוֹמְרִים זֶה הוּא אַבָּא חָנָה חָסִידָא. אַף הוּא הִרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאָמַר תֹּאמַר שֶׁמָּא חִלַּלְתִּי אֶת הַשַּׁבָּת, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִזְרִיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַחַמָּה, דִּכְתִיב (מלאכי ג, כ): וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וגו׳. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה הִרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאָמַר תֹּאמַר שֶׁלֹּא נִתְקַבֵּל שִׂכָרִי, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ וּשְׁתֵה בְלֵב טוֹב יֵינֶךָ כִּי כְבָר רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשֶׂיךָ, נִתְקַבֵּל שְׂכָרְךָ. דָּבָר אַחֵר, לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, מְדַבֵּר בְּדָנִיֵּאל אִישׁ חֲמוּדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ט, כא): וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר בַּתְּפִלָּה וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל אֲשֶׁר רָאִיתִי בֶּחָזוֹן בַּתְּחִלָּה מֻעָף בִּיעָף, טָיֵיס וְחָזַר וְטָיֵיס. (דניאל ט, כא): וַיָּבֶן וַיְדַבֵּר עִמִּי, רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק אָמַר דָּנִיֵּאל אִישׁ חֲמוּדוֹת אָמַר יָדַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁגָּמַרְתִּי תְּפִלָּתִי, וְשָׁלַח הַמַּלְאָךְ וְדִבֵּר עִמִּי, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּבֶן וַיְדַבֵּר עִמִּי. וּמַה דִּבֵּר עִמִּי, אָמַר לִי: בְּתְחִלַּת תַּחֲנוּנֶיךָ יָצָא דָּבָר, אָמַר לִי גְּזֵרָה נִגְזְרָה שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וּלְמַלֵּא שְׁאֵלָתֶךָ, אָמַרְתִּי בִּתְחִלַּת תַּחֲנוּנֶיךָ כִּי חֲמוּדוֹת אָתָּה, שֶׁהָיָה מִתְאַוֶּה לִתְפִלָּתוֹ. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אוֹנְיָא בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא, שָׁלֹשׁ פְּעָמִים כְּתִיב בְּכָאן חֲמוּדוֹת, חֲמוּדוֹת, חֲמוּדוֹת, אָמַר לֵיהּ דַּיֶּיךָ בּוֹרַאֲךָ מִתְחַמֵּד לָךְ, פַּמַּלְיָא שֶׁלּוֹ מִתְחַמֵּד לָךְ, וְתוֹרָתוֹ מִתְחַמֶּדֶת לָךְ, דִּכְתִיב (דניאל י, יב): כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ, נִשְׁמְעָה תְּפִלָּתְךָ, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה לוֹ: לֵךְ אֱכֹל בְּשִׂמְחָה לַחְמֶךָ, כְּבָר נִשְׁמַע תְּפִלָּתְךָ.

ח בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסָר, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי, אִם בִּבְגָדִים לְבָנִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כַּמָּה בְּגָדִים לְבָנִים יֵשׁ לָהֶם לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. וְאִם בְּשֶׁמָנִים טוֹבִים הַכָּתוּב מְדַבֵּר, כַּמָּה שְׁמָנִים טוֹבִים יֵשׁ לְאֻמּוֹת הָעוֹלָם. הָא אֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים וּבַתּוֹרָה. רַבִּי יְהוּדָה הַנָּשִׂיא מְשָׁלוֹ מָשָׁל לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה סְעוּדָה וְזִמֵּן אֶצְלוֹ אוֹרְחִים, אָמַר לָהֶם לְכוּ וְרַחֲצוּ וְנַהֲצוּ וּסְכוּ וְרַחֲצוּ בִּגְדֵיכֶם וְהַתְקִינוּ עַצְמְכֶם לַסְּעוּדָה, וְלֹא קָבַע לָהֶם זְמַן אֵימָתַי יָבוֹאוּ לַסְּעוּדָה, וְהָיוּ הַפַּקְחִין מְטַיְּלִין עַל פֶּתַח פָּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמְרִין כְּלוּם פָּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ חָסֵר כְּלוּם. הַטִּפְּשִׁין שֶׁבָּהֶן לֹא הִשְׁגִּיחוּ וְלֹא הִקְפִּידוּ עַל דְּבַר הַמֶּלֶךְ, אָמְרוּ שֶׁסּוֹפֵנוּ לְהַרְגִּישׁ בִּסְעוּדַת הַמֶּלֶךְ, כְּלוּם יֵשׁ סְעוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ הֶטְרֵחַ וְחֶבְרָה אֵלּוּ לָאֵלּוּ. וְהָלַךְ הַסַּיָּד לְסִידוֹ, וְיוֹצֵר לְטִיטוֹ, נַפָּח לְפֶחָמוֹ, כּוֹבֵס לְבֵית הַמִּשְׁרָה שֶׁלּוֹ, פִּתְאֹם אָמַר הַמֶּלֶךְ יָבוֹאוּ הַכֹּל לַסְּעוּדָה, מְהֵרוּם, אֵלּוּ בָּאוּ בִּכְבוֹדָם וְאֵלּוּ בָּאוּ בִּנְוּוּלָם, שָׂמַח הַמֶּלֶךְ עַל הַפַּקְחִין שֶׁקִּיְּמוּ דְּבָרוֹ שֶׁל מֶלֶךְ וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁכִּבְּדוּ פָּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ, וְכָעַס עַל הַטִּפְּשִׁין שֶׁלֹּא קִיְּמוּ אֶת דְּבַר הַמֶּלֶךְ וְנִוְּולוּ פָּלָטִין שֶׁל מֶלֶךְ, אָמַר הַמֶּלֶךְ אֵלּוּ שֶׁהִתְקִינוּ עַצְמָן לַסְּעוּדָה יָבוֹאוּ וְיֹאכְלוּ בִּסְעוּדַת הַמֶּלֶךְ, וְאֵלּוּ שֶׁלֹּא הִתְקִינוּ עַצְמָן לַסְּעוּדָה, לֹא יֹאכְלוּ בִּסְעוּדַת הַמֶּלֶךְ, יָכוֹל יֹאכְלוּ וְיִפָּטְרוּ לָהֶם, חָזַר הַמֶּלֶךְ לוֹמַר לָאו, אֶלָּא יִהְיוּ אֵלּוּ מְסֻבִּין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וְאֵלּוּ יִהְיוּ עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם לוֹקִין וְרוֹאִין וּמְצָטָעֲרִים. כָּךְ לֶעָתִיד לָבוֹא, הוּא שֶׁיְּשַׁעְיָה אוֹמֵר (ישעיה סה, יג): הִנֵּה עֲבָדַי יֹאכֵלוּ וְאַתֶּם תִּרְעָבוּ. זִיוְתָאי אָמַר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר, אֵלּוּ מְסֻבִּין וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין, וְאֵלּוּ מְסֻבִּין לֹא אוֹכְלִין וְלֹא שׁוֹתִין, לֹא דּוֹמֶה צַעֲרוֹ שֶׁל זֶה

שֶׁהוּא עוֹמֵד לְצַעֲרוֹ שֶׁל זֶה שֶׁהוּא מֵסֵב, זֶה שֶׁהוּא עוֹמֵד לֹא אוֹכֵל וְלֹא שׁוֹתֶה דּוֹמֶה לְמְשַׁמֵּשׁ, זֶה שֶׁמֵּסֵב וְאֵינוֹ אוֹכֵל צַעֲרוֹ כָּפוּל וּמְכֻפָּל וּפָנָיו מוֹרִיקוֹת, הוּא שֶׁהַנָּבִיא אוֹמֵר (מלאכי ג, יח): וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע. בַּר קַפָּרָא וְרַבִּי יִצְחָק בַּר קַפָּרָא אָמְרֵי לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל בּוּלְדָּרִיס שֶׁהָיְתָה מְקַשֶּׁטֶת עַצְמָהּ בְּפָנֵי שְׁכֵנוֹתֶיהָ, אָמְרוּ לָהּ שְׁכֵנוֹתֶיהָ בַּעֲלִיךְ אֵינוֹ כָּאן בְּפָנֵי מִי אַתְּ מְקַשֶּׁטֶת עַצְמֵךְ, אָמְרָה לְהוֹן בַּעֲלִי מַלָּח הוּא, אִם יִזְדַּמֵּן לוֹ מְעַט רוּחַ תֵּיכֶף יָבוֹא וְנִמְצָא עוֹמֵד לְמַעְלָה מֵרֹאשִׁי, לֹא מוּטָב שֶׁיִּרְאֶה אוֹתִי בִּכְבוֹדִי וְלֹא בְּנִוּוּלִי, כָּךְ, בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְּגָדֶיךָ לְבָנִים מִן הָעֲבֵרוֹת, וְשֶׁמֶן עַל רֹאשְׁךָ אַל יֶחְסַר מִמִּצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. תָּנֵי וְשׁוּב יוֹם אֶחָד לִפְנֵי מִיתָתֶךָ, שָׁאֲלוּ תַּלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמְרִין לֵיהּ רַבִּי וְכִי אָדָם יוֹדֵעַ אֵימָתַי הוּא מֵת שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה. אָמַר לָהֶם לֹא כָּל שֶׁכֵּן, יָשׁוּב הַיּוֹם שֶׁמָּא יָמוּת לְמָחָר שֶׁל אַחֲרָיו, וְנִמְצְאוּ כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים.

ט רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ, אָמַר רַבִּי מְשׁוּם עֵדָה קְדוֹשָׁה, קְנֵה לְךָ אֲמָנוּת עִם הַתּוֹרָה, מַה טַּעְמָא רְאֵה חַיִּים וגו׳, וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא אוֹתָן עֵדָה קְדוֹשָׁה, שֶׁשָּׁם הָיוּ רַבִּי יוֹסֵי בֶּן מְשֻׁלָּם וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא, שֶׁהָיוּ מְשַׁלְּשִׁין הַיּוֹם, שְׁלִישׁ לְתוֹרָה, שְׁלִישׁ לִתְפִלָּה, שְׁלִישׁ לִמְלָאכָה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהָיוּ יְגִיעִין בַּתּוֹרָה בֵּימוֹת הַחֹרֶף, וּבִמְלָאכָה בֵּימוֹת הַקַּיִץ. רַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר הָיָה קוֹרֵא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּרֵיהּ דְּרַבִּי טִימִי וְרַבִּי בּוּרְקִי עֵדָה קְדוֹשָׁה, שֶׁהָיוּ מְשַׁלְּשִׁין שְׁלִישׁ לְתוֹרָה, שְׁלִישׁ לִתְפִלָּה, שְׁלִישׁ לִמְלָאכָה. תָּנֵי אָבֵל אָסוּר לְהַכְנִיס לוֹ אִשָּׁה עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר עַד שֶׁעָבְרוּ שְׁלֹשָׁה רְגָלִים זֶה אַחַר זֶה, כְּנֶגֶד שָׁלֹשׁ פְּעָמִים שֶׁכָּתוּב חַיִּים, חַיִּים, חַיִּים, בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים, אֲבָל אֵין לוֹ בָּנִים אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים, מֻתָּר, מִפְּנֵי מִעוּט פְּרִיָּה וּרְבִיָּה וּפַרְנָסָתָן, וּמַעֲשֶׂה שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַבִּי טַרְפוֹן וּכְשֶׁנִּסְתַּם הַגּוֹלֶל אָמַר לַאֲחוֹתָהּ בְּתוֹךְ הָאָבֵל הִכָּנְסִי וְגַדְּלִי אֶת בְּנֵי אֲחוֹתֵךְ, וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּנָסָהּ לֹא נָהַג בָּהּ דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֶלָּא לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. תָּנֵי אָבֵל אָסוּר לֵילֵךְ לְבֵית הַמִּשְׁתֶּה עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. תָּנֵי, מִצְווֹת הָאָב חָיָב בִּבְנוֹ לְמוּלוֹ וְלִפְדוֹתוֹ, וְגַם לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה, וּלְלַמְּדוֹ אֲמָנוּת, וּלְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה, וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף לְהוֹשִׁיטוֹ בַּנָּהָר. לְמוּלוֹ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יז, יב): וּבֶן שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר. לְפִדּוּתוֹ מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יג, יג): וְכֹל בְּכוֹר אָדָם בְּבָנֶיךָ תִּפְדֶּה. לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא, יט): וּלְמַדְתֶּם אֹתָם. לְלַמְּדוֹ אֲמָנוּת מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל, יט): וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים. לִשָּׂא אִשָּׁה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה כט, ה): קְחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים וּבָנוֹת וּקְחוּ לִבְנֵיכֶם נָשִׁים. לְהוֹשִׁיטוֹ בַּנָּהָר מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים. וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה שָׁרוּי בְּלֹא טוֹב, בְּלֹא עֵזֶר, בְּלֹא שִׂמְחָה, בְּלֹא בְּרָכָה, בְּלֹא כַּפָּרָה. בְּלֹא טוֹב מִנַּיִן (בראשית ב, יח): לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ. בְּלֹא עֵזֶר מִנַּיִן (בראשית ב, יח): אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ, בְּלֹא שִׂמְחָה מִנַּיִן (דברים יד, כו): וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ. בְּלֹא בְּרָכָה מִנַּיִן (יחזקאל מד, ל): לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ. בְּלֹא כַּפָּרָה מִנַּיִן (ויקרא טז, יא): וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אוֹמֵר אַף בְּלֹא חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ. בְּלֹא שָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א כה, ו): וְאָמַרְתָּ שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם. רַבִּי חִיָּא בַּר גַּמְדָּא אָמַר אַף אֵינוֹ אָדָם שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ה, ב): וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם, בְּזָמַן שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּאֶחָד הֵם אָדָם, אֵין שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד אֵין קְרוּיִין אָדָם. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף מְמַעֵט בַּדְּמוּת, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט, ו): כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם.

י כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ, רַבִּי מְנַחֶמָא בְּשֵׁם רַבִּי בּוֹן מְסָרַס הָדִין קְרָיָה, אִם יוֹדֵעַ אַתְּ שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ שָׁמָּה, כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה. רַבִּי אַתָּא הֲוָה מִתְחַמֵּד לְמֵיחֲמֵי אַפּוֹי דְּרַבִּי אֲלַכְסַנְדְּרִי, אִיתְחֲמֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ, הֶרְאָהוּ שְׁנֵי מִילִין, הֲרוּגֵי לוּד אֵין לְפָנִים מִמְּחִיצָתָם, בְּרוּךְ שֶׁהֶעֱבִיר חֶרְפָּתָן שֶׁל לוּלְיָאנוּס וּפַפּוֹס, וְאַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְּיָדוֹ. זַבְדִּי בֶּן לֵוִי הֲוָה מִתְחַמֵּד לְמֵיחֲמֵי אַפּוֹי דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אִיתְחֲמֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ, הֶרְאָהוּ בְּנֵי אָדָם פְּנֵיהֶם זְקוּפוֹת וּבְנֵי אָדָם פְּנֵיהֶם נְמוּכוֹת, אֲמַר לֵיהּ וּמַהוּ כְּדֵין, אָמַר לוֹ אִלּוּ שְׁפָנֵיהֶם זְקוּפוֹת תַּלְמוּדָן בְּיָדָן, אֶלּוּ שְׁפָנֵיהֶם נְמוּכוֹת אֵין תַּלְמוּדָן בְּיָדָן. רֵישׁ לָקִישׁ וְאִית דְּאָמְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֲוָה מִתְחַמֵּד לְמֵיחֲמֵי לְרַבִּי חִיָּיא רַבָּה, אָמְרִין לֵיהּ לֵית אַתְּ הוּא כְּדַיי, אֲמַר לוֹן לָמָּה, וְלָא לְעֵית בְּאוֹרַיְיתָא כְּוָותֵיהּ, אָמְרִין לֵיהּ לָא אַלְפָתְּ אוֹרַיְיתָא כְּוָותֵיהּ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא דְּהוּא הֲוָה גָּלֵי. אֲמַר לוֹן וַאֲנָא לָא חֲוִינָא גָּלֵי. אָמְרִין לֵיהּ אַתְּ חֲזִית גָּלֵי לְמֵילַךְ, וְהוּא גָּלֵי לְאַלְפָּא. יְתֵב תִּלַּת מְאָה תַּעֲנִיתָא אִתְחֲזֵי לֵיהּ, בְּחֶלְמֵיהּ, אֲמַר מָאן הוּא דְּכְלוּם וְדָבַר בְּגַרְמֵיהּ כְּלוּם, נוֹחַ לֵיהּ אִם לֹא נִבְרָא. רַבִּי אַפֵּי צָם תְּלָתִין יוֹמִין לְמֵיחֲמֵי רַבִּי חִיָּיא רַבָּא וְלָא חַמֵּייהּ, אֲמְרֵי לֵיהּ לֵית אַתְּ כְּדַיי. אֲמַר לוֹן אֲחֵמֵיהּ יָתֵיהּ וְיֵחֲוֵי מַה דְּיֵחֲוֵי, חָמָא דַּרְגִּין דִּידֵיהּ וְכָתֵיַן עֵינוֹי, אֵין תֵּימַר דְּרַבִּי אַפֵּי לָאו אָדָם גָּדוֹל הֲוָה, חַד גַּרְדְּיָא אָתָא קוֹמֵי דְּרַבִּי יוֹחָנָן אֲמַר חֲמִית בְּחֶלְמֵי רְקִיעָא נָפֵל וְחַד מִן תַּלְמִידָךְ סַמְכֵיהּ בִּידֵיהּ, אֲמַר יְדַעְתְּ לֵיהּ אֵין, אֲמַר לֵיהּ אִין, אֲבָל יַתְהוֹן קָמֵי יָדַע אֲנָא לֵיהּ. עֲבַרוּן קוֹמֵיהּ, כַּד מְטָא לְרַבִּי אַפֵּי אֲמַר דֵּין הוּא. רַבִּי הוּנָא רֵישׁ גָּלוּתָא אֲמַר לוֹן כַּד דָּמִיכְנָא אֲעָלוּנִי גַּבֵּיהּ רַבִּי חִיָּא רַבָּה, כַּד דְּמַךְ אַסְקוּנֵיהּ לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל, אָמְרוּן כְּדֵיי הוּא רַבִּי הוּנָא לְמֵיתֵי הָכָא גַּבֵּי רַבִּי חִיָּא רַבָּה מַאן עָלִיל וְיָהֵב לֵיהּ תַּמָּן, אָמַר רַבִּי חַנַּי אֲנָא מְעַיֵּיל לֵיהּ, אָמְרִין בַּר תְּמָנֵי עֲשַׂר שְׁנִין הֲוָה וְרָגִיל תַּלְמוּדֵיהּ וְלָא חָמָא קָרֵי מִן יוֹמֵיהּ, אָמְרִין לֵיהּ עַלּוֹתָךְ אַתְּ בָּעֵי דְּאַתְּ גַּבְרָא סָבָא וְאִם דְּמַכְתְּ תַּמָּן לָא אִיכְפַּת לָךְ בַּחַיִּין, אֲמַר לוֹן עָבְדוּן לִי הֲדָא מִילְתָא, אַיְתוּן חַבְלָה וּקְטָרוּ בְּרִגְלַי וְאַן אֲנָא נָפֵיק מוּטָב, וְאִן לָא תְּהֲווֹן שָׁרְרִין בְּרַגְלַי, אִיתְעֲבִיד לֵיהּ כֵּן, עָאל וְאַשְׁכַּח תְּלָתָא דָּנִין, יְהוּדָה בְּנֵי אַחֲרֵיךְ וְאֵין עוֹד, חִזְקִיָּה בְּנֵי אַחֲרֵיךְ וְאֵין עוֹד, יוֹסֵף בֶּן יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵיךְ וְאֵין עוֹד, תְּלָה עֵינוֹי לְמִסְתַּכְלָה, אָמְרוּן לֵיהּ אַמִּיךְ אַפֵּיךְ, שְׁמַע קָלֵיהּ דְּרַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר לֵיהוּדָה בְּרֵיהּ בְּרִי נְפֵשׁ לֵיהּ לְרַבִּי הוּנָא רֵישׁ גָּלוּתָא דִּיתֵיב לֵיהּ וְלָא קָבֵיל עֲלֵיהּ לְמֵיתַב לֵיהּ, כֵּן זַרְעָתֵיהּ לָא פָּסְקָה לְעוֹלָם. יָצָא מִשָּׁם בֶּן שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְנִכְפְּלוּ לוֹ שְׁנוֹתָיו.

רַבִּי זְעִירָא הֲוָה מְחַמֵּד לְמֵיחֲמֵי לְרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אִיתְחֲמֵי לֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ אֲצָל מִי אַתָּה תָּקוּעַ, אָמַר לֵיהּ אֲצָל רַבִּי יוֹחָנָן, וְרַבִּי יוֹחָנָן אֲצָל מִי, אֲצָל רַבִּי

יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם, וְרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם אֵצֶל מִי, אֵצֶל רַבִּי חִיָּא רַבָּה. וְרַבִּי חִיָּא רַבָּה אֵצֶל מִי אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן. וְרַבִּי יוֹחָנָן אֵצֶל רַבִּי חִיָּא לָא, אֲמַר לֵיהּ אַתַּר דְּזִיקוּקִין דְּנוּר וּבָעוֹרִין דְּאֵשָׁא מַאן מְעַיֵּל בַּר נַפְחָא לְתַמָּן. כַּד דְּמַךְ רַבִּי נַחוּם אִישׁ קְדֶשִׁים, חַפּוֹן אַפּוֹי אִיקַּנְתָּא מַחֲצַלְתָּא, אָמְרִין לָא יֶחֱמֵי בְּמִיתוּתֵיהּ הֵיךְ מַה דְּלָא חָמֵי יַתְהוֹן בְּחַיּוֹהִי אֶפְשָׁר דַּהֲוָה מֶחְמֵי יַתְהוֹן, אָמַר רַבִּי אֲשָׁיְאן אִין בֵּין צַדִּיקִים לָרְשָׁעִים אֶלָּא דִּבּוּר פֶּה בִּלְבָד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ אָמַר אִין בֵּין צַדִּיקִים לְבֵינָן אֶלָּא דִּבּוּר בִּלְבָד. אָמַר רַבִּי זְעֵירָא הַמֵּת שׁוֹמֵעַ קְלוּסוֹ מִתּוֹךְ אֲרוֹנוֹ כְּמִן הַחֲלוֹם. וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ נַחוּם אִישׁ קְדֶשׁ קְדָשִׁים, שֶׁלֹּא הִבִּיט צוּרַת מַטְבֵּעַ כָּל יָמָיו. אָמַר רַבִּי חִיָּא (ויקרא יט, ד): אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִם, אַל תִּפְנוּ לְעָבְדָן, אָמַר רַבִּי אַל תִּפְנוּ לְרָאוֹתָן וַדַּאי, וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, שֶׁלֹּא הִבִּיט בִּמְילָתוֹ כָּל יָמָיו. אַנְטָלִימוּס הָוָה גְזִיר, אֲמַר לֵיהּ לְרַבֵּנוּ חַמֵּי בַּהֲדָא גְזֵרְתִּי, אֲמַר לֵיהּ בְּשֶׁלִּי לֹא הִסְתַּכַּלְתִּי מֵימֵי וּבְדִידָךְ אֲנָא מִסְתַּכֵּל.

כַּד דְּמָךְ רַבִּי בְּצִיפּוֹרִי הָווֹן אָמְרִין צִפּוֹרָאֵי כָּל דַּאֲתָא וַאֲמַר דְּמַךְ רַבִּי אֲנַן קָטְלִין לֵיהּ, אֲזַל בַּר קַפָּרָא וְעָלַל בְּכַוְותָא וַאֲדֵיק לֵיהּ וְרֵישֵׁיהּ מִיכָּרֵךְ וּמָאנֵיהּ בְּזִיעִין אָמַר אַחִים בְּנֵי יְדַעְיָה שְׁמָעוּנִי שְׁמָעוּנִי, אַרְאֶלִים וּמְצוּקִים אָחֲזוּ יֶדֶן בְּלוּחוֹת הַבְּרִית, גָּבְרָה יֶדֶן שֶׁל אַרְאֶלִים וְחָטְפוּ אֶת הַלּוּחוֹת. אָמְרוּן לֵיהּ דְּמַךְ רַבִּי, אֲמַר לוֹן אַתּוּן אַמְרִיתוּן אֲנָא לָא אֲמִינָא. וְלָמָּה לֹא אָמַר, דְּכְתִיב (משלי י, יח): וּמוֹצֵא דִבָּה הוּא כְּסִיל. קֶרְעוּן מָנֵיהוֹן עַד דַּאֲזַל קֳלֵיהּ דְּקֻרְיְעָה עַד גּוּבְתְּתָה מַהֲלַךְ שְׁלֹשָׁה מִילִין, וּקְרָא עֲלֵיהּ: וְיִתְרוֹן דַּעַת הַחָכְמָה. רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי מוֹנָא אָמַר מַעֲשֶׂה נָסִים נַעֲשׂוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה וְאִתְבַּנְשׁוּן כָּל קְרָיְתָא לְהֶסְפֵּידָה דְּרַבִּי וַאֲשָׁרוּנֵיהּ בְּתַמְנֵי עַשְׂרֵי כְּנִישְׁתָּא, וְאוֹבְלוּנֵיהּ לְבֵית שְׁעָרִים, וְתָלָא לוֹן יוֹמָא עַד דְּמָטָא כָּל חַד וְחַד מִיִּשְׂרָאֵל לְבֵיתוֹ, וּמַדְלִיק לוֹ אֶת הַנֵּר וְצוֹלֶה לוֹ דָּג, וּמְמַלֵּא לוֹ חָבִית שֶׁל מַיִם, עַד שֶׁעָשָׂה הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶן שָׁקָעָה הַחַמָּה וְקָרָא הַגֶּבֶר, שָׁרוֹן מְצוֹקִין, אָמְרִין וַוי דְּחַלְלִינַן שַׁבַּתָּא, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה כָּל שֶׁלֹּא נִתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל רַבִּי מְזַמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, בַּר מִן קַצָּרָה דַּהֲוָה תַּמָּן וְלָא אֲתָא, כֵּיוָן דְּשָׁמַע כֵּן סְלֵק לְאִיגְּרָא וּטְלַק גַּרְמֵיהּ מִן אִיגְּרָא וְנָפַל וָמֵת, יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה אַף קַצָּרָה מְזַמָּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא [כתובין בגטין ירושלמי וכתובות ועבודת כוכבים כלהון עובדי דחסידין].

יא שַׁבְתִּי וְרָאֹה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ וגו׳, כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ זֶה יַעֲקֹב אָבִינוּ, אֶתְמוֹל (בראשית כט, א): וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו, הַיּוֹם כְּתִיב (בראשית מט, לג): וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל הַמִּטָּה. וְלֹא לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה זֶה יַעֲקֹב, אֶתְמוֹל (בראשית כט, י): וַיַּגֵּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כְּאָדָם שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפְּקָק מֵעַל פִּי הַצְּלוּחִית, וְהַיּוֹם (בראשית מו, ה): וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם, בְּגוּפוֹ, וַאֲפִלּוּ בִּגְלָקְטִיקָא לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִטָּעֵן. וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם זֶה יַעֲקֹב. אֶתְמוֹל (בראשית לא, נד): וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וגו׳ וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם, וְכִי אֶחָיו הָיוּ, אֶח אֶחָד הָוָה לֵיהּ וְהַלְוַאי קַבְּרֵיהּ, וַהֲלֹא בָנָיו הָיוּ, אֶלָּא כְּשֶׁהִגִּיעוּ לִשְׁכְמוֹ דְּמָה אוֹתָן לוֹ וְקָרָא אוֹתָן לוֹ אַחִים, וְהַיּוֹם (בראשית מג, ב): שִׁבּוּ שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל וגו׳. וְגַם לֹא לַנְּבוֹנִים עֹשֶׁר זֶה יַעֲקֹב (בראשית ל, מג): וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי שְׁמְעוֹן מִלְמֵד שֶׁהָיָה לוֹ [דגמה] מֵעֵין הַגְּמָה שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מיכה ב, יג): עָלָה הַפֹּרֵץ לְפָנֵיהֶם. וְהַיּוֹם (בראשית מז, יב): וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וגו׳. וְגַם לֹא לַיְדֹעִים חֵן, זֶה יַעֲקֹב, אֶתְמוֹל (בראשית מח, יט): יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי, יוֹדֵעַ אֲנִי מַעֲשֶׂה יְהוּדָה בְּתָמָר, מַעֲשֶׂה רְאוּבֵן בְּבִלְהָה, מָה אִם דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִתְגַּלּוּ לְךָ נִתְגַּלּוּ לִי, דְּבָרִים שֶׁנִּתְגַּלּוּ לְךָ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְהַיּוֹם אָמַר לוֹ (בראשית מז, כט): אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וגו׳ אַל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם. דָּבָר אַחֵר, כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ זֶה עֲשָׂהאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב ב, יח): וַעֲשָׂהאֵל קַל בְּרַגְלָיו כְּאַחַד הַצְּבָיִם וגו׳, וּמֶה הָיָה קַלּוּתוֹ שֶׁהָיָה רָץ עַל סָאסֵי שִׁיבּוֹלֶיָא וְאֵינָן מִשְׁתַּבְּרִין, אֶתְמוֹל וַעֲשָׂהאֵל קַל בְּרַגְלָיו, וְהַיּוֹם (שמואל ב ב, כג): וַיַּכֵּהוּ אַבְנֵר בְּאַחֲרֵי הַחֲנִית וגו׳. וְלֹא לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה זֶה אַבְנֵר, דִּכְתִיב (שמואל א כו, טו): הֲלוֹא אִישׁ אַתָּה וּמִי כָמוֹךָ בְּיִשְׂרָאֵל וגו׳, דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי מְשׁוּם רַבִּי יוֹחָנָן, נֹחַ לוֹ לָאָדָם לְהָזִיז כֹּתֶל בָּנוּי שֵׁשׁ אַמּוֹת בְּעַבִי, מִלְּהָזִיז רַגְלוֹ אַחַת שֶׁל אַבְנֵר, וְהַיּוֹם (שמואל ב ג, לג): הַכְּמוֹת נָבָל יָמוּת אַבְנֵר. וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם זֶה שְׁלֹמֹה, אֶתְמוֹל (מלכים א ה, ב): וַיְהִי לֶחֶם שְׁלֹמֹה לְיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת וְשִׁשִּׁים כֹּר קָמַח, וּכְתִיב: עֲשָׂרָה בָקָר בְּרֹאִים וגו׳, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם וְכֵן כָּל אִשָּׁה וְאִשָּׁה עוֹשָׂה לוֹ סְעוּדָה, כַּסְּבוּרָה שֶׁהוּא סוֹעֵד אֶצְלָהּ, וְהַיּוֹם (קהלת ב, י): וְזֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי, מַאן דְּאָמַר קוּדֵיהּ, וּמַאן דְּאָמַר קֳנֵיהּ, וּמַאן דְּאָמַר קֻשְׁרָתֵיהּ. וְגַם לֹא לַנְּבוֹנִים עֹשֶׁר זֶה אִיּוֹב, אֶתְמוֹל (איוב א, ג): וַיְהִי מִקְנֵהוּ שִׁבְעַת אַלְפֵי צֹאן וגו׳ וּמִקְנֵהוּ פָּרַץ בָּאָרֶץ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא פָּרַץ גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּכָל מָקוֹם מְנָהֲגוֹ שֶׁל עוֹלָם זְאֵבִים הוֹרְגִים אֶת הָעִזִּים, בְּרַם בְּאִיּוֹב הָעִזִּים הוֹרְגִים אֶת הַזְּאֵבִים, וְהַיּוֹם (איוב יט, כא): חָנֵּנִי חָנֵּנִי אַתֶּם רֵעָי וגו׳. וְגַם לֹא לַיְדֹעִים חֵן זֶה יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר רַבִּי אַחָוָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי זֵירָא שְׁנֵי דְבָרִים דִּבֶּר יְהוֹשֻׁעַ בִּפְנֵי מֹשֶׁה וְלֹא נִמְנַל חֵן בְּעֵינָיו, וְאֵלּוּ הֵן, אֶחָד בְּמִנּוּי הַזְּקֵנִים, וְאֶחָד בְּמַעֲשֵׂה הָעֶגֶל. בְּמִנּוּי הַזְּקֵנִים, דִּכְתִיב (במדבר יא, כח): אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם, אָמַר לוֹ כַּלֵּם וְהַעֲבִירֵם מִן הָעוֹלָם (במדבר יא, כח): וַיֹּאמֶר לוֹ מֹשֶׁה הַמְקַנֵּא אַתָּה לִי, אָמַר לוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּךָ אֲנִי מִתְקַנֵּא, הַלְוַאי בְּנֵי כֻּיּוֹצֵא בְךָ, הַלְוַאי כָּל יִשְׂרָאֵל כֻּיּוֹצֵא בְךָ (במדבר יא, כח): וּמִי יִתֵּן כָּל עַם ה׳ נְבִיאִים וגו׳. וְאֶחָד בְּעֶגֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יז): וַיִּשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרֵעֹה, אָמַר לוֹ מֹשֶׁה, יְהוֹשֻׁעַ, אָדָם שֶׁעָתִיד לְהַנְהִיג שְׁרָרָה עַל שִׁשִּׁים רִבּוֹא אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהַבְחִין בֵּין קוֹל לְקוֹל. אֵין קוֹל עֲנוֹת גְּבוּרָה, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות יז, יא): וְגָבַר יִשְׂרָאֵל. וְאֵין קוֹל עֲנוֹת חֲלוּשָׁה, הֵאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר: וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ. קוֹל עֲנוֹת אָנֹכִי שֹׁמֵעַ, אָמַר רַבִּי אַסִּי קוֹל קִילּוּס שֶׁל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֲנָא שְׁמֵיעַ. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַסִּי אָמַר אֵין לְךָ כָּל דּוֹר וָדוֹר שֶׁלֹּא נָטַל אוּנְקִי אַחַת שֶׁל עֶגֶל.

דָּבָר אַחֵר, כִּי לֹא לַקַּלִּים הַמֵּרוֹץ זֶה מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל טָס בָּרָקִיעַ וְעוֹלֶה כָּעוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, ג): וּמֹשֶׁה עָלָה אֶל הָאֱלֹהִים, וְהַיּוֹם (דברים ג, כז): כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה, אֲפִלּוּ חֶבֶל שֶׁל חֲמִשִּׁים אַמָּה לֹא הָיָה יָכוֹל לַעֲבֹר. וְלֹא לַגִּבּוֹרִים הַמִּלְחָמָה זֶה מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל (תהלים סח, יג): מַלְכֵי צְבָאוֹת יִדֹּדוּן יִדֹּדוּן, מַהוּ

יְדִדוּן יְדִדוּן, יְדִדוּן בַּהֲלִיכָתָן יְדִדוּן בַּחֲזִירָתָן. רַבִּי יוּדָן בְּשֵׁם רַבִּי אַיְבוּ אָמַר מַלְאֲכֵי צְבָאוֹת אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא מַלְכֵי צְבָאוֹת, אֲפִלּוּ מַלְכֵיהֶן דְּמַלְאֲכַיָּיא, מִיכָאֵל וְגַבְרִיאֵל הֲיוּ מִתְרָאִין מִמֹּשֶׁה, וְהַיּוֹם אֲפִלּוּ גּוּלְיָרוֹן שֶׁבָּהֶם לֹא הָיָה יָכוֹל לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶן, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (דברים ט, יט): כִּי יָגֹרְתִי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה. וְגַם לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם זֶה מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל עֲבִיד קוּמֵיס קָלָטוֹר בְּפָלָטִין שֶׁל פַּרְעֹה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ב, יא): וַיִּגְדַּל מֹשֶׁה וַיֵּצֵא אֶל אֶחָיו, מַהוּ וַיִּגְדַּל, שֶׁהָיְתָה גְּדֻלָּתוֹ לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא, וְהַיּוֹם (שמות ב, כ): קְרָאן לוֹ וְיֹאכַל לָחֶם. וְגַם לֹא לַנְּבוֹנִים עֹשֶׁר זֶה מֹשֶׁה, מֵהֵיכָן בָּא לוֹ עֹשֶׁר וְהֶעֱשִׁיר, אָמַר רַבִּי חָנִין מַחְצָב שֶׁל סַפִּיר גִּלָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּתוֹךְ אֲהֳלוֹ וּמָצָא, וּמִשָּׁם הֶעֱשִׁיר מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, א): פְּסָל לְךָ, פְּסִילָתָן תְּהֵא לְךָ. וְהַיּוֹם כָּל הַדִּין עוֹתָר לָא קָם לֵיהּ. וְגַם לֹא לַיְּדְעִים חֵן זֶה מֹשֶׁה, אֶתְמוֹל (שמות לג, יז): כִּי מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי, וְהַיּוֹם (דברים ג, כו): אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה. כִּי עֵת וָפֶגַע יִקְרֶה אֶת כֻּלָּם, עֵת הִיא שֶׁפּוֹגַעַת הָאָדָם וּמְעַרְעֶרֶת בּוֹ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, וְהוּא מַפְגִּיעַ, מַה יַּעֲשֶׂה יֵלֵךְ וְיַעֲסֹק בִּתְפִלָּה וּבְתַחֲנוּנִים וְהוּא נִצָּל. רַב הוּנָא שָׁאַל לִשְׁמוּאֵל, אָמַר לֵיהּ מַהוּ דֵין דִכְתִיב: כִּי עֵת וָפֶגַע, אָמַר לוֹ פְּעָמִים שֶׁאָדָם מַפְגִּיעַ בִּתְפִלָּה וְנַעֲנָה, פְּעָמִים שֶׁמַּפְגִּיעַ וְאֵינוֹ נַעֲנָה, שֶׁאֵין לְךָ שֶׁסִּדֵּר תְּפִלּוֹת וְתַחֲנוּנִים יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְלַסּוֹף נֶאֱמַר לוֹ (דברים לא, יד): הֵן קָרְבוּ יָמֶיךָ לָמוּת.

יב כִּי גַּם לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ כַּדָּגִים שֶׁנֶּאֱחָזִים בִּמְצוֹדָה רָעָה. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה וְכִי יֵשׁ מְצוֹדָה טוֹבָה, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ זוֹ חַכָּה, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (במדבר יד, לז): וַיָּמֻתוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דִבַּת הָאָרֶץ רָעָה. בַּמֶּה הוּמְתוּ, רַבָּנִן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, רַבָּנִן אָמְרִין אַסְכָּרָה עָלְתָה בִּגְרוֹנָם וְנֶחְנְקוּ וָמֵתוּ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אָמַר בִּנְשִׁילַת אֵיבָרִים מֵתוּ. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר טַעֲמוֹן דְּרַבָּנִן, נֶאֱמַר כָּאן בִּמְצוֹדָה רָעָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן רָעָה, מָה רָעָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן חַכָּה יוֹרֶדֶת לִגְרוֹנוֹ שֶׁל דָּג וְחוֹנַקְתּוֹ, אַף רָעָה הָאֲמוּרָה כָּאן אַסְכָּרָה עָלְתָה בִּגְרוֹנָם וָמֵתוּ. רַבִּי בֶּרֶכְיָה אָמַר טַעֲמֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, נֶאֱמְרָה כָּאן מַגֵּפָה וְנֶאֱמַר לְהַלָּן מַגֵּפָה, מַה מַּגֵּפָה הָאֲמוּרָה לְהַלָּן בִּנְשִׁילַת אֵבָרִים, אַף מַגֵּפָה הָאֲמוּרָה כָּאן בִּנְשִׁילַת אֵבָרִים. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה יֵשׁ לְךָ מְצוֹדָה שֶׁהִיא צָדָה בַּיָּם וְאֵינָהּ צָדָה בַּיַּבָּשָׁה, צָדָה בַּיַּבָּשָׁה וְאֵינָהּ צָדָה בַּיָּם, אֶלָּא זוֹ חַכָּה צָדָה בַּיָּם, וְהִיא צָדָה בַּיַּבָּשָׁה, שֶׁהִיא יוֹרֶדֶת לִגְרוֹנוֹ שֶׁל דָּג וְחוֹנַקְתּוֹ. רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן בְּרַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בַּר מַרְיוֹן בְּשֵׁם רַבִּי חַנִינָא יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁחוֹטֵא בָּאָרֶץ וְאֵינוֹ חוֹטֵא בַּשָּׁמַיִם, בַּשָּׁמַיִם וְאֵינוֹ חוֹטֵא בָּאָרֶץ, אֲבָל מִי שֶׁאוֹמֵר לָשׁוֹן הָרָע חוֹטֵא בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עג, ט): שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מָצִינוּ שֶׁהֵם מְהַלְּכִים בַּשָּׁמַיִם וּלְשׁוֹנָם שׁוֹתָתָה בָּאָרֶץ, מַה טַּעַם שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תִּהֲלַךְ בָּאָרֶץ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין אָדָם אוֹמֵר לָשׁוֹן הָרָע עַד שֶׁהוּא כּוֹפֵר בָּעִקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב, ה): אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ וגו׳. אָמַר רַבִּי יִצְחָק (תהלים נ, כב): בִּינוּ נָא זֹאת שִׁכְחֵי אֱלוֹהַּ, אִלּוּ שֶׁהֵן אוֹמְרִין לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יב, ה): אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשֹׁנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ וגו׳.

יג גַּם זֹה רָאִיתִי חָכְמָה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ וגו׳, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר אִימִי, זוֹ מַחֲשַׁבְתָּן שֶׁל רַמָּאִין בְּרַמָּיוּתָן, כְּגוֹן הַמְעָרֵב מַיִם בְּיַיִן, בְּלַבְקִי בְּשֶׁמֶן, מֵי מָאִיס בִּדְבַשׁ, חֲלַב חֲמוֹר בְּקֶטֶף, קִימּוּס בְּמוֹר, עֲלֵי גְפָנִים בְּפִלְפְּלִין, לֹא יַעֲשֶׂה קְנֵה מֹאזְנַיִם אָרֹךְ מִצַּד זֶה וְקָצָר מִצַּד זֶה, לֹא יַעֲשֶׂה אֶת הַמֶּחֱק עָבֶה מִצַּד זֶה וְצַר מִצַּד זֶה, קְנֵה מֹאזְנַיִם וּמֶחֱק שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מַתְכוֹת, וְהָאֶסִיל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מָעוֹת, וְקָנֶה שֶׁל עָנִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מַיִם, וּמַקֵּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל מְזוֹנָה וּמַרְגָּלִית, חֲרִי אִלּוּ טְמֵאִין. וְעַל כֻּלָּם אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אוֹי לִי אִם לֹא אֹמַר, אִם אֹמַר אוֹי לִי אִם לֹא אֹמַר, אִם לֹא אֹמַר מְלַמֵּד אֲנִי אֶת הָרַמָּאִין, אִם לֹא אֹמַר אֲנִי מוֹנֵעַ אֶת הַתַּלְמוּד וּמְטַמֵּא אֶת הַטְּהָרוֹת. דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא יִהְיוּ הָרַמָּאִים הֵם סְבוּרִין שֶׁאֵין הַחֲכָמִים בְּקִיאִין בְּמַעֲשֶׂה יָדֵינוּ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל אַף עַל פִּי כֵן (הושע יד, י): כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי ה׳ וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם.

יד עִיר קְטַנָּה, זֶה הָעוֹלָם. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, זֶה דּוֹר אֱנוֹשׁ וְדוֹר הַמַּבּוּל. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים, כְּמָנוֹן וַעֲקַמּוֹן.

טו וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה נֹחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ז, א): כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה. וּמִלַּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, דַּהֲוָה אָמַר לְהוּ וַוי רַקָּיָא לְמֶחֱר מַבּוּלָא אָתֵי, עֲבַדוּן תְּשׁוּבָא, וַהֲווֹ אָמְרִין לֵיהּ אֵן מִשָּׁרְיָא פַּרְעָנוּתָא, מִן בַּיְתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא מִשָּׁרְיָא, כֵּינָן שֶׁמֵּת מְתוּשֶׁלַח אָמְרִין לֵיהּ, לָא מִבֵּיתֵיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא מִשָּׁרְיָא פַּרְעָנוּתָא. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא, אָמַר לְהוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ח, א): וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה מִצְרַיִם. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אִלּוּ הַמִּצְרִיִּים. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ, זֶה פַּרְעֹה הָרִשָׁע. וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוֹדִים גְּדֹלִים, כְּמָנוֹן וַעֲקַמּוֹן. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יוֹסֵף הַצַּדִּיק. וּמִלַּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ לְפַרְעֹה (בראשית מא, לד): יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל הָאָרֶץ וגו׳ וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אׇכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבוֹת הָאֵלֶּה וגו׳. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנֵיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ, (בראשית מב, ו): וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ.

דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה מִצְרַיִם. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אִלּוּ אֲחֵי יוֹסֵף, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית מב, ו): וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ, זֶה

יוֹסֵף. וּבְנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, אֵלּוּ שָׁלֹשׁ גְּזֵרוֹת שֶׁגָּזַר, שֶׁלֹּא יִכָּנֵס עֶבֶד לְמִצְרַיִם, וְלֹא יִכָּנֵס אָדָם בִּשְׁנֵי חֲמוֹרִים, וְלֹא יִכָּנֵס אָדָם שֶׁלֹּא יִכָּתֵב שְׁמוֹ וְשֵׁם אָבִיו וְשֵׁם זְקֵנוֹ וְשֵׁם זְקֵנְתּוֹ. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יְהוּדָה. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁאָמַר אָנֹכִי אֶעֱרָבֶנּוּ וגו׳, וְעוֹד שֶׁאָמַר לְיוֹסֵף (בראשית מד, לג): יֵשֶׁב נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר וגו׳. וְאָדָם לֹא זָכַר וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנִיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (בראשית מו, כח): וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו וגו׳. דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זוֹ מִצְרַיִם. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים י, כב): בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיְמָה וגו׳. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה פַּרְעֹה. וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, שֶׁגָּזַר גְּזֵרוֹת קָשׁוֹת זוֹ מִזּוֹ, שֶׁמִּנָּעָן מִתַּשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וּמָשַׁךְ לָהֶם בָּעָרְלָה, וְגִדֵּל לָהֶם בְּלוֹרִית. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה משֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יא, ד): וַיֹּאמֶר משֶׁה כֹּה אָמַר ה׳ כַּחֲצֹת הַלַּיְלָה וגו׳. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יב, ז): וְלָקְחוּ מִן הַדָּם וגו׳. וְאָדָם לֹא זָכַר אֶת הָאִישׁ הַמִּסְכֵּן הַהוּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנִיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ, (ישעיה סג, יא): וַיִּזְכֹּר יְמֵי עוֹלָם משֶׁה עַמּוֹ.

דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה סִינַי. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, אֵלּוּ מָאתַיִם וְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה מִצְווֹת עֲשֵׂה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְחָמֵשׁ מִצְווֹת לֹא תַעֲשֶׂה. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה משֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, יג): לֹא תִגַּע בּוֹ יָד וגו׳. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט, יג): כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהָר מוֹת יוּמָת. וְאָדָם לֹא זָכַר וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנִיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (מלאכי ג, כב): זִכְרוּ תּוֹרַת משֶׁה עַבְדִּי וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה סִינַי. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה יֵצֶר הָרָע. וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, ד): אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה משֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב, יא): לָמָּה ה׳ יֶחֱרֶה אַפְּךָ בְּעַמֶּךָ וגו׳. וְאָדָם לֹא זָכַר וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנִיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (תהלים קו, כג): וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידָם לוּלֵי משֶׁה בְחִירוֹ וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה בֵּית הַכְּנֶסֶת. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, זֶה צִבּוּר. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, זֶה כְּמָנוֹן וַעֲקָמוֹן. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה הַזָּקֵן הֶחָכָם אוֹ הַחַזָּן, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהַזָּקֵן יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וְעוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן יְהֵי שְׁמוֹ הַגָּדוֹל מְבֹרָךְ אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ שְׁטַר גְּזֵרוֹת שֶׁל מֵאָה שָׁנָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹחֵל עַל כָּל עֲוֹנוֹתָיו. וְאָדָם לֹא זָכַר וגו׳, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנִיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (ויקרא יט, לב): מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וגו׳.

דָּבָר אַחֵר, עִיר קְטַנָּה, זֶה הַגּוּף. וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעָט, אֵלּוּ אֵבָרָיו. וּבָא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל, זֶה יֵצֶר הָרָע, וְלָמָּה הוּא קוֹרֵא לְיֵצֶר הָרָע גָּדוֹל, שֶׁהוּא גָּדוֹל מִיֵּצֶר טוֹב שִׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצוּדִים גְּדֹלִים, כְּמָנוֹן וַעֲקָמוֹן. וּמָצָא בָהּ אִישׁ מִסְכֵּן וְחָכָם, זֶה יֵצֶר טוֹב, לָמָּה קוֹרֵא אוֹתוֹ מִסְכֵּן, שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּכָל הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין רֵבֶן שֶׁל בְּרִיּוֹת נִשְׁמָעִין לוֹ. וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחָכְמָתוֹ, שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ לַיֵּצֶר טוֹב נִמְלָט. אָמַר דָּוִד טוֹבְיָה לְמַאן דְּשָׁמַע לֵיהּ, חֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים מא, ב): אַשְׁרֵי מַשְׂכִּיל אֶל דָּל. וְאָדָם לֹא זָכַר, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתּוּן לָא אַדְכַּרְתּוּנִיהּ אֲנָא מַדְכַּר לֵיהּ (יחזקאל לו, כו): וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וגו׳.

טז וְאָמַרְתִּי אֲנִי טוֹבָה חָכְמָה מִגְּבוּרָה וְחָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְכִי חָכְמָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה מִסְכֵּן בְּזוּיָה הָיְתָה, אֶלָּא זֶה זָקֵן שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וּמִסְכֵּן בִּדְבָרָיו, כְּגוֹן זָקֵן שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ (דברים טז, יט): לֹא תַכִּיר פָּנִים, וְהוּא מַכִּיר. (דברים טז, יט): לֹא תַקֵּח שֹׁחַד, וְהוּא לוֹקֵחַ. לֹא תַלְוֶה בְּרִבִּית, וְהוּא מַלְוֶה. שִׁמְשׁוֹן הָלַךְ אַחַר עֵינָיו (שופטים טז, לא): וְהוּא שָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים שָׁנָה. גִּדְעוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים ח, כז): וַיַּעַשׂ אוֹתוֹ גִּדְעוֹן לְאֵפוֹד וגו׳ וְהוּא שָׁפַט אֶת יִשְׂרָאֵל, חֲוֵי אֵין מִסְכֵּן אֶלָּא מִי שֶׁמַּסְכִּין דְּבָרָיו.

יז דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים, אֵלּוּ הַדַּרְשָׁנִים. מְזַעֲקַת מוֹשֵׁל בַּכְּסִילִים, אֵלּוּ הַמִּתְרַגְּמָנִין שֶׁעוֹמְדִין עַל הַצִּבּוּר. דָּבָר אַחֵר, דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים, זֶה עַמְרָם וּבֵית דִּינוֹ, אָמַר רַבִּי בּוֹן נִמְנוּ אַחַר הַגַּפָּה וְאַחַר הַגֶּדֶר, אָמְרוּ מַה הֶנָּאָה יֵשׁ לָנוּ שֶׁאָנוּ נוֹשְׂאִים נָשִׁים וְזוֹרְעִים וּמַשְׁלִיכִים לַיְאוֹר, עַד כָּאן הָעוֹלָם יִתְקַיֵּם. מְזַעֲקַת מוֹשֵׁל בַּכְּסִילִים, זֶה פַּרְעֹה, דַּהֲוָה גָּזַר כָּל הַבֵּן הַיִלּוֹד וגו׳, וְלָא חֲוֹת בְּדִינָא מַשְׁגְּחָא עַל גְּזֵירָתֵיהּ.

יח טוֹבָה חָכְמָה מִכְּלֵי קְרָב, זֶה חָכְמָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, מִכְּלֵי קְרָב שֶׁל עֵשָׂו הָרָשָׁע, אָמַר רַבִּי לֵוִי זִינָם כְּלֵי זַיִן מִבִּפְנִים, וְהִלְבִּישָׁן לְבָנִים מִבַּחוּץ, וְהִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לִתְפִלָּה, וּלְדוֹרוֹן, וּלְמִלְחָמָה. לִתְפִלָּה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב, יב): הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי. לְדוֹרוֹן מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לב, יט): וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה. לְמִלְחָמָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג, ב): וַיָּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וגו׳ וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה, אָמַר מוּטָב שֶׁיִּפְגַּע בִּי וְלֹא בְּבָנַי. וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לַדַּרְכּוֹ שֵׂעִירָה, וְלָמָּה שֵׂעִירָה, רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר מִפְּנֵי שְׁטַר חוֹב. וְרַבִּי שְׁמוּאֵל אָמַר מִפְּנֵי הַבּוּשָׁה. וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע שֶׁאִבֵּד כָּל הַטּוֹבוֹת וּמַתָּנוֹת שֶׁל עוֹלָם הַבָּא.

דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, זוֹ חָכְמָתָהּ שֶׁל סָרַח בַּת אָשֵׁר. מִכְּלֵי קְרָב, מִכְּלֵי קְרָבוֹ שֶׁל יוֹאָב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל ב כ, טז): וַתִּקְרָא אִשָּׁה חֲכָמָה מִן הָעִיר, מִיכָּן דַּהֲוָה רַחִיק. וַיִּקְרַב אֵלֶיהָ וַתֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אַתָּה הוּא יוֹאָב, קוֹצֵר אַתְּ, לֵית אַתְּ לְפוּם שְׁמָךְ, לֹא אַתְּ בֶּן תּוֹרָה וְלֹא דָּוִד בֶּן תּוֹרָה, לָא כְתִיב בַּתּוֹרָה (דברים כ, י): כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם, שְׁמָא לְמִלְחָמָה, דִּכְתִיב (שמואל ב כ, יח): וַתֹּאמֶר לֵאמֹר דַּבֵּר יְדַבְּרוּ בָרִאשֹׁנָה וגו׳ וְכֵן הֵתַמּוּ, אָמְרָה לוֹ עַד

כָּאן תַּמּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה שֶׁלֹּא לְהִתְקַיֵּם. אָמַר לָהּ וְאַתְּ מַאן, אָמְרָה לוֹ מַאן אֲנָא, אָנֹכִי שְׁלֵמֵי אֱמוּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֲנִי הוּא שֶׁהִשְׁלַמְתִּי מִנְיָנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, אֲנִי הוּא שֶׁהִשְׁלַמְתִּי נֶאֱמָן מֹשֶׁה, וְאַתָּה מְבַקֵּשׁ לְהָמִית עִיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל. עִיר, זוֹ אָבֵל בֵּית מַעֲכָה, וְלִי שֶׁאֲנִי אֵם בְּיִשְׂרָאֵל. מִיָּד (שמואל ב כ, יח): וַיַּעַן יוֹאָב וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִי וגו׳, חָלִילָה לִיוֹאָב, חָלִילָה לְדָוִד, חָלִילָה לְמַלְכוּתוֹ, אֶלָּא לֹא כֵן הַדָּבָר כִּי אִישׁ מֵהַר אֶפְרַיִם שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי שְׁמוֹ נָשָׂא יָדוֹ בַּמֶּלֶךְ בְּדָוִד, אִם בַּמֶּלֶךְ לָמָּה בְּדָוִד, וְאִם בְּדָוִד לָמָּה בַּמֶּלֶךְ, אָמַר רַבִּי עֲזַרְיָה וְרַבִּי יוֹנָתָן בְּרַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק בַּר מָרְיוֹן, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמֵּעֵיז פָּנָיו בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים וּגְדוֹל הַדּוֹר, כְּאִלּוּ מֵעֵיז פָּנָיו בַּמֶּלֶךְ, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה דָּוִד שֶׁהוּא מֶלֶךְ וְחָכָם וּגְדוֹל הַדּוֹר. אָמַר רַבִּי יוּדָן כָּל הַמֵּעֵיז פָּנָיו בַּמֶּלֶךְ, כְּאִלּוּ מֵעֵיז פָּנָיו בַּשְּׁכִינָה, דִּכְתִיב (שמואל ב כ, כא): נָשָׂא יָדוֹ בַּמֶּלֶךְ בְּדָוִד, בַּמֶּלֶךְ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַאֲחַר כָּךְ בְּדָוִד, זֶה דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל. תְּנוּ אֹתוֹ לְבַדּוֹ וְאֵלְכָה וגו׳, אָמַר לָהּ מְנַן אַתְּ יָדְעִית, אָמַר לָהּ כָּל הַמַּחְצִיף פָּנָיו בְּמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מִתְחַיֵּב הוּא מִלְּעֵיל. מִיָּד (שמואל ב כ, כב): וַתָּבוֹא הָאִשָּׁה אֶל הָעָם בְּחָכְמָתָהּ, אָמְרָה לוֹן לֵית אַתּוּן שָׁמְעִין בְּיוֹאָב, וְלֵית אַתּוּן שָׁמְעִין בְּדָוִד, הֵידָא אֲמָה קָמַת בְּהוֹן, הֵידָא מַלְכוּת קָמַת בְּהוֹן. אָמְרִין לָהּ וּמָה הוּא בָּעֵי, אָמְרָה לוֹן אֶלָּף דְּגוּבְרִין, אָמְרִין לָהּ כָּל בַּר נָשׁ יְהֵיב לְפוּם מַה דְּאִית לֵיהּ. אֲמַרָה לוֹן אֲנָא אָזְלָא וּמְפַיְּיסָא לֵיהּ דִּילְמָא דְּהוּא פָּחֵית, עֲבַדָא גַּרְמָהּ אָזְלָא וְאַתְיָא, אֲמַרָה לוֹן חֲמֵשׁ מָאוָן הוּא בָּעֵי. אָמְרִין לָהּ כָּל בַּר נָשׁ וּבַר נָשׁ יְהֵיב לְפוּם מַה דְּאִית לֵיהּ. אֲמַרָה לוֹן אֲנָא אָזְלָא וּמְחַשָּׁא לֵיהּ דִּילְמָא דְּהוּא פָּחֵית מִנְּהוֹן, עֲבַדָא נַפְשָׁהּ הֵיא אָזְלָא וְהָדְרָא, אֲמַרָה לוֹן חַד גְּבַר הוּא בָּעֵי, וַהֲדָא אַכְסַנְיָא. אָמְרִין לָהּ אֵן הוּא טַב קַרְתָּא נֵיהַבֵּיהּ נֵיהַלֵּיהּ. אֲמַרָה לוֹן שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי שְׁמוֹ, מִיָּד (שמואל ב כ, כב): וַיִּקְחוּ אֶת רֹאשׁ שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי וַיַּשְׁלִכוּ אוֹתוֹ אֶל הָעַד הַחוֹמָה וגו׳. וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה שֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי.

דָּבָר אַחֵר, טוֹבָה חָכְמָה, זוֹ חָכְמָתוֹ שֶׁל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה. מִכְּלֵי קֶרֶב, שֶׁל סַנְחֵרִיב. אָמַר רַבִּי לֵוִי שָׁלֹשׁ גָּלֻיּוֹת הִגְלָה סַנְחֵרִיב, פַּעַם רִאשׁוֹנָה הִגְלָה שִׁבְטֵי רְאוּבֵן וְגָד, שְׁנִיָּה עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים, שְׁלִישִׁית בָּא עַל יְהוּדָה, מִיָּד עָמַד חִזְקִיָּה וְזִינָם כְּלֵי זַיִן מִבִּפְנִים וְהִלְבִּישָׁם לְבָנִים מִבַּחוּץ, וְהִתְקִין עַצְמוֹ לִשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, לִתְפִלָּה, וּלְדוֹרוֹן, וּלְמִלְחָמָה. לִתְפִלָּה, דִּכְתִיב (ישעיה לז, טו): וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּה אֶל ה׳ וגו׳. לְדוֹרוֹן, דִּכְתִיב (מלכים ב יח, טז): בָּעֵת הַהִיא קִצַּץ חִזְקִיָּה וגו׳ וְאֶת הָאֲמְנוֹת, מַהוּ הָאֲמְנוֹת, רַבִּי לֵוִי אָמַר צִיפְרֵיָא, וְרַבָּנָן אָמְרִין שִׁיגְמָיָא. לְמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, ה): וַיַּעַשׂ שֶׁלַח לָרֹב וּמָגִנִּים, וְנָעַץ חֲרֵב עַל פֶּתַח בֵּית הַמִּדְרָשׁ, וְאָמַר, כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בַּתּוֹרָה תְּהֵא הַחֶרֶב הַזֹּאת עוֹבֶרֶת עַל צַוָּארוֹ, (מלכים ב יח, לז): וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת, סְפַקְלַי. וְשֶׁבְנָא הַסּוֹפֵר, סְקְיוּוִי פְּטָרַיי. וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר, סַבְיָא. וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה, זֶה סַנְחֵרִיב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לב, כא): וַיָּשָׁב בְּבֹשֶׁת פָּנִים וגו׳ (מלכים ב יט, לז): וַיִּמְלֹךְ אֵסַר חַדֹּן בְּנוֹ תַּחְתָּיו.

פרשה י

א זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ, בֶּן עַזַּאי וְרַבִּי עֲקִיבָא, בֶּן עַזַּאי אָמַר זְבוּב אֶחָד שֶׁמֵּת אֵינוֹ מַבְאִישׁ וּמַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ, אֶלָּא בְּחֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא אֹבֵד מִמֶּנּוּ טוֹבָה הַרְבֵּה. דָּרַשׁ רַבִּי עֲקִיבָא (ישעיה ה, יד): לָכֵן הִרְחִיבָה שְׁאוֹל נַפְשָׁהּ וּפָעֲרָה פִּיהָ לִבְלִי חֹק, חֻקִּים אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לִבְלִי חֹק, מִי שֶׁאֵין לוֹ מִצְווֹת שֶׁתַּכְרִיעַ לוֹ עַל זְכֻיּוֹתָיו. דּוֹרְשֵׁי רְשׁוּמוֹת אוֹמְרִים, הָאָדָם נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, וּלְעוֹלָם יָמֹד אָדָם עַצְמוֹ חֶצְיוֹ זַכַּאי וְחֶצְיוֹ חַיָּב, עָשָׂה מִצְוָה אַחַת אַשְׁרֵיו שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ לְכַף זְכוּת, עָבַר עֲבֵרָה אַחַת אוֹי לוֹ שֶׁהִכְרִיעַ אֶת עַצְמוֹ לְכַף חוֹבָה. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, לְפִי שֶׁהַיָּחִיד נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, וְהָעוֹלָם נִדּוֹן אַחַר רֻבּוֹ, בְּחֵטְא יְחִידִי שֶׁחָטָא זֶה אִבֵּד מִמֶּנּוּ וּמִן הָעוֹלָם טוֹבָה הַרְבֵּה.

דָּבָר אַחֵר, זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ, מְדַבֵּר בַּעֲדַת קֹרַח, אָתְמוֹל מַבְאִישִׁין כְּנֶגֶד מֹשֶׁה וְאוֹמְרִין לֹא מֹשֶׁה נָבִיא אֱמֶת, וְלֹא אַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא תוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם, וְהַיּוֹם מַבִּיעִים דְּבָרִים לְפָנֵי מֹשֶׁה וְאוֹמְרִים: מֹשֶׁה נָבִיא אֱמֶת, וְאַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל, וְתוֹרָה מִן הַשָּׁמַיִם. יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד, זוֹ הַנְּבוּאָה. סְכָלוּת מְעָט, זוֹ גְּזֵרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר (במדבר טז, ל): וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה׳. דָּבָר אַחֵר, זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ וגו׳, מְדַבֵּר בְּדוֹאֵג וּבַאֲחִיתֹפֶל, אָתְמוֹל מַבְאִישִׁין דְּבָרִים כְּנֶגֶד דָּוִד, וְאוֹמְרִים פָּסוּל מִשְׁפָּחָה הוּא, לֹא מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה הוּא. וְהַיּוֹם מַבִּיעִין דְּבָרִים וּמִתְבַּיְּשִׁין. יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד, זוֹ נְבוּאָתוֹ שֶׁל דָּוִד. סְכָלוּת מְעָט (תהלים נה, כד): וְאַתָּה אֱלֹהִים תּוֹרִדֵם לִבְאֵר שַׁחַת וגו׳. דָּבָר אַחֵר, זְבוּבֵי מָוֶת יַבְאִישׁ יַבִּיעַ שֶׁמֶן רוֹקֵחַ וגו׳, מְדַבֵּר בְּדוֹרוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ, אָתְמוֹל מַבְאִישִׁין דְּבָרִים כְּנֶגְדּוֹ, וְאוֹמְרִין (מלכים א יח, כו): הַבַּעַל עֲנֵנוּ, וְהַיּוֹם מַבִּיעִין דְּבָרִים, וְאוֹמְרִים: ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים ה׳ הוּא הָאֱלֹהִים. יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד, מֵחָכְמָה זוֹ תּוֹרָה, מִכָּבוֹד זוֹ נְבוּאָתוֹ שֶׁל אֵלִיָּהוּ. סְכָלוּת מְעָט (מלכים א יח, מ): וַיּוֹרְדֵם אֵלִיָּהוּ אֶל נַחַל קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטֵם.

ב לֵב חָכָם לִימִינוֹ וגו׳, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ לָהֶם שְׁנֵי כּוֹרִין אֶחָד שֶׁל חִטִּים וְאֶחָד שֶׁל שְׂעוֹרִים, אָמַר אֶחָד מֵהֶן לַחֲבֵרוֹ אִם אַתְּ שֶׁל שְׂעוֹרִים אֲנִי שֶׁל חִטִּים, אִם אֲנִי שֶׁל חִטִּים אַתְּ שֶׁל שְׂעוֹרִים, כָּל עִקָּר אֲנִי נוֹטֵל שֶׁל חִטִּים. כָּךְ אָמַר אַבְרָהָם לְלוֹט (בראשית יג, ט): אִם הַשְּׂמֹאל וְאֵימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בְּרַבִּי יִצְחָק אֶשְׂמְאִילָה אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא אַשְׂמְאִילָה, אַפְלוּ אַתְּ מַחְצַף אֲנָא מַשְׂמְאִיל לָךְ. רַבִּי כַּד הֲוָה סָלִיק בַּר נָשׁ לְדִינָא קֳדָמוֹהִי אִין הֲוָה שָׁמַע לְדִינָא הֲוָה טָבָאוּת, וְאִי לָא, הֲוָה אָמַר לְבַר בֵּיתֵיהּ אַשְׂמִיל לֵיהּ, וַהֲוָה מְכַוֵּין וּמַחֲמֵי לֵיהּ קְטִיף מִן הֲדֵין גִּיסָא. דָּבָר אַחֵר, לֵב

חָכָם לִימִינוֹ, זֶה יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לא, יז): וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו וגו׳. וְלֵב כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ, זֶה עֵשָׂו הָרָשָׁע, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לו, ו): וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו.

ג וְגַם בַּדֶּרֶךְ כְּשֶׁהַסָּכָל הוֹלֵךְ וגו׳, טִפְּשָׁא סָבַר דְּכָל עַמָּא טִפְּשִׁין כְּוָותֵיהּ, וְהוּא לָא יָדַע דְּהוּא טִפְּשָׁא וְכָל עַמָּא חַכִּימִין.

ד אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ מְקוֹמְךָ אַל תַּנַּח. כִּי בָּאתָה לְךָ מֻמְשָׁלָה אַל תַּנַּח מִדַּת עִנְוָתָנוּתְךָ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל הַמַּנִּיחַ עִנְוָתָנוּתוֹ גּוֹרֵם מִיתָה לְעוֹלָמוֹ וְחַטָּאת לְדוֹרוֹ, וּמִמִּי אַתָּ לָמֵד מִזְּכָרְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב כד, כ): וְרוּחַ אֱלֹהִים לָבְשָׁה אֶת זְכַרְיָה וגו׳ וַיַּעֲמֹד מֵעַל לָעָם, וְכִי מֵעַל רָאשֵׁי הָעָם הָיָה הוֹלֵךְ, אֶלָּא שֶׁרָאָה עַצְמוֹ גָּדוֹל מִכָּל הָעָם, חֲסַן הַמֶּלֶךְ, וְכֹהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, הִתְחִיל מְדַבֵּר גְּדוֹלוֹת וְאוֹמֵר לָהֶם (דברי הימים ב כד, כ): לָמָּה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת מִצְוֹת ה׳ וְלֹא תַצְלִיחוּ וגו׳, מִיָּד (דברי הימים ב כד, כא): וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו וַיִּרְגְּמוּ אוֹתוֹ אֶבֶן בְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ. רַבִּי יוּדָן שָׁאַל אֶת רַבִּי אַחָא הֵיכָן הָרְגוּ אֶת זְכַרְיָה בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּעֶזְרַת נָשִׁים, אָמַר לוֹ לֹא בְּעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל וְלֹא בְּעֶזְרַת נָשִׁים אֶלָּא בְּעֶזְרַת כֹּהֲנִים, וְלֹא נֶהֱגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל, כְּתִיב בְּדַם אַיָּל וּצְבִי שֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמוֹ (ויקרא יז, יג): וְשָׁפַךְ אֶת דָּמוֹ וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר, אֲבָל צַדִּיק זֶה לֹא נֶהֱגוּ בְּדָמוֹ לֹא כְּדַם צְבִי וְלֹא כְּדַם אַיָּל. וְכָל כָּךְ לָמָּה (יחזקאל כד, ח): לְהַעֲלוֹת חֵמָה וְלִנְקֹם נָקָם. אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁעָלָה נְבוּזַרְאֲדָן לְהַחֲרִיב אֶת יְרוּשָׁלַיִם, רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַדָּם וְהִתְחִיל תּוֹסֵס, אָמַר לֵיהּ הָא עָנְתָה דְתִיגְבֵי דַיְיתִיקֵי דִידָךְ, אָמַר לְהוֹן אִמְרוּ לִי מַה טִיבוֹ שֶׁל דָּם זֶה, אָמְרוּ לוֹ זֶה דַּם פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים שֶׁהָיֵינוּ מַקְרִיבִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מִיָּד הֵבִיא פָּרִים וְאֵילִים וּכְבָשִׂים וְשָׁחַט עָלָיו הָרִבֶּה וְלֹא עָמַד. אָמַר לְהוֹן אִי אֲמַרִיתוּ לִי מוּטָב, וְאִי לָא אֲנָא מְסָרֵיקְנָא לְבִישְׁרָא דְהַנָּךְ אֵינָשֵׁי בְּמַסְרֵיקִין דְּפַרְזְלָא, וְלֹא אָמְרוּ, וְהַשְׁתָּא דַּאֲמַר לְהוּ לֵית הָכֵי, אָמְרוּ לֵיהּ מַאי נֵיכֵּי מִינָּךְ, נְבִיָּיא כַּהֲנָא הֲוָה לָן, וַהֲוָה מוֹכַח לָן לְשׁוּם שְׁמַיָּא קַבְּילוּ וְלָא קַבְּלִינַן מִינֵיהּ אֶלָּא קָאֵימְנַן עִילָּוֵהּ וְקַטְלִינַן לֵיהּ. אָמַר לְהוֹן אֲנָא מְפַיְּסְנָא לֵיהּ, אַיְיתִי סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה שָׁחַט עִילָּוֵהּ וְלָא נָח, שָׁחַט סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה עִילָּוֵהּ וְלָא נָח, אַיְיתִי פִּרְחֵי כְּהֻנָּה שָׁחַט עִילָּוֵהּ וְלָא נָח, שָׁחַט תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן וְלָא נָח, אָמַר לוֹ זְכַרְיָה טוֹבִים שֶׁבָּעַמְּךָ אִבַּדְתִּי רְצוֹנְךָ שֶׁיֹּאבְדוּ כֻּלָּם, לְאַלְתָּר נָח. הִרְהֵר אוֹתוֹ רָשָׁע תְּשׁוּבָה בְּלִבּוֹ וְאָמַר, מִי שֶׁמְּאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ כָּתוּב בּוֹ (בראשית ט, ו): שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ, אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁאִבֵּד נְפָשׁוֹת הַרְבֵּה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, מִיָּד נִתְמַלֵּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַחֲמִים וְרָמַז לַדָּם וְנִבְלַע בְּמְקוֹמוֹ. אָמַר רַבִּי יוּדָן שֶׁבַע עֲבֵרוֹת עָבְרוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, הָרְגוּ כֹּהֵן, וְנָבִיא, וְדַיָּן, וְשָׁפְכוּ דָּם נָקִי, וְטִמְּאוּ אֶת הָעֲזָרָה, וְיוֹם כִּפּוּר הָיָה, אֲבָל יַחֲזִיאֵל לֹא עָשָׂה כֵּן, אֶלָּא (דברי הימים ב כ, יד): וְיַחֲזִיאֵל בֶּן זְכַרְיָה בֶּן בְּנָיָה בֶּן יְעִיאֵל בֶּן מַתַּנְיָה הַלֵּוִי מִבְּנֵי אָסָף הָיְתָה עָלָיו רוּחַ ה׳ בְּתוֹךְ הַקָּהָל, מַהוּ בְּתוֹךְ הַקָּהָל, שֶׁהִשְׁוָה עַצְמוֹ לַקָּהָל. דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ, מְדַבֵּר בְּנֹחַ, נִכְנַס אֶל הַתֵּבָה בִּרְשׁוּת, וְיָצָא בִּרְשׁוּת, נִכְנַס בִּרְשׁוּת מִנַּיִן (בראשית ז, א): בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה, וְיָצָא בִּרְשׁוּת מִנַּיִן (בראשית ח, טז): צֵא מִן הַתֵּבָה אַתָּה וגו׳. דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל תַּעֲלֶה עָלֶיךָ, מְדַבֵּר בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֵׁם שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן בִּרְשׁוּת, כָּךְ לֹא עָלוּ אֶלָּא בִּרְשׁוּת, עָבְרוּ בִּרְשׁוּת מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א, יא): עִבְרוּ בְּקֶרֶב הַמַּחֲנֶה וגו׳, עָלוּ בִּרְשׁוּת שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ד, יז): וַיְצַו יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַכֹּהֲנִים לֵאמֹר עֲלוּ מִן הַיַּרְדֵּן. דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל וגו׳, מְדַבֵּר בְּדָוִד, עַד שֶׁלֹּא מָלַךְ (שמואל א יז, יד): וְדָוִד הוּא הַקָּטָן, וּכְשֶׁמָּלַךְ (דברי הימים א כח, ב): וַיָּקֶם דָּוִיד הַמֶּלֶךְ עַל רַגְלָיו וגו׳ דָּבָר אַחֵר, אִם רוּחַ הַמּוֹשֵׁל וגו׳, מְדַבֵּר בְּמָרְדָּכַי, עַד שֶׁלֹּא בָּאתָה לוֹ גְּדֻלָּה (אסתר ב, יט): וּמָרְדֳּכַי יֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ, וּכְשֶׁבָּאת לוֹ גְּדֻלָּה (אסתר ו, יב): וַיָּשָׁב מָרְדֳּכַי אֶל שַׁעַר הַמֶּלֶךְ.

ה יֵשׁ רָעָה רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט, כָּךְ אָמַר לוֹ יַעֲקֹב לְלָבָן (בראשית לא, לב): עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה, וְכֵן הַוֹת כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט וּמִיתַת רָחֵל. בְּרִיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֲוָה לֵיהּ חַד בִּלְעָא, אֲזַל וַאֲיַיתֵי חַד מִן אִילֵּין דְּבַר פַּנְדִּירָא לְאַפָּקָא בָּלְעֵיהּ, אָמַר לֵיהּ מָה אָמַרְתְּ עֲלוֹי, אָמַר לֵיהּ פָּסוּק פְּלָן בָּתַר פְּלָן. אָמַר וַהֲוָה נָיֵיחַ לֵיהּ דְּקַקְבְּרֵיהּ, וְלָא הֲוַת אָמַר עֲלוֹי הָדֵין פְּסוּקָא, וְכֵן הַוַת לֵיהּ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט. רַבִּי יִרְמְיָה דְּשַׁבַּשְׁתָּא נָטַל עָטָרָה שֶׁל זַיִת וּקְשָׁרָהּ בְּרֹאשׁוֹ, שָׁמַע שְׁמוּאֵל וְאָמַר נָיֵיחַ הֲוָה דְּיִתְּרִים רֵישֵׁיהּ וְלָא עֲבַד כֵּן, וְכֵן הַוַת לֵיהּ. אַנְטוֹנִינוּס זְעֵירָא בַּר בְּרֵיהּ דְּאַנְטוֹנִינוּס רַבָּה, הֲוָה שָׁאֵיל לְרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, אָמַר מַאן מָאֵית קֳדָמַאי אוֹ אֲנָא אוֹ אַתְּ, אָמַר לֵיהּ אֲנָא, אָמְרִין לֵיהּ תַּלְמִידוֹי רַבֵּנוּ כָּל עַלְמָא מְצַלִּין לְחַיָּיךְ טָבְיָא וְאַתְּ אָמַרְתְּ הָכֵין. אָמַר לוֹן אִן אַתַּת עָנְתָה, מָה אִית בָּהּ, וְאִן אָתָא מַלְאַךְ הַמָּוֶת דִּיסְבִינֵיהּ, מָה הוּא מֵימַר לֵיהּ, לָא אָתַת לְגַבֵּי לֵית אֲנָא אָתֵי, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אִלּוּ הֲוָה כֵּן יְהוֹן אִינּוּן אָמְרִין בְּרִיךְ אֱלָהֲהוֹן דִּיהוּדָאֵי אֲפִלּוּ בִּשְׁעַת מִיתָתְהוֹן אִינּוּן יָדְעִין, וְכֵן הַוַת לֵיהּ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט. דָּבָר אַחֵר, יֵשׁ רָעָה רָאִיתִי וגו׳ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט, זֶה עֵלִי הַכֹּהֵן שֶׁאָמַר לִשְׁמוּאֵל אֵין בָּנַי יוֹרְשִׁין מִקּוֹמִי, אַף אֵין בָּנֶיךָ יוֹרְשִׁין מִקּוֹמְךָ, וְכֵן הַוַת לֵיהּ כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצֵא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט.

ו נְתַן הַסָּכָל בַּמְּרוֹמִים רַבִּים, אִלּוּ הַכַּשְׁדִּים, דִּכְתִיב (ירמיה לט, ג): וַיָּבֹאוּ כֹּל שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וַיֵּשְׁבוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ. מַהוּ בְּשַׁעַר הַתָּוֶךְ, מָקוֹם שֶׁמְּחַתְּכִין בּוֹ אֶת הַהֲלָכוֹת. וַעֲשִׁירִים בַּשֵּׁפֶל יֵשֵׁבוּ, זֶה סַנְהֶדְרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב, י): יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ יִדְמּוּ,

ז רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים, אִלּוּ יִשְׂמְעֵאלִים. וְשָׂרִים הֹלְכִים כַּעֲבָדִים, זֶה יוֹסֵף. אָמַר רַבִּי לֵוִי עַבְדָּא זָבִין, וּבַר אַמְתָא מְזַבֵּין, וּבַר חוֹרִין מִזְדַּבֵּן לְתַרְוֵיהוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא הֲוָה סָלִיק לְרוֹמִי, פָּגַע בֵּיהּ חַד סָרִיס מִן מַלְכוּתָא, אָמַר לֵיהּ אַתְּ הוּא רַבֵּיהוֹן דִּיהוּדָאֵי, אָמַר לֵיהּ אִין, אָמַר לֵיהּ שְׁמִיעַ מִינָּאי תְּלַת מִילִּין, דְּעַל סוּס

מֶלֶךְ, דְּעַל חֲמַר בֶּן חוֹרִין, מְנַעֲלִים בְּרַגְלֵיו בַּר נָשׁ, דְּלָא דִּין וְלָא דִּין, חֲפִיר טַב מִינֵיהּ. אֲמַר תְּלַת מִילִּין אֲמַרְתָּ, תְּלַת מִילֵּי שְׁמַע לִי חִילּוּפֵיהֶן, הַדְרַת פָּנִים זָקֵן, שְׁמְחַת לֵבָב אִשָּׁה, נַחֲלַת ה׳ בָּנִים, אוֹי לוֹ לְאוֹתוֹ הָאִישׁ דְּחָסַר שְׁלָשְׁתָּן, וְלֹא עוֹד שֶׁקָּדְמוֹ הַכָּתוּב, רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים, כִּיוָן דִּשְׁמַע הַהוּא סָרִיס בֶּן, טָרַף רֵישֵׁיהּ אַגּוּדָא וּמִית. דָּבָר אַחֵר, רָאִיתִי עֲבָדִים עַל סוּסִים, זֶה אַחְאָב. וְשָׂרִים הֹלְכִים כַּעֲבָדִים עַל הָאָרֶץ, זֶה אֵלִיָּהוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יח, מו): וְיַד ה׳ הָיְתָה אֶל אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב וגו׳.

ח חֹפֶר גּוּמָּץ בּוֹ יִפּוֹל, זֶה פַּרְעֹה הָרָשָׁע, שֶׁאָמַר (שמות א, כב): כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד וגו׳, בּוֹ יִפּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קלו, טו): וְנִעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְיַם סוּף. דָּבָר אַחֵר, חֹפֶר גּוּמָּץ, זֶה הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ג, יג): לְהַשְׁמִיד לַהֲרֹג וּלְאַבֵּד. בּוֹ יִפּוֹל, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ט, כה): יָשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה וגו׳. וּפֹרֵץ גֶּדֶר יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ, זוֹ דִינָה, כְּשֶׁהָיוּ אָבִיהָ וְאֶחֶיהָ יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ יָצְאָה לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ, גָּרְמָה לְעַצְמָהּ שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי שֶׁנִּקְרָא נָחָשׁ וְנָשַׁךְ אוֹתָהּ, דִּכְתִיב (בראשית לד, ב): וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר וגו׳ וַיִּקַּח אֹתָהּ, פִּתָּהּ אוֹתָהּ בִּדְבָרִים, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (הושע יד, ג): קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים. וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ, בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ. וַיְעַנֶּהָ, בְּמִשְׁכַּב זָכוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּרֵיהּ הֲווֹן טְמִירִין בְּמִעַרְתָּא דִּפְקִיעַ תְּלַת עֲשַׂר שְׁנִין בִּשְׁמָתָא, וַהֲווֹן אָכְלִין חַרוּבִין וּתְמָרִים, וּלְסוֹף תְּלַת עֲשַׂר שְׁנִין נְפַק רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְיתֵיב לֵיהּ עַל פִּלֵּי דְּמַעֲרַתָּא, חֲמָא חַד צַיָּיד פָּרִיס מְצוּדְתֵּיהּ לְמִצּוֹד צִפָּרִין, שָׁמַע בְּרַת קָלָא אֲמַר דִּימוֹס, וְאִתְפַּשַּׁת. שָׁמַע זִמַּן תִּנְיָנוּת בְּרַת קָלָא אֲמַר סְפִיקְלָא, וְאִשְׁתֵּזְבַת. אָמַר אַפְלוּ צִפּוֹר מִבַּלְעָדַי שְׁמַיָּא לָא יִבְרַח, כָּל שֶׁכֵּן נֶפֶשׁ בַּר נָשׁ. נֵיחוֹת וְנִיתַּפַּאי בַּהֲדֵין מוֹי דְּמוֹקֵד דְּטְבֶרְיָה, נְחַתוּן וְאִתַּפּוּן בַּהֲדֵין מוֹי דְּמוֹקֵד דְּטְבֶרְיָה, אָמְרוּן צְרִיכִין אָנוּ לַעֲשׂוֹת טוֹבָה וּנְהַנֵּי לְהָלוֹן בְּנֵי אַתְרָא, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה אֲבִינוּ יַעֲקֹב, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לג, יח): וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר, שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אִטְלִיס וּמוֹכֵר לָהֶם בְּזוֹל, עָשָׂה אִטְלִיס וּמָכַר בְּזוֹל. אָמַר צְרִיכִין אָנוּ מְדַכְיָיא טְבֶרְיָא, מָה עֲבִיד נְסִיב תּוּרְמוּסִין וּמְקַלֵּיק בְּשׁוּקָא, וְכָל מַן דַּהֲוָה מִית טָיֵיף וְסָלֵיק לֵיהּ, חֲמָא יָתֵיהּ חַד כּוּתָאי, אָמַר לֵית אֲנָא מְגַחֵיךְ בַּהֲדֵין סָבָא דִּיהוּדָאֵי, מָה עֲבַד נְסַב חַד מִית וְטַמְרֵיהּ בְּגוֹ שׁוּקָא דְּדַכְיֵיהּ, אִית אָמְרִין בִּגְרִיבָה, אִית דְּאָמְרִין בְּשׁוּק דְּבַר קַרְדִּימָא, אָזַל וַאֲמַר לֵיהּ דְּכִיתֵיהּ שְׁקַק פַּלָּן, אֲמַר לֵיהּ אִין. אֲמַר לֵיהּ וְאַן אַפֵּיקִית לָךְ מִינֵיהּ חַד מִית, אֲמַר לֵיהּ גּוּד חֲמֵי לִי, מִיָּד צָפָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא טָמַן אוֹתוֹ שָׁם, אָמַר גּוֹזַר אֲנִי עַל דִּין דְּרִבְיַע יָקוּם, וְעַל דְּקָאִים יַרְבִּיעַ. וְאִית דְּאָמְרִי גּוֹזֵר אֲנִי עַל עִילָּאֵי יְחוֹת וְעַל תַּתָּאֵי יַסִּיק, וְכֵן הֲוֹת לֵיהּ. מִינָּפַק לֵיהּ עֲבַר קוֹמֵי הַאי כְּנִשְׁתָּא דְּמִגְדְּלָא, שָׁמַע קָל דִּינָקָאי סַפְּרָא, בֶּן יוֹחָאי דְּכִי טְבֶרְיָא. אָמַר [אם לא]: יָבוֹא עָלַי אִם אֵין בְּיָדִי שְׁמוּעוֹת כְּשַׂעֲרוֹת רֹאשִׁי שֶׁטְּבֶרְיָא זוֹ עֲתִידָה לִטָּהֵר וַעֲתִידָה לִהְיוֹת לְאוֹכְלֵי תְּרוּמָה, חוּץ מִזּוֹ וּמִזּוֹ, לָא הֵימְנוּהָ יָתֵיהּ, אֲמַר לֵיהּ פָּרְצָתְ גִּדְרָן שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, וְקָרָא עָלָיו וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ, וְכֵן הֲוֹת לֵיהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי הָיָה עָבַר בִּשְׁמִיטָתָא, חֲמָא חַד בַּר נָשׁ מְלַקֵּט סְפִיחֵי שְׁבִיעִית, אֲמַר לֵיהּ וְלָא שְׁבִיעִית הוּא, אָמַר לֵיהּ וְלָא אַתְּ הוּא שֶׁאַתְּ מַתִּיר, לֹא כֵן תְּנִינָן כָּל הַסְּפִיחִין מֻתָּרִין חוּץ מִסְּפִיחֵי כְּרוּב לְפִי שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן בְּיַרְקוֹת שָׂדֶה, וַאֲמַר לֵיהּ וְאֵין חֲבֵרַי חוֹלְקִין עָלַי, וְקָרָא עָלָיו וּפֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכֶּנּוּ נָחָשׁ, וְכֵן הֲוֹת לֵיהּ.

ט מַסִּיעַ אֲבָנִים יֵעָצֵב בָּהֶם, מִי שֶׁמַּסִּיעַ עַצְמוֹ מִתַּלְמוּדוֹ, לַסּוֹף הוּא מִצְטַעֵר, בָּעֵי מֵילָא וְלָא מַשְׁכַּח. וּבוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם, כָּל זְמַן דְּלָעֵי בֵּיהּ מִיתְהֲנֵי בֵּיהּ, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א א, ב): וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת. דָּבָר אַחֵר, מַסִּיעַ אֲבָנִים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, יֵעָצֵב בָּהֶם, וּבוֹקֵעַ עֵצִים יִסָּכֵן בָּם, אָמַר רַבִּי מְיָאשְׁיָה בִּשְׁכַר שְׁתֵּי בְקִיעוֹת שֶׁבָּקַע אַבְרָהָם אָבִינוּ עַל הַר הַמּוֹרִיָּה, זָכָה לִקְרַע הַיָּם לִבָנָיו שְׁנֵים עָשָׂר קְרָעִים.

י אִם קֶהָה הַבַּרְזֶל, אִם נִתְקַהָּה הָרַב עַל הַתַּלְמִיד כַּבַּרְזֶל. וְהוּא לֹא פָנִים, וְאֵין הָרַב מַסְבִּיר פָּנִים לַתַּלְמִיד. קִלְקַל, קִלְקוּל מַעֲשִׂים יֵשׁ בַּתַּלְמִיד. וַחֲיָלִים יְגַבֵּר, מַה יַּעֲשֶׂה יָבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וְהֵם מְפַיְּסִין אֶת הָרַב, סוֹף שֶׁהוּא מוֹתִיר הֶכְשֵׁר חָכְמָה. דָּבָר אַחֵר, אִם קֶהָה הַבַּרְזֶל, אִם נִתְקַהָּה הַתַּלְמִיד עַל הָרַב, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כז, יז): בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד, וְאִין הָרַב מַסְבִּיר לַתַּלְמִיד, קִלְקַל, קִלְקוּל מַעֲשִׂים יֵשׁ בַּתַּלְמִיד, וַחֲיָלִים יְגַבֵּר, יֵלֵךְ וְיָבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וִיפַיְּסִין אֶת רַבּוֹ, וְיִתְרוֹן הַכְשֵׁיר חָכְמָה, סוֹף הוּא מוֹתִיר לוֹ כַּעֲסוֹ וְיַכְשִׁיר לוֹ אֶת תַּלְמוּדוֹ. דָּבָר אַחֵר, אִם קֶהָה הַבַּרְזֶל, אִם נִתְקַהָּה תַּלְמוּדְךָ עָלֶיךָ כַּבַּרְזֶל, וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל, אֵינוֹ בָּא לְיָדְךָ לְהַסְבִּירוֹ בְּפָנָיךְ, קִלְקַל עָלָיו בְּחֵילֶךָ. חַד מִתַּלְמִידוֹי דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אִינְשֵׁי אוּלְפָנֵיהּ, אֲזַל לֵיהּ בָּכִי לְבֵי עוֹלְמִין, מִדְּכִי הֲוָה בָּכֵי סַגִּי אִתְחֲמֵי לֵיהּ בְּחֶלְמֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ כַּד תְּהֵא רָמֵי בִּי תִּלְתָּא קָלֵי אֲנָא אָתֵי, אֲזַל הַהוּא תַּלְמִידָא לְגַבֵּי פָּתַר חֶילְמַיָּיא וְתָנֵי לֵיהּ עוֹבָדָא, אֲמַר לֵיהּ אֱמוֹר פִּרְקָךְ תְּלַת זִימְנִין וְהוּא אָתֵי לָךְ, וַעֲבַד כֵּן וְכֵן הֲוֹת לֵיהּ. אָמַר רַבִּי בֶּרֶכְיָה אִם נִקְהָה אֲפִלּוּ שֶׁהִיא קֶשֶׁה כְּחָהּ כַּבַּרְזֶל, דִּכְתִיב (דברים ד, כ): וְאֶתְכֶם לָקַח ה׳ וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרָיִם, וְהוּא לֹא פָנִים קִלְקַל, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְבִּיר פָּנִים לַדּוֹר, קִלְקַל, מַעֲשִׂים רָעִים יֵשׁ בַּדּוֹר, מַה יַּעֲשֶׂה, וַחֲיָלִים יְגַבֵּר, יִגְזְרוּ צוֹמִין וְתַעֲנִיּוֹת וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָתֵר הוּא לָהֶם לְעוֹלָם. רַבִּי חָמָא בַּר פַּפָּא בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר, אִם נִתְקָהוּ שָׁמַיִם שֶׁעַל רָאשֵׁיכֶם כַּבַּרְזֶל, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כו, יט): וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כַּבַּרְזֶל, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַסְבִּיר פָּנִים, קִלְקַל מַעֲשִׂים יֵשׁ בַּדּוֹר, מַה יַּעֲשׂוּ יִגְזְרוּ תַּעֲנִית וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַוִּיחַ לְעוֹלָמוֹ.

יא אִם יִשַּׁךְ הַנָּחָשׁ בְּלוֹא לָחַשׁ, אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא לְעוֹלָם אֵין הַנָּחָשׁ נוֹשֵׁךְ אֶלָּא אִם כֵּן נִלְחַשׁ לוֹ מִלְּעֵיל, וְאֵין הָאֲרִי טוֹרֵף אֶלָּא אִם כֵּן נִלְחַשׁ לוֹ מִלְמַעְלָה, וְאֵין הַמַּלְכוּת מִתְגָּרָה בִּבְנֵי אָדָם אֶלָּא אִם כֵּן נִלְחַשׁ לָהּ מִלְּעֵיל. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אוֹמְרִין לַנָּחָשׁ מִפְּנֵי מָה לְשׁוֹנְךָ נוֹשֵׁךְ בְּאֵבֶר אֶחָד וְכֻלָּן

מַרְגִּישִׁין וּמַרְתִּיחִין, אָמַר לָהֶם וְלִי אַתֶּם אוֹמְרִים אִמְרוּ לְבַעַל הַלָּשׁוֹן. מִפְּנֵי מָה לְשׁוֹנְךָ שׁוֹתֶת, הִיא גָּרְמָה לִי. מִפְּנֵי מָה גוּפְךָ מְטֹרָף, לְשׁוֹנִי גָּרַם. מִפְּנֵי מָה אַתָּה נוֹשֵׁךְ בְּאֵבֶר אֶחָד וְכֻלָּן מַרְגִּישִׁין וּמַרְתִּיחִין, אָמַר לָהֶם וְלִי אַתֶּם אוֹמְרִים אִמְרוּ לְבַעַל הַלָּשׁוֹן דְּהוּא אוֹמֵר כָּאן וְהוֹרֵג בְּרוֹמִי, אוֹ בְּרוֹמִי וְהוֹרֵג כָּאן בְּסוֹף הָעוֹלָם. מִפְּנֵי מָה אַתְּ מָצוּי בֵּין הַגְּדֵרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁפָּרַצְתִּי גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם. תָּנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי נָחָשׁ פָּרַץ גְּדֵרוֹ שֶׁל עוֹלָם, לְפִיכָךְ נַעֲשָׂה סְפַקְלָאטוֹר לְכָל פּוֹרְצֵי גְּדֵרוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַנָּחָשׁ (בראשית ג, יד): עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ, יָרְדוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת וְקִצְּצוּ יָדָיו וְרַגְלָיו, וְהָלַךְ קוֹלוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, בָּא נָחָשׁ וְלִמֵּד עַל מַפַּלְתָּהּ שֶׁל אֱדוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה מו, כב): קוֹלָהּ כַּנָּחָשׁ יֵלֵךְ. וְרַבָּנָן מְרַמְּזִין לֵיהּ לְהָדֵין קְרָיָיה (בראשית ב, יד): וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל, אוֹמְרִים לְחַדֵּקֶל מִפְּנֵי מָה קוֹלֵךְ נִשְׁמָע, אָמַר לֵיהּ הַלְוַאי נִשְׁתַּמַּע בֵּין הַנְּהָרוֹת. אוֹמְרִים לִפְרָת לָמָּה לֵית לָךְ קָלָא מִשְׁתַּמַּע כְּמָה דְּקָלִין מִשְׁתַּמַּע, אוֹמֵר לָהֶם מַעֲשַׂי מוֹכִיחִין עָלַי, אָדָם זוֹרֵעַ בִּי זְרִיעַת יָרָק עוֹלָה לִשְׁלֹשָׁה יָמִים. נוֹטֵעַ בִּי נְטִיעָה, עוֹלָה לִשְׁלֹשִׁים יוֹם.

יב דִּבְרֵי פִי חָכָם חֵן, זֶה כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס, שֶׁאָמַר (עזרא א, ג): מִי בָכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל. שִׁפְתוֹת כְּסִיל תְּבַלְּעֶנּוּ, שֶׁבִּלְּעוּ דְּבָרָיו וְחָזַר בָּם.

יג תְּחִלַּת דִּבְרֵי פִיהוּ סִכְלוּת, שֶׁאָמַר: הוּא הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלָיִם. וְאַחֲרִית פִּיהוּ הוֹלֵלוּת רָעָה, דְּחָזַר וּבִטֵּל גְּזֵרוֹתָיו, וַאֲמַר מַאן דַּעֲבַר עֲבַר וּמַאן דְּלָא עֲבַר לָא יַעֲבֹר. דָּבָר אַחֵר, תְּחִלַּת דִּבְרֵי פִיהוּ סִכְלוּת, זֶה אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר (עזרא ד, ו): וּבְמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שִׂטְנָה וגו׳. וְאַחֲרִית פִּיהוּ, שֶׁעָלָה וּבִטֵּל מְלֶאכֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.

יד וְהַסָּכָל יַרְבֶּה דְּבָרִים, רַבִּי בֶּרֶכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן פָּתַר קְרָא בְּמשֶׁה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמשֶׁה כָּתַבְתִּי עָלֶיךָ שֶׁאַתָּ חָכָם, עוֹמֵד וּמַרְבֶּה דְּבָרִים אַתָּה וְאֵינְךָ חָכָם, (דברים ג, כו): אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה.

טו עֲמַל הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ, זֶה תַּלְמִיד שֶׁעוֹמֵד בְּמִשְׁנָתוֹ. אֲשֶׁר לֹא יָדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר, לֹא הָיָה לוֹ לִילֵךְ לְרַבּוֹ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ תַּלְמוּדוֹ. דָּבָר אַחֵר, עֲמַל הַכְּסִילִים תְּיַגְּעֶנּוּ, זֶה יִפְתָּח. אֲשֶׁר לֹא יָדַע לָלֶכֶת אֶל עִיר, לֹא הָיָה לוֹ לִילֵךְ אֵצֶל פִּנְחָס וְיֵפֶר לוֹ נִדְרוֹ, אֶלָּא אָמַר יִפְתָּח אֲנִי רֹאשׁ וְקָצִין לְיִשְׂרָאֵל אֵלֵךְ אֵצֶל פִּנְחָס, וּפִנְחָס אָמַר אֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל בֶּן כֹּהֵן גָּדוֹל וְאֵלֵךְ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, מִבֵּינִי תְּרֵייהּ סָפֵת הַהִיא עֲלוּבְתָּא, וְתַרְוַיְיהוֹן אִתְחַיְּיבוּן עַל דְּמַהּ, יִפְתָּח נְשׁוֹל אִבָּר אִבָּר וְנִקְבַּר, דִּכְתִיב (שופטים יב, ז): וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד, וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת נִקְבַּר דְּאַתְּ אָמַר וַיִּקָּבֵר בְּעָרֵי גִלְעָד, אֶלָּא מִלְּמַד שֶׁהָיָה נְשׁוֹל אִבָּר אִבָּר וְנִקְבַּר בִּמְקוֹמוֹ. פִּנְחָס מַה הִפְסִיד, נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מָאתַיִם שָׁנָה, דִּכְתִיב (דברי הימים א ט, כ): וּפִינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר נָגִיד עֲלֵיהֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם לְפָנִים ה׳ עִמּוֹ.

טז אִי לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר, כְּתִיב (מלכים א ג, טז): אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת, מִי הָיוּ רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר רוּחוֹת הָיוּ, וְרַבָּנָן אָמְרֵי יְבָמוֹת הָיוּ. רַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר זוֹנוֹת מַמָּשׁ הָיוּ, וְהוֹצִיא דִּינָן בְּלֹא עֵדִים וְהַתְרָאָה. (מלכים א ג, יז): וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי וגו׳ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי. וַיָּמָת בֶּן הָאִשָּׁה הַזֹּאת, דְּאִיתְמָרַטַת עֲלוֹי, וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וגו׳ וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת בְּנִי וגו׳ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה. לֹא כִי. וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא וְרַבִּי בֶּיבַי וּמְטוּ בָהּ מִשְׁמֵיהּ דְּרַבִּי פְּדָת סָדֵר הַדִּין כָּךְ הוּא, הַדַּיָּן יוֹשֵׁב, וְהַנְּדוֹנִין עוֹמְדִין, וְהַסָּרְסוּר מַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם. הַתּוֹבֵעַ תּוֹבֵעַ, וְהַנִּתְבָּע מֵשִׁיב, וְהַדַּיָּן מַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶן. אָמַר רַבִּי סִימוֹן מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַדַּיָּן לִשְׁנוֹת טַעֲנוֹתֵיהֶם מִן הָדֵין קְרָיָיה, זֹאת אֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וְזֹאת אֹמֶרֶת וגו׳ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ לִי חֶרֶב וגו׳ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי וגו׳ וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר בְּנָהּ הַחַי וגו׳. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר רַבִּי אִלְעָאי אִלּוּ הָיִיתִי שָׁם, פּוֹקְרִין הָיִיתִי כּוֹרֵךְ עַל צַוָּארוֹ, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר קְחוּ לִי חֶרֶב, אִלּוּלֵי שֶׁנִּתְמַלְּאת עָלָיו רַחֲמִים כְּבָר נֶהֱרַג, וְעַל אוֹתָהּ שָׁעָה הוּא אוֹמֵר: אִי לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר. אוֹתָהּ שָׁעָה הִתְחִיל אַנְפִּילוֹגִיס בְּחָכְמָתוֹ, אָמַר, כְּלוּם בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם זֶה שְׁתֵּי עֵינַיִם, שְׁתֵּי אָזְנַיִם, שְׁתֵּי רַגְלַיִם, שְׁתֵּי יָדַיִם, אֶלָּא צָפָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁעָתִיד דִּין זֶה לִהְיוֹת, לֹא עָשָׂה, אֶלָּא אָמַר: תְּנוּ לָהּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ. עַל אוֹתָהּ שָׁעָה אוֹמֵר: אִי לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן חוֹרִים וְשָׂרֶיךָ בָּעֵת יֹאכֵלוּ, בְּעִתּוֹ שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, וְלֹא בַּשְּׁתִי, בִּגְבוּרָתוֹ וְלֹא בְּתִשְׁיוֹ, וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ תְּנוּ לָהּ אֶת הַיֶּלֶד, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: הִיא אִמּוֹ וַדַּאי. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת צוֹוַחַת מַדַּת הַדִּין, בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שֵׁם, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל, וּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שֵׁם מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לח, כו): וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ צוֹוַחַת וְאוֹמֶרֶת: מִמֶּנִּי הָיוּ כָּל הַדְּבָרִים. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א יב, ג): הִנְנִי עֲנוּ בִי נֶגֶד ה׳ וגו׳ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם עֵד ה׳ בָּכֶם וְעֵד מְשִׁיחוֹ, וַיֹּאמְרוּ עֵד אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא וַיֹּאמֶר עֵד, מִי אָמַר עֵד, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת, אַתֶּם מְעִידִים עַל הַגָּלוּי וַאֲנִי אָעִיד עַל הַנִּסְתָּרִים. בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א ג, כז): וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ לָהּ אֶת הַיֶּלוּד וגו׳, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת: הִיא אִמּוֹ, וַדַּאי. דָּבָר אַחֵר, אִי לָךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ נָעַר, אִלּוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. אַשְׁרֵיךְ אֶרֶץ שֶׁמַּלְכֵּךְ בֶּן חוֹרִים, אִלּוּ מַלְכֵי יְהוּדָה. וְשָׂרֶיךָ בָּעֵת יֹאכֵלוּ, אִלּוּ מַלְכֵי יְהוּדָה.

יח בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, עַל יְדֵי שֶׁנִּתְעַצְּלוּ יִשְׂרָאֵל מִלַּחֲנוֹת בְּמַחְלֹקֶת בְּהַר סִינַי, יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, כְּתִיב (תהלים יח, י): וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד. וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת, עַל שֶׁנִּשְׁתַּפְּלוּ יִשְׂרָאֵל מִלַּחֲנוֹת בְּמַחְלֹקֶת עַל הַר סִינַי, יִדְלֹף הַבָּיִת, (שופטים ה, ד): גַּם עָבִים נָטְפוּ מָיִם. דָּבָר אַחֵר, בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, עַל יְדֵי שֶׁנִּתְעַצְּלוּ יִשְׂרָאֵל מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בִּימֵי יִרְמְיָה, יִמַּךְ הַמִּקְרֶה, (ישעיה כב, ח): וַיְגַל אֶת מָסַךְ יְהוּדָה, גָּלֵי דְכַסְיָיה. וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת, עַל יְדֵי

שֶׁנִּשְׁתַּפְּלוּ יִשְׂרָאֵל מִלַּעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה בִּימֵי יִרְמְיָה, כְּתִיב (עמוס ו, יא): כִּי הִנֵּה ה' מְצַוֶּה וְהִכָּה אֶת הַבַּיִת הַגָּדוֹל רְסִיסִים וְהַבַּיִת הַקָּטֹן בְּקָעִים, אָמַר רַבִּי הוּנָא לָא דָּמֵי הָדֵין רְסִיסָה לְהָדֵין בְּקִיעָה, מָה הָדֵין בְּקִיעָה לֵית מִינֵיהּ אָלִיסִים, וְהָדֵין רְסִיסָה אִית מִינֵיהּ אָלִיסִים. דָּבָר אַחֵר, בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְקָרֶה, רַבִּי כֹּהֵן פָּתַר בְּאִשָּׁה, עַל יְדֵי שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַצֶּלֶת לִבְדֹּק עַצְמָהּ בְּעוֹנָתָהּ, נַעֲשֵׂית דָּוָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טו, לג): וְהַדָּוָה בְּנִדָּתָהּ. וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם, עַל יְדֵי שֶׁמִּשְׁתַּפֶּלֶת מִלִּבְדֹּק עַצְמָהּ, נַעֲשֵׂית זָבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טו, כה): וְאִשָּׁה כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ וגו'.

יט לִשְׁחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם, לִשְׁחוֹקִים שֶׁל יִרְאוּת עוֹשִׂים לֶחֶם. וְיַיִן יְשַׂמַּח חַיִּים, זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, ט): פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב. וְהַכֶּסֶף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי, פְּעָמִים נַעֲנֶה, פְּעָמִים אֵינוֹ נַעֲנֶה. פְּעָמִים שֶׁעוֹשִׂים בּוֹ צְדָקָה הוּא נַעֲנֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל, לג): וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי. פְּעָמִים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בּוֹ צְדָקָה, הוּא מְקַטְרְגוֹ, הָא מָה דְּאַתְּ אָמַר (דברים יט, טז): לַעֲנוֹת בּוֹ סָרָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ קָרֵא יָתֵיהּ חַד מָגֵר, חָמָא אֵינָשֵׁי קָיְימָן מְרַקְּדִין וּמְטַפְּחִין וְיַהֲבוּן לֵיהּ מֵיכְלָא וּמִשְׁתְיָא, אֲמַר הָא טָבָאוּת, אוֹף אֲנָא אֵיקוּם וְאֵירְקוֹד וַאֲזַמַּר, קָם וּרְקַד וְזַמַּר וְיַהֲבִין לֵיהּ חַד גְּרֵב דַּחֲמַר עַתִּיק, וּקְרָא עֲלוֹי: לִשְׁחוֹק עֹשִׂים לֶחֶם.

כ גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָאָדָם בִּשְׁבִיל שֶׁנָּתַתִּי לְךָ מַדָּע יוֹתֵר מִן הַבְּהֵמָה וּמִן הַחַיָּה וּמִן הָעוֹפוֹת, אַתָּה מְחָרֵף וּמְגַדֵּף לְפָנַי, עָשִׂיתִי לְךָ עֵינַיִם וְלָהּ עֵינַיִם, לְךָ אָזְנַיִם וְלָהּ אָזְנַיִם, לְךָ יָדַיִם וְלָהּ יָדַיִם, לְךָ רַגְלַיִם וְלָהּ רַגְלַיִם, לְךָ פֶּה וְלָהּ פֶּה, נִמְשַׁל כַּבְּהֵמָה נִדְמֵיתָה, אֵין נִדְמֶה אֶלָּא שְׁתִיקָה, שֶׁתַּקְתִּים מִפָּנֶיךָ, רְאֵה כָּבוֹד שֶׁעָשִׂיתִי לְךָ וְאֵין אַתָּה מֵבִין כָּל הַטּוֹבָה הַזֹּאת (תהלים מט, כא): וְאָדָם בִּיקָר וְלֹא יָבִין. דָּבָר אַחֵר, גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר בְּדוֹרְךָ אַל תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר, עָשִׁיר שֶׁבְּדוֹרְךָ אַל תְּקַלֵּל. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם, רַבִּי יִרְמְיָה בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר זֶה הוּא הָעוֹרֵב חָכְמַת טְיָארִין, וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר, מְשׁוּם אָזְנַיִם לַכֹּתֶל. דָּבָר אַחֵר, גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ, מַלְכוֹ שֶׁל עוֹלָם, אַל תְּקַלֵּל וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר, עֲשִׁירוֹ שֶׁל עוֹלָם. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִין בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי יֵשׁ קַרְסָיוֹת לְטוֹבָה וְיֵשׁ קַרְסָיוֹת לָרָעָה, קַרְסָיוֹת לְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה, כה): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם וגו' הֵיטִיבוּ כָל אֲשֶׁר דִּבֵּרוּ. חְיָא בַּר אַדָּא וּבַר קַפָּרָא, חְיָא בַּר אַדָּא אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת קְטֹרֶת. בַּר קַפָּרָא אָמַר הֲטָבָה כַּהֲטָבַת הַנְּרוֹת. קַרְסָיוֹת לָרָעָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, לד): וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע וגו'. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי תַּחֲלִיפָא חָמִיו, כְּתִיב (תהלים צה, יא): אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי בְאַפִּי, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאַפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוֹזְרָנִי בִּי, אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי, לְמְנוּחָה זוֹ אֵינָם בָּאִים אֲבָל בָּאִים הֵם לְמְנוּחָה אַחֶרֶת. רַבִּי בֵּיבַי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לְמֶלֶךְ שֶׁכָּעַס עַל בָּנָיו וּדְחָפוֹ וְהוֹצִיאוֹ חוּץ לַפָּלָטִין שֶׁלּוֹ, וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹּא יַכְנִיסוֹ לִבְנוֹ לַפָּלָטִין, מֶה עָשָׂה הָיְתָה בְּנוּיָה, וּסְתָרָהּ וְחָזַר וּבְנָאָהּ, וְהִכְנִיסוֹ, נִמְצָא מַכְנִיס בָּנָיו וּמְקַיֵּם שְׁבוּעָתוֹ, כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאַפִּי נִשְׁבַּעְתִּי וְחוֹזְרָנִי בִּי. אִם יְבֹאוּן אֶל מְנוּחָתִי, לְמְנוּחָה זוֹ אֵינָן בָּאִים אֲבָל בָּאִים הֵם לְמְנוּחָה אַחֶרֶת. וּבַעַל כְּנָפַיִם יַגִּיד דָּבָר, אָמַר רַבִּי בוֹן בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדָם יָשֵׁן הַגּוּף אוֹמֵר לַנְּשָׁמָה וְהַנְּשָׁמָה לַנֶּפֶשׁ, וְהַנֶּפֶשׁ לַמַּלְאָךְ, וְהַמַּלְאָךְ אוֹמֵר לַכְּרוּב, וְהַכְּרוּב אוֹמֵר לְבַעַל כְּנָפַיִם, מִי הוּא זֶה הַשָּׁרָךְ, וְהַשָּׁרָךְ יוֹלִיךְ דָּבָר וְיַגִּיד לִפְנֵי מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. דָּבָר אַחֵר, גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל, מֶלֶךְ שֶׁלְּפָנֶיךָ אַל תְּקַלֵּל. וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר, גְּדוֹל שֶׁבִּמְקוֹמְךָ. כִּי עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְדָוִד לֹא כָךְ הָיִיתָ אוֹמֵר (תהלים ו, יא): יֵבֹשׁוּ וְיִבָּהֲלוּ מְאֹד כָּל אֹיְבָי, מִי הָיוּ אוֹיְבֶיךָ, לֹא שָׁאוּל, לֹא כָךְ הָיִיתָ אוֹמֵר (תהלים יח, א): בְּיוֹם הִצִּיל ה' אֹתוֹ מִכַּף כָּל אֹיְבָיו וּמִיַּד שָׁאוּל, אָמַר דָּוִד רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם זְדוֹנוֹת אַתָּה מַעֲלֶה עָלַי, שְׁגָגוֹת חֶשֹׁב אוֹתָן לִי, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים ז, א): שִׁגָּיוֹן לְדָוִד אֲשֶׁר שָׁר לַה' עַל דִּבְרֵי כוּשׁ בֶּן יְמִינִי. דָּבָר אַחֵר, גַּם בְּמַדָּעֲךָ מֶלֶךְ אַל תְּקַלֵּל, זֶה מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג, ה): וַיְהִי בִישֻׁרוּן מֶלֶךְ. וּבְחַדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אַל תְּקַלֵּל עָשִׁיר, זֶה מֹשֶׁה, מִנַּיִן הֶעֱשִׁיר מֹשֶׁה, מִפִּסְלְתָן שֶׁל לוּחוֹת. אָמַר רַבִּי חָנִין מַחְצָב שֶׁל סַנְפְּרִינוֹן גִּלָּה בְּתוֹךְ אֶהֱלוֹ וּמִשָּׁם הֶעֱשִׁיר מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד, א): פְּסָל לְךָ שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים וגו', פְּסִילְתָן תִּהֵא לְךָ.

פרשה יא

א שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם, אָמַר רַבִּי בֵּיבַי אִם בִּקַּשְׁתָּ לַעֲשׂוֹת צְדָקָה, עֲשֵׂה אוֹתָהּ עִם עֲמֵלֵי תוֹרָה, שֶׁאֵין מַיִם הָאָמוּר כָּאן אֶלָּא דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה, א): הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמָּיִם. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כְּשֶׁהָיִיתִי בָּא בַּיָּם רָאִיתִי סְפִינָה שֶׁטְּבָעָה בַּיָּם, וְנִצְטַעֲרְתִּי עַל תַּלְמִיד חָכָם אֶחָד שֶׁהָיָה בָּהּ וְנִטְבַּע, וּכְשֶׁבָּאתִי לְמִדְרַשׁ קַפּוֹטְקִיָא רְאִיתִיו שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב לְפָנַי וְשׁוֹאֵל שְׁאֵלוֹת, נִמְתִּי לוֹ, בְּנִי, הֵיאַךְ עָלִיתָ מִן הַיָּם, אָמַר לִי רַבִּי בְּצַלּוֹתָךְ טָרַדְנִי הַגַּל לַחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַחֲבֵרוֹ, עַד שֶׁהִגִּיעוּנִי לַיַּבָּשָׁה. אָמַרְתִּי לוֹ בְּנִי, מַה מַּעֲשִׂים יֵשׁ בְּיָדֶךָ, אָמַר כְּשֶׁנִּכְנַסְתִּי לַסְּפִינָה פָּגַע בִּי אִישׁ אֶחָד מִסְכֵּן, אָמַר לִי זְכֵי בִי, וִיהַבִית לֵיהּ חַד עִיגּוּל, אָמַר כְּמָה דִּיהַבְתְּ לִי נַפְשִׁי בְּמַתָּנָךְ, כֵּן יִתְּיְהֵב לָךְ נַפְשָׁךְ. וְקָרֵאתִי עָלָיו: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. מַעֲשֶׂה בִּסְפִינָה אַחַת גְּדוֹלָה מְפֻרֶשֶׁת לַיָּם הַגְּדוֹל, נִטְלָה הָרוּחַ וְהוֹלִיכָהּ לְמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם מְהַלְכִין, כְּשֶׁרָאוּ שֶׁצָּרָתָן צָרָה, אָמְרוּ בּוֹאוּ וְנִשְׁתַּתְּפִינוּן בְּאִיצְטְרְכָיָא שֶׁלָּנוּ, אִם נָמוּת נָמוּת כֻּלָּנוּ, אִם נִחְיֶה נִחְיֶה כֻּלָּנוּ, הֵאִיר הַמָּקוֹם עֵינֵיהֶם וְנָטְלוּ גְּדִי אֶחָד וְצָלוּ אוֹתוֹ וְתָלוּהוּ בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל סְפִינָה, בָּאָה חַיָּה גְּדוֹלָה לְרֵיחוֹ וְהִתְחִילָה גּוֹרֶרֶת בָּהּ עַד שֶׁהִשְׁלִיכָה לַמַּיִם הַמַּהֲלִכִין וְהָלְכוּ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ וְנִכְנְסוּ לְרוֹמִי תַּנּוֹן עוֹבָדָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וּקְרוֹן עֲלֵיהוֹן: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. בַּר קַפָּרָא מְקַפֵּל בְּשׁוּנְיֵיתָא דְּיַמָּא דְּקָטָרִי, רָאָה

סְפִינָה שֶׁטָּבְעָה בַּיָּם הַגָּדוֹל וְאוֹטַפִּיטָא עוֹלֶה מִתּוֹכָהּ עָרֹם, כַּד חֲמִינֵיהּ בָּא אֲצָלוֹ וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ וְנָתַן לוֹ שְׁתֵּי סְלָעִים, מֶה עָשָׂה הִכְנִיסוֹ לְבֵיתוֹ וְהֶאֱכִילוֹ וְהִשְׁקָהוּ וְנָתַן לוֹ עוֹד שְׁלֹשָׁה סְלָעִים אֲחֵרִים, אָמַר לוֹ אָדָם גָּדוֹל שֶׁכְּמוֹתְךָ יוֹצִיא שְׁלֹשָׁה סְלָעִים אֲחֵרִים, לָבָתַר יוֹמִין אִתְצַיְדוּן יְהוּדָאֵי בַּהֲדֵין סַפְּסָא, אָמְרִין מַאן אָזֵיל וּמְפַיֵּיס עֲלַיְנָא, אָמְרִין דֵּין לְדֵין בַּר קַפָּרָא דְּהוּא חָשׁוּב בְּמַלְכוּתָא, אָמַר לוֹן וְיָדְעוּן אַתּוּן הֲדָא מַלְכוּתָא עָבְדָא מִידֵּי עַל מַגָּן, אָמְרִין לֵיהּ אִית הָכָא חֲמֵשׁ מָאתָן דְּדִינָרִין סַב יַתְהוֹן וְזִיל וּפַיֵּיס עֲלַיְנָן. נְסַב חֲמֵשׁ מָאתָן דְּדִינָרִין וְסָלַק לְמַלְכוּתָא. כְּשָׁרָאָה אוֹתוֹ אַנְטַפִּיטֵי עָמַד עַל רַגְלָיו וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ, אָמַר לוֹ לָמָּה אִיצְטָעַר רַבִּי לֵיהּ בָּעֵינָא מִינָּךְ דְּתִתְרַחֲם עַל אִילֵּין יְהוּדָאֵי. אָמַר לֵיהּ יָדַע אַתְּ דְּהֲדֵין מַלְכוּתָא עָבְדָא כְּלוּם עַל מַגָּן, אָמַר לֵיהּ אִית עִמִּי חֲמֵשׁ מָאתָן דְּדִינָרֵי סַב יַתְהוֹן וּפַיֵּיס עֲלַיְנָן. אָמַר לֵיהּ אִית אִילֵּין דִּינָרִין אִינּוּן יְהוֹן מִתְמַשְׁכְּנִין לָךְ חֲלַף חֲמִשָּׁה סְלָעִים דִּיהַבְתְּ לִי, וְאָמָתָךְ מִשְׁתַּזְבִין חֲלַף מַאָכָל וּמִשְׁתֶּה דְּאוֹכְלָתְ וְאַשְׁקִית יָתִי בְּבֵיתָךְ, וְאַתְּ זִיל בִּשְׁלָם בִּיקָרָא סַגִּי, וּקְרוֹן עֲלוֹי: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שַׁמּוּעַ הֲוָה מְטַיֵּיל עַל כֵּיף יַמָּא רַבָּה, חֲמָא אִילָפָא דְּמִיטָרְפָא בְּיַמָּא, כַּהֲרִיפַת עַיִן טְבַעַת וּטְבַע כָּל מַה דַּהֲוָה בָּהּ, חֲמָא חַד גְּבַר דִּיתֵיב עַל קוּרְשָׁא דְּסְפִינְתָּא, מִגַּלָּא לְגַלָּא סְלִיק לְיַבָּשְׁתָּא כַּד הוּא הֲוָה עַרְטִילָאי, וַהֲוָה מִיסַּמַּר בְּכֵיף יַמָּא. אֲרַעַת עָנְתָה דְּיִשְׂרָאֵל סָלְקִין לְרִיגְלָא בִּירוּשְׁלֵם, אֲמַר לְהוֹן מִן בְּנֵי עֵשָׂו אֲחוּכוֹן אֲנָא, הָבוּ לִי זְעִיר כְּסוּת וְאֵיכֵסֵּי בָּהּ תַּתְאֵי, דְּעָרַעֲנִי יַמָּא וְלָא אִישְׁתֵּזֵב גַּבְאֵי מִידֵּי. אָמְרִין לֵיהּ כֵּן יִתְעַרְעֲרֶן כָּל אוּמְּתָךְ. תְּלָה עֵינֵיהּ וַחֲמָא יַת רַבִּי אֶלְעָזָר דַּהֲוָה מְטַיֵּיל בֵּינֵיהֶן, אֲמַר מִסְתַּכֵּל אֲנָא דְּאַתְּ גְּבַר סַב וְזַקִּיר מֵאוּמְּתָךְ, וְאַתְּ חַכִּים בִּיקָרֵי דִּבְרִיְיתָא, אֶלָּא זְכֵי בִּי וְהַב לִי תַּכְסִית דַּאֲכַסֵּי בָּהּ תַּתְאֵי דְּעַרְעֲרָן יַמָּא. הֲוָה עַל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שָׁמּוּעַ שֶׁבַע אִיצְטְלָוָן, שְׁלַח חַד וְיַהֲבֵיהּ לֵיהּ, אוֹכְלֵיהּ לְבֵיתֵיהּ וְאוֹכְלֵיהּ וְאַשְׁקֵיהּ וְיַהַב לֵיהּ תְּרֵין מָאתָן דִּינָרִין, וַאַרְכְּבֵיהּ עַרְשָׂה דִּפְסִינְתָּא, מִגַּלָּא לְגַלָּא סְלִיק לְיַבָּשְׁתָּא כַּד נְשָׂיָא לְבֵיתֵיהּ. לְבָתַר יוֹמִין מֵת קֵיסָר הָרָשָׁע וְאֵימַנוּ לֵיהּ מַלְכָּא תְּחוֹתֵיהּ, גְּזַר עַל מְדִינְתָּא הַהִיא כָּל גּוּבְרִין לְקַטָלָא וְכָל נְשָׂיָא לְבִיזָה. אֲמָרוּ לְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שָׁמּוּעַ זִיל וּפַיֵּיס עֲלַיְנָן, אֲמַר לוֹן אַתּוּן יָדְעִיתוּן הֲדָא מַלְכוּתָא עָבְדָא מִידֵּי עַל מַגָּן, אֲמָרוּ לֵיהּ אִית הָכָא אַרְבְּעָה אַלְפִין דִּינָרִין סַב יַתְהוֹן וְאִזֵיל וּפַיֵּיס עֲלַיְנָן. נְסַב יַתְהוֹן וּסְלַק, וְקָם עַל תְּרַע מַלְכוּתָא, אֲמַר לוֹן אִיזְלוּן אִימְרוּן לְמַלְכָּא חַד גְּבַר יְהוּדָאי קָאֵים עַל תַּרְעָא בָּעֵי מִישְׁאַל שְׁלָמָא דְּמַלְכָּא, אֲמַר אַעֲלוּנֵיהּ, כַּד חֲמִינֵיהּ מַלְכָּא שָׁדָא מֵעַל כּוּרְסֵייֵהּ וּנְפַל עַל אַנְפּוֹהִי, אֲמַר לֵיהּ מַאי עִיסְקֵיהּ דְּמָרִי הָכָא, וּלְמָה אִיצְטָעַר מָרִי לְהָכָא, אֲמַר בְּגִין דְּתִתְרַחֲם עַל הֲדָא מְדִינְתָּא וְתִתְבַּטֵּל הֲדָא גְּזֵרְתָּא. אֲמַר לֵיהּ אוֹרָיְיתָא כְּלוּם כְּתִיב בָּהּ שִׁיקְרָא, אֲמַר לֵיהּ לָא. אֲמַר לֵיהּ לָא כְּתִיב בְּתוֹרַתְכֶם (דברים כג, ד): לֹא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה׳, לָמָּה, (דברים כג, ה): עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמָּיִם, וּכְתִיב (דברים כג, ח): לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא, וַאֲנָא לָא בַר עֲשָׂו אַחוּכוֹן אֲנָא, וְלָא גְּמָלוּן לִי חֶסֶד, וּמַאן דַּעֲבַר אַדְאוֹרָיְיתָא חַיָּיב לְקַטָלָא. אֲמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן שָׁמּוּעַ אַף עַל פִּי דְּהִינּוּן חַיָּיבִין לָךְ תִּישְׁבּוֹק וּתְרַחֵם עֲלֵיהוֹן. אֲמַר לֵיהּ וְאִתְּ יָדַע הֲדָא מַלְכוּתָא עָבְדָא מִידֵּי עַל מַגָּן, אָמַר לֵיהּ אִית עִמִּי אַרְבַּעַת אַלְפִין דִּינָרִין, סַב יַתְהוֹן וְאִיתְרַחֵם עֲלֵיהוֹן. אֲמַר לֵיהּ אַרְבְּעָה אַלְפִין חֲלַף תְּרֵין מָאתָן דִּיהַבְתְּ לִי, וּמְדִינְתָּא כּוּלָּהּ תְּהֵא מִשְׁתַּזְבָא בְּגִינָךְ, חֲלַף מֵיכְלָא וּמִישְׁתְיָא דְּאוֹכְלָתְ וְאַשְׁקֵת יָתִי. וְעוֹד לְבֵי גְּעָא וְגִנְזֵי דִּידִי וְסַב לָךְ שַׁבְעִין אִיצְטַלָוִין דִּלְבוּשָׁן, חֲלַף אִיצְטָלָא דִּיהַבְתְּ לִי, וְזִיל בִּשְׁלָם עַל אוּמְּתָךְ וְאַשְׁבִּיקִין בְּגִינָךְ, וּקְרוֹן עֲלוֹי: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. עוֹבָדָא הֲוָה בְּחַד בַּר נָשׁ דְּכָל יוֹם הֲוָה נָסֵיב חַד עִיגּוּל וּמְקַלֵּק לְיַמָּא רַבָּא, חַד יוֹמָא אֲזַל וּזְבִין חַד נוּן, קָרְעֵיהּ וְאַשְׁכַּח בֵּיהּ סִימָא, אָמְרוּ לֵיהּ הַיְדֵי הוּא גַּבְרָא דְּקָם לֵיהּ עִיגּוּלֵיהּ, וּקְרוֹן עֲלוֹי: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם, אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עוֹבָדָא הֲוָה בְּפַרְגְּמָטִוזְטוֹס שְׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ בַּהֲדֵי אִסְרַדְיוֹט חַד, כְּשֶׁהֵן מְהַלְּכִין זֶה עִם זֶה קָשַׁר עִמּוֹ חִבָּה, כֵּינָן שֶׁנִּכְנְסוּ לָעִיר הִכְנִיסוֹ עִמּוֹ וְהֶאֱכִילָהוּ וְהִשְׁקָהוּ. לָבָתַר יוֹמִין אִיתְצַיָּד הַהוּא פְּרַגְמָטִוזְטוֹס דַּהֲוָה מְזַבֵּין מָנִין מְגַעְגְּעִין בְּדָמָא, שְׁמַע הַהוּא אִסְרַדְיוֹט וַאֲתָא לְגַבֵּיהּ, אֲמַר לֵיהּ מָה אַתְּ עָבֵיד הָכָא, תַּנֵּי לֵיהּ עוֹבָדָא, אֲמַר לֵיהּ כַּד אַתְּ נָפֵיק לְמֵיתָנָא אֵימָא לְהוּ פְּלַן חַכִּים עֲלַי זָכוּ, כַּד נְפַק לְאִתְנָא אֲמַר פְּלוֹנִי חַכִּים עֲלַי זָכוּ. אָמְרוּן לֵיהּ מַה זָכוּ אַתְּ יָדַע לְדִין, אֲמַר לוֹן אֲחוֹי דִּקְטִילָא הֲוָה חַיָּיב לִי וְלָא הֲוָה לֵיהּ מַה יִּתֵּן וּנְסִיבִית יַת מָנוֹי וְיָהֲבִית יַתְהוֹן לְדִין לְמִזְבְּנָא יַתְהוֹן לִי, אָמְרִין נָאֳמָן מִנָּאֳמָן קַבֵּיל, וְהוּא נָפֵיק לְדִימוֹס, וּקְרוֹן עֲלֵיהּ: שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי סִימָאי פָּתַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה אָמַרְתָּ (בראשית יח, ה): וְאֶקְחָה פַת לֶחֶם, חַיֶּיךָ שֶׁאֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר, וּבַיְּשׁוּב, וְלָעָתִיד לָבוֹא. בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות טז, ד): הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם. בַּיְּשׁוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ח): אֶרֶץ חִטָּה וּשְׂעֹרָה. לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עב, טז): יְהִי פִסַּת בַּר בָּאָרֶץ. אָמַרְתָּ: וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם, חַיֶּיךָ אֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר, וּבַיְּשׁוּב, וְלָעָתִיד לָבוֹא. בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל טז, ט): וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם וגו׳. בַּיְּשׁוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, טז): רַחֲצוּ הִזַּכּוּ. לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ד, ד): אִם רָחַץ ה׳ אֶת צֹאַת בְּנוֹת צִיּוֹן, אָמַרְתָּ (בראשית יח, ד): יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם, חַיֶּיךָ אֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר, וּבַיְּשׁוּב, וְלָעָתִיד לָבוֹא. בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כא, יז): עָלִי בְּאֵר וגו׳. בַּיְּשׁוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ח, ז): אֶרֶץ נַחֲלֵי מָיִם וגו׳. לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (יואל ד, יח): וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יִטְפוּ הֶהָרִים עָסִיס וְכָל הַגְּבָעוֹת תֵּלַכְנָה חָלָב וְכָל אַפִּיקֵי יְהוּדָה יֵלְכוּ מָיִם וגו׳. אָמַרְתָּ (בראשית יח, ד): וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ. חַיֶּיךָ אֲנִי פּוֹרֵעַ לְבָנֶיךָ בַּמִּדְבָּר, וּבַיְּשׁוּב, וְלָעָתִיד לָבוֹא. בַּמִּדְבָּר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קה, לט): פָּרַשׂ עָנָן לְמָסָךְ. בַּיְּשׁוּב, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כג, מב): בַּסֻּכֹּת תֵּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֻּכֹּת. לֶעָתִיד לָבוֹא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ד, ו): וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל יוֹמָם וגו׳.

ב תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה וְגַם לִשְׁמוֹנָה, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי שַׁבָּת, הֵיאַךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (מלכים א יח, מד): וַיְהִי בַּשְּׁבִעִית, בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּילָה, דִּכְתִיב (מלכים א יח, מב): וַיָּשֶׂם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּו וגו׳, וְלָמָּה בֵּין בִּרְכָּו, אֶלָּא אָמַר לִפְנֵי

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֲפִלּוּ אֵין בְּיָדְךָ אֶלָּא זְכוּת שְׁתֵּי מִצְווֹת הַלָּלוּ, שַׁבָּת וּמִילָה, כְּדַאי שֶׁתְּרַחֵם עֲלֵיהֶם. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הֶחָג. וּמַנַּיִן לְרַבּוֹת עֲצֶרֶת וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, תַּלְמוּד לוֹמַר: גַּם וְגַם, רִבּוּיִין. רַבִּי עֲזַרְיָה אוֹמֵר, תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, זֶה דּוֹר שֶׁמָּל מֹשֶׁה לִשְׁבָעָה, וְגַם לִשְׁמוֹנָה, זֶה דּוֹר שֶׁמָּל יְהוֹשֻׁעַ לִשְׁמוֹנָה, דִּכְתִיב (יהושע ה, ב): בָּעֵת הַהִיא אָמַר ה׳ אֶל יְהוֹשֻׁעַ וגו׳ מֹל אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁנִית, מִכְּלַל שֶׁמָּלָן בָּראשׁוֹנָה, וַיַּעַשׂ לוֹ יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁעָשׂוּ אוֹתָהּ גִּבְעָה בָּעֲרָלוֹת. רַבִּי נְחֶמְיָה פָּתַר קְרָיָא בַּנְּשִׁיאִים, תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, דִּכְתִיב (במדבר ז, מח): בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרָיִם, וְגַם לִשְׁמוֹנָה, דִּכְתִיב (במדבר ז, נד): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה. רַבִּי יְהוּדָה פָּתַר קְרָיָא בַּמְּלוּאִים, תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ח, לג): כִּי שִׁבְעַת יָמִים יְמַלֵּא אֶת יֶדְכֶם. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, דִּכְתִיב (ויקרא ט, א): וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. רַבִּי הוּנָא אָמַר: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַנְּדָּה. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, אֵלּוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי הַמִּילָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יב, ג): וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל. רַבִּי לֵוִי אָמַר: תֵּן חֵלֶק לְשִׁבְעָה, אֵלּוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַסָּגָה. וְגַם לִשְׁמוֹנָה (במדבר כט, לה): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אִיתְּשִׁישׁ וְאִיתַּגְלִיאַת אַדְרַעֵיהּ, חֲמִימְתֵיהּ אִתְּתֵיהּ וְחַיְּיכַת וּבְכַת, וַאֲמַרַת טוּבוֹי מָה הֲוָה חֶלְקִי בַּהֲדֵין עָלְמָא, טוּבוֹי דְּאִיתְבְּקַהּ לַהֲדֵין גּוּפָא צַדִּיקָא, וּבְכַת וַאֲמַרַת וַוי דְּהָדֵין גּוּפָא צַדִּיקָא לָאֲדָמָה. וְכַד הֲוָה מִיְּדַמַּךְ, אָמַר לָהּ אֲנָא מִיְּדַמֵּיךְ בְּרַם רְמָה לִית לֵיהּ מִשְׁלֵיט בִּי, אֶלָּא תּוֹלַעְתָּא דַּעֲתִידָא נַקָּרָא אֲחוֹרֵי אוּדְנִי. דְּחַד זְמַן חֲוִינָא עָלַיל וּשְׁמָעִית קָלֵיהּ דְּחַד בַּר נָשׁ מְחָרַף וַהֲוַת סְפֵיקָא בִּידֵי לְמֵיעֲבַד בֵּיהּ דִּינָא וְלָא עֲבַדִית. וְכֵיוָן דְּדַמַּךְ אִתְיְהֵב בַּהֲדָא גּוּשׁ חָלָב, וַהֲוָה רַבִּי שִׁמְעוֹן מִיתְגְּלֵי עַל מָרוֹנָאי וַאֲמַר לוֹן חַד עַיִן דִּימִין דַּהֲוַת לִי וְלֵית אַתּוּן יָהֲבִיהּ יָתֵיהּ גַּבִּי. וַהֲווֹן מָרוֹנָאי אָזְלוּן בָּעְיִין מַיְתוּנֵיהּ וְגוּשׁ חָלָב אַנְפְּקוּן בַּתְרֵיהוֹן בְּחוּטְרֵי וּבְמוּרְנְיָתָא. חַד זְמַן קָרֵב צוֹמָא רַבָּה אָמְרִין הָא עָנְתָא מַיְיתִין יָתֵיהּ, עַד דְּאִינּוּן בָּקְיָין, אָזְלוּן בָּעְיִין מַיְתוּנֵיהּ וְנָפְקִין תְּרֵין חֵיוָואן דְּנוּר שָׁרָן מְהַלְכִין קֳדָמֵיהוֹן, אָמְרוּן הַהוּא שַׁעְתָּא דַּאֲנַן מַיְיתִין, וְכֵיוָן דְּמָטוֹן לְמַעֲרְתָּא קָמוּן לוֹן תְּרֵין חֵינָן לִיסְטָר, אָמְרוּן מַאן עָלִיל מַיְיתֵי לֵיהּ, אָמְרָה אֲנָא עָלְלָה וּמַיְיתֵי לֵיהּ, דְּאִית לִי סִימָן בֵּיהּ, עָלְלַת לְאַיְיתֵיהּ וְאַשְׁכַּח הַהוּא תּוֹלַעְתָּא יְתִיבָא וְנָקְרָה אֲחוֹרֵי אוּדְנֵיהּ, בָּעֵית מְרִים יָתֵיהּ שְׁמָעַת בְּרַת קָלָה אָמְרַת שְׁבַקוּ לְמָרֵי חוֹבָא דְּיִגְבֵּי חוֹבֵיהּ. אַיְיתוּנֵיהּ וְיַהֲבוּנֵיהּ גַּבֵּי אֲבוּי, מִן הַהוּא שַׁעְתָּא לָא אִתְגְּלֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן עַל מָרוֹנָאי. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן כְּשָׁהָיָה נִכְנָס לְבֵית הַוַּעַד הָיוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי מַקְדִּירוֹת, וַהֲוָה אֲבוּי לֵיהּ בְּרִי יָאוּת זֶה אֲרִי בֶּן אֲרִי וְאִמְּתָה אֲרִי בֶּן שׁוּעָל. מִן דְּדַמַּךְ שְׁלַח תָּבַע בְּאִיתְתֵיהּ, שְׁלָחַת וַאֲמַרַת לֵיהּ כְּלִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חֹל. אָמַר לָהּ וּמָה עֲבַד דַּאֲנָא לָא עָבֵיד דִּכְוָותֵיהּ, אָמְרָה לֵיהּ כַּד יָתֵיב מִלְעֵי בְּאוֹרַיְיתָא הֲוָה לָעֵי כָּל צָרְכֵיהּ, וַהֲוָה אָמַר דְּכָל יִסּוּרֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל יֵיתוֹן עֲלַי וְהַיְינוּ אַתְיָין, וְכַד חֲוַת עָנְתָה דְּמִלְעֵי הֲוָה אָמַר כָּל חַד וְחַד יֵיזֵל לֵיהּ לְאַתְרֵיהּ. אָמַר לָהּ אוֹף אֲנָא עָבִיד כֵּן, קָרָא לוֹן דְּיֵיתוּן וַאֲתוֹן, בְּעָא דְּיֵיזְלוּן וְלָא אֲזַלוּן, וְאִית דְּאָמְרֵי תְּלַת עֲשַׂר שְׁנִין דְּיוֹמִין עֲבִיד חֲשַׁשׁ שִׁנֵּיהּ, שְׁלַח וַאֲמַר לָהּ, אָמְרָה לֵיהּ שָׁמַעְתִּי שֶׁמַּעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וְגַם לִשְׁמוֹנָה, (במדבר כט, לה): בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת.

ג אִם יִמָּלְאוּ הֶעָבִים גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ יָרִיקוּ וגו׳. אִם יִמָּלְאוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים תּוֹרָה, עַל יִשְׂרָאֵל יָרִיקוּ, שֶׁנִּקְרְאוּ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ. אִם יִפּוֹל עֵץ בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן, אִם הִגִּיעַ קִירְסוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם לְהוֹרוֹת, אִם בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן, כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנְסִין שָׁמָּה וּמַעֲמִידִין חָכְמָתוֹ וְשׁוֹמְעִין מִמֶּנּוּ וְלוֹמְדִין מִמֶּנּוּ. דָּבָר אַחֵר, אִם יִמָּלְאוּ הֶעָבִים גֶּשֶׁם, אִם הַנְּבִיאִים יִמָּלְאוּ נְבוּאָה, עַל הָאָרֶץ יָרִיקוּ, עַל יִשְׂרָאֵל מִתְנַבְּאִין שֶׁנִּקְרְאוּ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ. תִּרְגֵּם עֲקִילַס הַגֵּר (ישעיה ה, ו): וְעַל הֶעָבִים אֲצַוֶּה מֵהַמְטִיר עָלָיו מָטָר, וְעַל נְבִיָּיא אֲפַקִּיד דְּלָא יִתְנַבְּאוּן לְהוֹן נְבוּאָתָה. אִם יִפּוֹל עֵץ בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן, אִם הִגִּיעַ קִירְסָן שֶׁל נְבִיאִים לְהִתְנַבֵּאוֹת. אִם בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן, שָׁמָּה יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל מִתְכַּנְּסִין וְשׁוֹמְעִין נְבוּאָתָן וּלְמֵדִין מִמֶּנּוּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אִם רָאִיתָ צָרוֹת שֶׁהֵם מְשַׂמְּשׁוֹת וּבָאוֹת עַל הָאָרֶץ, בְּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ אֶרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג, יב): כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ. אִם הִגִּיעַ קִירְסוֹ שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם לְהִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם, כְּגוֹן רַבִּי מוֹנָא בְּצִפּוֹרִין וְרַבִּי בּוֹן בְּטִבֶּרְיָה. אִם בַּדָּרוֹם וְאִם בַּצָּפוֹן מָקוֹם שֶׁיִּפּוֹל הָעֵץ שָׁם יִהְוֹא, שָׁמָּה יִהְיוּ כָּל יִשְׂרָאֵל גּוֹמְלִין אוֹתוֹ חֶסֶד. שֹׁמֵר רוּחַ לֹא יִזְרָע, שׁוֹמֵר רוּחָן שֶׁל מַלְכֻיּוֹת, לֹא יִזְרַע מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וּמִי רוֹאֶה בָּעָבִים שֶׁל מַלְכֻיּוֹת, לֹא יִקְצוֹר מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים.

ה כַּאֲשֶׁר אֵינְךָ יוֹדֵעַ, שִׁבְעָה דְּבָרִים מְכַסִּים מִבְּנֵי אָדָם, וְאֵלּוּ הֵם: יוֹם הַמִּיתָה, וְיוֹם הַנֶּחָמָה, וְעֹמֶק הַדִּין, וּבַמֶּה הוּא מִשְׁתַּבֵּר, וּמַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וּמַה בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, וּמַלְכוּת זוֹ שֶׁל אֱדוֹם אֵימָתַי נוֹפֶלֶת. יוֹם הַמִּיתָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ט, יב): לֹא יֵדַע הָאָדָם אֶת עִתּוֹ, יוֹם הַנֶּחָמָה מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס, כב): אֲנִי ה׳ בְּעִתָּהּ אֲחִישֶׁנָּה. וְעֹמֶק הַדִּין מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים א, יז): כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא. בַּמֶּה הוּא מִשְׁתַּבֵּר מִנַּיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ה, יח): זֹה מַתַּת אֱלֹהִים הִיא. וּמַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, י): אֲנִי ה׳ חֹקֵר לֵב, וּמַה בְּעִבּוּרָהּ שֶׁל אִשָּׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: כַּעֲצָמִים בְּבֶטֶן הַמְּלֵאָה. מַלְכוּת הָרְשָׁעָה זוֹ שֶׁל אֱדוֹם אֵימָתַי נוֹפֶלֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג, ד): כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי.

ו בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אִם זָרַעְתָּ בְּכֹבֶד זְרַע בְּאָפִיל, שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ אֵיזֶה מִתְקַיֵּם לְךָ אִם הַבָּכִיר וְאִם הָאָפִיל. כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֲזֶה אוֹ זֶה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר נָשָׂאתָ אִשָּׁה בְּיַלְדוּתְךָ וּמֶתָה, תְּשָׂא בְּזִקְנוּתְךָ. הֱיוּ לְךָ בָּנִים בְּיַלְדוּתְךָ, יִהְיוּ לְךָ בָּנִים בְּזִקְנוּתְךָ, שֶׁנֶּאֱמַר: בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֲזֶה אוֹ זֶה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי עֲקִיבָא, רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר אִם לָמַדְתָּ תּוֹרָה בְּנַעֲרוּתְךָ

לְמַד בְּזָקְנוּתְךָ, שֶׁאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ אֵי זוֹ תּוֹרָה מִתְקַיֶּמֶת, אִם שֶׁל נְעוּרוּתְךָ אִם שֶׁל זְקְנוּתְךָ, וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר שְׁנִים עָשָׂר אֲלָפִים תַּלְמִידִים הָיוּ לִי מִגְּבַת וְעַד אַנְטִיפְרַס וְכֻלָּן מֵתוּ בְּתַּי בֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת, וּבַסּוֹף הֶעֱמִידוּ לִי שִׁבְעָה, וְאֵלּוּ הֵן: רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי נְחֶמְיָה, וְרַבִּי מֵאִיר, וְרַבִּי יוֹסֵי, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, וְרַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר. אָמַר לָהֶם הָרִאשׁוֹנִים לֹא מֵתוּ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה עֵינֵיהֶם צָרָה בַּתּוֹרָה זֶה לָזֶה, אַתֶּם לֹא תִּהְיוּ כֵן, מִיָּד עָמְדוּ וּמִלְּאוּ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה. רַבִּי נָתָן [נ״א] כֹּהֵן פָּתַר קְרָיָיא בָּאשָׁה, אִם לָקַחְתָּ אִשָּׁה בְּנַעֲרוּתְךָ לְקַח בְּזְקְנוּתְךָ, לָמָּה אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵיזֶה בָּנִים מִתְקַיְּמִין לְךָ, אִם שֶׁל נַעֲרוּתְךָ אִם שֶׁל זְקְנוּתְךָ, אִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים.

ז וּמָתוֹק הָאוֹר וְטוֹב לָעֵינַיִם, מָתוֹק אוֹרָהּ שֶׁל תּוֹרָה וְטוֹב לָעֵינַיִם, אַשְׁרֵי שֶׁתַּלְמוּדוֹ מֵאִיר לוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ. רַבִּי אַתָּא אוֹמֵר מָתוֹק אוֹר הָעוֹלָם הַבָּא, אַשְׁרֵי שֶׁיִּזְכֶּה לִרְאוֹת הָאוֹר הַהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל, כו): וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וגו׳.

ח כִּי אִם שָׁנִים הַרְבֵּה, יִשְׂמַח בְּשִׂמְחַת הַתּוֹרָה, וְיִזְכֹּר אֶת יְמֵי חַיֵּי הַחֹשֶׁךְ, אֵלּוּ יְמֵי הָרָעָה. כִּי הַרְבֵּה יִהְיוּ, תּוֹרָה שֶׁאָדָם לָמֵד בָּעוֹלָם הַזֶּה, הֶבֶל הִיא לְפְנֵי תּוֹרָתוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.

ט שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַבִּי יִצְחָק, בְּקֶשׁוּ חֲכָמִים לִגְנֹז סֵפֶר קֹהֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁמְּצָאוּ בּוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵן מָטִין לְצַד מִינוּת, אָמְרוּ, זֶה חָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה שֶׁאָמַר: שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, מֹשֶׁה אָמַר (במדבר טו, לט): וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם. שְׁלֹמֹה אָמַר: וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבֶּךָ, הוּתְּרָה הָרְצוּעָה, לִית דִּין וְלִית דַּיָּן, כְּשֶׁאָמַר: כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט, אָמְרוּ, יָפֶה אָמַר שְׁלֹמֹה. רַבִּי חִיָּא רַבָּה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא, רַבִּי חִיָּא רַבָּה אָמַר לְאֶחָד שֶׁבָּרַח מִפְּנֵי הַקוֹסְטְנֶר וְהָיָה רָץ וְהוּא רָץ אַחֲרָיו, אָמְרוּ לוֹ מְעַט בָּרִיצָה שֶׁלֹּא תַּרְבֶּה בַּחֲזִירָה. כָּךְ: וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חַלַפְתָּא אוֹמֵר לְאֶחָד שֶׁהָיָה שָׁט עַל פְּנֵי הַנָּהָר, הָיָה רָץ וְרָצִין אַחֲרָיו, אָמְרוּ לוֹ מַעֲט בִּכְנִיסָה שֶׁלֹּא תַרְבֶּה בִּיצִיאָה וְתִיגַע, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט. רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא אָמַר לְאֶחָד שֶׁגָּנַב אֶת הַמֶּכֶס, חַד זְמַן צְדוֹן יָתֵיהּ אָמְרִין לֵיהּ הַב מַה דְּאִית גַּבָּךְ, אָמַר לוֹן סַבּוּן לְכוֹן מַה דְּאִית גַּבָּאי, אָמְרוּן אַתְּ סָבַר לֵית אָנָן מַפְקִין אֶלָּא כָּל דְּאִית גַּבָּךְ הָאִידְנָא, אָנָן תָּבְעִין מִינָּךְ כָּל דְּאִית גַּבָּךְ וְכָל מַה דְּגָנְבְתְּ כָּל אִילֵּין שְׁנֵיָיא דַּהֲוִית גָּנֵיב, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט. אָמַר רַבִּי לֵוִי לְעוֹף שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בִּכְלוּב, בָּא עוֹף אֶחָד וְעָמַד לוֹ עַל גַּבָּיו, אָמַר לוֹ אַשְׁרֶיךָ מַה מְּזוֹנוֹתֶיךָ מְצוּיִין לְךָ, אָמַר לֵיהּ בִּיש גַּדָּא וּטְמִיעַ מַזְלָא, לְמִזּוֹנוֹתַי אַתְּ מִסְתַּכֵּל, וְלַחֲבוּשִׁי לֵית אַתְּ סָקֵר, דִּלְמְחַר מַפְקִין וְנָכְסִין לִי, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט. רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר לְבֶן בְּלִיַּעַל שֶׁבָּא אֵצֶל חֲנֶנְיָ, אָמַר לוֹ תֵּן לִי בָּשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן יָשָׁן וּמִינֵי אַרְגַּסְטִירִין, אָכַל וְשָׁתָה וְנִתְבַּסֵּם וּבָא לְצֵאת, אָמַר לֵיהּ אַיְיתֵי טִימֵי מַה דַּאֲכַלְתְּ. אָמַר לְבֶן בְּלִיַּעַל שֶׁבָּא אֵצֶל חֲנֶנְיָ, אָמַר לוֹ תֵּן לִי בָּשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן יָשָׁן וּמִינֵי אַרְגַּסְטִירִין, אָכַל וְשָׁתָה וְנִתְבַּסֵּם וּבָא לְצֵאת, אָמַר לֵיהּ אַיְיתֵי טִימֵי מַה דַּאֲכַלְתְּ. אָמַר כְּרִיסְיֵהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא קוֹמֶךָ בְּזַעַה, חֲנֶנְיָ הֲוָה חַכִּים מֶה עָשָׂה, נָטַל מַחֲצֶלֶת וּכְרָכוֹ בָּהּ וְהִנִּיחוֹ עַל תְּרַע חֲנוּתֵיהּ, כָּל דַּעֲבַר אָמַר לֵיהּ אֵישְׁדֵי זָכוּ עִם הֲדֵין מֵיתָא דְּנַזְבּוּן לֵיהּ תַּכְרִיכִין, עֲבַר חַד בַּר פָּחִין בִּיש סַנְיָה, אָמַר לֵיהּ עַד כַּדְּוִין בִּיש הֲדֵין גַּדָּא וּטְמִיעַ מַזְלָא הָכָא מְקַלַּק, אָמַר לֵיהּ חַיָּיךְ עַד דְּאֵיסְתַּנְפְּנוּי פְּרִיוֹטֵי, כֵּיוָן דְּאֵיסְתַּנְפְּנוּי פְּרִיטַיָּיא דִּידֵיהּ אָמַר לֵיהּ אִיזֵיל לְפַחֲתָא, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט. דָּבָר אַחֵר, שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי פִּנְחָס, רַבִּי יוּדָן אָמַר בְּיַלְדוּתֶךָ, בְּתוֹרָתְךָ שֶׁלָּמַדְתָּ בְּיַלְדוּתֶךָ. וִיטִיבְךָ לִבֶּךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ, זוֹ הַמִּשְׁנָה. וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבֶּךָ וּבְמַרְאֵה עֵינֶיךָ, זֶה הַתַּלְמוּד. וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט, אֵלּוּ מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. רַבִּי פִּנְחָס אוֹמֵר שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ, מִי גָּרַם לְךָ לְהִבָּחֵר בְּזְקְנוּתְךָ, תּוֹרָה שֶׁלָּמַדְתָּ בְּיַלְדוּתֶךָ. וְאִם נִבְחַרְתָּ בְּזְקְנוּתְךָ, אַל תַּפְלִיג עַצְמְךָ בְּדִבְרֵי תוֹרָה, אֶלָּא וְהַלֵּךְ בְּדַרְכֵי לִבֶּךָ, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁלָּמַדְתָּ מֵרִבְּךָ. וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה וגו׳ עָלָיו לְשַׁלֵּם לְךָ שְׂכַר מִצְווֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי אוֹמֵר לְאֶחָד שֶׁהָיָה מַפְסִיל בַּנָּשִׂים וְשָׁטוּף בְּזִמָּה, וַהֲוָה אָמַר הֵידָא אִיתְתָא אִינָא בָּעֵי לָהּ, חֲדָא אִיתְתָא אֲנָא בָּעֵי לָהּ, הִזְקִין וּבְקֵשׁ לִשָּׂא אִשָּׁה, אָמְרוּ לוֹ בִּיש גַּדָּא וּטְמִיעַ מַזְלָא, הֵידָא אִיתְתָא בָּעֲיָא לְךָ כַּדְּוִין נְחִירָךְ קְטִיף, אוּדְנָךְ יַקִּירִין, וְעַיְינָךְ כָּהֲיִין, כָּךְ כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים, לְאֶחָד שֶׁהָיוּ לוֹ שָׁדוֹת וּכְרָמִים וְלֹא הָיָה מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת, הִזְקִין וְיָרַד מִכָּל נְכָסָיו, אָמַר אִלּוּ הָיוּ לִי שָׁדוֹת וּכְרָמִים וְלֹא הָיִיתִי מַפְרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשְׂרוֹת. אָמְרִין לֵיהּ כַּדְּוִין מַה דַּהֲוָה הֲוָה, כָּךְ וְדַע כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בַּמִּשְׁפָּט.

פרשה יב

א וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ, אָמַר רַבִּי לֵוִי כָּל טִילּוּי סִירוּי, וְכָל סִירוּי טַפְשָׁן, אָמַר שְׁלֹמֹה, הוֹאִיל וְהַיַּלְדוּת וְהַשַּׁחֲרוּת הָבֶל, לְפִיכָךְ וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ, תְּנִינָן עֲקַבְיָא בֶּן מַהַלַלְאֵל אוֹמֵר הִסְתַּכֵּל בִּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים, מֵאַיִן בָּאתָ, מִטִּפָּה סְרוּחָה. וּלְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ, לְמָקוֹם עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן, לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי דְּסִכְנִין אָמַר, שְׁלָשְׁתָּן דָּרַשׁ עֲקַבְיָא מִתּוֹךְ תֵּבָה אַחַת, בּוֹרְךָ, בּאֲרֶךָ, בּוֹרַאֲךָ. בּוֹרְךָ, זוֹ לְחָמָה סְרוּחָה. בְּאֲרֶךָ, זוֹ רִמָּה וְתוֹלֵעָה, בּוֹרַאֲךָ, זֶה מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאַתָּה עָתִיד לִתֵּן לְפָנָיו דִּין וְחֶשְׁבּוֹן. לְכָךְ נֶאֱמַר וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ, עַד דְּחֵילְךָ עֲלָךְ. עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה, אִלּוּ יְמֵי הַזִּקְנָה. וְהִגִּיעוּ שָׁנִים, אִלּוּ הַיִּסּוּרִין. רַבִּי חִיָּא בַּר נְחֶמְיָה אָמַר אִלּוּ יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁאֵין בָּהֶם לֹא זְכוּת וְלֹא חוֹבָה.

ב עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ, זֶה קַלַסְתֵּר פָּנִים. וְהָאוֹר, זֶה הַחַטָּם. וְהַיָּרֵחַ, זֶה הַמֵּצַח. וְהַכּוֹכָבִים, אֵלּוּ רָאשֵׁי לְסָתוֹת. וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם, רַבִּי לֵוִי אָמַר בָּזֶה תַּרְתֵּי, חָדָא לְחַבְרָיָה וַחֲדָא לְבוּרָיָא, חָדָא לְחַבְרָיָה, בָּא לִבְכּוֹת וָלָגוּ עֵינָיו דְּמָעוֹת. וַחֲדָא לְבוּרָיָא, בָּא לְהַטִּיל מַיִם הַגְּלָלִים יוֹצְאִים וּמְקַדְּמִין אוֹתוֹ.

ג בַּיּוֹם שֶׁיָּזֵעוּ שֹׁמְרֵי הַבַּיִת, אֵלּוּ הַצְּלָעוֹת. וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל, אֵלּוּ זְרוֹעוֹתָיו. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אֵלּוּ צַלְעוֹתָיו. וּבָטְלוּ הַטַּחֲנוֹת, זוֹ הֶמְסֹס. כִּי מִעֵטוּ, אֵלּוּ הַשִּׁנַּיִם. וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת, אֵלּוּ הָעֵינַיִם. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אֵלּוּ כַּנְפֵי הָרְאָה, שֶׁמִּשָּׁם בַּת קוֹל יוֹצֵאת.

ד וְסָגְרוּ דְלָתַיִם בַּשּׁוּק, אֵלּוּ נְקָבָיו שֶׁל אָדָם. בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה, עַל יְדֵי דְּלִית מְסוֹסָא טָחֵין. וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר, הֲדֵין סָבְיָא כַּד שָׁמַע צִיפְּרִין מְצַיְצְיָין אֲמַר לְסִטְיָן אֲתוֹ לְקַפָּחָא יָתֵיהּ. וְיִשַּׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, אֵלּוּ הַשְּׁפָּתוֹת. רַבִּי חִיָּא בְּרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר אֵלּוּ הַכְּלָיוֹת שֶׁהֵן חוֹשְׁבוֹת, וְהַלֵּב גּוֹמֵר.

ה גַּם מִגָּבֹהַּ יָרֵאוּ, הֲדֵין סָבָא כַּד צָוְוחִין לֵיהּ לְאַלְתָּר [מזמנין לסעודה], הוּא אָמַר לְהוֹן אִית תַּמָּן מְסוֹרְיָין, אִית תַּמָּן מַסְקִין, אִית תַּמָּן מַחֲתוֹתְיָין. וְחַתְחַתִּים בַּדָּרֶךְ, רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא וְרַבִּי לֵוִי, חַד אָמַר חִיתִיתֵיהּ שֶׁל דֶּרֶךְ נָפְלָה עָלָיו, אִיזֵיל אוֹ לָא אִיזֵיל, אָמַר לָא אִיזֵיל. וְחוֹרָנָא אָמַר [הוא רבי לוי] הִתְחִיל מַתְוֶה תְּוָאִים בַּדֶּרֶךְ, אָמַר עַד שׁוּק פְּלַן עַד אַתַר פְּלַן אִית בֵּיהּ מְהַלֵּךְ, וְעַד אַתַר פְּלַן לֵית בֵּיהּ חֵילָא לְהַלֵּךְ. וְיָנְאוּ הַשְּׁקֵד, רַבִּי לֵוִי אָמַר זֶה לוּז שֶׁל שִׁדְרָה. אַדְרְיָאנוּס שְׁחִיק עֲצָמוֹת מְחִיק שְׁמֵיהּ, שָׁאֵיל אֶת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה אָמַר לֵיהּ מֵהֵיכָן אָדָם מֵנִיץ לֶעָתִיד לָבוֹא, אָמַר לֵיהּ מִלּוּז שֶׁל שִׁדְרָה. אָמַר לוֹ הַרְאֵנִי, מֶה עָשָׂה הֵבִיא לוּז אֶחָד שֶׁל שִׁדְרָה נָתְנוּ בְּמַיִם וְלֹא נִמְחָה, בְּאוּר וְלֹא נִשְׂרָף, בְּרֵיחַיִם וְלֹא נִטְחַן. נָתְנוּ עַל הַסַּדָּן וְהִכָּה עָלָיו בְּפַטִּישׁ, נֶחְלַק הַסַּדָּן וְנִבְקַע הַפַּטִּישׁ, וְלֹא הוֹעִיל כְּלוּם. וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב, אֵלּוּ קַרְסוּלָיו. וְתָפַר הָאֲבִיוֹנָה, זֶה הַתַּאֲוָה הַמְּשֻׁלֶּשֶׁת שָׁלוֹם בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ, שֶׁהִיא בְּטֵלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן חֲלַפְתָּא הָוָה יְלִיף סָלֵיק לְגַב רַבֵּינוּ, כַּד סִיב לָא הָוָה יָכִיל, חַד זְמַן סְלֵיק, אָמַר לֵיהּ רַבֵּינוּ מַה זְכֵינוּ לְמֵיחֱמֵי סַבָּר אַפּוּ דְּרַבִּי יוֹמָא הֲדֵין, אָמַר לוֹ רְחוֹקוֹת נַעֲשׂוּ קְרוֹבוֹת, וּקְרוֹבוֹת נַעֲשׂוּ רְחוֹקוֹת, שְׁתַּיִם נַעֲשׂוּ שָׁלֹשׁ, וּמַטִּיל שָׁלוֹם בָּטֵל [פרושא: רחוקות נעשו קרובות, אלו העינים דהוון חמיאין מן רחיק, כדון אפלו מן קריב לא חמיאן. וקרובות נעשו רחוקות, אילין אודניא דהוון אינון שמעין בחד זמן ותרתין זמנין, וכדון אפלו במאה זימנין לא שמעין. שתים נעשו שלש, חוטרא ותרתין רגליא. ומטיל שלום בבית בטל, זו התאוה שמטיל חבה בין איש לאשתו]. כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ, אֶל בֵּית הָעוֹלָם אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא בֵּית עוֹלָמוֹ, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ לְמֶלֶךְ שֶׁנִּכְנַס לִמְדִינָה וְעָמוּ דֶּכֶסִין וְאִפַּרְכִין וְאִיסְטְרָטְלָאטִין, אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּם נִכְנָסִין בְּפִילוֹן אַחַת, כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וְשׁוֹרֶה לְפִי כְבוֹדוֹ, כָּךְ אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּם טוֹעֲמִים טַעַם מִיתָה, כָּל אֶחָד וְאֶחָד יֵשׁ לוֹ עוֹלָם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסּוֹפְדִים, אֵלּוּ הַתּוֹלָעִים.

ו עַד אֲשֶׁר לֹא יֵרָתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף, זֶה הוּא חוּט שֶׁל שִׁדְרָה. וְתָרוּץ גֻּלַּת הַזָּהָב, זוֹ גֻּלְגֹּלֶת. רַבִּי חִיָּא בַּר נְחֶמְיָה אָמַר זוֹ גַּרְגֶּרֶת שֶׁהִיא מְגַלָּה אֶת הַזָּהָב וּמְרִיצָה אֶת הַכֶּסֶף. וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמַּבּוּעַ, זוֹ כְּרֵסוֹ שֶׁל אָדָם, לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּרֵסוֹ שֶׁל אָדָם נִבְקַעַת וּמוֹסֶרֶת לַפֶּה וְאוֹמֶרֶת לוֹ, הֵא לָךְ מַה שֶּׁגָּזַלְתָּ וְחָמַסְתָּ וְנָתַתָּ בִּי. רַבִּי חַגַּי מַיְיתֵי לָהּ מֵהָדֵין קְרָיָא (מלאכי ב, ג): וְזֵרִיתִי פֶּרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם. בַּר קַפָּרָא אָמַר עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים תָּקְפוּ שֶׁל אֵבֶל, שֶׁעֲדַיִן צוּרַת הַפָּנִים נִכֶּרֶת. תְּנִינָא אֵין מְעִידִין אֶלָּא עַל פַּרְצוּף פָּנִים עִם הַחַטָּם וכו׳. וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל הַבּוֹר, תְּרֵין אָמוֹרִין, חַד אָמַר כְּאִילֵּין גַּלְגְּלַיָּא דְּצִיפּוֹרִין, וְאוֹחְרָנָא אָמַר כְּאִילֵּין רִגְבַיָּיה דְּטָבֶרְיָה, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב כא, לג): מָתְקוּ לוֹ רִגְבֵי נָחַל.

ז וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, רַבִּי פִּנְחָס וְרַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי סִימוֹן, אִימָתַי וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ, לְכְשֶׁיָּשׁוּב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ, וְאִם לָאו (שמואל א כה, כט): נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ יְקַלְּעֶנָּה וגו׳. רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי בְּשֵׁם רַבִּי אַבְדִימִי דְּחֵיפָם, לְכֹהֵן חָבֵר שֶׁמָּסַר לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, וְאָמַר לוֹ רְאֵה שֶׁאֲנִי טָהוֹר וּבֵיתִי טָהוֹר וְכֵלַי טְהוֹרִים, וְכִכָּר זוֹ שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ טְהוֹרָה הִיא, אִם אַתָּה מַחֲזִירָהּ לִי כְּדֶרֶךְ שֶׁנְּתַתִּיהָ לְךָ מוּטָב, וְאִם לָאו הֲרֵינִי שׁוֹרְפָהּ לְפָנֶיךָ. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם זֶה, רְאֵה שֶׁאֲנִי טָהוֹר וּמְעוֹנִי טָהוֹר וְשַׁמָּשַׁי טְהוֹרִים, וּנְשָׁמָה שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לְךָ טְהוֹרָה הִיא, אִם אַתְּ נוֹתְנָהּ לִי כְּשֶׁאֲנִי נוֹתְנָהּ לְךָ, מוּטָב, וְאִם לָאו אֲנִי שׁוֹרְפָהּ בְּפָנֶיךָ. כָּל אֵלֶּה בִּימֵי זְקֻנוּתוֹ, אֲבָל בִּימֵי נַעֲרוּתוֹ, אִם חָטָא הוּא לוֹקֶה בְּזִיבָה וְצָרַעַת. לְפִיכָךְ מֹשֶׁה מַזְהִיר לְיִשְׂרָאֵל (ויקרא טו, ב): אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי פָּתַר קְרָיָא בַּמִּקְדָּשׁ, אָמַר לָהֶם הַנָּבִיא לְיִשְׂרָאֵל וּזְכֹר אֶת בּוֹרְאֶיךָ, זִכְרוּ אֶת בּוֹרַאֲכֶם עַד שֶׁבְּחוּרֵיכֶם קַיָּמִין, עַד שֶׁבְּרִית כְּהֻנָּה קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (שמואל א ב, כח): וּבָחֹר אֹתוֹ מִכָּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁבְּרִית לְוִיָּה קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יח, ה): כִּי בוֹ בָּחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִכָּל שְׁבָטֶיךָ וגו׳, עַד שֶׁבְּרִית יְרוּשָׁלַיִם קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א יא, לב): הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי בָהּ, עַד שֶׁמַּלְכוּת בֵּית דָּוִד קַיֶּמֶת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים עח, ע): וַיִּבְחַר בְּדָוִד עַבְדּוֹ, עַד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב ז, טז): וְעַתָּה בָּחַרְתִּי וְהִקְדַּשְׁתִּי אֶת הַבַּיִת הַזֶּה, עַד שֶׁאַתֶּם קַיָּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז, ו): בְּךָ בָּחַר ה׳ אֱלֹהֶיךָ לִהְיוֹת לוֹ לְעַם סְגֻלָּה. עַד אֲשֶׁר לֹא יָבֹאוּ יְמֵי הָרָעָה, אֵלּוּ הֵן יְמֵי הַגָּלוּת, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (עמוס ו, ג): הַמְנַדִּים לְיוֹם רָע. וְהִגִּיעוּ שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר, שֶׁזְּכוּת הָאָבוֹת בְּטֵלָה. עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחְשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ, זוֹ מַלְכוּת בֵּית דָּוִד, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט, לז): וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי. וְהָאוֹר, זוֹ הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ו, כג): כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר. וְהַיָּרֵחַ, זֶה סַנְהֶדְרִין, דִּכְתִיב (תהלים פט, לח): כְּיָרֵחַ יִכּוֹן עוֹלָם. וְהַכּוֹכָבִים, אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם, אֵת מוֹצֵא כָּל הַנְּבוּאוֹת קֻשּׁוֹת שֶׁנִּתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם יִרְמְיָה לֹא בָּאוּ עֲלֵיהֶם אֶלָּא לְאַחַר חֻרְבַּן הַבַּיִת. בְּיוֹם שֶׁיָּזֵעוּ שֹׁמְרֵי הַבַּיִת, אֵלּוּ מִשְׁמָרוֹת כְּהֻנָּה וּלְוִיָּה. וְהִתְעַוְּתוּ אַנְשֵׁי הֶחָיִל, אֵלּוּ הַכֹּהֲנִים. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לְוִיִּם הֵנִיף אַהֲרֹן בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ח, יא): וְהֵנִיף אַהֲרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה

לִפְנֵי ה׳. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא הַמַּרְאָה הַזּוֹ דָּבָר קַל הוּא, וְהָיָה הַכֹּהֵן מְכַוֵּן וְנוֹטְלוֹ בְּאַחַת יָדוֹ וְזוֹרְקוֹ לַאֲחוֹרֵי הַכֶּבֶשׁ שִׁלְשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמָּה לַאֲחוֹרֵי יָדָיו. וּבָטְלוּ הַטַּחֲנוֹת, אֵלּוּ מִשְׁנָיוֹת גְּדוֹלוֹת, כְּגוֹן מִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא, וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל רַבִּי חִיָּא וְרַבִּי הוֹשַׁעְיָא, וּמִשְׁנָתוֹ שֶׁל בַּר קַפָּרָא. כִּי מִעֲטוּ, זֶה הַתַּלְמוּד שֶׁבָּלוּל בָּהֶן. וְחָשְׁכוּ הָרֹאוֹת בָּאֲרֻבּוֹת, אַתְּ מוֹצֵא כְּשֶׁגָּלוּ יִשְׂרָאֵל לְבָבֶל לֹא הָיָה אֶחָד יָכוֹל לִסְפֹּר אֶת תַּלְמוּדוֹ, וְסַגְּרוּ דְּלָתַיִם בַּשּׁוּק, אֵלּוּ דַּלְתוֹת נְחָשְׁתָּא בֵּית אֶלְנָתָן שֶׁהָיוּ פְּתוּחוֹת לִרְוָחָה. בִּשְׁפַל קוֹל הַטַּחֲנָה, עַל יְדֵי שֶׁבָּטְלוּ מִדִּבְרֵי תוֹרָה, אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי נִמְשְׁלוּ דִּבְרֵי תוֹרָה כְּטַחֲנָה, מַה טַּחֲנָה זוֹ אֵינָהּ בְּטֵלָה לֹא בַיּוֹם וְלֹא בַלַּיְלָה, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה נֶאֱמַר בָּהּ יוֹמָם וָלַיְלָה. וְיָקוּם לְקוֹל הַצִּפּוֹר, אָמַר רַבִּי לֵוִי שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיְתָה בַּת קוֹל מַכְרֶזֶת וּמְצַפְצֶפֶת עַל נְבוּכַדְנֶצַּר וְאוֹמֶרֶת לוֹ עַבְדָּא בִּישָׁא סוֹף אַחֲרִיב בֵּיתֵיהּ דְּמָארָךְ דִּבְנוֹי מָרְדִין וְלָא שָׁמְעִין לֵיהּ. וְיִשַּׁחוּ כָּל בְּנוֹת הַשִּׁיר, שֶׁעָלָה וּבִטֵּל הַשִּׁיר מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הָאֵיךְ מָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה כד, ט): בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יָיִן. גַּם מְגַבֶּהַּ יְרֵאוּ, מְגַבֶּהוֹ שֶׁל עוֹלָם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים נִתְיָרֵא. וְחַתְחַתִּים בַּדֶּרֶךְ, חִתִּית שֶׁל דֶּרֶךְ נָפְלָה עָלָיו, וְרַבִּי לֵוִי אָמַר הִתְחִיל מַתְוֶה תְּוָואִים בַּדֶּרֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כא, כו): כִּי עָמַד מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל אֵם הַדֶּרֶךְ, עַל אֵם דְּבָצְלִי, בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים, שֶׁמְּתַוֶּוכֶת לִשְׁנֵי הַדְּרָכִים, שְׁנֵי דְרָכִים הָיוּ שָׁם אַחַת הוֹלֶכֶת אֶל הַמִּדְבָּר וְאַחַת הוֹלֶכֶת לַיִּשּׁוּב. לִקְסָם קֶסֶם, הִתְחִיל לְקַסֵּם קְסָמִים, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא עָלוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרְיָא וְלֹא עָלוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלוּ. קִלְקֵל בַּחִצִּים, לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא עָלוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרְיָא וְלֹא עָלוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְעָלוּ. הִדְלִיק נֵרוֹת וּפָנָסִין לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא הִדְלִיקוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרְיָא וְלֹא הִדְלִיקוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְהִדְלִיקוּ. הֵצִיף סְפִינוֹת בִּנְהַר פְּרָת לִשְׁמָהּ שֶׁל רוֹמִי וְלֹא הָלְכוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל אֲלֶכְסַנְדְּרְיָא וְלֹא הָלְכוּ, לִשְׁמָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם וְהָלְכוּ. שָׁאַל בַּתְּרָפִים, זוֹ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁלּוֹ. רָאָה בַּכָּבֵד, אָמַר רַבִּי לֵוִי כְּהֶדְיֵן עֲרַבְיָא דְּנָכְסִיס אִימָּרָא וְחָמֵי בְּכַבְדֵיהּ. בִּימִינוֹ הָיָה הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלַיִם, הָיָה קֶסְמוֹ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם בִּימִינוֹ. לָשׂוּם כָּרִים, כָּלוֹרְכִין. לִפְתֹּחַ פֶּה בְּרֶצַח, סְפָקְלָאטוֹרִין. לְהָרִים קוֹל, בְּסַרְפִּינִיסִס. לָשׂוּם כָּרִים, עָשָׂה כַּרְקוֹמִין. לִשְׁפֹּךְ סוֹלְלָה, אַבְנֵי בַּלִּסְטְרָא. לִבְנוֹת דַּיֵּק, כְּבָשִׁין. וְכֻלָּם וְהָיָה לָהֶם כְּקֶסֶם שָׁוְא וגו׳, אָמַר לָהֶם נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל, אִלּוּ זְכִיתֶם הֱיִיתֶם קוֹרִין בַּתּוֹרָה שֶׁנִּדְרֶשֶׁת שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה, וְעַכְשָׁיו שֶׁלֹּא זְכִיתֶם הֲרֵי נְבוּכַדְנֶצַּר קוֹסֵם עֲלֵיכֶם שִׁבְעָה מִשִּׁבְעָה, וְכָל כָּךְ לָמָּה וְהוּא מַזְכִּיר עָוֹן לְהִתָּפֵשׂ, זֶה דָּמוֹ שֶׁל זְכַרְיָה. וְיֵנֵאץ הַשָּׂקֵד, זוֹ נְבוּאָתוֹ שֶׁל יִרְמְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה א, יא): מַקֵּל שָׁקֵד אֲנִי רֹאֶה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר מָה הַשָּׂקֵד הַזֶּה מִשְּׁעַת שֶׁיְּנִיקָתוֹ עַד שֶׁהוּא גוֹמֵר פֵּרוֹתָיו עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, כָּךְ כָּל גְּזֵרָה לֹא הָיְתָה אֶלָּא מִשִּׁבְעָה בְּתַמּוּז עַד תִּשְׁעָה בְּאָב. וְיִסְתַּבֵּל הֶחָגָב, זֶה צַלְמוֹ שֶׁל נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ג, א): נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא עֲבַד צְלֵם דִּי דְהַב. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אִשְׁתַּכַּח דְּאַתְּ אָמַר כָּל דְּרוֹמֵיהּ שִׁיתִּין וּפוּתְיֵיהּ שִׁית, צָרִיךְ הֶקֵּף חַד מִתְּלָתָא, אָמַר רַבִּי בַּנַּי בְּקֶנֶה זֶה הָיָה מַעֲמִידוֹ וְנוֹפֵל מַעֲמִידוֹ וְנוֹפֵל, אָמַר רַבִּי חַגַּי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק לֹא הָיָה עוֹמֵד עַד שֶׁהֵבִיא כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וְשָׁפַכוּ לְפָנָיו דִּימוֹס סָמַךְ עַל רַגְלָיו, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (יחזקאל ז, יט): כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ. וְתָפֵר הָאֲבִיוֹנָה, זוֹ זְכוּת אָבוֹת. כִּי הֹלֵךְ הָאָדָם אֶל בֵּית עוֹלָמוֹ, מִכָּבֶל הָיוּ וּלְבָבֶל חָזְרוּ. וְסָבְבוּ בַשּׁוּק הַסּוֹפְדִים, זוֹ גָּלוּת יְכָנְיָה, אַתְּ מוֹצֵא מִשָּׁעָה שֶׁגָּלְתָה גָּלוּתוֹ שֶׁל צִדְקִיָּה יָצָאת גָּלוּת יְכָנְיָה לִקְרָאתָם וְהָיוּ מְכַסִּים שַׂקִּים מִבַּפְנִים וּלְבָנִים מִבַּחוּץ וַהֲוֹון מַשְׁאֲלִין אִילֵּין לְאִילֵּין מָה אַבָּא עֲבִיד מָה אִמָּא עֲבִידָא מָה אַחָא עֲבִיד, וְאָמְרוּן לוֹן קְטִילִין אִינּוּן, וַהֲוָה מְסַפֵּיד בְּחָדָא יָדֵיהּ וּמְקַלֵּס בְּחָדָא יָדֵיהּ, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כד, כג): וּפְאֵרְכֶם עַל רַאשֵׁיכֶם וְנַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם לֹא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכּוּ. עַד אֲשֶׁר לֹא יֵרָתֵק חֶבֶל הַכֶּסֶף, זוֹ שַׁלְשֶׁלֶת יוֹחְסִים. וְתָרוּץ גֵּלַת הַזָּהָב, אֵלּוּ דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים יט, יא): הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב. וְתִשָּׁבֵר כַּד עַל הַמַּבּוּעַ, תֵּרִין אָמוֹרִין, חַד אָמַר כַּדּוֹ שֶׁל בָּרוּךְ עַל מַבּוּעוֹ שֶׁל יִרְמְיָה. וְחַד אָמַר כַּדּוֹ שֶׁל יִרְמְיָה עַל מַבּוּעוֹ שֶׁל בָּרוּךְ, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ירמיה לו, יח): מִפִּיו יִקְרָא אֵלַי אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַאֲנִי כֹּתֵב עַל הַסֵּפֶר בַּדְיוֹ. וְנָרֹץ הַגַּלְגַּל אֶל הַבּוֹר, מִכָּבֶל הָיוּ וּלְבָבֶל חָזְרוּ. מִכָּבֶל הָיוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב, א): וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ, וּלְבָבֶל חָזְרוּ (עזרא ה, יב): וְעַמָּה הַגְלֵי לְבָבֶל. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (ישעיה מד, כז): הָאֹמֵר לַצּוּלָה חָרְבִי, צוּלָה זוֹ בָּבֶל, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ צוּלָה, שֶׁשָּׁם צָלְלוּ מֵתֵי דּוֹר הַמַּבּוּל, דִּכְתִיב (ירמיה נא, מט): גַּם בָּבֶל לִנְפֹּל חַלְלֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ כְּתִיב (בראשית יא, ב): וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ שִׁנְעָר, שֶׁנִּנְעֲרוּ שָׁם מֵתֵי דּוֹר הַמַּבּוּל. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁמֻּתּוּ בְּתַשְׁנוּק, בְּלֹא נֶר וּבְלֹא מֶרְחָץ. דָּבָר אַחֵר, שִׁנְעָר, שֶׁהֵן מְנֹעָרִים מִן הַמִּצְוֹות בְּלֹא תְרוּמָה וּבְלֹא מַעֲשְׂרוֹת. שִׁנְעָר, שֶׁשָּׁרֶיהָ מֵתִים נְעָרִים. שִׁנְעָר, שֶׁהֶעֱמִידוּ שׁוֹנֵא וָעֵר, וְאֵיזֶה זֶה, זֶה נְבוּכַדְנֶצַּר. וְיָשֹׁב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה, מִכָּבֶל הָיוּ וּלְבָבֶל חָזְרוּ. וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים, זוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, אַתְּ מוֹצֵא כֵּיוָן שֶׁרָאָה יִרְמְיָה יְרוּשָׁלַיִם חֲרֵבָה, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שְׁנִשְׂרָף, וְיִשְׂרָאֵל שֶׁגָּלוּ, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּסְתַּלְּקָה לָהּ, הִתְחִיל עֲלֵיהֶם בַּהֲבֶל הֲבָלִים.

ט הֲבֶל הֲבָלִים, תָּנֵי הֶחֱזִיק עָשִׁיר בְּדָבָר טוֹב, תְּחִלָּתוֹ רָעֵב הוּא לוֹ, הַמִּתְיַשֵּׁן בּוֹ עֲשָׂאוֹ לְמִרְמָס. גַּם עָנִי כִּי דַל חֶלְקוֹ, גַּם עֵינָיו לִגְבוֹת מִמֶּנּוּ חֵלֶק שֶׁמֵּעֵז בּוֹ עָשִׁיר, לָזֶה תַּאֲוָה וְלָזֶה תַּאֲוָה, שְׁנֵיהֶם שָׁוִין לַקֶּבֶר, הַכֹּל הָבֶל.

י וְיֹתֵר שֶׁהָיָה קֹהֶלֶת חָכָם, בְּסוֹף קֹהֶלֶת כְּתִיב: בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לִמְצֹא וגו׳, בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לַעֲמֹד עַל מַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹות, כְּדִכְתִיב (ירמיה ט, כג): כִּי בְאֵלֶּה חָפַצְתִּי נְאֻם ה׳, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹמֹה, וְכָתוּב יָשָׁר דִּבְרֵי אֱמֶת, הִכְתַּבְתִּיהוּ עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר (תהלים לא, כ): מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ, וְעוֹד כְּתִיב (מלאכי ג, יב): כִּי תִהְיוּ אַתֶּם אֶרֶץ חֵפֶץ. וְעוֹד בִּקֵּשׁ לַעֲמֹד עַל שְׂכָרָהּ שֶׁל תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח, יא): וְכָל חֲפָצַיִם לֹא יִשְׁוּוּ בָהּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁלֹמֹה וְכָתוּב יָשָׁר דִּבְרֵי אֱמֶת, כְּבָר הִכְתַּבְתִּיהוּ עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר, הֲדָא הוּא דִכְתִיב (ישעיה סד, ג): עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ. בִּקֵּשׁ קֹהֶלֶת לַעֲמֹד עַל הַקֵּץ מָתַי,

שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ב, ז): אִם תָּעִירוּ וְאִם תְּעוֹרְרוּ אֶת הָאַהֲבָה עַד שֶׁתֶּחְפָּץ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּבָר הִכְתַּבְתִּיהוּ עַל סֵפֶר הַיָּשָׁר (ישעיה סג, ד): כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי וגו׳: רַבִּי שָׁאוּל דְּנֶוָה מַתְנֵי לָהּ בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן אִם יֹאמַר לְךָ אָדָם מָתַי קֵץ הַגְּאֻלָּה, הֱוֵי אוֹמֵר לוֹ: כִּי יוֹם נָקָם בְּלִבִּי כְּתִיב. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁלֹשָׁה סִימָנִים סִימַנְתִּי לְךָ וְסִימַתִּי לְךָ בְּקִבּוּרָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה (דברים לד, ו): בַּגַּי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוּל בֵּית פְּעוֹר, וְאַף עַל פִּי כֵן: וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ, לְבָא לְפוּמָא לָא גְּלֵי, פּוּמָא לְמַאן גְּלֵי.

יא דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת, כְּכַדּוּר זֶה מִתְכַּדֵּר מִיָּד לְיָד וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת לָאָרֶץ, כָּךְ (יהושע כג, יד): לֹא נָפַל דָּבָר אֶחָד וגו׳. מַה כַּדּוּר זֶה מְקַלְּעִין בָּהּ בְּיָדַיִם וְאֵינָהּ נוֹפֶלֶת, כָּךְ מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ, וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים, וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים, וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לִכְנֶסֶת הַגְּדוֹלָה וכו׳. דָּבָר אַחֵר, כַּדָּרְבֹנוֹת, כְּדָרְכָן זֶה שֶׁמְּכַוְּנִין אֶת הַפָּרָה כְּדֵי לַחֲרֹשׁ, וּכְדֵי לִתֵּן חַיִּים לְבָעָלֶיהָ, כָּךְ דִּבְרֵי תוֹרָה מְכַוְּנִין אֶת לֵב לוֹמְדֵיהֶם מַדְרֵכֵי מִיתָה לְדַרְכֵי חַיִּים. שְׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת נִקְרְאוּ לוֹ, דָּרְכָן, מַלְמָד, מַרְדֵּעַ. מַלְמָד, שֶׁהוּא מְלַמֵּד אֶת הַפָּרָה. מַרְדֵּעַ, שֶׁהוּא מוֹרֶה דֶּעָה לַפָּרָה. דָּרְכָן, שֶׁהוּא דָּיֵיר בִּינָה בַּפָּרָה כְּדֵי לַחֲרֹשׁ לִתְלָמֶיהָ, לִתֵּן חַיִּים לְבָעָלֶיהָ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר מַה לְּפָרָתוֹ אָדָם עוֹשֶׂה דָּרְכָן, לְיִצְרוֹ שֶׁמִּסִּיתוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים, לָא אִיצְטְרִיךְ הֲדָא קְרָיֶיה לְמֵימַר אֶלָּא כְּאִילָנוֹת נְטוּעִים, וְאִתְּ אָמַר וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם שֶׁבַח שֶׁל מַטָּע. וְכַדּוּרוֹת שֶׁל בַּרְזֶל. דָּבָר אַחֵר, וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים, מָה הַמַּסְמֵר הַזֶּה אַף עַל פִּי שֶׁאַתְּ עוֹבְרוֹ מִמְּקוֹמוֹ רְשׁוּמוֹ נִכָּר, כָּךְ כָּל מִי שֶׁעָנוֹתָיו גּוֹרְמִים וַחֲכָמִים פּוֹשְׁטִין בּוֹ יָד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹזֵר בּוֹ, רְשׁוּמוֹ נִכָּר. דָּבָר אַחֵר, וּכְמַשְׁמְרוֹת נְטוּעִים, כָּל יָמָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיוּ הָעָם נוֹהֲגִין כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאַחַר שֶׁמֵּת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חָזְרוּ הָעָם לִנְהֹג כְּמִדָּתָן. בַּעֲלֵי אֲסֻפּוֹת, אֵימָתַי דִּבְרֵי תוֹרָה נֶאֱמָרִין כְּתִקָּנָן, בְּשָׁעָה שֶׁבַּעֲלֵיהֶן שׁוֹמְעִין אוֹתָן בַּאֲסֻפּוֹת, מִנַּיִן אַתָּה אוֹמֵר שֶׁאִם שָׁמַע מִפִּי אָדָם שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיְּהֵא עָלָיו כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי חָכָם, תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים ו, ו): אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, וְלֹא כְשָׁמְעוּ מִפִּי חָכָם אֶלָּא כְּמִפִּי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת, וְלֹא כְשָׁמְעוּ מִפִּי חֲכָמִים אֶלָּא כְּמִפִּי סַנְהֶדְרִין, (במדבר יא, טז): אֶסְפָה לִי שִׁבְעִים אִישׁ. וְלֹא כְשָׁמְעוּ מִפִּי סַנְהֶדְרִין, אֶלָּא כְּשׁוֹמֵעַ מִפִּי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר: נִתְּנוּ מֵרֹעֶה אֶחָד, זֶה מֹשֶׁה. וְלֹא כְשׁוֹמֵעַ מֵרוֹעֶה מֹשֶׁה, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵרֹעֶה אֶחָד, וְאֵין רוֹעֶה אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פ, ב): רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה. וְאֵין אֶחָד אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ו, ד): שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה׳ אֱלֹהֵינוּ ה׳ אֶחָד. תָּמָן תְּנִינַן, לֹא יֵצֵא הָאִישׁ בְּסַנְדָּל הַמְסֻמָּר וְלֹא בְיָחִיד בְּזָמָן שֶׁאֵין בְּרַגְלוֹ מַכָּה, כַּמָּה מַסְמְרוֹת יִהְיוּ בוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חֲמִשָּׁה, כְּנֶגֶד חֲמִשָּׁה חֻמְשֵׁי תוֹרָה. רַבִּי דּוֹסָא בֶּן חֲנַנְיָה אוֹמֵר שִׁבְעָה כְּנֶגֶד שִׁבְעָה יְמֵי הַשַּׁבָּת. וְרַבִּי חֲנִינָא אוֹמֵר תִּשְׁעָה כְּנֶגֶד תִּשְׁעָה יַרְחֵי הַלֵּדָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנַנְיָה הַכַּלְבּוֹס אֵינוֹ מִמְּנַיִן הַמַּסְמְרוֹת. רַבִּי זְעִירָא בְּשֵׁם רַבִּי אַבָּא בַּר זַבְדָּא מַהוּ לִתְּנֵם עַל גַּבֵּי מִנְעָל בְּשַׁבָּת, אָמַר לוֹ מֻתָּר. מַהוּ לְהַחֲלִיפָם, אָמַר לוֹ מֻתָּר. מַהוּ לִתְּנֵם זֶה עַל גַּב זֶה, אָמַר לוֹ מֻתָּר. רַבִּי חִיָּא נוֹתֵן אַחַד עָשָׂר מִכָּאן, וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִכָּאן, כְּנֶגֶד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים, מָה הַסְּפָרִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, אַף הַמִּשְׁמָרוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, וּמָה הַמִּשְׁמָרוֹת עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה, אַף הַמַּסְמְרִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה.

יב וְיֹתֵר מֵהֶמָּה בְּנֵי הִזָּהֵר, מְהוּמָה, שֶׁכָּל הַמַּכְנִיס בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ יוֹתֵר מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה סְפָרִים, מְהוּמָה הוּא מַכְנִיס בְּבֵיתוֹ, כְּגוֹן סֵפֶר בֶּן סִירָא וְסֵפֶר בֶּן תִּגְלָא. וְלַהַג הַרְבֵּה יְגִיעַת בָּשָׂר, לַהֲגוּת נִתְּנוּ וְלֹא לִיגִיעַת בָּשָׂר נִתְּנוּ.

יג סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, סוֹף דִּבּוּרוֹ שֶׁל אָדָם, הַכֹּל מַשְׁמִיעִין אֶת מַעֲשָׂיו, כָּשֵׁר הָיָה פְּלוֹנִי זֶה, יֵרֵא שָׁמַיִם הָיָה פְּלוֹנִי זֶה. אֲתוֹן וּשְׁאֵלוּן לִשְׁלֹמֹה סוֹפֵיהּ דְּכוֹלָּה מָה, אָמַר לְהוֹן, סוֹף דָּבָר. אָמַר רַבִּי לֵוִי לָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ דֶּבֶר, דְּדֶבִיר טָבִין עִם בִּישִׁין. וְלָמָּה קוֹרִין אוֹתוֹ גּוֹבֵיי, דְּגָבֵי דִּדִינָא דְּאִינָשָׁא וּדְבַרְיָיתָא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָדָם נִפְטָר מִן הָעוֹלָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹמֵר לְמַלְאָכַי הַשָּׁרֵת רְאוּ מָה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת עָלָיו, כָּשֵׁר הָיָה, יֵרֵא שָׁמַיִם הָיָה פְּלוֹנִי זֶה, מִיָּד מִטָּתוֹ פּוֹרַחַת בָּאֲוִיר. כַּד דְּמַךְ רַבִּי לֵוִי בַּר סִיסִי, עָאל אַבָּא אֲבוּי דִּשְׁמוּאֵל וַאֲפָטַר עֲלוֹי הָדֵין קְרָיֶיה: סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע, לְמָה רַבִּי לֵוִי דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ פַּרְדֵּס וְהָיוּ בוֹ מֵאָה גְּפָנִים וְהוּא עוֹשֶׂה מִמֶּנּוּ מֵאָה חָבִיּוֹת יַיִן, וְהָיָה אוֹתוֹ פַּרְדֵּס חָבִיב עָלָיו מִכָּל פַּרְדֵּסִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ, עָמַד עַל תִּשְׁעִים וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חָבִיּוֹת. עָמַד עַל שְׁמוֹנִים, עָמַד עַל שִׁבְעִים, עָמַד עַל שִׁשִּׁים, עָמַד עַל חֲמִשִּׁים, עָמַד עַל אַרְבָּעִים, עָמַד עַל שְׁלֹשִׁים, עָמַד עַל עֶשְׂרִים, עָמַד עַל עֲשָׂרָה, וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, עָמַד עַל אַחַת וְהָיָה עוֹשֶׂה מֵאָה חָבִיּוֹת שֶׁל יַיִן, אָמַר הַמֶּלֶךְ חָבִיב עָלַי זֶה הַגָּפֶן מִכָּל פַּרְדֵּסִים שֶׁיֵּשׁ לִי. כָּךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָבִיב עָלַי הוּא כְּכָל הָעוֹלָם, וְכֵיוָן שֶׁמֵּת, אָמְרוּ: כִּי זֶה כָּל הָאָדָם.

יד כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה, רַבִּי חֲנָה פָּשִׁיט הָדֵין קְרָיֶיה, וְכֵיוָן שֶׁהָיָה מַגִּיעַ לְאֶחָד מִשִּׁשָּׁה מִקְרָאוֹת הַלָּלוּ הָיָה בּוֹכֶה, וְאֵלּוּ הֵן (עמוס ד, יג): כִּי הִנֵּה יוֹצֵר הָרִים וגו׳, וַאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּם מַמָּשׁ וְלֹא חֵטְא נִכְתָּבִין לוֹ עַל פִּנְקָסוֹ, וּמִי כּוֹתְבָן (עמוס ד, יג): עֹשֶׂה שַׁחַר עֵיפָה. וְעוֹד (צפניה ב, ג): בַּקְּשׁוּ אֶת ה׳ כָּל עַנְוֵי הָאָרֶץ וגו׳. (עמוס ה, טו): שִׂנְאוּ רָע וְאֶהֱבוּ טוֹב וגו׳. וְהָדֵין פְּסוּקָא: כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה וגו׳. (משלי יט, ב): גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹא טוֹב, אָמַר רַבִּי בֵּיבַי לְאֶחָד שֶׁהָיָה לָמוּד לְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ עִם הָנֵץ הַחַמָּה וְשָׁכַח וְשִׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ קֹדֶם הָנֵץ הַחַמָּה, בְּלֹא יוֹדֵעַ לֹא טוֹב, אֶלּוּ יוֹדֵעַ וְשִׁמֵּשׁ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא (משלי יט, ב): וְאָץ בְּרַגְלַיִם חוֹטֵא, לְאֶחָד שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי חֲנֻיּוֹת, אַחַת מוֹכֶרֶת בְּשַׂר שְׁחוּטָה וְאַחַת מוֹכֶרֶת בְּשַׂר נְבֵלָה, וְשָׁכַח וְלָקַח בְּשַׂר נְבֵלָה, בְּלֹא יוֹדֵעַ לֹא טוֹב, אֶלּוּ

יָדַע וְלָקַח עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא וְאָץ בִּרְגְלַיִם חוֹטֵא. רַבִּי יוֹחָנָן פָּתַר קְרָיֶיה לְעִנְיַן שַׁבָּת, לְאֶחָד שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים אֶחָד שָׁפוּי וְאֶחָד מָלֵא קוֹצִים וּצְרוֹרוֹת, וְשָׂכַח וְהָלַךְ בָּזֶה שֶׁבּוֹ קוֹצִים וּצְרוֹרוֹת, אִלּוּ יָדַע וְהָלַךְ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. רַבִּי יוֹחָנָן וְרֵישׁ לָקִישׁ פָּתְרֵי קְרָיֶיה, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת אָסוּר, בַּחֲטָאוֹת וַאֲשָׁמוֹת מֻתָּר. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר בִּנְדָרִים וּנְדָבוֹת מֻתָּר, בַּחֲטָאוֹת וַאֲשָׁמוֹת אָסוּר. רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי סִימוֹן אָמַר מָה הָעוֹבֵר עֲבֵרָה אַחַת בְּלֹא יוֹדֵעַ לֹא טוֹב, אִלּוּ יָדַע וְהָלַךְ וְעָשָׂה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. לְפִיכָךְ: כִּי אֶת כָּל מַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים יָבֹא בְמִשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם אִם טוֹב וְאִם רָע, אָמַר, עֶבֶד שֶׁרָבוֹ שׁוֹלֵל שְׁגָגוֹת כְּזְדוֹנוֹת תַּקָּנָה יֵשׁ לוֹ, מַאי עַל כָּל נֶעְלָם, זֶה הַהוֹרֵג כְּנָה בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ וְנִמְאָס. וּשְׁמוּאֵל אָמַר זֶה הַרָק בִּפְנֵי חֲבֵרוֹ וְנִמְאָס. מַאי אִם טוֹב וְאִם רָע, אַמְרֵי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי זֶה הַנּוֹתֵן פְּרוּטָה לֶעָנִי בְּפַרְהֶסְיָא, כִּי הָא דְּרַבִּי יַנַּאי חַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּיָהֵיב פְּרוּטָה לֶעָנִי בְּפַרְהֶסְיָא, אָמַר מוּטָב דְּלָא יְהַבְתְּ לֵיהּ מֵהַשְׁתָּא דְּיָהַבְתְּ וּכְסֵיפְתֵּיהּ. דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא אָמְרֵי, זֶה הַנּוֹתֵן צְדָקָה לְאִשָּׁה בַּסֵּתֶר, דְּמַיְיתֵי לָהּ לִידֵי חֶשְׁדָּא. רָבָא אָמַר זֶה הַמְשַׁגֵּר בָּשָׂר לְאִשְׁתּוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ מְחֻתָּךְ בְּעַרְבֵי שַׁבָּתוֹת, אֵינִי וְהָא רָבָא מְשַׁדַּר, שָׁאנֵי בַּת רַב חִסְדָּא דְּקִים לֵיהּ בְּגַוָּהּ [אם טוב ואם רע].